Universitatea de Stat din Moldova
Facultatea de Istorie și Filosofie
Departamentul Istoria Românilor, Universală și Arheologie

ISTORIA CIVILIZAȚIILOR ANTICE.
ORIENTUL ANTIC

CULEGERE DE DOCUMENTE

Selecție, note și comentarii
Andrei Corobcean, Sergiu Matveev

Editura USM
Chișinău, 2025

Recomandat pentru tipar de Consiliul Calității al USM,
29 decembrie 2025, proces-verbal nr. 3

Selecție, note și comentarii
dr., lector Andrei Corobcean
dr., conf. univ. Sergiu Matveev

Recenzenți:
dr. hab., conf. univ. Liliana Rotaru
dr., conf. univ. Octavian Munteanu

Redactor:
dr. Doina Corobcean

DESCRIEREA CIP A CAMEREI NAȚIONALE A CĂRȚII DIN REPUBLICA MOLDOVA

Istoria civilizațiilor antice. Orientul Antic : culegere de documente / Universitatea de Stat din Moldova, Facultatea de Istorie şi Filosofie, Departamentul Istoria Românilor, Universală şi Arheologie ; selecție, note şi comentarii: Andrei Corobcean, Sergiu Matveev. – Chişinău : Editura USM, 2025. – 237, [2] p.

Referințe bibliogr.: p. 239. – 20 ex.

ISBN 978-9975-62-960-7.

930.85(3)
I-87

© Andrei Corobcean, 2025
© Sergiu Matveev, 2025
© Editura USM, 2025

CUPRINS

Scurt cuvânt înainte 7
Introducere 9

I. EGIPTUL ANTIC 21
- Cronica veche egipteană – „Piatra de la Palermo” (fragment) 23
- Descrierea Egiptului 27
- Traiul şi obiceiurile egiptenilor 31
- Îmbălsămările la egipteni 35
- Ritualul îmbălsămărilor 37
- Construirea piramidei lui Khufu (Cheops) 40
- Cuvântarea lui Ipuser 42
- Manetho despre cucerirea Egiptului de către hixoşi 44
- Din analele lui Tutmes al III-lea 45
- Din corespondența faraonilor egipteni cu regii din Orientul Apropiat 49
- Acte din arhiva lui Mesi 52
- Bătălia de la Kadesh (lupta lui Ramses al II-lea cu hittiţii) 54
- Tratatul hittito-egiptean din anul 1274 a. Chr. 57
- Un rege îşi face bilanţul 63
- Îndatoririle fiului faţă de mama sa 66
- Imn către Nil 66
- Imn lui Amon 68
- Imn lui Aton 69
- Marele imn al lui Aton 70
- Din „Cartea Morţilor” 74
- Poveţile regelui din Heracleopolis pentru fiul său Mericar 77
- Călătoria lui Unamun 78
- Legile lui Bocchoris 84

II. MESOPOTAMIA 86
- Reformele regelui Urukagina 87

• Legile lui Ur-Nammu 89
• Din legile sumeriene din Isin şi Larsa 92
• Şcoala scribilor 92
• Omul şi zeul său (o compoziţie poetică sumeriană) 95
• Descrierea Babilonului 95
• Obiceiurile babilonenilor 100
• Navigaţia pe Eufrat 101
• Agricultura în Mesopotamia 102
• Codul de legi al regelui Hammurapi 103
• Din Analele lui Tiglatpalasar 127
• Legile asiriene 127
• Din Analele lui Assurbanipal 133
• Contract de vânzare-cumpărare din Asiria 138
• Privilegiile oraşelor babiloniene 138
• Documente juridice din Regatul Noului Babilon 140

III. REGATUL HITTIT 142
• Codul de legi al regilor hitiţi 142
• Reglementarea succesiunii la tronul hittit 143
• Testamentul lui Hattusilis 145
• Despre incinerarea regilor după moarte 145
• Imnul lui Telepinu 146

IV. FENICIA 147
• Descrierea Feniciei 147
• Navigaţia fenicienilor în jurul Africii 148
• Cultura feniciana 150
• Alfabetul 150
• Cucerirea Sidonului de către regele asirian Asarhaddon 151
• Inscripţia lui Yehaumilik 152

V. CANAAN. PALESTINA 153
• Potopul 153
• Legiuirile vechilor evrei 155

• Organizarea puterii centrale pe timpul regelui Solomon 160
• Zidirea Templului 161
• Cucerirea Ierusalimului de către Nabucodonosor al II-lea 162
• Prorocie împotriva Tyrului şi Sidonului 165

VI. URARTU 169
• Din Analele lui Arghishti I 169
• Din Cronica regelui Sarduri al II-lea 170

VII. IRANIENII. STATUL MED.
IMPERIUL PERSAN AL AHEMENIZILOR 171
• Formarea statului med 171
• Obiceiurile şi credinţele perşilor 175
• Educaţia la perşi 179
• Cucerirea Babilonului de către Cyrus 183
• Descrierea Imperiului Persan 188
• Inscripţia de la Behistun a lui Darius I 189
• Lupta lui Darius cu Gaumata 198

VIII. INDIA ANTICĂ 205
• Descrierea Indiei 205
• Obiceiurile şi înfăţişarea indienilor 208
• Legile lui Manu 211
• Categoriile sociale la indieni 217

IX. CHINA ANTICĂ 219
• Reformele lui Shang Yang 219
• Reformele lui Wang Mang 220
• Răscoala „Sprăncenelor Roşii” 222
• Răscoala „Turbanelor galbene” 231

Sisteme metrice în ţările Orientului Antic 235
Calendare în Orientul Antic 237
Izvoare şi bibliografie 239

În memoria profesorului

Vladimir Potlog

(1927-2022)

SCURT CUVÂNT ÎNAINTE

Această *Culegere de documente* a avut un drum lung de parcurs. Primele schițe pentru o culegere de documente la Istoria Antică, care urma să apară la Chișinău, au fost începute încă de dascălul nostru Vladimir Potlog, conferențiar universitar la Catedra de Arheologie și Istorie Antică a Universității de Stat din Moldova – cel care a povestit câtorva generații de istorici din țara noastră despre misterele lumii antice. Un astfel de volum în limba română era extrem de necesar să apară, pentru a fi un instrument de lucru atât pentru studenții istorici, cât și pentru profesorii de istorie din Republica Moldova. Anii s-au scurs. *Fugit irreparabile tempus!* Noi, discipolii magistrului, ne-am asumat, peste ani, să ducem la bun sfârșit acest imperios obiectiv.

INTRODUCERE

Începuturile scrierii datează de la sfârşitul mileniului al IV-lea, între anii 3400-3200 a. Chr, când apar primele semne incizate de pe materiale rezistente în timp, ajunse până în zilele noastre, în special: tăbliţe de lut sau piatră. Cele mai vechi mărturii ale scrierii au fost atestate în circa 15 situri din Mesopotamia, Iran şi Siria. Majoritatea dintre ele provin din centrul şi sudul Mesopotamiei, în special din Uruk, de unde au fost recuperate peste 5400 de tăbliţe de lut.

De la primele mărturii ale scrierii şi de-a lungul celor cinci milenii, sursele scrise constituie fundamentul cercetării istoriei. Izvorul istoric reflectă realităţile dintr-o anumită perioadă şi dintr-un anumit spaţiu, conţinând informaţii despre diferite aspecte ale vieţii societăţilor din trecut. În acelaşi timp, fiind o creaţie a omului, orice sursă istorică ascunde elementul subiectiv. Elucidarea elementului subiectiv, stabilirea autenticităţii şi a veridicităţii sursei sunt etape importante în analiza izvorului istoric.

Cunoştinţele noastre despre antichitate sunt determinate, substanţial, de nivelul cercetărilor, iar procesul cercetării surselor este unul complex şi anevoios. De la descoperirea monumentului sau a sursei epigrafice, până la publicarea şi includerea ei în circuitul ştiinţific, pot trece ani sau chiar decenii. Nu excludem deloc posibilitatea existenţei unor mărturii importante ale trecutului îndepărtat, care încă mai rămân ascunse sub straturile de pământ sau la fundul apelor. Până în primele decenii ale secolului al XIX-lea, cunoştinţele despre civilizaţiile antice din Orientului Apropiat se limitau la puţine date fragmentare şi, deseori, obscure din Vechiul Testament, şi din operele autorilor antici. Până în primele decenii ale secolului XX nu se ştia despre existenţa unor importante oraşe antice ca Mari sau Ugarit, mai mult decât atât, până la începutul aceluiaşi secol nu se ştia aproape nimic despre puternicul regat hittit, iar localizarea lui era un subiect de polemici. Treptat, prin eforturile consacrate ale generaţiilor de arheologi, istorici şi lingvişti, imaginea civilizaţiilor antice ale Orientului Apropiat a prins contur în faţa curiozităţii umane, elucidându-se aspecte ale vieţii economice, social-politice, artistice, religioase şi cotidiene din Egipt, Sumer, Babilon, Asiria etc.

Astfel, specificul evoluţiei istoriografiei civilizaţiilor antice din Orient a fost determinat de un şir de factori. Unul din cei mai importanţi a fost necesitatea descifrării sistemelor complexe de scriere. Creşterea bruscă a volumului de materiale, descoperite în condiţiile lipsei unor cercetări sistematice în perioada iniţială, lectura şi înţelegerea corectă a textelor, prelucrarea şi publicarea lor a necesitat destul de mult timp, la fel ca în

cazul analizei materialelor arheologice. Un aspect important l-a reprezentat atenţia iniţială sporită privind corelarea cu informaţiile biblice, ceea ce a determinat, la început un interes neuniform faţă de monumentele antice. Aici putem adăuga şi interesul faţă de descoperirile senzaţionale şi care prezentau valoare pentru colecţionarism, predominant în primele decenii de cercetări.

În ţările Orientului Antic, cu excepţia Chinei, genul istoric s-a manifestat foarte slab. Bineînţeles, un început al tradiţiei istorice pot fi considerate inscripţiile regale, cronicile, care, însă, nu indică asupra unui autor individual, dar comunică realizările, victoriile, ofrandele închinate templelor, prăzile de război etc. Evident că astfel de documente au un caracter tendenţios, evocând, prin formulări standarte, măreţia şi strălucirea regelui.

Sunt destul de diferite cazurile Chinei şi Indiei, unde tradiţia scrisă şi orală nu a fost întreruptă. Rigveda de la sfârşitul mileniului II a. Chr. a ajuns în vremurile noastre într-o formă scrisă din primele secole ale erei creştine, păstrând nume de popoare dispărute, nume de regi şi de zei, ilustrând evenimente demult uitate. Ramayana şi Mahabharata au dăinuit în tradiţia orală un timp îndelungat, până când au fost fixate în formă scrisă, evocând, într-o manieră poetico-mitologică, memoria unor evenimente reale din trecutul îndepărtat.

Inscripţiile oraculare de pe omoplaţi de animale sau carapace de broască ţestoasă, descoperite în apropiere de Anyang, sunt cele mai vechi mărturii de scriere chineză, care conţin informaţii despre viaţa social-economică şi politică de la apusul cârmuirii dinastiei Shang Ying (secolele XIV-XII a. Chr.).

Oamenii din antichitate foloseau sisteme complicate şi imperfecte de scriere. În majoritatea cazurilor pronunţia cuvintelor scrise rămâne necunoscută. Stilul surselor antice este deosebit de modul de expunere cu care suntem obişnuiţi astăzi.

Calea lungă şi anevoioasă a descifrării sistemelor antice de scriere a fost marcată, în special, de descoperirea cheii descifrării ieroglifelor egiptene de către savantul francez Jean-François Champollion, în anul 1822. De atunci, timp de două secole nu conteneşte munca asupra descifrării şi interpretării textelor cuneiforme sau hieroglifice, sumeriene, akadiene, babiloniene, asiriene, iraniene, urartiene, ugarite, minoice, canaaneene etc.

Gradul de conservare a textelor antice este determinat, în mare măsură, de calitatea materialului suport. Cel mai bine s-au păstrat inscripţiile tăiate în piatră sau alt material dur. Numeroasele texte de pe pereţii şi coloanele templelor din Theba sau ale palatelor regale din Ninive, cele săpate în stâncă, precum cea de la Behistun sau de pe pereţii cavourilor, conţin informaţii istorice preţioase. Pe unele stele apar texte de importanţă primordială, cum ar fi Stela Victoriei a lui Naram-Sin (2236-2200 a. Chr.) sau stela de bazalt cu Legile lui Hammurapi (1792-1750 a. Chr.).

Pe diferite materiale dure identificăm scriere realizată în tehnica *graffiti*, fie cu ajutorul vopselei, fie prin incizare cu un obiect ascuţit. Anume în această tehnică găsim inscripţiile pelerinilor de pe templul zeiţei Isis de pe insula

Elefantina sau cele ale mercenarilor greci de pe *Coloșii lui Memnon* din Theba. Din aceeași categorie fac parte și inscripțiile de pe ostracoane – cioburi de ceramică sau piatră.

Cele mai consistente informații privind istoria vechilor civilizații din Mesopotamia (Sumerul și Akkadul, Babilonul, Asiria etc.) și cele învecinate din Orientul Apropiat (Mitanni, Hatti, Urartu, Ugarit, Elam etc.) ni le transmit inscripțiile de pe numeroasele tăbliţe de lut descoperite printre ruinele palatelor, templelor și locuințelor.

Printre materialele suport se numără și osul. Cele mai relevante în acest sens sunt amintitele inscripții oraculare pe omoplați sau carapace de broască țestoasă din China. La fel, în China, cunoaștem practica inscripțiilor turnate pe vase de bronz, răspândite în epoca dinastiei Zhou, reprezentând acte oficiale. În șirul inscripțiilor pe metale se înscriu perfect sursele numismatice, textele și imaginile de pe monede fiind un izvor important, inclusiv pentru datarea complexelor, în care au fost depistate.

Cele mai comode pentru scriere, dar, în același timp, vulnerabile sunt materialele moi (papirusul, pergamentul, pielea, frunzele de palmier, hârtia), pe ele se scria mai ușor, mai rapid. Materialul flexibil putea fi păstrat compact, făcut sul și mai ușor de transportat. În schimb, aceste materiale sunt foarte vulnerabile la diferiți factori și agenți, în special umiditatea, din care cauză pot fi afectate și distruse irecuperabil. Printre disciplinele care se ocupă de studierea inscripțiilor de pe astfel de materiale se evidențiază paleografia și papirologia.

Clima uscată din Valea Nilului a determinat starea de conservare aproape excelentă a papirusurilor egiptene. Dimensiunile acestora erau diferite. Spre exemplu, papirusul Harris, alcătuit din 79 de file unite, are o lungime de 40,5 m, cu lățimea de 42,5 cm. Papirusurile aveau două părți: *recto* (față) și *verso* (spate). Din motiv că papirusul era un material costisitor, în multe cazuri, pentru însemnarea unor notițe sau a unor povești, scribii puteau utiliza și partea *verso* a unui papirus deja folosit.

Din aceleași motive de economie, textul primar putea fi, uneori, șters sau spălat, deasupra aplicându-se un alt text, o astfel de tehnică este numită *palimpsest*. În aceste cazuri, cercetătorii sunt nevoiți să reconstituie și textul primar suprapus pe cel mai recent, fapt care a devenit posibil grație tehnologiilor moderne.

Interpretarea și critica textelor depinde și din ce categorie de izvoare istorice fac parte ele. Sursele istorice primare au o valoare diferită de operele autorilor antici. Aceștia din urmă puteau să nu fie nici martorii și nici contemporanii evenimentelor pe care le-au descris. Printre sursele primare, menționăm, în primul rând, cronicile, precum Analele regelui egiptean Tutmes al III-lea (1479-1425 a. Chr.), Analele regilor asirieni Salmanasar al III-lea (858-824 a. Chr.) și Sinahherib (704-681 a. Chr.), Cronica regelui asirian Assurbanipal (668-626 a. Chr.), Cronica lui Arghishti I, regele din Urartu (781-760 a. Chr.) etc. Cronicile și analele conțin informații despre evenimente

şi fapte importante: campanii militare, bătălii, prăzi de război, prizonieri, construcţii de temple, palate şi fortificaţii. Unele cronici, cum este cea de pe „Piatra de la Palermo" sau „Lista regilor din Sumer", mai succinte, ne prezintă liste de regi şi domnii, ajutându-ne să reconstituim succesiunea lor.

Un loc aparte îl ocupă, printre sursele primare, biografiile marilor funcţionari din Egipt (Una, Hufhor, Piopinaht, Tefibi, Iahmos, fiul lui Aben), ale regelui akkadian Sargon I (2316-2261 a. Chr.) sau a celui hittit Hattusilis al III-lea (sfârşitul secolului al XIII-lea a. Chr.).

Documentele juridice din Orientul antic reflectă nu doar începuturile legislaţiei şi activitatea legiuitoare a unui şir de suverani, fiind o sursă inestimabilă privind relaţiile social-economice, viaţa cotidiană, educaţia şi alte aspecte ale societăţilor antice. Aşa sunt legile sau codurile de legi ajunse la noi din vechiul Orient Apropiat: Legile lui Ur-Nammu (2112-2095 a. Chr.), Legile lui Lipit-Ishtar, regele din Isin (1934-1924), Codul lui Hammurapi (1792-1750 a. Chr.), Legile asiriene din a doua jumătate a mileniului II a. Chr., Legile regilor hittiţi (secolul XVI a. Chr.), Legile lui Manu etc. Acestea sunt completate de şirul lung de acte de vânzare şi cumpărare, contracte şi precscripţii.

Textele religioase sunt izvoare istorice foarte complexe, a căror analiză necesită o abordare prudentă şi migăloasă. Textele Piramidelor, Cartea egipteană a Morţilor, Biblia, Avesta, Rigveda etc. – toate, pe lângă semnificaţia religioasă, sunt, pentru istorici, în primul rând, o sursă istorică. Ele conţin, însă mai multe „straturi cronologice". Textele biblice au fost scrise în diferite perioade de timp. Avesta – cartea sacră a zoroastrismului – a fost redactată până în secolul al IV-lea şi mai târziu, dar conţine părţi care se referă la prima jumătate a mileniului I a. Chr. Aceasta mărturiseşte, pe lângă ideile religioase din Iran şi Asia Centrală, despre relaţiile sociale, economice şi intertribale. Imnurile şi adresările către zei, făcând parte din categoria textelor religioase, conţin informaţii despre evenimente militare şi politice. Acelaşi lucru îl pot reflecta şi operele literare: epopeea lui Gilgameş, Mahābhārata, Aventurile lui Sinuhet, Nenorocirile lui Unu-Amon etc.

Caracterul textelor antice necesită multă prudenţă şi tenacitate în descifrarea, lectura şi imterpretarea acestora. O interpretare adecvată cere mult efort de a desluşi sistemele complicate de scriere, determinate de structura limbilor, dar şi de a identifica greşelile admise de scribi. Complexitatea descifrării textelor antice şi drumul anevoios al cercetării şi corelaţiilor istorico-lingvistice determină multiple precizări, corectări, care nu sunt, în majoritatea cazurilor finale şi categorice. Din acest motiv, transcrierea şi transliterarea antroponimelor, toponimelor, etnonimelor etc. pot să difere în diferite traduceri, crestomaţii, manuale, sinteze sau articole. Astfel, diferite variante ale numelor regilor sau oraşelor pot fi corecte în egală măsură.

Pe lângă descifrarea şi interpretarea sursei, cercetătorii trebuie să stabilească veridicitatea acesteia. Deşi rareori, cazuri de falsificare a documentelor au existat nu doar în epoca modernă, ci şi în cea antică. O ilustrare curioasă în acest sens este „Stela Foametei" din Egipt care conţine

o inscripție realizată în epoca Ptolemeilor, dar care descrie evenimente din perioada domniei regelui Djoser din epoca Regatului Vechi (dinastia a treia). Textul descrie o perioadă de foamete, care a durat șapte ani, în care Nilul nu se mai revărsa, regele fiind nevoit să-i închine zeului Khnum (adică templului acestuia) pământurile din preajma primei cataracte, de la granița cu Nubia. Acest dar urma să-l îmbuneze pe Khnum, căruia i se atribuia controlul izvoarelor Nilului. Se presupune că această inscripție realizată cu 2500 de ani mai târziu nu a fost altceva decât un fals, întocmit de preoții templului lui Khnum din Elefantina, cu scopul de a-și legitima drepturile asupra pământurilor. Faptul falsificării a fost descoperit la sfârșitul secolului al XIX-lea de către Charles E. Wilbour.

Rareori, documentele antice conțin o indicație clară asupra datei. Datarea acestora, de asemenea, este un proces complicat, în care, de cele mai multe ori, se recurge la analogii, comparații sau identificarea materialelor databile descoperite în același context. Sursele dintr-o țară pot completa informațiile despre consecutivitatea evenimentelor dintr-o altă țară. De exemplu, izvoarele egiptene contribuie la elucidarea unor evenimente care au avut loc în Regatul Hittit.

Studierea textelor antice trebuie să țină cont și de evoluția limbii sau a scrierii. Aici, sunt relevante deosebirile între diferite etape ale dezvoltării limbii egiptene. Menționările despre anumite evenimente sau personalități pot sugera intervalul de timp înaintea căruia (*terminus post quem*) sau după (*terminus ante quem*) care textul nu putea fi alcătuit. Sursele primare sunt anterioare cronologic, față de cele secundare. Însă, uneori, ultimele pot fi mai ample și mai analitice față de cele primare fragmentare și dispersate.

Analiza sursei istorice decurge, în linii majore, în trei etape:

I. Critica externă a sursei: acumularea materialului necesar studierii unei probleme concrete, stabilirea textului și lectura corectă a acestuia, trierea adăugirilor și falsificărilor, completarea lacunelor, identificarea redactărilor ulterioare, determinarea textului primar și a celui secundar, a originii sursei, a datei alcătuirii, a autorului, a locului în care a fost scrisă, a scopului și a condițiilor în care a fost alcătuită.

II. Critica internă: determinarea personalității autorului ca reprezentat al epocii sale, a concepțiilor și a simpatiilor politice împărtășite, a apartenenței sociale, a nivelului de pregătire; stabilirea plenitudinii informațiilor, a autenticității și veridicității acestora; identificarea falsificărilor, a denaturării faptelor; prezentarea surselor primare și secundare, determinarea diferitori straturi cronologice în sursă.

III. Sinteza criticii interne și externe: coroborarea surselor de diferite categorii și tipuri, cât și grad de autenticitate; stabilirea factorului subiectiv, elucidarea lacunelor, stabilirea faptelor etc.

Analizând o sursă antică, studenții urmează să elucideze caracterul acesteia, scopul ei și contextul temporal în care a fost scrisă, stabilind, în așa mod, gradul de credibilitate și natura informațiilor pe care le conține.

Evident, gradul de credibilitate variază în funcție de categoria și natura sursei. Cronicile, codurile de legi, imnurile sau poveștile au un caracter diferit, alături de un grad diferit de credibilitate. Diversitatea categoriilor de izvoare reflectă o relevanță diferită pentru diverse aspecte ale realităților social-economice, politice, cotidiene și religioase din trecut.

Abordarea critică în analiza izvoarelor istorice trebuie să țintească problema caracterului subiectiv al sursei. Mediul social, apartenența autorului, contextul în care a scris, timpul care îl desparte de evenimentele descrise, simpatiile politice sau religioase ale acestuia sunt elemente importante în determinarea caracterului tendențios al textului. Mai ales pentru epoca antică, este greu să identificăm o sursă cu „drept la replică". În acest sens, este foarte importantă corelarea între cel puțin două surse care reflectă, din diferite unghiuri de vedere, un eveniment. Un exemplu în acest sens este descrierea evenimentelor, în condițiile cărora Darius I ocupă tronul imperiului persan, în două surse scrise la un anumit interval de timp: în inscripția de la Behistun și în „Istoriile" lui Herodot. În primul caz, vorbim despre un text săpat în stâncă la comanda lui Darius însuși, care își justifică acțiunile care l-au adus pe tron, iar în al doilea – despre relatarea unui grec, al cărui curiozitate îl îndemna să asculte și să înregistreze ceea ce auzea din diverse surse, pe care le avea la îndemână. Nici în primul caz și nici în al doilea nu ne putem permite să considerăm că am găsit informația obiectivă. Sursele ambilor autori rămân subiective și ele, intenția comanditarului fiind și ea tendențioasă.

Ponderea caracterului subiectiv dintr-o sursă istorică nu subminează în totalitate elementele obiective. Nu există izvoare „inutile", care nu ar fi capabile să ofere nimic cercetării istorice. Orice izvor conține, într-o măsură mai mare sau mai mică, informații despre realitatea istorică. Elementul subiectiv trebuie analizat și în contextul interpretării. Subiectivismul interpretării unei surse este determinat de cercetătorul însuși, de competența acestuia, de obiectivele cercetării. Aici mai adăugăm complexitatea coroborărilor cu alte surse sau starea fragmentară și incompletă a acestora etc. Deloc lipsită de importanță este și imposibilitatea de a înțelege pe deplin civilizațiile antice din perspectiva modului de gândire a oamenilor de atunci.

Informațiile incluse într-un izvor istoric pot fi clasificate în trei tipuri:

1) Informații fixate în mod intenționat și conștient.
2) Informații incluse neintenționat de autor.
3) Elemente de denaturare, conștientă sau neintenționată, a stării reale de lucruri (dezinformare).

Un exemplu relevant poate fi ilustrat de descrierea bătăliei de la Kadesh, realizată de scribul de curte al regelui Ramses al II-lea, în care găsim toate cele trei tipuri de informație: situația complicată a oștirilor egiptene încercuite, atacul disperat al lui Ramses, care este nevoit să participe personal în luptă, camuflarea iscusită a situației critice, proslăvirea regelui și a zeului Amon și dezinformarea intenționată, prin menționarea victoriei depline a lui Ramses și a numărului exagerat de morți printre dușmani.

Culegere de documente este adresată, în primul rând, studenților Facultății de Istorie și Filosofie, care urmează studii superioare de licență în cadrul programelor – ***0222.1 Istorie (Științe umaniste), 0114.11 Istorie (Științe ale educației) și 0114.11/0114.10 Istorie și limbă engleză (Științe ale educației***), fiind un instrument necesar de studiu la cursurile de *Istoria civilizațiilor antice* și *Probleme de preistorie și istorie antică*. Această lucrare didactică permite formarea competneţelor generale și profesionale pentru toate programele enumerate mai sus, după cum urmează:

PROGRAMUL 0222.1 Istorie (Științe umaniste)	
COMPETENȚE GENERALE (CG)	**REZULTATELE ÎNVĂȚĂRII (RI)**
CG1. Colectarea datelor, textelor și documentelor	**RI 1.** *Absolventul/candidatul la atribuirea calificării poate* identifica și analiza evenimentele, procesele și fenomenele istorice din spațiul local, național și universal.
	Rezultatul învățării 2. *Absolventul/candidatul la atribuirea calificării poate* stabili planul cercetării documentare cu referire la trecutul istoric.
	Rezultatul învățării 3. *Absolventul/candidatul la atribuirea calificării poate* asigura dotarea bibliografică a cercetărilor și studiilor efectuate pentru analiza evenimentelor, proceselor și fenomenelor istorice.
CG2. Interpretarea materialelor documentare și bibliografice	**Rezultatul învățării 4.** *Absolventul/candidatul la atribuirea calificării poate* aplica strategii interpretative în demersul de prelucrare a materialelor documentare și bibliografice.
CG3. Valorificarea conținuturilor teoretice și abilităților practice în procesul de cercetare	**Rezultatul învățării 8.** *Absolventul/candidatul la atribuirea calificării poate* asigura rigoarea conceptuală și fundamentarea epistemică a demersurilor analizate sau efectuate.
COMPETENȚE PROFESIONALE (CP)	**REZULTATELE ÎNVĂȚĂRII (RI)**
CP1 Analizarea trecutului istoric în baza literaturii de specialitate.	**Rezultatul învățării 12.** *Absolventul/ candidatul la atribuirea calificării poate* stabili interdependența dintre evenimentele, fenomenele și procesele istorice desfășurate pe parcursul anilor în vederea evaluării trecutului istoric.

CP2 Valorificarea resurselor istorice şi domeniilor auxiliare în configurarea/ consolidarea/ evaluarea obiectivă a fenomenelor istorice.	**Rezultatul învăţării 14.** *Absolventul/candidatul la atribuirea calificării poate* analiza diverse surse istorice referitoare la evenimente, procese şi fenomene istorice pentru interpretarea calitativă a trecutului istoric.
	Rezultatul învăţării 16. *Absolventul/candidatul la atribuirea calificării poate* aplica diverse metode de cercetare a surselor istorice în vederea studierii evenimentelor, proceselor şi fenomenelor istorice.
CP3 Implementarea sistemului de valori, a spiritului civic şi unităţii naţionale în baza patrimoniului cultural.	**Rezultatul învăţării 18.** *Absolventul/candidatul la atribuirea calificării poate* analiza informaţii despre patrimoniul cultural (documentar, muzeografic, arheologic, etnografic).
CP4 Explicarea/ documentarea patrimoniului cultural (documentar, muzeografic, arheologic, etnografic).	**Rezultatul învăţării 20.** *Absolventul/candidatul la atribuirea calificării poate* explica terminologia istorică şi specifică disciplinelor auxiliare ale istoriei, în vederea descrierii trecutului istoric si a patrimoniului cultural. **Rezultatul învăţării 21.** *Absolventul/candidatul la atribuirea calificării poate* aplica limbajul de specialitate în documentarea evenimentelor istorice şi a obiectelor de patrimoniu cultural pentru prezentarea acestuia.
Programele: 0114.11 Istorie (Ştiinţe ale educaţiei) şi 0114.11/0114.10 Istorie şi limbă engleză (Ştiinţe ale educaţiei)	
COMPETENŢE GENERALE (CG)	**REZULTATELE ÎNVĂŢĂRII (RI)**
CG1.Proiectarea activităţilor educaţionale în baza documentelor reglatorii şi de politici, bazate pe principii şi metode bine cunoscute în domeniu. CG2.Gestionarea procesului educaţional, prin utilizarea principiilor şi metodelor de bază pentru rezolvarea problemelor (situaţiilor) bine definite, tipice domeniului.	1. Valorifica prevederile politicilor educaţionale, cadrul normativ reglatoriu, privind principiile de funcţionare a sistemului educaţional şi reperele conceptuale în proiectarea procesului educaţional. 2. Corela tehnologiile educaţionale şi resursele digitale cu finalităţile curriculare în proiectarea procesului educaţional. 3. Demonstra flexibilitate şi deschidere în proiectarea procesului educaţional adaptat la context şi la nevoile beneficiarului. 4. Demonstra o abordare sistemică în aplicarea strategiilor şi crearea unui mediu educaţional favorabil dezvoltării personalităţii beneficiarului.

CG3. Utilizarea în mod adecvat a strategiilor/ modalităţilor standard de evaluare a calităţii şi a limitelor de aplicare a unor procese, teorii, proiecte, metode, pentru luarea deciziilor de îmbunătăţire a procesului educaţional. CP1. Proiectarea demersului educaţional conform prevederilor curriculare la disciplinele învăţământului gimnazial. CP2. Crearea contextului de învăţare autentică şi semnificativă în baza logicii domeniilor conexe disciplinei şcolare, reperelor conceptuale ale disciplinei şi a finalităţilor curriculare. CP3. Selectarea conţinuturilor în raport cu finalităţile procesului educaţional şi potenţialul individual de învăţare al elevilor ciclului gimnazial. CP4. Utilizarea strategiilor didactice relevante în organizarea şi desfăşurarea procesului educaţional adaptat specificului disciplinei şcolare. CP5. Aplicarea strategiilor de evaluare a rezultatelor învăţării conform principiilor docimologice şi concepţiei disciplinei. CP6. Conceptualizarea demersului educaţional accesibil şi eficient în contextul educaţiei nonformale.	5. Formula mesajul educaţional în baza principiilor comunicării eficiente. 6. Propune modalităţi de stabilire a unor parteneriate cu factorii educaţionali şi actorii implicaţi. 7. Raporta evaluarea în procesul educaţional, la cadrul normativ şi metodologic aprobat, cu accent pe monitorizarea progresului beneficiarului. 8. Elabora strategii de evaluare din perspectiva asigurării coerenţei şi calităţii procesului educaţional, inclusiv prin valorificarea mesajului beneficiarului. 9. Corela prevederile de politici, reperele conceptuale şi metodologice cu prioritățile educaţionale în contextul învăţământului gimnazial. 10. Asigura un climat educaţional adecvat prin crearea de condiţii optime pentru desfăşurarea activităţilor didactice, specifice disciplinei în vederea sprijinirii dezvoltării holistice şi a formării personalităţii fiecărui elev. 11. Selecta conţinuturi specifice disciplinei şcolare, în concordanţă cu specificul domeniului conex, finalităţile curriculare, structura designului educaţional şi particularităţile de dezvoltare cognitivă, afectivă şi socială a elevilor. 12. Construi mesaje educaţionale structurate în raport cu conţinuturile selectate la disciplina şcolară şi obiectivele stabilite, respectând principiile didactice în cadrul învăţământului gimnazial. 13. Structura un design al activităţii educaţionale prin selectarea şi utilizarea strategiilor didactice eficiente şi relevante specificului domeniului conex, finalităţilor curriculare şi conţinuturilor la disciplina corespunzătoare. 14. Utiliza reperele conceptuale şi metodologice specifice procesului de evaluare, relevante domeniului ştiinţific conex disciplinei şcolare şi a strategiilor de primire- oferire de feedback. 15. Elabora instrumentele de evaluare, adecvate domeniului conex şi disciplinei şcolare, tipului şi finalităţilor procesului educaţional la nivelul învăţământului gimnazial.

CP7. Crearea mediului educațional centrat pe elev în contextul învățământului nonformal. **CP8.** Stabilirea parteneriatelor educaționale eficiente adaptate nevoilor elevilor și finalităților educației nonformale. **CP9.** Realizarea procesului de evaluare a potențialului elevilor ciclului gimnazial în conformitate cu prevederile curriculumului educației nonformale.	16. Structura designul activităților educaționale raportat la specificul domeniilor și profilurilor educației nonformale. 17. Proiecta activități educaționale diversificate, flexibile corelate cu interesele și nevoile beneficiarilor în context nonformal. 18. Aplica strategii educaționale inovative și interactive, axate pe valorificarea diversității elevilor, dezvoltarea multilaterală și stimularea potențialului fiecărui elev. 19. Asigura un cadru de comunicare eficientă și constructivă pentru formarea personalității elevilor și dezvoltării relațiilor educaționale pozitive. 20. Stabili relații de colaborare durabile cu parteneri educaționali pentru dezvoltarea holistică a beneficiarilor. 21. Aplica strategii de evaluare variate în diferite momente ale procesului educațional, adaptate contextului educațional nonformal. 22. Crea contexte de primire și oferire a feedback-ului optim privind progresul beneficiarilor pe parcursul activităților educaționale.

Culegerea de documente de față reprezintă un instrument fundamental în procesul de formare academică a studenților facultății, fiind gândită nu doar ca o colecție de texte și surse, ci ca un suport didactic integrat, orientat spre dezvoltarea competențelor necesare profesiei istoricului și a viitorului cadru didactic. Prin diversitatea materialelor incluse, prin caracterul lor multidimensional – arheologic, epigrafic, literar, juridic, religios – și prin perspectiva critică promovată asupra analizei izvoarelor, lucrarea contribuie în mod direct la formarea competențelor generale și profesionale, prevăzute în cadrul calificărilor universitare.

Pentru programul 0222.1 Istorie (Științe umaniste), culegerea de documente sprijină, în mod evident, achiziționarea competențelor de colectare, interpretare și valorificare a izvoarelor istorice, cultivând rigoarea conceptuală, sensibilitatea critică, capacitatea de a corela evenimente, procese și fenomene istorice, precum și abilitatea de a utiliza limbajul de specialitate. Exercițiul continuu de analiză a surselor antice – prin contextualizare, critică externă și internă, evaluarea autenticității, compararea variantelor textuale – consolidează baza metodologică necesară cercetării istorice și cultivă autonomia intelectuală a studentului. Totodată, contactul direct cu izvoare primare contribuie la formarea unui demers istoriografic matur, capabil să înțeleagă profund complexitatea civilizațiilor arhaice și evoluția societăților umane.

Pentru programele de formare didactică – 0114.11 Istorie (Științe ale educației) și 0114.11/0114.10 Istorie și limbă engleză (Științe ale educației), culegerea de documente devine un suport esențial în construirea competențelor pedagogice specifice. Lucrul cu surse istorice diverse oferă viitorului profesor instrumentele necesare proiectării unor activități de predare bazate pe investigație, pe dezvoltarea gândirii critice și pe înțelegerea multiperspectivală – cerințe centrale ale curriculumului modern. Analiza izvoarelor antice stimulează capacitatea de selecție a conținuturilor, adecvarea mesajului didactic la particularitățile de vârstă ale elevilor, construcția strategiilor de predare-evaluare și utilizarea resurselor digitale în predarea istoriei. În același timp, culegerea de documente le formează viitorilor profesori deprinderile necesare articulării unui mediu educațional centrat pe elev, promovării dialogului, formulării feedback-ului constructiv și a dezvoltării parteneriatelor educaționale.

Prin urmare, culegerea de documente nu este doar o colecție de texte antice, ci un spațiu de formare profesională, epistemologică și pedagogică, unde studentul învață să citească, să interpreteze, să problematizeze și să valorifice critic sursele trecutului. Această cultivă atât competențele istoricului – rigoare, analiză, contextualizare, gândire comparativă, cât și competențele didactice – proiectare, comunicare, evaluare, adaptare curriculară. În acest sens, lucrarea contribuie decisiv la formarea unei generații de specialiști capabili să înțeleagă trecutul în profunzimea sa, dar și să transmită această cunoaștere în mod responsabil, creativ și relevant, în concordanță cu exigențele educației contemporane.

I. EGIPTUL ANTIC

Civilizația egipteană veche s-a constituit în bazinul fluviul Nil, cuprinzând fâșia îngustă de pământ fertil, care se lărgește în Deltă, la vărsarea în Marea Mediterană. Deloc întâmplător Egiptul a fost numit drept „dar al Nilului" de Herodot. Egiptenii antici își numeau țara *Kemet* (t³-kmt), adică „pământul negru", fertilitatea căruia le asigura existența, tărâmul bunăstării și a binelui sub protecția bunului zeu Osiris. Conceptul opus era deșertul – *Deshret* sau *Khaset* – tărâmul dușmănos, „pământul roșu", țara străinilor, a pustiului și nisipurilor, protejată de zeul răutăcios Seth. În ciuda confruntărilor reale și simbolice între cele două tărâmuri, vecinătatea muntoasă și deșertică a fost o sursă importantă de materii prime și zăcăminte de metale pentru egipteni.

Configurația văii Nilului a determinat împărțirea țării în două: Egiptul de Sus – fâșia îngustă de pământ fertil întinsă de-a lungul Nilului de la Aswan la Memphis, numită *Shemau* și Egiptul de Jos – delta Nilului, regiunea de la nord de Memphis, numită *Tamehu*. Titulatura tuturor faraonilor conținea obligatoriu sintagma „rege al Egiptului de Sus și rege al Egiptului de Jos", prin care era afirmată autoritatea unui singur rege asupra întregului Egipt.

Numele de Egipt provine din grecescul *Αίγυπτος*, care, la rândul său, derivă din pronunția grecizată a toponimului vechi egiptean *Het-ka-Ptah* (ḥwt-k³-ptḥ) = „grădina lui *ka* a lui Ptah" (grădina „sufletului/dublurii" lui Ptah, adică a regelui)[1] = orașul Memphis. Grecii antici au atribuit această variantă a numelui orașului, în care se afla reședința regelui egiptean, a întregii țări.

Epoca Regatului Timpuriu (dinastică timpurie; thinită): 3150/3000-2700/2686 a. Chr.
Dinastiile I (3150/3000-2926/2890 a. Chr.) și II (2925/2890-2700/2686 a. Chr.).

Epoca Regatului Vechi: 2700/2686-2190/2125 a. Chr.
Dinastiile III (2700/2686-2625/2613 a. Chr.), IV (2625/2613-2510/2494 a. Chr.), V(2510/2494-2460-2345 a. Chr.), VI(2460/2345-2200/2181 a. Chr.).

Prima Perioadă Intermediară: 2200/2160-2040/2055 a. Chr.
Dinastiile IX și X din Herakleopolis; Dinastia a XI-a din Theba.

---

[1] Nu există o traducere unanimă a termenului *ka*. Pentru vechii egipteni identitatea umană era alcătuită din trei elemente: *ka, akh* și *ba*. *Akh* era esența nemuririi fiecărei persoane, care părăsea corpul la moarte și se ridica la stele; *ba* avea sensul literal de „putere" sau „esență divină", fiind prezent la cântărirea inimii persoanei decedate, întruchipate într-o pasăre cu cap de om care zboară între lumea celor vii și tărâmul morților.

Epoca Regatului Mijlociu: 2040/2055-1674/1650 a. Chr.
Dinastiile XI (2040/2055-1991/1985 a. Chr.), XII (1991/1985-1785/1773), XIII (1785/1773-1633/după 1650 a. Chr.).

A Doua Perioadă Intermediară: 1674/1650-1553/1550 a. Chr.
Dinastiile XIV (Chois) și XV (hixosă) din Deltă; Dinastiile XVI-XVII din Theba.

Epoca Regatului Nou: 1552/1550-1069 a. Chr.
Dinastiile XVIII (1552/1550-1295 a. Chr.), XIX (1295-1188/1186 a. Chr.), XX (1188/1186-1069 a. Chr.).

A Treia Perioadă Intermediară: 1069-702/664 a. Chr.
Dinastiile XXI (1068-945 a. Chr.), XXII (libiană, 945-739 a. Chr.), XXIII, XXIV, XXV (nubiană, 747-664 a. Chr.).

Epoca Regatului Târziu: 664-332 a. Chr.
Dinastiile XXVI (664-525 a. Chr.), XXVII (prima perioadă persană, 525-404 a. Chr.), XXVIII (404-399 a. Chr.), XXXIX (399-380 a. Chr.), XXX (380-343 a. Chr.), XXXI (a doua perioadă persană, 343-332 a. Chr.).

Epoca greco-romană și bizantină: 332 a. Chr. – 642 p. Chr.
Dinastia macedoneană (332-305 a. Chr.), Perioada Ptolemaică (323-30 a. Chr.), Perioada Romană (30 a. Chr.-323 p. Chr.), Perioada Bizantină (323-642 p. Chr.)

Cronica veche egipteană – „Piatra de la Palermo" (fragment)

Textul celei mai vechi cronici regale egiptene a fost cioplit pe o lespede de diorit pe la mijlocul domniei dinastiei a V-a (sec. XXV a. Chr.). Cronica cuprinde o perioadă de 600-700 de ani, începând cu regii din epoca predinastică. Aceasta se păstrează, începând cu anul 1877, în Muzeul din Palermo (Italia), de unde provine şi denumirea piesei.

Pe faţă

A. Regii predinastici Rândul I		...pu, Seka, Khayu, Tiu, Thesh, Neheb, Wadjenedj, Mekh, ...a[2],...
B. Dinastia I Rândul II		
	Regele X^{3}_{1}:	
	Anul (x+) 1.	Slujire lui Horus[4]. Naşterea lui Anubis[5].
	Anul (x+) 2.	6 luni, 7 zile[6].
	Regele X^{7}_{2}:	
	Anul 1.	Luna a 4-a, ziua a 13-a[8]. Unirea Celor Două Ţări[9]. Inspectarea zidului[10]. (Înălţimea Nilului) 6 coturi[11].
	Anul 2.	Slujire lui Horus. Sărbătoarea Desher[12].

---

2 Numele regilor egipteni de până la prima unificare a statului.
3 Numele regelui nu s-a păstrat, deşi se presupune că este vorba de Menes sau Theti.
4 Ceremonie care presupunea, probabil, vizitarea oraşului Nekhen (Hierakonpolis) – vechea capitală a Sudului, în care era venerat Horus, zeul cu cap de şoim, protectorul puterii regale.
5 Ceremonie legată de cultul zeului Anubis.
6 Probabil, o perioadă din ultimul an de viaţă al regelui.
7 Numele regelui nu s-a păstrat. Probabil este vorba de Teti sau succesorul său Iti.
8 Data urcării pe tron a regelui $X_{2.}$
9 Întronarea regelui ca stăpân al Egiptului de Sus şi de Jos.
10 Ritual în timpul întronării.
11 Înălţimea ridicării nivelului apelor Nilului în timpul revărsării.
12 Probabil legată de construcţia bărcii sacre.

	Anul 3.	Naşterea celor doi copii ai regelui Egiptului de Jos. (Înălţimea Nilului) 4 coturi, 1 palmă.
	Anul 4.	Slujire lui Horus. …[13] (Înălţimea Nilului) 5 coturi, 5 palme, 1 deget.
	Anul 5.	Punerea la cale (?) a cetăţii (?) „Puterea zeilor”. Sărbătoarea lui Seker[14]. (Înălţimea Nilului) 5 coturi, 5 palme, 1 deget.
	Anul 6.	Slujire lui Horus. Naşterea (zeiţei) Yamet. (Înălţimea Nilului) 5 coturi, 1 palmă.
	Anul 7.	Strălucirea[15] regelui Egiptului de Sus. Naşterea lui Min[16]. (Înălţimea Nilului) 5 coturi.
	Anul 8.	Slujire lui Horus. Naşterea lui Anubis. (Înălţimea Nilului) 6 coturi, 1 palmă.
	Anul 9.	Prima oficiere a sărbătorii lui Djet. (Înălţimea Nilului) 4 coturi, 1 şchioapă[17].
	Anul 10+x[18].	…
Rândul III	Regele X^{19}_{3}:	
	Anul (x+) 1.	Staţionarea (în) templul lui Sau din Heka. (Înălţimea Nilului) 3 coturi, 1 palmă, 2 degete.
	Anul (x+) 2.	Înfrângerea Yntyw[20].
	Anul (x+) 3.	Strălucirea regelui Egiptului de Sus. Strălucirea regelui Egiptului de Jos. Sărbătoarea Sed[21]. (Înălţimea Nilului) 8 coturi, 3 degete.

13 Semnele nu sunt lizibile.

14 Ceremonie funerară asociată cultului zeului Seker (Sokar) în Memphis.

15 Cu sens de „încoronare”. Probabil, este vorba de festivitatea dedicată aniversării întronării.

16 Min – zeul fecundităţii.

17 Traducerea unităţii de măsură este convenţională.

18 Aici rândul II este întrerupt.

19 Numele regelui nu s-a păstrat. Două semne şi un determinativ în forma unei figuri feminine, ar putea să indice numele mamei regelui Me-ret-Neith (?). Unii cercetători afirmă că este vorba de Merpabia – rege din a doua jumătate a epocii dinastiei a II-a.

20 Triburi care locuiau pe teritoriile dintre Nil şi Marea Roşie, cât şi în peninsula Sinai.

21 Aniversarea a 30 de ani din momentul proclamării regelui X_3 drept moştenitor.

Anul (x+) 4. Umplerea (?) nomelor (?) cu toți supușii Vestului, Nordului și Estului[22].
(Înălțimea Nilului) 3 coturi, 1 șchioapă.

Anul (x+) 5. A doua sărbătoare a lui Djet.
(Înălțimea Nilului) 5 coturi, 2 palme.

Anul (x+) 6. Planificarea (?) edificiului „Tronurile zeilor”.
Sărbătoarea Seker.
(Înălțimea Nilului) 5 coturi, 1 palmă, 2 degete.

Anul (x+) 7. Întinderea sforii[23] (pentru) edificiul „Tronurile zeilor” de către scribul (zeiței) Seshat[24].
Porțile mari[25].
(Înălțimea Nilului) 4 coturi, 2 palme.

Anul (x+) 8. Deschiderea lacului[26] la edificiul „Tronurile zeilor”.
Uciderea hipopotamului.
(Înălțimea Nilului) 2 coturi.

Anul (x+) 9. Staționarea în Nen-Nisut[27] (lângă?) lacul templului (zeului) Herishaf[28].
(Înălțimea Nilului) 5 coturi.

Anul (x+) 10. Expediția navală a regelui în Sah-Nesut (?).
Măcelărirea (satului) Wer-ka[29].
(Înălțimea Nilului) 4 coturi, 1 șchioapă.

Anul (x+) 11. Nașterea (zeului) Sed[30].
(Înălțimea Nilului) 6 coturi, 1 palmă, 2 degete.

Anul (x+) 12. Prima „Alergare a lui Apis”[31].
(Înălțimea Nilului) 2 coturi, 1 șchioapă.

Anul (x+) 13. Nașterea zeițelor Seshat[32] și Mafdet[33].
(Înălțimea Nilului) 3 coturi, 5 palme, 2 degete.

---

22 Ținând cont de natura convențională a traducerii, este posibil să reflecte o strămutare a locuitorilor din Deltă în alte nome.

23 Acțiunea de întemeiere a templului.

24 Zeița scrierii și înțelepciunii, care înregistra prăzile (capturile) regelui.

25 Probabil este o referință la construcția porților templului.

26 Lacul sacru al templului.

27 Cunoscut în grecește ca Herakleopolis. Principalul oraș al celei de-a 20-a nome din Egiptul de Sus.

28 Zeul cu cap de berbec – protectorul Herakleopolisului.

29 Sah-Nesut și Urka – așezări sau orașe.

30 După T. Wilkinson (2000): „Crearea imaginii lui Sed”. Sed – un zeu cu cap de lup.

31 Ritual asociat boului negru Apis, venerat în Memphis.

32 Vezi nota 23.

33 Zeiță ocrotitoare cu chip de pisică sau leoaică.

	Anul (x+) 14.	Strălucirea regelui Egiptului de Sus. Naşterea ...[34].
C. Dinastia a II-a.		
Rândul IV	Regele Ninetjer (?)[35]:	
	Anul (x+) 1.	Slujire lui Horus. (A treia înfăptuire a cenzului)[36].
	Anul (x+) 2.	Strălucirea regelui Egiptului de Sus. Întinderea sforii[37] pentru edificiul „Numele / Gura (?) lui Horus". (Înălţimea Nilului) 3 coturi, 4 palme, 2 degete.
	Anul (x+) 3.	Slujire lui Horus. A patra înfăptuire a cenzului. (Înălţimea Nilului) 4 coturi, 2 degete.
	Anul (x+) 4.	Strălucirea regelui Egiptului de Sus. Strălucirea regelui Egiptului de Jos. „Alergarea lui Apis cel viu". (Înălţimea Nilului) 4 coturi, 1 palmă, 2 degete.
	Anul (x+) 5.	Slujire lui Horus. A cincea înfăptuire a cenzului. (Înălţimea Nilului) 4 coturi, 4 palme.
	Anul (x+) 6.	Strălucirea regelui Egiptului de Jos. A doua celebrare a sărbătorii lui Seker. (Înălţimea Nilului) 3 coturi, 4 palme, 2 degete.
	Anul (x+) 7.	Slujire lui Horus. A şasea înfăptuire a cenzului. (Înălţimea Nilului) 4 coturi, 3 degete.
	Anul (x+) 8.	Prima oficiere a sărbătorii (?) „Slăvirea lui Horus al cerurilor". Devastarea (?) aşezării Shem-ra. Devastarea (?) aşezării Ha („Casa Nordului")[38]. (Înălţimea Nilului) 4 coturi, 3 degete.
	Anul (x+) 9.	Slujire lui Horus. A şaptea înfăptuire a cenzului. (Înălţimea Nilului) 1 cot.

[34] Aici se întrerupe rândul al treilea.
[35] Unul dintre primii regi ai dinastiei a II-a.
[36] Numărarea în scopuri fiscale a vitelor etc.
[37] Vezi nota 22.
[38] Localizare necunoscută.

Anul (x+) 10. Strălucirea regelui Egiptului de Jos.
A doua „alergare a lui Apis”.
(Înălţimea Nilului) 3 coturi, 4 palme, 2 degete.

Anul (x+) 11. Slujire lui Horus.
A opta înfăptuire a cenzului.
(Înălţimea Nilului) 3 coturi, 5 palme, 2 degete.

Anul (x+) 12. Strălucirea regelui Egiptului de Jos.
A treia celebrare a sărbătorii lui Seker.
(Înălţimea Nilului) 2 coturi, 2 degete.

Anul (x+) 13. Slujire lui Horus.
A noua înfăptuire a cenzului.
(Înălţimea Nilului) 2 coturi, 2 degete.

Anul (x+) 14. Strălucirea regelui Egiptului de Jos.
Guvernarea jertfei pentru zeiţa Nechbet[39].
Serbarea Djet.
(Înălţimea Nilului) 3 coturi.

Anul (x+) 15. Slujire lui Horus.
A zecea înfăptuire a cenzului.
...[40].

(Tradus şi adaptat după: Cmpyвe, Peðep 1963 şi Wilkinson 2000)

Descrierea Egiptului

III. Dar am mai auzit eu şi multe altele la Memphis, stând de vorbă cu preoţii lui Hephaistos. Pentru aceleaşi lucruri, am mers chiar şi până la Theba[41], ba şi până la Heliopolis[42], mânat de dorinţa de a afla dacă cei de aici se vor potrivi în povestiri cu cei din Memphis; căci heliopolitanii trec drept cei mai înţelepţi dintre egipteni. Din câte poveşti am auzit din gura lor, pe cele sfinte nu-s doritor să le înşir, afară doar de numele zeilor, socotind că toţi oamenii cunosc deopotrivă legendele despre zei. Numai dacă şirul povestirii mă va sili, voi aminti totuşi unele din ele.

IV. Despre cele legate de viaţa omenească, mi-au povestit cu toţii la fel, şi anume că egiptenii au fost cei dintâi dintre toţi oamenii care au născocit anul şi l-au împărţit în douăsprezece părţi, ţinând seama de anotimpurile lui. Au

---

39 Zeiţă cu chip de vultur din Egiptul de Sus.

40 Aici se întrerupe textul în rândul IV.

41 Theba, în limba egipteană *Nu* – „oraşul lui Ammon”, era închinată acestui zeu. Templul lui Ammon din oraş este pomenit de Herodot sub numele de templul lui Zeus.

42 Cuvântul Heliopolis, în greceşte, traducând din egipteană, *Ein-Ra* – „Casa lui Ra”, înseamnă „Oraşul Soarelui”.

făcut această descoperire – spuneau ei – [călăuzindu-se] după stele[43]. După părerea mea, egiptenii se arată astfel mult mai isteți la minte decât elenii[44], care din doi în doi ani mai adaugă câte o lună, ca anul să se potrivească cu anotimpurile. Egiptenii[45], în schimb, împărțind anul în douăsprezece luni de câte treizeci de zile, mai adaugă la fiecare an în parte numai cinci zile peste numărul obișnuit, așa încât, la ei, crugul anotimpurilor, în rotația sa, cade mereu la fel. Mai povesteau că tot egiptenii, cei dintâi, au pus nume celor doisprezece zei, și că elenii de la ei le-au luat[46]; tot egiptenii au ridicat pentru prima oară zeilor altare, statui și temple și au săpat în piatră chipuri de animale. Că așa s-au petrecut cele mai multe din câte-am înșiruit mai sus, le-au dovedit prin fapte. Primul rege-om care a domnit peste Egipt fost – după spusa lor – Min[47]. Pe timpul acestuia, în afară de ținutul Tebei, întreg Egiptul era numai o mlaștină și, din pământurile care se întind acum mai jos[48] de lacul Moeris, nici o bucată nu ieșea deasupra apei; până la acest lac, de la țărmurile mării, călătoria în susul fluviului ține șapte zile.

V. Părerea ce mi-am făcut-o este că ei spun adevărul despre țara lor. Căci este limpede pentru orice om cu judecată, chiar fără a fi auzit nimic mai dinainte, ci numai privind, că Egiptul, spre care elenii se îndreaptă cu corăbiile[49], este pentru egipteni un pământ dobândit și un dar al fluviului[50]; și toată țara ce se întinde mai sus de lacul Moeris, cale de trei zile pe apă[51] țară despre care însă spusele preoților nu se potrivesc nici până azi – este un

---

43 Aristotel adevereşte că primii astronomi au fost egiptenii şi babilonienii. Într-adevăr, egiptenii sunt primii care au perfecționat datele astronomice pe care le-au preluat de la chaldeeni.

44 Grecii, în special atenienii, se foloseau de un calendar bazat pe anul lunar de 354 de zile, 8 ore, 48 minute, 38 secunde, spre deosebire de anul solar real, format din 365 de zile, 5 ore, 48 minute, 48 secunde. Pentru corectarea acestui calendar, care rămânea în urma mișcării de revoluție a pământului, atenienii adăugau din când în când câte o lună suplimentară (embolimos).

45 Egiptenii, după Diodor din Sicilia, aveau anul format din 360 de zile și împărțit în trei anotimpuri de câte 4 luni, fiecare lună fiind de 30 de zile. Într-un an, calendarul lor rămânea în urma mișcării pământului cu 5 zile, 5 ore, 48 minute, 48 secunde. De aceea, adăugau la ultima lună a fiecărui an câte 5 zile, iar din 4 în 4 ani încă o zi suplimentară. Ziua adăugată în anii bisecți, se pare că, nu era luată în considerație decât doar în calendarul preoților. În realitate, se pare că anul egiptean rămânea în urmă față de anul calendarului iulian numai cu un sfert de zi. Ptolemeu Euergetul s-a străduit să corecteze și această diferență (în anul 238 a. Chr.).

46 Cei doisprezece zei principali egipteni nu coincid cu zeii eleni.

47 Menes, după tradiția egipteană.

48 „Mai jos" înseamnă mai la nord de lacul Moeris, unde odinioară se întindea marea; prin depunerea aluviunilor cărate de Nil s-a format pământ de locuit. Prin sintagma „mai jos" Herodot desemnează *nordul* Egiptului, iar prin „mai sus", *sudul*.

49 „Egiptul, spre care elenii se îndreaptă cu corăbiile" este Delta Nilului și, probabil, ținutul până la Memphis.

50 Prin retragerea apelor și prin ridicarea terenului datorită aluviunilor.

51 Nu se știe cât socotea Herodot durata unei zile de navigație, de aceea și punctul terminus indicat este foarte vag. După unii cercetători, el ar corespunde regiunii oazei Faium.

alt pământ [apărut] în acelaşi fel. Natura solului egiptean este următoarea: dacă te îndrepţi pe mare spre Egipt şi te afli la o depărtare de o zi de coastă, de arunci sonda în apă, vei scoate mâl de la o adâncime numai de unsprezece coţi. Faptul arată cît de departe se aşterne mâlul cărat de fluviu.

VI. De-a lungul mării, coasta Egiptului se întinde pe o lungime de şaizeci de shoine[52], căci, după socoteala noastră, Egiptul se întinde de la Golful Plinthinetic[53] până la lacul Serbonis[54], lângă care se află muntele Casios[55]. De la acest lac porneşte deci numărătoarea celor şaizeci de shoine. Toţi oamenii cari duc lipsă de pământ îşi măsoară pământul cu cotul, cei mai puţin nevoiaşi, cu stadiul, cei avuţi, cu parasanga, iar cei foarte bogaţi, cu shoina. O parasangă are treizeci de stadii, iar shoina, care e o măsură egipteană, are şaizeci de stadii. Astfel, coasta Egiptului măsoară cu totul trei mii şase sute de stadii.

VII. De aici şi până la Heliopolis, spre inima ţării, Egiptul se lăţeşte, fiind în întregime un şes întins, mustind de apă şi plin de smârcuri. Pentru cel care merge de la mare în sus, spre Heliopolis, drumul este cam tot atât de lung ca şi cel care duce de la altarul celor doisprezece zei din Atena la Pisa şi la templul lui Zeus Olympianul. Dacă cineva ar măsura aceste două drumuri, ar găsi o deosebire neînsemnată între ele, de abia cincisprezece stadii, care face să nu fie chiar la fel de lungi; căci drumului de la Atena la Pisa îi mai lipsesc doar cincisprezece stadii până la o mie cinci sute, pe când drumul de la mare la Heliopolis împlineşte întocmai acest număr.

VIII. Pentru călătorul care merge de la Heliopolis în sus Egiptul se îngustează într-una. Pe o parte se întinde lanţul muntos al Arabiei[56], de la miazănoapte spre miazăzi şi vântul Notos ţinând-o într-una în sus către Marea numită Roşie[57]. în acest lanţ se află carierele din care s-a scos piatra pentru piramidele de la Memphis. Aici[58], contenind, muntele coteşte spre ţinutul despre care a fost vorba[59]. în partea în care are cea mai mare întindere, după câte am aflat, muntele ţine, de la răsărit până la apus, două luni de mers. Capătul cel mai dinspre răsărit al masivului produce tămîie[60]. Aşa se înfăţişează, prin urmare, acest munte. În partea Egiptului dinspre Libya se

---

52 Unitate de măsură egipteană. 1 shoină echivala cu aproximativ 60 de stadii (1 stadiu = 177,40 m).

53 Golful Plinthinetic se află pe coasta nordică a Egiptului.

54 Lacul Serbonis (azi balta Sebaket-Barduil) se află la răsărit de Delta Nilului.

55 Muntele Casios (azi El-Kas sau Rash-Kasorim) se află la răsăritul Deltei Nilului, aproape de lacul Serbonis.

56 Este vorba de muntele numit azi Djebel Mokkatem, între Nil şi Marea Roşie, paralel cu coasta mării.

57 Herodot înţelege aici, prin denumirea de Marea Roşie, actualul Golf Persic sau Oceanul Indian.

58 Adică Memphis.

59 Adică în direcţia Golfului Arabic.

60 Herodot se referă la una din cele mai însemnate bogăţii ale Arabiei; el confundă părţile apusene ale peninsulei Arabice cu regiunea situată între Nil şi Marea Roşie.

întinde un alt munte pietros – în care se află piramidele – acoperit de nisip, îndreptat în acelaşi fel ca şi înălţimile munţilor Arabiei, care se răsfiră spre miazăzi. De la Heliopolis mai departe, ţinutul se îngustează într-atât, de parcă n-ar mai fi Egiptul, ci, cale de paisprezece zile de mers pe apă, Egiptul este îngust. Pământul între munţii amintiţi este un şes şi, după câte mi s-a părut, nu poate avea mai mult de două sute de stadii lărgime în locul unde este cel mai îngust[61], şi anume între muntele Arabiei şi muntele aşa-numit al Libyei. De aci înainte Egiptul se lăţeşte iarăşi. Aceasta-i, prin urmare, înfăţişarea ţinutului.

IX. De la Heliopolis până la Theba, urcuşul pe fluviu ţine nouă zile, patru mii opt sute şaizeci de stadii de drum[62], adică optzeci şi una de shoine. Acestea sunt, la un loc, stadiile Egiptului puse cap la cap. Coastele mării, cum am arătat încă mai înainte, au trei mii şase sute de stadii; urmează să mai arăt depărtarea de la mare spre inima ţării, până la Theba: sînt şase mii o suta douăzeci de stadii, iar de la Theba până la oraşul numit Elefantina mai sînt o mie opt sute de stadii.

X. Cea mai mare parte din ţinutul despre care am vorbit ini' s-a părut şi mie că, aşa cum spuneau şi preoţii, este pentru egipteni un pământ dobândit. Partea dintre şirurile de munţi amintite, munţi care se întind din sus de oraşul Memphis, mi s-a părut a fi fost cândva un golf de mare, la fel ca şi împrejurimile Troiei, ale Teuthîaniei, ale Efesului, la fel cu câmpia Meandrului, dacă se cuvine să asemuieşte ce e mic cu ceea ce este mare. Căci dintre râurile care prin mâlul cărat de apele lor au clădit aceste ţinutul, nici unul nu e vrednic să fie asemuit nici măcar cu una din gurile Nilului – fluviu cu cinci guri – în privinţa belşugului de apă. E adevărat însă că mai sînt şi alte fluvii care, fără să fie de mărimea Nilului, s-au dovedit totuşi de mare însemnătate prin lucrurile mari ce le-au înfăptuit; aş putea pomeni numele câtorva, printre altele, mai ales cel al fluviului Acheloos. Acesta, curgând prin Acarnania şi ieşind la mare, a legat de continent jumătate din insulele Echinade.

XI. În Arabia, nu departe de Egipt, se află un golf care se înfige în uscat din Marea Roşie, larg şi oarecum îngust, aşa cum am să vi-l înfăţişez îndată: în lungime, drumul pe apă, pentru cel care porneşte din fundul golfului spre largul mării, ţine cale de patruzeci de zile, dacă se foloseşte de vâsle, iar în lăţime, partea unde golful se lărgeşte cel mai mult poate fi străbătută într-o jumătate de zi. Golful are zilnic flux şi reflux. Părerea mea e că şi Egiptul a

---

61 Se pare că Herodot exagerează lărgimea acestui teritoriu.

62 Adică s-ar merge câte 540 stadii zilnic. Socotit astfel în etape zilnice, drumul în sus pe Nil, de la mare la Elefantina ţine, după Herodot, 15 zile, iar coborâtul de la Elefantina la Sais necesită 20 zile. Această inconsecvenţă poate fi explicată astfel: pe Nil exista un serviciu fluvial foarte rapid, întreţinut de perşi pentru afacerile de stat. La acest serviciu se referă Herodot când spune că distanţa de la Heliopolis la Theba se parcurge în 9 zile (şi 9 nopţi); totodată, transporturile de mărfuri şi de călători se făceau mult mai încet; după afirmaţiile lui Herodot, distanţa de la Elefantina la Sais, în bărci de comerţ, se parcurgea în cel puţin 20 de zile. Este vorba deci de două sisteme diferite de transport.

fost odată un asemenea golf, întinzându-se de la Marea de miazănoapte până spre Etiopia, în timp ce Golful Arabic (despre care voi vorbi) se îndreaptă de la Marea de miazăzi spre Syria; în chipul acesta, capetele celor două golfuri, înaintând unul spre altul, lăsau între ele doar o limbă îngustă de pământ. Dacă Nilului i s-ar năzări să-şi abată cursul spre acest golf Arabic, cine l-ar opri oare ca în vreo douăzeci de mii de ani, tot vărsându-se în el, să nu-l astupe cu mâlul cărat? Credinţa mea este că l-ar putea împotmoli chiar şi în zece mii de ani. Cum să nu fi fost atunci cu putinţă ca, în răstimpul până la naşterea mea, un golf, fie el chiar cu mult mai mare decât acesta, să fi fost umplut de nămolul cărat de un fluviu atât de puternic şi neobosit?

(Herodot. Istorii, II, 3-9)

Traiul şi obiceiurile egiptenilor

LXXVII. Dintre egipteni, cei care locuiesc în partea cultivată[63] a ţării, păstrează [mai mult] decât toţi oamenii amintirea trecutului; mai ales, ei sunt cu mult cei mai învăţaţi din câţi am ajuns să cunosc. Iată felul de viaţă pe care-l duc: prin vărsături silite şi prin purgaţii[64], se curăţă trei zile la rând în fiecare lună, căutându-şi astfel de sănătate. Credinţa lor este că toate bolile le vin oamenilor din hrana cu care se nutresc. De altfel, după libyeni, egiptenii sunt cei mai sănătoşi oameni din lume, din pricina climei, cred eu, deoarece la ei nu se perindă anotimpurile. Într-adevăr, bolile dau peste om din schimbările de tot felul, mai ales ale anotimpurilor. Ei mănâncă pâine făcând-o din durah[65] pe care o numesc kyllestis. Beau o băutură din orz; viţă de vie nu au în ţară[66]. Pe unii peşti îi mănâncă cruzi, uscându-i la soare, iar pe alţii păstraţi în saramură. Dintre păsări, mănâncă crude, dar puse mai înainte la sare, prepeliţe, raţe şi păsări mici. Celelalte păsări sau peşti care se mai găsesc la ei, în afară de cele care trec drept sfinte, le mănâncă ori fripte, ori fierte.

LXXVIII. La petrecerile bogătaşilor, după ce ospăţul s-a terminat, un om face ocolul mesei cu o raclă în care e o păpuşă de lemn, lucrată şi zugrăvită atât de meşteşugit că închipuie aidoma un mort[67]. Păpuşa nu-i mai mare decât un cot sau doi. Arătând-o fiecăruia din oaspeţi, omul îi îndeamnă: „Aruncă-ţi ochii la aceasta, apoi bea şi te veseleşte; după moarte şi tu vei fi la fel". Aşa obişnuiesc ei să facă la ospeţe.

LXXIX. [Egiptenii], ţinându-se numai de datinile lor strămoşeşti, nu mai împământenesc altele. Au ei şi alte datini vrednice de pomenit, dar mai

---

63 Spre deosebire de cei care trăiesc în zona mlăştinoasă.

64 Purgaţia se făcea cu o plantă neidentificată.

65 Plantă cerealieră, *Sorghum vulgare*

66 În fragmentele XXXVII şi LX ale cărţii a II-a Herodot afirmă contariul.

67 Păpuşa dată imita mumia.

ales un cântec unic, Linos, care se cântă şi în Fenicia, şi în Cipru, cât şi în alte părţi; cântecul poartă nume deosebite de la neam la neam[68], dar se pare că este acelaşi pe care-l cântă elenii sub numele de Linos. Între multe altele care m-au minunat despre Egipt, m-am întrebat de unde vor fi luat ei numele de Linos. Se pare că egiptenii l-au cântat din totdeauna. „Linos" în egipteană se cheamă „Maneros"[69]. Egiptenii povesteau că acesta a fost singurul copil al primului rege al Egiptului şi că, răpit de o moarte prea timpurie, a fost cinstit de egipteni cu asemenea cântări de jale, iar cântecul acesta a fost cel dintâi şi singurul[70] care s-a ivit la ei.

LXXX. Egiptenii se mai potrivesc cu elenii şi într-o altă privinţă, dar numai cu spartanii; tinerii, când se întâlnesc cu oamenii mai în vârstă, îi lasă să treacă şi se feresc din drum, iar la intrarea lor, se scoală de pe scaun. Cât priveşte obiceiul ce-l voi spune îndată, nu se mai potrivesc cu nici unii dintre eleni: când se întâlnesc pe stradă, în loc să-şi dea binețe unul altuia, se închină, coborându-şi mâna până la genunchi.

LXXXI. Egiptenii îmbracă nişte cămăşi de in cu ciucuri la poale — pe care le numesc calasyris. Peste ele se înfăşoară cu un fel de manta albă de lână aruncată pe umeri. În temple nu se intră în veşminte de lână, nici nu sunt înmormântaţi cu, căci nu e îngăduit. Această practică este aidoma cu cele orfice şi bacchice[71], care vin din Egipt, cât şi cu cele pithagoreice[72]. Nimănui din cei care iau parte la aceste mistere le este îngăduit de legile sfinte să fie îngropat în veşminte de lână. Se povesteşte în legătură cu acestea o legendă sfântă.

LXXXII. Iată şi alte lucruri descoperite de egipteni: cărui i îi este închinată fiecare lună şi fiecare zi, ce-i e dat omului i se întâmple după ziua în care s-a născut, de ce moarte viaţa parte şi de ce fire. De asemenea învăţături s-au folosit şi îi eleni care s-au îndeletnicit cu poezia. [Egiptenii] au găsit mai multe semne prevestitoare decât toţi ceilalţi oameni la un loc, pentru că, în clipa când se arată vreun semn, iau seama şi înseamnă în scris ceea ce urmează, iar dacă cumva mai târziu se mai petrece ceva asemănător, sunt încredinţaţi că urmarea va fi aceeaşi.

LXXXIII. Ghicitul la ei este rânduit în felul următor: dintre oameni, nimănui[73] nu-i este hărăzit acest dar, ci numai unora dintre zei. În Egipt poţi găsi oracolul lui Heracles, al lui Apollo, al Athenei, al Artemidei, al lui Ares,

---

68 La diferite popoare Linos mai este numit: Adonis,Tammus, Atys, Bormos, Hylas.

69 În izvoarele egiptene un asemenea nume nu a fost depistat.

70 Ori e vorba de unicul cântec-bocet, ori Herodot ca străin percepea toate cântecele egiptene identice.

71 Cultul zeului Dionysos (Zagreus) se contopise cu doctrina orfică. Nu se ştie precis din ce constau practicile orfice şi cele bacchice. Se ştie doar că ele erau de două feluri, publice şi private: cele publice constau din anumite ceremonii şi procesiuni, cele private din orgii precedate de post şi abstinenţă.

72 Practica pithagoreică consta din pregătirea pentru orgiile orfice printr-un fel de post; pithagoreicii erau vegetarieni.

73 Adică la egipteni nu existau interpreți ai oracolelor ca în Grecia, ci ei credeau că oamenii puteau afla voința zeilor direct, prin vise sau semne.

al lui Zeus, dar cel care se bucură, printre toate oracolele, de cea mai mare prețuire este al Latoniei din orașul Buto. Oracolelor n-au peste tot aceeași rânduială, ci se deosebesc unele de altele.

LXXXIV. Meșteșugul tămăduirii bolilor a fost așezat în felul următor: fiecare lecuitor se îngrijește de un singur fel de boală, nu de mai multe. Pentru fiecare boală există tămăduitori[74]: unii lecuiesc ochii, alții capul, alții dinții, alții pântecele, alții alte boli ascunse.

XCI. Egiptenii se feresc de obiceiurile elene, dar, ca să spun pe scurt, și de obiceiurile tuturor celorlalte neamuri. Cam toți ceilalți egipteni țin de această rânduială. În noma Tebei, aproape de Neapolis[75], se află un oraș mare cu numele de Hemmis[76], în care poate fi văzut un sanctuar în patru colțuri închinat lui Perseus[77], fiul Danaei. Jur împrejurul lui cresc palmieri. Propileele sanctuarului, ridicate din piatră, sunt foarte mari; lângă ele se înalță două statui uriașe tot de piatră. În această împrejmuire se găsește un templu, iar în templu e așezată o statuie a lui Perseus. După spusele locuitorilor din Hemmis, Perseus li se arăta când într-un loc, când într-altul al ținutului lor, adesea și în templu, ba uneori se mai găsește și câte o sandală de-a lui[78] – mare de doi coți – care, ori de câte ori se iveşte, bunăstarea se lasă peste tot Egiptul. Acestea sunt spusele lor, iar în cinstea lui Perseus țin următoarele obiceiuri elene: organizează jocuri atletice care cuprind întreceri de tot felul, dând premii în animale, haine și piei. La întrebarea mea, de ce numai lor li se arată Perseus și de ce, spre osebire de ceilalți egipteni, numai ei au întemeiat jocurile atletice, răspunsul a fost că Perseus se trage din orașul lor; Danaos[79] și Lynkeus[80] au plecat pe mare în Ellada, fiind și ei de baștină tot din Hemmis; urmărind spița acestora, [povestitorii] au coborât până la Perseus[81]. Eroul, la rândul lui, a ajuns în Egipt din pricina pe care o spun și elenii, ca să aducă din Libya capul Gorgonei. Cu acest prilej, spuneau ei, a venit și pe la Hemmis, unde și-a recunoscut toate rudele, căci numele orașului, pe care-l știa de la mama lui, îi era cunoscut înainte de a fi ajuns în Egipt. Jocurile gimnice le țin după porunca lui Perseus.

---

74 Medicii, în Egipt, făceau parte din casta preoților.

75 Neapolis, la Herodot – „orașul nou" este probabil același cu Kainepolis de pe timpul Ptolemeilor, care azi se numește Keneh, pe malul drept al Nilului. Hemmis se află cam la 140 km depărtare de acest oraș, deci nu este prea aproape.

76 Hemmis este Khem-min, azi Achmim.

77 Perseus, în realitate zeul Menes, care era supranumit Peh-re-su.

78 Trecerea divinității peste pământul țării și fertilizarea solului drept urmare a acestei treceri era o idee răspândită la popoarele semitice și indo-europene.

79 Danaos, fondatorul Argosului; a avut 50 de fete, Danaidele, căsătorite cu cei 50 de feciori au lui Aigyptos, fratele tatălui lor.

80 Lynkeus, un argonaut, vestit pentru ochiul său ager, este fiul lui Aigyptos și ginerele lui Danaos.

81 În mitologia greacă, Perseus este socotit fiul Danaei, fiica lui Acrisios a lui Abas, iar Abas e fiul Hypermnestrei și al lui Lynkeus. Hypermnestra este fiica lui Danaos; Lynkeus, soțul ei, fiul lui Aigyptos.

XCII. Toate aceste obiceiuri le ţin egiptenii care locuiesc mai sus de lacuri. Cei aşezaţi în ţinutul mlăştinos[82] au aceleaşi datini ca şi ceilalţi egipteni, printre altele, fiecare trăieşte cu câte o singură femeie[83], ca şi elenii. Totuşi, pentru înlesnirea traiului zilnic, şi-au găsit şi alte mijloace: când fluviul creşte şi îneacă câmpiile, din apă cresc nenumăraţi crini cărora egiptenii le zic lotuşi[84]. După ce îi culeg, îi usucă la soare şi pe urmă, pisându-le miezul, care seamănă cu măciulia macului, fac din el un fel de pâine pe care o coc la foc. Bună ide mâncat e şi rădăcina acestui lotus, care, de obicei, este dulce, rotundă, mare cât un măr. Mai este şi un alt soi de crini asemănători cu trandafirii[85]; aceştia cresc tot în fluviu. Rodul lor, care se aseamănă foarte mult cu fagurele de viespi, creşte pe o altă tulpină[86], ieşită din rădăcină. În fruct se fac o sumedenie de seminţe cât sâmburele de măslină, care se pot mânca şi crude şi uscate. Papirusului[87], care încolţeşte în fiecare an, smuls din mlaştină, i se taie partea de sus pentru alte întrebuinţări, iar partea de jos, care a rămas cam de un cot, o mănâncă crudă sau o vând. Care vor să-l facă şi mai bun la mâncat, îl coc mai întâi în cuptor încins şi aşa îl mănâncă. Unii locuitori trăiesc numai cu peşti, pe care îi prind, le scot măruntaiele, îi usucă la soare şi apoi îi mănâncă uscaţi.

XCIII. Bancuri de peşte nu prea se găsesc în râuri[88], ci numai în lacuri unde iată ce fac: când le vine vremea să se împerecheze, înoată roiuri întregi spre mare; în faţă merg bărbăţuşii, lăsând lapţii pe urma lor, iar femeiuştile, venind din urmă, înghit lapţii şi astfel zamislesc[89]. După ce acestea au rămas grele în apele mării, peştii înoată înapoi, fiecare spre locul lui obişnuit. Dar acuma nu se mai află în frunte bărbăţuşii, ci conducerea a trecut femeiuştilor. În timp ce înoată în fruntea alaiului, fac şi ele ceea ce făcuseră şi bărbăţuşii, şi anume lasă în urmă dâre de icre în grămăjoare mici, pe care bărbăţuşii, ţinându-se după ele, le înghit. Câte icre, atâţia peştişori. Din icrele care scapă neînghiţite ies peştii care încep să crească.

Peştii prinşi în drumul lor spre mare se vede că sunt loviţi pe partea stângă a capului, pe când dimpotrivă, la cei prinşi la reîntoarcere, loviturile se văd pe partea dreaptă. Aceasta li se întâmpla pentru că în drumul spre mare ei înoată pe lângă malul stâng, iar la înapoiere, se aţin pe lângă acelaşi mal, de care se apropie şi se freacă cât mai mult, ca să nu greşească drumul din pricina curentului. Când Nilul începe să vină mare, apa din fluviu, în revărsarea ei, umple gropile din luncă şi adâncăturile, mai întâi pe cele de

---

82 Ţinutul din apropierea Deltei.

83 Cu toate acestea, egiptenii bogaţi aveau, în afară de soţia legitimă, şi haremuri.

84 *Nymphaea lotus;* egiptenii în numeau *seschen* şi *serpet*.

85 *Nymphaea nelumbo,* originar din India şi introdus relativ târziu în Egipt.

86 Adică nu pe tulpina pe care apar florile, ceea ce este greşit.

87 *Cyperus papirus,* redat în greacă prin biblos şi papiros; aceste denumiri sunt, poate, două forme dialectale ale aceluiaşi cuvânt egiptean.

88 Se pare că Herodot se referă în acest pasaj la canalele trase din Nil.

89 Aristotel califică această explicaţie drept o „poveste stupidă".

lângă fluviu[90]. Abia s-au acoperit cu apă, că toate şi mişună, dintr-o dată, de o puzderie de peştişori. De unde anume ies peştişorii, eu unul îmi închipui lucrurile în felul următor: cu un an înainte, când apele Nilului scad, peştii, după ce şi-au lăsat icrele în mâl, pleacă şi ei o dată cu ultimele ape. Pe urmă, la împlinirea răstimpului sorocit, când Nilul vine iarăşi mare, din aceste icre[91] ies de îndată peştişorii amintiţi. Aşa stau lucrurile cu peştii.

XCIV. Egiptenii care locuiesc în ţinutul mlăştinos întrebuinţează un ulei din boabe de ricin[92] căruia îi zic „kiki". Iată cum îl fac: de-a lungul malurilor apelor curgătoare şi ale bălţilor seamănă ricinii care în Ellada cresc sălbatici, de la sine. Aceste semănături aduc un rod bogat, dar urât mirositor. După culci, unii îl storc, după ce mai întâi l-au măcinat, alţii îl fierb, după ce mai întâi l-au prăjit, iar uleiul ce curge din el îl adună la un loc; uleiul este gras şi tot atât de bun pentru ars în candele ca şi cel de măsline, numai că are un miros greu.

(Herodot. Istorii, II, 77-82, 84, 92, 94)

Îmbălsămările la egipteni

LXXXV. Iată acum ceva şi despre bocetele şi înmormântările lor. La cei cărora le moare, dintre ai casei, un om care se bucură de consideraţie, toate femeile casei îşi ung capul cu lut, ba chiar şi faţa, apoi, lăsând mortul acasă, ele umblă prin oraş şi, sufle-cate până la brâu şi cu sânii dezgoliţi, îşi bat pieptul; împreună cu ele merg toate femeile – rubedenii. Pe de altă parte, bărbaţii se bat şi ei cu pumnii în piept, de asemenea suflecaţi până la brâu Abia după ce au îndeplinit acest obicei, îl duc la îmbălsămare.

LXXXVI. Pentru această îndeletnicire sunt oameni de meserie care practică acest meşteşug. Când li se aduce un mort, aceştia arată celor care l-au adus nişte modele de mumii în lemn, care prin zugrăveli, seamănă leit cu morţii; [rudelor] le spun că mumia cea mai costisitoare înfăţişează pe acel[93] al cărui nume aş săvârşi un păcat să-l rostesc într-o asemenea împrejurare apoi le arată că a doua este mai prejos decât cea dintâi, şi mai ieftină, iar a

---

90 De fapt, inundaţia începea în locurile cele mai joase, chiar dacă erau departe de Nil, apa ajungând acolo prin canale.

91 Peştii, în realitate, veneau odată cu apa.

92 Probabil, *Ricinus communis*.

93 Este vorba de Osiris, îmbălsămat după legendă de Anubis, care era considerat inventatorul îmbălsămării. Diodor din Sicilia dă şi alte amănunte în legătură cu îmbălsămarea: după ce meşterul făcea incizia după anumite prescripţii, fugea de lângă cadavru, urmărit de blestemele celorlalţi lucrători şi lovit cu pietre (originea acestei practici este necunoscută). Apoi se scoteau măruntaiele, se spălau, iar pântecele, umplut cu balsamuri pentru conservare şi mirodenii, era cusut la loc; corpul se ţinea în anumite substanţe lichide un număr determinat de zile. Toate măruntaiele erau puse într-un fel de urne, care se puneau în mormânt alături de mumie.

treia costă cel mai puțin. După aceste lămuriri, îi întreabă după care model vor să-şi îmbalsameze mortul. Apoi, dacă s-au înțeles din preț, cei cu mortul pleacă, iar cei rămaşi în atelier, iată cum fac îmbălsămarea cea mai scumpă: cu ajutorul unui fier încovoiat, scot mai întâi prin nările [mortului] o parte din creier, iar o altă parte o scot turnând înăuntru nişte leacuri. Pe urmă, spintecând mortul pe sub coaste cu o piatră tăioasă din Etiopia, scot tot ce se află în pântece, îl curăță bine şi după ce varsă înăuntru vin de palmier, mai presară şi mirodenii pisate. în sfârşit, după ce umplu pântecele cu smirnă curată şi măcinată, cu scorțişoară şi alte balsamuri, afară de tămâie, îl cos iarăşi la loc. Când au isprăvit cu asta, continuă îmbălsămarea, ținând trupul în natron[94] timp de şaptezeci de zile. Mai mult de atâta nu-i îngăduit să fie ținut. La împlinirea celor şapte-zeci de zile, spălând leşul, îl înfăşoară în întregime cu feşi tăiate dintr-un fel de pânză subțire[95], unsă cu un lipici pe care egiptenii îl folosesc de obicei in loc de clei. Rudele, luându-l apoi de aici, fac o raclă de lemn cu chip de om în care, când e gata, închid mortul şi o păstrează cu sfințenie într-o cameră funerară, aşezând-o drept în picioare lângă zid.

LXXXVII. În felul acesta se face îmbălsămarea cea mai costisitoare. Pentru cei ce vor una mai modestă, ca să scape de o cheltuială prea mare, îmbălsămarea se face în felul următor: [meşterii], după ce îşi umplu clistirul cu ulei din lemn de cedru[96], îl vâră în pântecul mortului, fără să-l mai taie şi fără a-i mai scoate maţele, împingând uleiul prin şezut şi împiedicându-l să se scurgă afară. După aceea, țin mortul în natron câte zile trebuie, iar în ultima zi dau drumul din pântece uleiului de cedru băgat mai înainte înăuntru. Uleiul are aşa de mare putere încât (Opreşte maţele şi măruntaiele şi le scoate afară o dată cu el. Natronul, la rândul lui, mistuie carnea şi din leş nu mai rămâne decât pielea şi oasele. După ce-au isprăvit de făcut aceasta, îmbălsămătorii înapoiază mortul în starea în care se află, fără să-i mai facă ceva.

LXXXVIII. Al treilea fel de îmbălsămare, cea pentru morții cei mai săraci, iată cum se face: după ce i se bagă în pântece o licoare din buruiana de curățenie syrmaia, mortul este ținut în natron şaptezeci de zile, apoi este înapoiat celor ce l-au adus.

LXXXIX. Femeile oamenilor de vază, când se sfârşesc din viață, nu sunt duse de îndată la îmbălsămat, nici cele prea frumoase sau cele care se bucură de un mare renume; abia după ce au trecut trei sau patru zile sunt date celor ce se îndeletnicesc cu îmbălsămatul. Obiceiul s-a statornicit de teamă ca nu cumva îmbălsămătorii să necinstească femeile. Umblă zvonul că unul din ei ar fi fost prins asupra faptului, necinstind trupul unei femei moarte de curând, şi că a fost pârât chiar de tovarăşul lui de muncă.

---

94 Carbonatul de sodiu (Na_2CO_3), cunoscut şi ca sodă calcinată.

95 Probabil, un fel de in foarte fin.

96 Probabil, este vorba de *luniperus oxycedrus* şi nu de *cedru*.

XC. Dacă vreun egiptean, sau chiar vreun străin, răpit de un crocodil sau de fluviul însuşi, este găsit mort, locuitorii oraşului în care a fost scos la mal sunt cu străşnicie ţinuţi să-l îmbălsămeze, să-i dea toată grija, iar apoi să-l înmormânteze cât mai frumos cu putinţă în morminte sacre. De el n-are voie să se atingă nimeni – rudă sau prieten – afară doar de preoţii Nilului, care-l înmormântează cu mâna lor, deoarece îl privesc mai presus decât un leş omenesc.

(Herodot. Istorii, II, 85-88)

Ritualul îmbălsămărilor[97]

După o procedură de mumificare, ce a durat aproape trei luni, Amenofis III a fost, în fine, dus la lăcaşul lui din urmă. Altfel decât la alte înmormântări de faraoni, ce le avusese capitala Theba până atunci, nu s-a format un mare convoi funerar până la Nil, în locul unde mumia trebuia să treacă marele fluviu, în drum spre Valea Regilor. Aceasta pentru că noul palat al lui Amenofis III se afla, oricum, pe malul apusean al fluviului, iar în Valea Regilor poporul tot nu avea acces. Înaintea cortegiului funerar păşea un preot mai mult gol, îmbrăcat doar cu o blană de leopard.

... După aceea unge-i capul cu ulei de smirnă de două ori bun. Un preot al morţilor spune: „O, Osiris, te ungem cu ulei de smirnă care vine din Punt, ca să înfrumuseţăm mirosul tău cu mirosul zeului. Te ungem cu licoarea care vine din Re, ca să-ţi înfrumuseţăm trupul cu acest ulei. în ţara zeilor sufletul tău iese din trupul tău". După aceea trebuie luat un vas cu alifii, în care se află cele zece uleiuri ale deschiderii gurii[98]. Unge-l cu ele de la cap în jos, şi de la cot până la tălpi, ferindu-te, însă, să-i atingi capul cu alifia.

La aceasta preotul morţilor strigă: „O, Osiris, primeşte mirosul de sărbătoare ce înfrumuseţează mădularele tale. Primeşte acest parfum, ca să te poţi uni cu marele zeu al soarelui; el se uneşte cu tine şi-ţi întăreşte mădularele, iar tu te uneşti cu Osiris în sala cea mare".

După aceea, pune măruntaiele într-un vas de faianţă, din care sunt unşi copiii lui Horus, şi lasă alifia acestui zeu să pătrundă în măruntaiele zeului, până ce sunt bine îmbibate cu grăsimea ce vine din mădularele zeului. După aceea, culcă-l pe acest zeu pe burtă. Culcă-i şira spinării în uleiul sfânt pomenit mai sus, şi lasă şira lui culcată, cum fusese pe pământ, până

---

97 Citatul ce urmează este preluat din papirusul Cairo, mai amănunţit şi mai bine păstrat decât celălalt. Primele 23 rânduri lipsesc, textul începe cu ungerea capului.

98 Ritualul deschiderii gurii, săvârşit de către ruda cea mai apropiată a celui decedat, înainte de punerea în mormânt, avea semnificaţia unui gest magic de reanimare a cadavrului mumificat.

ce toată treaba „Casei frumoase”[99] a fost terminată cu el. Apoi mai pune o faşă înfăşurată pe targă. întoarce-l cu faţa spre cer, în timp ce şira spinării îi este culcată în ulei, pe vesmântul lui Sobec din Şedet[100].

Un preot al morţilor spune: „O, Osiris, ia-ţi acest ulei, ia-ţi această alifie, ia-ţi acest elixir al vieţii. Ia-ţi această grăsime a zeilor; scurgerea ce a venit din Re; secreţia ce a venit din Şu; sudoarea, ce a venit din Gheb; mădularele de zeu ce au venit din Osiris; frumuseţea ce a venit din...

La tine, Osiris, vine alifia, ca să-ţi ungă mădularele. La tine vine veşmântul lui Sobec din Şedet, ca să înmormânteze mădularele tale, ca pe cele ale lui Nun. Ia-ţi ca veşmânt această sfântă faşă, Re te îmbracă cu sudoarea lui. La tine vine balsamul adus din Fenicia, şi frumoasa răşină adusă din Byblos. Ele înfrumuseţează culoarea în mormânt; ele îţi redau picioarele în regiunile tainice ale tărâmului de dedesubt; ele îţi iuţesc mersul în sala lui Gheb. La tine, Osiris, vine aurul şi argintul, lapislazuli şi malahitul. La tine vine faianţa, ca să-ţi lumineze faţa, şi cornalina, să dea putere mersului tău. La tine vine veşmântul ce provine din ochiul lui Horus, frumoasa secreţie a lui Sobec. La tine vine veşmântul din templul lui Sobec. îţi conduce drumul în Nun, şi frumuseţea lui îţi împodobeşte mădularele, încât eşti ca un Re, când răsare şi apune, şi nu ai sfârşit în veşnicie”.

Apoi culcă spinarea lui cu alifia pe veşmânt, cum i-a fost boiul pe pământ. Dar ai grijă să nu cadă pe sicriul său, în timp ce capul şi burta îi sunt bucşite de leacuri, căci zeii aflaţi în sicriul lui ar putea fi mişcaţi din locul lor. Apoi întoarce-i faţa către cer, cum a fost înainte.

După aceea, aureşte-i unghiile la mâini şi la picioare, începând cu degetele şi până la unchia piciorului care este înfăşată cu o faşă de in din ţesutul de la Sais. Preotul morţilor spune: „O Osiris, tu primeşte unghia ta de aur, degetele tale din metal nobil, unghiile picioarelor tale din electron. Scurgerea lui Re te atinge, într-adevăr mădularele zeieşti ale lui Osiris. Tu mergi pe picioarele tale spre Casa veşniciei şi-ţi ridici braţele spre locul infinitului. Pe tine electronul te întăreşte; în casa lui Re, în atelierul lui Horus însuşi, degetele tale sunt făcute să se poată mişca”.

Acum Anubis[101] se aşază sub capul acestui zeu, fără să fie îngăduit vreunui herheb[102] să se apropie de el, până ce cel culcat pe mister a introdus vreun material în el, cu excepţia îngrijitorului zeului, care îl ţine de cap, ajutorul celui culcat pe mister. După aceea unge capul lui şi toată gura lui cu ulei, şi anume atât ceafa, cât şi faţa.

Înfaşă-l în faşa lui Re-Harahti din oraşul Hebt şi în faşa lui Nehbet din El-Cab, ce se pune pe fruntea lui; şi în faşa lui Hator, stăpâna de la Dendera,

---

99 Este vorba de atelierul îmbalsamărilor.

100 *Sobec* – zeul cu chip de crocodil, patron al oraşului Crocodilopolis, nume egiptean Şedet, şi al oazei Faium, confundat sincretic cu Re şi Horus, era un zeu al apelor primordiale, htonic şi acvatic în acelaşi timp.

101 Un preot costumat ca zeul Anubis, protectorul necropolei.

102 Preot care citeşte rugăciuni.

ce se pune pe faţa lui, şi în faşa lui Tot, oare i-a judecat pe ambii luptători, ce se pune pe urechile lui; şi în faşa lui Nebt-hotpet, ce i se pune pe frunte. Fiece ţesătură şi fiece pânză ce-i înfăşoară capul să fie din aceste feşi. Starea lor şi reprezentările de pe ele să fie examinate de cel culcat pe mister, căci este util să se examineze desenele făcute.

Faşa lui Sehmet, cea prea puternică, iubita lui Ptah, să fie compusă din două benzi pe capul lui. La ambele urechi: două feşi cu numele „Stăpâna desăvârşirii". La ambele nări: două feşi, din care una se numeşte Nehi, iar cealaltă Smen. La amândoi obrajii: două feşi pe nume Hehtitisu. Pe frunte: patru feşi numite „Strălucitoarele". Sus, pe capul lui, două feşi pe nume „Antenele ambilor ochi – Uzat". Douăzeci şi una de feşi de-a dreapta şi de-a stânga feţei lui, înfăşurându-i urechile. La gura lui, patru feşi, două pe dinafară, două pe dinăuntru. La bărbie două feşi pe nume... La ceafă patru feşi mari.

După aceea feşile să fie înfăşurate de o faşă mare, lată de două degete. Apoi, după ce deschiderile capului său sunt astupate, mai unge-l odată cu uleiul gras pomenit mai sus.

Apoi un preot spune: „O, tu zeiţă preaputernică, venerabilă, stăpâna apusului, doamna răsăritului, vino şi intră în urechile lui Osiris. O, tu preaputernico, divino, măreaţo, stăpâna apusului, doamna răsăritului, vino şi insuflă-i suflare în capul lui Osiris în Am-Duat[103]. Fă-l să vadă cu ochii lui, să audă cu urechile sale, să răsufle cu nasul lui, să vorbească cu gura sa, să judece cu limba lui Am-Duat".

Apoi unge capul lui în repetate rânduri cu smirnă; aceasta se face pentru a se unge capul răposatului cu smirnă. Unge-l din nou cu ulei, atât capul, cât şi faţa. Pune sub capul lui seminţe şi fructe.

Vorbeşte, apoi, sub capul lui: „Osiris! Primeşte-ţi capul în împărăţia apusului, ca să păşeşti între preafericiţi şi strălucitori. Mormântul tău din apus este frumos pregătit, iar înzestrarea cimitirului este splendid executată pentru tine. Numele tău se bucură de vază printre cei îmbălsămaţi, şi ai un nume printre preafericiţi şi venerabili. Locuitorii Am-Duatului sărută pământul înaintea trupului tău, locuitorii cerului îţi primesc sufletul, locuitorii pământului îţi arată venerație, locuitorii văii îţi curăţă trupul. Anubis şi Horus îţi gătesc frumos îmbălsămarea. Tot îţi vindecă mădularele prin farmecele zicerilor sale.

O Osiris, tu triumfezi în faţa înaltei curţi de judecată de la Heb, în Egiptul de Sus, şi înaintea marilor zei ai templului lui Re şi înaintea înaltei curţi de judecată a Egiptu-lui de Sus, în templul lui Ptah. Capul tău vine la tine, ca să nu fie departe de tine; el vine la tine şi nu se desparte de tine în vecii vecilor".

După aceea îmbălsămează-l pe acest zeu. Bagă mâna lui stângă, împreună cu pumnul, în uleiul pomenit, la care se mai adaugă: o parte din planta anhiemi, o parte răşină de Coptos, o parte sodă. Apoi se trage un inel, făcut

---

[103] *Am-Duat* – tărâmul morţilor.

în atelier, peste bărbăţia lui. Pune-i un inel de aur în deget şi pune-i de mai multe ori aur în pumnul său. Apoi umple-i mâna cu material. Unge-i întâi degetele cu ulei în partea exterioară, adăugând plante anhiemi, sodă, răşină şi ţesătură divină. Toate acestea trebuie făcute în 36 etape – căci 36 sunt zeii împreună cu care sufletul său urcă la cer, şi sunt 36 nome în care se arată întrupările lui Osiris.

Până aici întregul ritual era îndeplinit de preoţi şi de îmbălsămători cu experienţă. La procedura ce urmează, de preparare a mâinilor şi picioarelor, trebuie să fie antrenaţi – cum cere, explicit, papirusul Cairo – şi fiii răposatului, care până acum au stat atenţi, în dreapta şi în stânga năsăliei. Lucrarea decurge cum s-a arătat mai sus.

Când mumia este în sfârşit înfăşurată în întregime, mai este învăluită toată într-un nor de fum de tămâie, în timp ce preoţii rostesc marea rugăciune finală: „La tine, Osiris, vine fumul de tămâie, care a provenit din Horus; smirna ce a provenit din Re, soda ce a venit din Nehbet; plantele anhiemii ce au provenit din Osiris; răşina ce a venit din zeul atotputernic; guma ce a provenit din fericitul Onuris. Ei se apropie de picioarele tale şi mărturisesc pentru tine. Tu umbli pe un pământ de argint şi un sol de aur, te speli pe o piatră de argint şi un sol de aur, eşti înmormântat pe un deal de malahit. îţi vezi numele în toate nomele, sufletul în cer, trupul în Am-Duat, statuile tale în temple. Trăieşti în veşnicie şi eşti mereu tânăr. O Osiris, fie ca acest nume să dureze şi să fie splendid în templul lui Amon-Re, al regelui zeilor, al sfintei icoane, al mai-marelui tuturor zeilor, în vecii vecilor".

(Din Vandenberg, 1980, pp. 160-165)

Construirea piramidei lui Khufu (Cheops)

CXXIV. Până pe vremea domniei lui Rampsinitos[104], spuneau preoţii, în Egipt domnea buna rânduială şi un mare belşug. După el însă, ajungând rege Keops[105], peste ţară s-au abătut tot felul de rele. Keops, după ce a închis mai întâi toate templele, i-a oprit pe egipteni să mai aducă jertfe[106], apoi le-a poruncit tuturor egiptenilor să muncească pentru el. Pe unii i-a folosit la căratul pietrei de la carierele de piatră[107] din muntele Arabiei, până la Nil;

---

[104] Aici Herodot comite o eroare cronologică gravă, pomenind de Rampsinitos, probabil Ramses al IV-lea, care a domnit între anii 1153-1147 a. Chr., adică cu un mileniu jumătate după Cheops.

[105] Keops (Cheops) sau Khufu, rege din dinastia a IV-a, care a domnit între anii 2589-2566 a. Chr. Piramida acestuia, alături de cele ale lui Khefren şi Mykerinos se află în apropierea satului Giseh, lângă Cairo.

[106] Manethon spune la fel ca Herodot: Keops a fost un rege rău şi necredincios, dar la urmă s-a pocăit şi a redactat „cartea sacră".

[107] Blocurile de piatră necesare construcţiilor erau scoase din carierele de piatră prin lărgirea

o dată trecute cu plutele[108] peste fluviu, altora le-a dat în grijă să le ia în primire şi să le care[109] până la aşa-zisul munte al Libyei[110]. [La aceste corvezi] au muncit fără întrerupere câte o sută de mii de oameni[111], timp de trei luni fiecare miriadă. Zece ani s-au scurs în care poporul a muncit greu la făcutul drumului[112] pe unde se cărau pietrele, lucrare, după părerea mea, cu nimic mai prejos decât însăşi piramida (căci drumul e lung de cinci stadii, lat de zece braţe, iar în locul unde este cel mai înalt, atinge chiar şi o înălţime de opt braţe); a fost făcut din piatră şlefuită şi împodobită cu tot felul de chipuri săpate. Prin urmare, zece ani s-au scurs cu acest drum, cât şi cu cămările subpământene, [clădiri] pe care le-a hărăzit să-i fie mormânt, într-un ostrov în care a tras un canal din Nil[113]. Numai pentru ridicarea piramidei au trebuit douăzeci de ani. Piramida are patru feţe, fiecare din ele numărând opt plethre în lungime, în înălţime de asemenea [e făcută] din piatră şlefuită şi împreunată cum nu se poate mai bine; nici una din pietre nu-i mai mică de treizeci. de picioare.

CXXV. Această piramidă a fost ridicată în felul următor în chip de trepte, pe care unii le numesc crestături, alţii altare[114]; după ce făceau mai întâi o treaptă de acest fel, ridicau apoi restul pietrelor cu ajutorul unor maşinării[115] făcute din scurtături de lemne, înălţându-le de la pământ pe primul rând de trepte. Când piatra era săltată aici, o puneau pe a doua maşinărie aşezată pe primul rând al treptelor, de unda era ridicată pe al doilea şir de trepte [şi aşezată] pe o altă maşinărie; căci se aflau tot atâtea maşinării câte şiruri de trepte, fie că una şi aceeaşi maşină, uşor de purtat, o mutau pe fiecare treaptă când ridicau piatra[116]. Eu sunt dator să îţi vorbesc despre amândouă chipurile

---

fisurilor naturale ale stâncii cu unelte din bronz introduse forţat în fisuri sau cu bucăţi de lemn care se udau ca să se umfle. Instrumentele folosite erau: ferestrăul pentru tăiatul pietrei, burghiul pentru găurit, spiţuri şi ciocane pentru fasonat, dalta pentru fragmentare.

108 Transportul blocurilor de piatră pe fluviu se efectua cu ajutorul bărcilor de care era legat monolitul, scufundat în apă (aplicându-se principiul lui Arhimedes), pentru reducerea greutăţii.

109 Transportul monoliţilor pe uscat se făcea cu ajutorul săniilor trase de boi sau de oameni, sau cu ajutorul pârghiilor în locuri povârnite.

110 Munţii Lybiei se întind pe malul stâng al Nilului; pe malul drept se află munţii Arabiei.

111 Diodor din Sicilia, descriind construcţia piramidei lui Keops, dă acelaşi număr de 100 de mii (adică 10 miriade); Plinius vorbeşte de 300 de mii de oameni care au lucrat la marea piramidă.

112 Este vorba de rampa de acces de la Giseh, adică o şosea din piatră lustruită, pentru a putea transporta piatra pe un teren cu diferenţă de nivel.

113 Inexact; Herodot atribuie piramidei lui Keops ceea ce i s-a povestit probabil despre o altă piramidă, care se afla la un nivel mai puţin ridicat.

114 *Krossai* înseamnă de fapt pietre aşezate în formă de trepte, iar *bomis* este diminutivul cuvântului *bomos* – soclu, estradă, piedestal.

115 Această „maşinărie" de lemn este „ascensorul oscilant", un leagăn de lemn făcut din două fălci tăiate în segment de cerc, întărite prin traverse.

116 „Ascensorul oscilant" în care se punea blocul de piatră funcţiona astfel: se apăsa pe un capăt al leagănului, celălalt se ridica şi se vâra sub el o ţepuşă sau o piatră; leagănul bascula până îşi găsea echilibrul pe ţepuşă. Apoi se apăsa de celălalt capăt şi se introducea

cu putință, așa cum mi-au fost pomenite. Mai întâi au fost desăvârșite părțile de sus ale piramidei, apoi, coborând, părțile următoare și abia la urmă de tot au isprăvit și părțile de la pământ și cele mai de jos. Pe piramidă s-a săpat în scriere egipteană cât hrean[117], câtă ceapă și cât usturoi au trebuit pentru hrana lucrătorilor; și dacă îmi aduc bine aminte, tălmaciul când mi-a citit inscripția[118], mi-a spus că se cheltuiseră o mie șase sute de talanți de argint. Dacă acestea sunt adevărate, câți alți talanți trebuie să se fi cheltuit pentru fierul cu care au lucrat, pentru hrana și îmbrăcămintea lucrătorilor, în vremea care s-a scurs numai cu lucrările de zidărie, un alt timp apoi, de asemenea îndelungat, după câte cred, cu cioplitul și căratul pietrelor, cu săpăturile de sub pământ; n-a fost de loc un timp scurt.

(Herodot. Istorii, II, 124-125)

Cuvântarea lui Ipuser

Cuvântarea lui Ipuser, care ar fi trăit la sfârșitul epocii Regatului Mijlociu (începutul sec. XVIII a. Chr.), a fost redactată în epoca Regatului Nou (cca 1300 a. Chr.). Textul, scris pe un papirus hieratic, a fost descoperit în necropola de la Saqara. Piesa se păstrează în Muzeul din Leiden (Olanda).

A. Partea I a descrierii nenorocirilor țării.

II. Cele mai bune pământuri se află în mâinile bandelor. De aceea omul merge la arat cu scutul.

IV. Cu adevărat: toți asiaticii au devenit asemenea egiptenilor, iar egiptenii (au devenit) asemenea străinilor azvârliți pe drumuri. Cu adevărat: tuturor le-a căzut părul. Fiul unui bărbat nu se deosebește de unul dintre acei care nu au tată... Cu adevărat: cei mari și cei mici (spun): „doresc să mor". Copiii mici spun: „O, dacă el[119] nu mi-ar fi dat viață"... Cu adevărat: toată Delta nu mai e apărată... Barbarii au devenit iscusiți în lucrările Deltei[120].

V. Cu adevărat: oamenii înstăriți sunt puși să muncească la râșnițe. Cei care erau îmbrăcați în pânză subțire, sunt bătuți cu vergile... Cu adevărat: sclavele toate au ajuns stăpâne pe gurile lor. Dacă vorbesc stăpânele lor, nu este pe placul sclavelor.

și aici o altă țepușă. Peste țepușe, sub leagăn, se introducea apoi o platformă, pe care se reîncepea operațiunea cu introducerea țepușelor, peste țepușe, iar platformă, peste platformă din nou țepușe, până se ridica leagănul la treapta următoare.

117 Sirmaie este, se pare, hrean sau o varietate a acestei plante, numită *Raphanus edulis.*

118 Inscripția despre care vorbește Herodot nu se mai păstrează; fiind făcută pe partea exterioară a piramidei, s-a tocit cu vremea.

119 Tatăl.

120 Este vorba de sclavii care, odinioară, îndeplineau doar munca necalificată și grea, iar apoi au devenit meșteșugari.

VI. Cu adevărat: grânele pier pe toate drumurile. Oamenii nu mai au haine, unsori şi ulei... Cu adevărat: formulele magice au devenit cunoscute tuturor. Descântecele *shem*[121] şi descântecele *sehem*[122] au devenit primejdioase, deoarece sunt ţinute minte (acum de toţi) oamenii... Sclavii au devenit stăpâni de sclavi... Săracii ies şi intră în măreţele palate... Cu adevărat: copiii oamenilor de vază sunt izgoniţi în stradă...

B. Partea a II-a a descrierii nenorocirilor ţării.

VII. Priviţi: focul s-a ridicat sus; flacăra lui porneşte de la duşmanii ţării. Priviţi: s-au săvârşit lucruri care (păreau) că niciodată nu s-ar putea săvârşi. Regele a fost prins de oamenii săraci. Priviţi: cel înmormântat de şoim[123] zace pe simple târgi... Priviţi: s-a săvârşit lipsirea ţării de puterea regală de către puţini oameni, care nu cunosc lege. Priviţi: oamenii au început răscoala împotriva uraeului, (ochiul) lui Ra, care împăciuieşte cele două pământuri... Capitala a fost nimicită într-un ceas... Tainele regilor Egiptului de Sus şi de Jos au devenit cunoscute tuturor... Toţi încearcă să declanşeze războiul civil. Nimeni nu se poate împotrivi. Ţara e legată de bandele de jefuitori... Priviţi: curtenii au fost izgoniţi din casele regelui. Priviţi: femeile nobile se găsesc pe şlepurile-şedu[124]... Priviţi: cei care purtau veşminte luxoase sunt (acum) în zdrenţe. Cel care niciodată nu a ţesut pentru sine poarte (acum) ţesături fine.

VIII. Priviţi: cel care dormea fără nevastă din cauza sărăciei, găseşte (acum) femei nobile. Cel care nu se uita la el, stă (acum) în picioare, cinstindu-l. Priviţi: cel care nu avea averea sa, s-a făcut (acum) stăpân peste bogăţii. Demnitarii îl slăvesc. Priviţi: prostimea a ajuns bogată. Bogaţii au ajuns fără avere... Cea care îşi privea faţa în apă, (a ajuns) stăpâna unei oglinzi...

IX. Priviţi: stăpânii patului dorm la pământ. Cel care îşi petrece noaptea în murdărie, îşi pregăteşte un pat de piele... Priviţi: toate funcţiile nu sunt la locul lor, aidoma unei turme speriate fără păstori... Totul se apropie de pieire. Priviţi: toţi meşteşugarii nu lucrează. Duşmanii ţării i-au furat meseriile. Priviţi: cel care a strâns recolta, acela n-o primeşte. Cel care nu a arat (pentru sine), acela primeşte recolta. Recolta (se coace), dar despre asta nu raportează nimeni. Scribul şade în cancelaria sa fără să facă nimic.

...

C. Partea finală a descrierii nenorocirilor ţării.

Plânge ţara de la miazănoapte... Toată casa regelui a rămas fără venituri. Lui de drept îi aparţin grâul, orzul, păsările şi peştii, lui îi aparţin pânza, ţesătura fină, cuprul, uleiul, lui îi aparţin covoarele şi rogojina, florile, tărgile şi toate dările... Dacă nu ar fi fost cuvintele distrugerii, toate acestea erau în casa regelui, fie el viu! sănătos! şi nevătămat! şi nu ar fi fost lipsit de toate aceste dări.

(Tradus şi adaptat după: Струве, Редер 1963 şi Коростовцев и др. 1980)

---

121 Descântec care provoca, probabil, apariţia sau încetarea unui anumit fenomen.

122 Descântec care asigura capacitatea de a stăpâni spiritele malefice, bolile etc.

123 Regele.

124 Probabil, în Egiptul antic pe şlepuri erau amenajate lupanare.

Manetho despre cucerirea Egiptului de către hixoşi

Textul de mai jos este un fragment din lucrarea lui Manetho „Aegyptiaka". Manetho a fost un preot egiptean care a trăit la sfârşitul sec. IV – începutul sec. III a. Chr., fiind autorul primei istorii a Egiptului, lucrare, care, din păcate, s-a păstrat doar fragmentar. Un fragment al lucrării a fost păstrat în opera istoricului iudeu Josephus Flavius (37 a. Chr. – 98 p. Chr.).

„Tutimaios[125]. În timpul domniei sale, nu ştiu din ce pricină, zeiasca mânie s-a abătut asupra noastră şi pe neaşteptate, dinspre răsărit, un popor de origine necunoscută a cutezat să ne invadeze ţara, cucerind-o cu forţa uşor şi fără lupte. După ce căpeteniile acesteia au încăput pe mâna lor, ei au incendiat ce-a mai rămas şi oraşele, au dărâmat templele zeilor, tratându-i pe toţi localnicii cu o cruzime cumplită, căci pe unii i-au sugrumat iar p alţii i-au luat prizonieri cu copiii şi soţiile lor. În sfârşit au ales un rege din mijlocul lor, care se numea Salitis. Acesta s-a stabilit la Memphis, a strâns birurile din provincia de sus şi provincia de jos, instalându-şi garnizoanele în locurile cele mai potrivite. El a întărit în cea mai mare măsură ţinutul răsăritean, de teamă că asirienii, deveniţi atunci foarte puternici, puteau să fie cuprinşi de dorinţa de a pătrunde pe acolo în regatul lui. Când a ajuns în noma Sethroite, a găsit un oraş foarte bine situat spre răsărit, pe malul fluviului Bubastites, denumit după străvechea teologie Avaris[126]; l-a reconstruit şi împrejmuit cu ziduri foarte puternice, apoi a aşezat acolo, pentru apărarea lui, o sumedenie de oşteni înzestraţi cu armament greu, numărul lor ridicându-se până la două sute patruzeci de mii. Venea în timpul verii nu numai ca să secere grâul şi să le plătească solda, ci şi pentru a-i înspăimânta pe străini prin manevrele lui. s-a stins din viaţă, cârmuind timp de nouăsprezece ani. după aceea, un al doilea rege, cu numele de Bnon, a domnit patruzeci şi patru de ani. a urmat un altul, numit Apachnas, car ea cârmuit treizeci şi şase de ani şi şapte luni. apoi au ocupat tronul Apophis, timp de şaizeci şi unu de ani, şi Ianias, timp de cincizeci de ani şi o lună. Ultimul dintre toţi, Assis, a deţinut puterea patruzeci şi nouă de ani şi o lună. Aceştia au fost primii lor şase regi[127], purtând veşnic războaie, dornici să distrugă din temelie Egiptul. Întreaga lor naţie a urtat denumirea de HYKSOS, adică „Regii-Păstori". Căci în limba sacră HYK înseamnă Rege, iar SOS, Păstor sau Păstori în graiul poporului

---

125 Transcrierea, probabilă, a numelui unuia dintre cei doi regi Tetumes, aparţinând sfârşitului Dinastiei a XIV-a (1786-1603 a. Chr.).

126 În egipteană *Het-uaret (Casa fugii)*, vechi oraş situat în estul Deltei Nilului, reşedinţa suveranilor hyksoşi în secolele XVII-XVI a. Chr.

127 Dinastia a XV-a (marea dinastie hyksosă) care a cârmuit Egiptul între anii 1674-1567 a. Chr. a avut şase regi iar a 16-a (mica dinastie hyksosă din partea de nord a Egiptului, între 1684-1567), opt regi.

și prin unirea lor s-a ajuns la cuvântul Hyksos. Unii zic despre ei că erau arabi[128]. Într-o altă copie se spune că cuvântul HYK nu înseamnă „Regii", ci dimpotrivă, are sensul de „Păstori-captivi". Căci HYK în limba egipteană și HAK, cu aspirație, capătă înțelesul opus de „Captivi". Această explicație mi se pare mai convingătoare și mai adecvată istoriei vechi. Sus-menționații regi ai popoarelor care purtau denumirea de Păstori, precum și urmașii lor, au fost stăpânii Egiptului, după spusele lui Manethos, timp de cinci sute unsprezece ani. Apoi regii din Thebaida[129] și din restul Egiptului s-au ridicat împotriva Păstorilor; între ei izbucnind un război mare și îndelungat. El adaugă că, sub domnia regelui numit Misphragmuthosis[130], Păstorii au fost învinși și alungați din întregul Egipt, fiind închiși într-un loc al cărui perimetru era de zece mii de iugăre[131]. Locul acela s-a chemat Avaris. Potrivit spuselor lui Manethos, Păstorii l-au înconjurat în întregime cu un zid mare și puternic, spre a-și păstra într-un loc sigur avuția și prada lor. Fiul lui Misphragmuthosis, Thummosis, a încercat să-i supună luându-i cu asalt și a strâns anume în preajma zidurilor patru sute optzeci de mii de oameni. A renunțat apoi la asediu[132] și a încheiat cu ei un tratat prin care îi obliga să părăsească Egiptul, plecând cu toții nevătămați încotro văd cu ochii. Conform înțelegerii, luându-și întreaga familie și agonisita lor, Păstorii, al căror număr nu era mai mic de două sute patruzeci de mii, și-au croit drum prin deșert spre Siria.

(Josephus Flavius, Contra lui Apion, Cartea I-a, cap. XIV)

Din analele lui Tutmes al III-lea

Aceste anale sunt inscripții hieroglifice pe zidurile templului Karnak din Theba. Ele cuprind o descriere amănunțită a campaniilor făcute în Asia de către faraonul Tutmes al III-lea (1525-1473 a. Chr.), din dinastia a XVIII-a. Autorul lor pare să fie un oarecare Taneni, în mormântul căruia s-au găsit inscripții arătând că el l-a însoțit pe Tutmes al III-lea și i-a însemnat victoriile, „expunându-le în scris, potrivit

---

128 Populația eterogenă a hyksoșilor era de origine canaaneană, amorită, hurită, arabă și indoeuropeană.

129 Dinaștii locali din Theba independentă, alcătuind Dinastia a XVII-a (1650-1567 a. Chr.), au adoptat titulatura faraonică și au organizat recucerirea Egiptului.

130 Transcrierea greșită a lui Menkhepera Tuthmosis, faraonul Tuthmes al III-lea (1482-1450). Adevăratul eliberator al țării de sub dominația hyksoșilor, care a durat mai mult de un secol a fost în realitate Ahmosis I (1570-1546), întemeietorul Dinastiei a XVIII-a (1570-1320 a. Chr.), primul suveran al Regatului Nou, când Egiptul a cunoscut apogeul și începutul declinului.

131 Circa 2752 de hectare.

132 Documentele egiptene și cronicarii susțin că reședința suveranilor hyksoși a fost cucerită după lupte grele de Ahmosis I, Avaris devenind apoi, sub numele de Pi-Ramses („Orașul lui Ramses"), capitala faraonilor Dinastiei a XIX-a (1320-1200 a. Chr.). De aici a pornit Moise în dramaticul drum spre Țara Făgăduinței cu poporul ales (Facerea, 12, 37).

faptelor". Cea mai bună şi mai completă descriere este aceea a luptei de la Megiddo, din timpul primei campanii a faraonului. Aici, Tutmes al III-lea i-a înfrânt pe principii sirieni, conduşi de regele oraşului Kadesh, şi, după un îndelungat asediu, a cucerit oraşul Megiddo.

Cu prilejul următoarelor expediţii războinice, Tutmes al III-lea a ajuns până la Kadesh, oraş pe care l-a cucerit în a şasea campanie. În a opta campanie, egiptenii au înfrânt statul Mitanni şi au ajuns până la cursul superior al Eufratului. Pe malul de răsărit al fluviului Tutmes al III-lea şi-a aşezat piatra de hotar; acest eveniment a marcat apogeul expansiunii egiptene spre NE.

În total, Tutmes al III-lea a condus în Asia 17 campanii, de-a lungul a 19 ani. Mai jos se dau fragmente din descrierea primei, a celei de-a şasea, a celei de-a opta şi a celei de-a noua campanii a faraonului.

Tabăra de lângă Megiddo[133]

S-a aşezat maiestatea sa acolo cu tabăra şi a dat poruncă întregii armate, spunând: „Pregătiţi-vă! Ascuţiţi-vă armele, căci vom porni să ne luptăm dimineaţa cu acel duşman vrednic de dispreţ"... Şi s-a odihnit [regele] în cortul regesc, şi demnitarii au fost instalaţi, şi suita a fost înzestrată.

Si straja armatei umbla şi ei spuneau: „Întăriţi-vă! întăriţi-vă! Staţi de veghe! Dar staţi de veghe! Aveţi grijă de viaţa şi de cortul regelui, fie el viu, sănătos şi fericit!"

Au venit să-i spună maiestăţii sale: „Pământul e sănătos şi armata de miazăzi şi de miazănoapte aşişderea".

Lupta de la Megiddo

În anul al 23-lea, în prima lună de vară, în ziua a 21-a, ziua sărbătorii Lunii noi, [corespunzătoare] zilei înălţării regelui pe tron, dimineaţa, iată că a fost dată întregii armate porunca de atac...

A ieşit şi maiestatea sa într-un car de electrum, înarmat cu armele sale de luptă, asemenea lui Horus Biruitorul[134], stăpânul puterii, asemenea lui Mont[135] din Theba; şi Amon, tatăl lui, îi întărea mâinile.

Cornul[136] de miazăzi al armatei maiestăţii sale era la munţii de la sud de [pârâul] Kina, cornul de miazănoapte – la nord-vest de Megiddo, iar maiestatea sa era la mijlocul lor şi Amon, ocrotitorul trupului lui...

Atunci a început să-i răpună maiestatea sa în fruntea armatei sale şi când au văzut ei că maiestatea sa îi răpune, au fugit ei în neorânduială către

---

133 Oraş întărit în nordul Palestinei. E vorba de prima campanie a lui Tutmes al III-lea, în al 23-lea an al domniei sale. În apropierea acestui oraş în antichitate au avut loc mai multe lupte, astfel încât sub impresia lor a apărut în Biblie noţiunea de Armaghedon (în traducere *muntele de la Megiddo*) lupta finală între forţele binelui şi a răului.

134 Zeu al cerului şi al soarelui.

135 Mont, zeu al soarelui, era adorat la Theba. În epoca arhaică era considerat zeu suprem al Egiptului.

136 Flancul.

Megiddo, cu feţele înspăimântate. Ei şi-au lăsat caii şi carele lor de aur şi de argint. Şi s-au urcat ei în acest oraş, cățărându-se pe hainele lor, căci locuitorii acestui oraş s-au închis de ei [şi au lăsat în jos hainele] pentru a-i trage în acest oraş.

Si iată, dacă armata maiestăţii sale nu s-ar fi dedat jefuirii averii duşmanilor, ar fi cucerit Megiddo în acel ceas, când pe duşmanul disprețuit din Kadeş[137] şi pe duşmanul disprețuit din acest oraş i-au tras în grabă pentru a-i aduce în acest oraş, căci groaza în faţa maiestăţii sale le-a pătruns în mădulare, şi mâinile lor erau fără putere, [şi iată] i-a răpus ureul său.

Atunci au fost capturați caii lor şi carele lor de aur şi de argint au ajuns pradă, voinicii lor zăceau întinşi asemenea peştilor pe malul iazului, iar puternica armată a maiestăţii sale socotea avutul lor.

Iată, a fost capturat cortul acelui disprețuit duşman [împodobit cu argint]...

Şi întreaga oaste se veselea şi dădea laudă lui Amon pentru biruința pe care a dat-o fiului său în această zi. Şi dădeau ei laudă maiestăţii sale, slăvind puterea iui.

Şi iată, au adus ei prada pe care au luat-o; mâini, prinşi vii, cai, care de aur şi de argint...

Atunci maiestatea sa a dat poruncă armatei sale, spunând: „Luptați-vă bine, bine, oşti ale mele viteze! Iată, astăzi [toate ţările străine se găsesc în acest oraş, potrivit poruncii lui] Ra, căci toți principii tuturor ţarilor s-au strâns în acest oraş, căci cucerirea a o mie de oraşe este cucerirea oraşului Megiddo. Luptați-va cu vitejie, cu vitejie!”...

[Descrierea asediului oraşului Megiddo e mutilata].

Predarea oraşului Megiddo

Şi iată că principii acestor ţări s-au târât pe pântecele lor pentru a mirosi pământul în faţa puterii maiestăţii sale, pentru a cerşi răsuflarea nasurilor lor de la măreția puterii lui...

[Şi toți principii] au adus puterii maiestăţii sale darurile lor: argint, aur, lazurit, malahit, aducând grâu, vin, vite mari şi mici pentru oastea maiestăţii sale...

Prada luată din oraşul Megiddo

Lista prăzi aduse de oastea maiestăţii sale din oraşul Megiddo: prizonieri 340, mâini 83, cai 2041, mângi 191, armăsari 6... Un car împodobit cu aur, cu oiştea de aur, aparținând acelui duşman; un car minunat, împodobit cu aur, aparținând principelui din Megiddo..., care ale disprețuitei sale oşti 892, în total [care] 924; o minunată platoşă de bronz a acelui duşman; o minunată platoşă de bronz a principelui din Megiddo; platoşe [de piele] ale disprețuitei

[137] Regele oraşului Kadesh [în Siria, pe cursul superior al fluviului Oronte] care comanda coaliția principilor sirieni împotriva Egiptului.

lui armate 200; arcuri 502; prăjini de la cortul acelui duşman, din lemn de meri, împodobite cu argint, 7.

Iată, armata [maiestăţii sale] a capturat [vitele acestui oraş]:... 387, vite mari 1929, vite mici[138] 2000, vite mici albe[139] 20. 500.

Distrugerea unor oraşe[140]

El a ajuns la aşezarea Kadeş a nimicit-o, a tăiat arborii ei, a capturat recolta ei. El a plutit în ţara Seşeritu[141], el a ajuns la aşezarea Djamiru, el a ajuns la aşezarea Ircet şi a făcut cu ele acelaşi lucru.

Tributul ţării Retenu[142]

Lista tributului dat în acest an de principii ţării Retenu din pricina puterii maiestăţii sale.

Au fost duşi copiii principilor şi fraţi lor pentru a trăi în Egipt ca ostatici. Dacă vreunul din aceşti principi murea, maiestatea sa trimitea pe fiul lui să-l pună în locul lui

Lista copiilor de principi aduşi în acest an: 39 de oameni. Sclavi şi sclave: 181. Cai: 188. Care, lucrate din aur şi argint şi împodobite: 40.

Din descrierea celei de a opta campanii s lui Tutmes al III-lea

Anul al 33-lea. Maiestatea sa a fost în ţara Retenu...

[Lista prăzii aduse din acest loc] de toată oastea:

Principi: 3. Femeile lor: 30, Prizonieri: 80. Sclavi şi sclave, împreună cu copii: 606.

Tributul ţării Retenu

Lista tributului adus de maiestatea sa din această ţară:

Sclavi şi sclave: 313. Cai: 260. Aur: 45 debeni şi 19 kit[143]. Vase de argint ca dare a ţării Djahi[144].

Tot felul de [echipament] de război... [Care lucrate din argint]... Boi iua, boi fără coarne, boi tepi; 28. Boi ka: 564. Vite mici: 5323. Vase men cu tămâie: 2028.

Tributul ţării Sengher[145]

Tributul principelui din Sengher:

Lazurit veritabil: 4 + x debeni. Lazurit artificial: 24 debeni. Lazurit babilonian... Un cap de berbec din lazurit veritabil.

---

138 Capre.

139 Oi.

140 E vorba de a şasea campanie a lui Tutmes al III-lea, în al 30-lea an al domniei sale.

141 Regiune la nord de Kadeş.

142 Siria.

143 1 deben [= 12 kit] echivala cu 91 g.

144 Numele egiptean al Feniciei.

145 Probabil Sennaar, în Mesopotamia de sud.

Tributul Asiriei

[Tributul principelui Assurului în acest] an:

Lazurit veritabil: 15 kit şi vase... Tributul marii ţări Hetta[146] în acest an:

Verigii de argint: 8, ceea ce face 401 debeni. 2 bucăţi mari de piatra preţioasă luminoasa...

Din descrierea celei de a noua caittpanii a lui Tutmes al III-lea [din anul al 34-lea]. Tributul Ciprului.

Tributul principelui ţării Isi în acest an:

Bare de aramă: 108. Aramă în bare neregulate: 2040 debeni. Bare de plumb: 5. Plumb în bulgări: 1200. Lazurit: 110 debeni. Fildeş: 1 colţ. Bastoane de lemn ciaga: 2.

(După Cmpyee 1950

Din corespondența faraonilor egipteni cu regii din Orientul Apropiat

Textele de mai jos fac parte din arhiva de stat a faraonilor Amenhotep al III-lea şi Amenhotep al IV-lea [Ekhnaton], găsită în anul 1888 în ruinele capitalei celui din urmă [Akhetaton], în apropierea satului Tell-el-Amarna. Această arhivă se compune din câteva sute le tăbliţe de argilă acoperite cu scriere cuneiformă; marea lor majoritate sunt redactate în limba babiloniană, care era limba diplomatică a acelei epoci. Tăbliţele cuprind corespondenţa dusă de faraonii egipteni cu regii din Babilon, Hatti, Mitanni, Asiria, precum şi cu principii, supuşi faraonului, din Palestina, Fenicia şi Siria.

Kadashman-Harbe[147] către Amenofis III[148] (reconstituire)	**Amenofis III către Kadashman-Harbe (tăbliţă conservată)**
Tu ai cerut-o pe fiica mea de soţie, deşi tatăl meu ţi-a şi dat-o pe sora mea. Şi asta când nimeni nu ştie dacă sora mea mai trăieşte. în orice caz nimeni n-a văzut-o. Deşi solii au fost prezentaţi prinţesei, nici unul din ei n-a recunoscut-o pe sora mea.	Ce sunt eu de vină dacă nu trimiţi solii potriviţi, care s-o cunoască pe sora ta. Ai fi trebuit să trimiţi un kamiru şi nu pe aceşti oameni de rang inferior. Prin urmare, de ce n-ai trimis un kamiru[149]. Acesta ar fi recunoscut-o pe sora ta şi ar fi aflat care sunt relaţiile ei cu mine.

[146] Ţara hittiţilor.

[147] Kadashman-harbe I, rege al Babilonului din dinastia kassită, care a domnit la sfârşitul secolului al XV-lea a. Chr.

[148] Amenhotep al III-lea, rege al Egiptului (dinastia a XVIII-a), care a domnit între anii 1390-1352 a. Chr.

[149] Kamiru – categoria funcţionarilor înalţi (de pe lângă curta regală) din regatul Babilonului.

Tu poate că i-ai prezentat solului meu pe fiica unui ilot sau a unui gagher[150], sau aşa ceva – pentru că pe semne că sora mea a murit. Celelalte fiice ale mele, căsătorite cu regi, stau de vorbă cu solii pe care îi trimit şi le dau chiar daruri pentru mine.
Tu ai nesocotit cuvintele tatălui tău. Ar trebui să respecţi ca el, frăţia dintre noi.
După cum aud, te-ai interesat pe lângă solii mei dacă n-am oameni şi ai spus că fecioara, pe care ţi-am dat-o, n-ar fi frumoasă.
Numeroasele trăsuri trimise de mine le-ai aşezat laolaltă cu cele dăruite de alţi suverani, fără a socoti de cuviinţă măcar să le priveşti. Ele au fost trimise undeva în Egipt, fără ca tu să le fi văzut.
Nu se cuvine să te zgârceşti la uleiuri[151] pentru fecioară.
Dacă sora ta ar fi murit într-adevăr, ce sens ar fi avut să ascund asta?
Desigur că aceşti gineri reguli sunt mari şi-şi pot permite aşa ceva. Dar sora ta nu are nimic. Când va avea îţi voi trimite. Mie mi se pare că şi din căsătoria fiicei tale vrei sa te alegi numai cu foloase.
Şi eu vreau să respect frăţia cu tine, dar m-am mâniat pe solii tăi, care, deşi au primit daruri scumpe de la mine, când s-au întors la Babilon au spus că n-au primit nimic. Aşa s-au purtat şi pe vremea tatălui tău şi acum fac la fel. încât prefer să nu le dau nimic, pentru că oricum mă înşeală.
Nu este adevărat. Nu da ascultare acestor soli mincinoşi.
Adevărul este următorul: Am fost adesea rugat să dau care şi cai.
Doar n-ai trimis decât un singur şip de ulei[152].

(Din Vandenberg 1980)

Scrisoarea lui Kadaşman-harbe[153] regele Babilonului, către faraonul Amenhotep al III-lea[154]

Iată cum ai scris tu despre faptul că n-o poţi mărita pe fiica ta: „Din vechime, prinţesele egiptene nu se dau nimănui"; de ce tu, fratele meu vorbeşti aşa? Tu eşti rege, tu poţi fa[ce] cum vrei. Dacă tu o vei da, cine poate [spune] ceva? Când mi s-au spus aceste vorbe, eu am scris fratelui meu[155] următoarele: „Sunt fiice mature şi femei frumoase; trimite o femeie frumoasă după ale[gerea t]a; cine va putea spune: ea nu e prinţesă?" Dar

---

150 Gagherii erau oameni liberi. Sub nivelul acestora erau situaţi ţăranii aserviţi de pe lângă temple, de pe lângă casa regală sau de pe domeniile înalţilor funcţionari.

151 Uleiurile aromate erau un dar caracteristic pentru soţiile faraonului.

152 La rândul său, Amenofis III n-a dat solului care ducea răspunsul nici un fel de daruri, ceea ce conform uzanţelor diplomatice ale vremii era o jignire nemaipomenită.

153 Kadashman-harbe I, rege al Babilonului din dinastia kassită, care a domnit la sfârşitul secolului al XV-lea a. Chr.

154 Amenhotep al III-lea, rege al Egiptului (dinastia a XVIII-a), care a domnit între anii 1390-1352 a. Chr.

155 Tie.

tu, [hotărând] să nu trimiți, n-ai trimis. Oare tu n-ai căutat frăție şi prietenie când ai scris despre căsătorie, ca să ne înrudim? Şi eu tot de aceea, de dragul frăției şi al prieteniei, pentru, a ne înrudi, ți-am scris despre căsătorie. Fratele meu, pentru ce el nu mi-a trimis nici o femeie? Poate că, odată ce tu nu mi-ai trimis o femeie, atunci şi eu, asemenea ție, îți voi refuza o femeie? [Dar] nu fiicele mele vor fi [la tine]; eu nu ți le refuz... dar ceea ce ți-am scris în legătură cu aurul, trimite-mi mult aur de tot felul, înainte ca solul tău [să ajungă] la mine, acum repede [încă] în vara aceasta, fie în [luna] tammuz, fie în [luna] abe, ca eu să pot termina lucrarea pe care am întreprins-o.

Dacă în vara aceasta, în tammuz sau abe, tu îmi vei trimite aurul despre care ți-am scris, îți voi da pe fiica mea, iar tu să-mi trimiți apoi [?] aur [cât] vrei. Iar dacă în tammuz sau abe tu nu-mi vei trimite aurul şi eu nu voi putea termina lucrarea pe care am întreprins-o, atunci de ce să-mi trimiți după aceea [?], când eu voi termina lucrarea pe care am întreprins-o şi de ce să doresc eu aur? Chiar dacă-mi vei trimite 3000 de talanți de aur, eu nu-l voi primi şi ți-l voi înapoia şi nu voi da pe fiica mea după tine.

Scrisoarea lui Burnaburiash[156] regele Babilonului, către faraonul Akhenaton[157]

...Lui Nibhurriria[158], regele E[giptului] spune-i: aşa vorbeşte Burraburiash, regele din Kard[un]iash[159] fratele tău. Eu sunt fericit; tu, casa ta, soțiile tale, fiii tăi, fiicele tale, țara ta, demnitarii tăi, caii tăi, carele tale, fiți foarte fericiți.

Din vremea în care strămoşii mei şi strămoşii tăi au încheiat între ei prietenie, ei şi-au trimis unii altora daruri bune şi nu şi-au refuzat unii altora lucrurile bune şi de dorit.

Acum, fratele meu mi-a trimis în dar 2 mine[160] de aur, dar acum trimite-mi aur mult, cât [trimiteau] strămoşii tăi. Iar dacă e mult, trimite jumătate din [ce trimiteau] strămoşii tăi. De ce ai trimis [numai] 2 mine de aur? Acum eu am întreprins cu sârguință numeroase lucrări la templu şi [le] îndeplinesc. Trimite-mi aur mult, iar tu însuți scrie ce doreşti din țara mea şi [aceea] să se ia pentru tine.

---

156 Burnaburiash al II-lea, rege kassit al Babilonului, care a domnit între anii 1359-1333 a. Chr.

157 Akhenaton (1352-1336 a. Chr.), regele reformator al Egiptului, care domneşte în primii patru ani sub numele de Amenhotep al IV-lea.

158 Transcrierea babiloniană a numelui Nofer-Hepru-Ra, numele de tron al lui Amenhotep al IV-lea înainte de reforma acestuia.

159 Inițial, astfel se numea partea de sud a Mesopotamiei, de lângă Golful Persic. În perioada kassită, această denumire s-a extins asupra întregii Babilonii.

160 O mină e egală cu 504 g.

În timpul lui Kurigalzu[161], strămoşul meu, toţi canaaneenii[162] i-au scris lui: „Hai să ne lăsăm către hotarele tării, hai să ne răsculăm, hai să ne aliem [cu tine]!”. Strămoşul meu le-a scris aşa: „luaţi-vă [gândul de la] alianţa cu mine! Dacă aţi voit să fiţi în vrăjmăşie cu regele Egiptului, fratele meu, aliaţi-vă cu altcineva; oare nu trebuie eu să pornesc şi să vă jefuiesc, căci el s-a aliat cu mine?” Strămoşul meu nu i-a ascultat pe ei, de dragul strămoşului tău. Iar acum pe asirienii, supuşii mei, eu nu i-am trimis la tine; de ce ei, după propria lor hotărâre, au venit în ţara ta? Dacă tu mă iubeşti, să nu facă ei nici o treabă [?], trimite-mi cu mâinile goale[163].

Ţi-am trimis în dar 3 mine de piatră bună de lazurit şi 5 cai de ham pentru 5 care de lemn.

(După Cmpyвe 1950)

Acte din arhiva lui Mesi

La sfârşitul secolului XIX în oaza Faium au fost descoperite patru papirusuri din arhiva păstorului „Casei lui Amenhotep al III-lea” Mesi, care a trăit în timpul domniilor regilor dinastiei a XVIII-a Amenhotep al III-lea şi Amenhotep al IV-lea (Akhenaton). Actele reflectă aspecte ale vieţii social-economice de la finele secolului XV a. Chr.

Act despre închirierea de sclave de la păstorul Nebmehi

În anul al 27-lea, luna a treia a Secetei (vară), ziua a 20-a, în timpul măreţiei sale regelui Egiptului de Sus şi de Jos Nebmaatra – fie viu, nevătămat şi sănătos – fiul lui Ra Amenhotep (al III-lea), zeul-stăpân al Tebei – trăiască veşnic, în vecii vecilor, asemeni tatălui său Ra, în toate zilele.

Ziua întâia, când a venit Nebmehi, păstor al casei lui Amenhotep, la păstorul de vite cornute mari Mesi, spunând: „Sunt gol. Să mi se dea preţul a două zile (de muncă) a sclavei Herit[164]”. Atunci păstorul Mesi i-a dat o bucată de pânză, care costă 3,5 de inel, o bucată de ţesătură..., care alcătuieşte 0,5 de inel.

El a mai venit o dată, spunând: „Dă-mi preţul a patru zile (de muncă) a sclavei Henut”. Atunci i-a dat păstorul Mesi grâne...[165], capre... 6, care valorează 3 inele, argint 1 inel – 12 inele în total.

---

161 Este vorba despre regele kassit al Babilonului Kurigalzu I, rege babilonean, predecesorul lui Burnaburiash al II-lea; a domnit la începutul secolului al XIV-lea a. Chr. În unele crestomaţii mai vechi este indicat eronat Kurigalzu al II-lea, care, însă domneşte mult mai târziu.

162 Populaţia Canaanului, subjugată de faraonii egipteni Tutmes I şi Tutmes al II-lea.

163 În ciuda acestor proteste şi rugăminţi, Akhenaton a continuat corespondenţa prietenească cu regele asirian Assurbalit.

164 Adică „hurrită”.

165 Lacuna conţine o oarecare unitate de măsură, alcătuită din 6 saci. 8 astfel de măsuri i-a dat Mesi lui Nebmehi.

Apoi două zile au fost fierbinți[166] pentru Henut, și el mi-a dat două zile pe Meriremcefer și două zile pe sclavul Nehsethi în fața multor martori. Lista lor... întocmită de scribul Ceci în ziua aceasta.

Act despre cumpărarea pământului

Anul al 2-lea, luna... (de iarnă), ziua a 27-a, în timpul măreției zeului acestui (bun... rege) al Egiptului de Sus și de Jos Neferheprura Ua(en) ra – fie el viu, nevătămat, sănătos, – fiului lui Ra Amenhotep (al IV-lea) zeului-stăpân al Tebei, trăiască veșnic, în vecii vecilor, asemeni tatălui său Ra, în fiecare zi.

Această zi, când din nou a venit Nebmehi la păstorul Mesi, zicând: să mi se dea o vacă drept preț pentru 3 setshat de pământ arabil. Atunci Mesi i-a dat o vacă în valoare de ½ deben, în fața numeroșilor martori, în fața lui Iahmes și a fiului său Nebamon... Înscris de scribul Ceci în această zi.

(Tradus și adaptat după: Смруве, Редер 1963)

Act de cumpărare a unei case

Textul de mai jos datează din a doua jumătate a epocii Regatului Vechi, fiind scris pe o lespede de piatră păstrată în Muzeul din Cairo. Actul respectă o structură stabilită, fapt care sugerează caracterul obișnuit al unor astfel de contracte în epoca respectivă.

... a spus el: „am cumpărat (= am obținut ca recompensă) eu această casă de la scribul Chenti. I-am dat eu 10 shati pentru ea”...

Scribul Chenti a spus: „Trăiască regele! S-a dat (totul) corect. Să fii satisfăcut de toată proprietatea și venitul acestei case. Să ți se întoarcă această plată prin venituri”.

Sigilat în contract în prezența (templului) piramidei „Orizontul lui Khufu” și a martorilor numeroși: măcelarul Chenti, pietrarii Ini și Raheritep, supraveghetorii rândului (preoților) Nehut și Kamipu, tăietorul în piatră din necropolă Meh, preotul funerar Ini, preotul funerar Sab ..., preotul funerar Nianeh-hor.

---

[166] „Fierbinți” erau zilele nelucrate. Este cunoscut faptul că nu se lucra în zilele aride, dar calificativul indica, în acest caz, orice zile în care nu s-a lucrat.

Bătălia de la Kadesh (lupta lui Ramses al II-lea cu hittiții)

Bătălia de la Kadesh, desfășurată în anul 1274 a. Chr., a marcat un epizod cheie în încercările regelui Ramses al II-lea (1279-1213 a. Chr.) de a restabili dominația Egiptului în Palestina, Fenicia și Siria. Sursele care descriu campaniile și faptele de luptă ale regelui sunt Poemul lui Pentaur și Buletinul sau Cornica bătăliei de la Kadesh. Acestea s-au păstrat în inscripțiile hieroglifice de pe zidurile templelor de la Abu-Simbel, Ramesseum, Luxor și Karnak. Copii hieratice se păstrează pe două papirusuri aflate în colecțiile muzeelor Louvre și British Museum. „Poemul" este o operă artistică care proslăvește măreția regelui și rolul aproape exclusiv al zeului Amon în obținerea victoriei. A doua sursă este mai pragmatică, având caracterul unei cronici, fiind expusă parțial în rândurile de mai jos.

Tabăra de la sud de Kadesh

Maiestatea sa se afla în țara Djahi[167] în timpul celei de-a doua campanii victorioase a sa. S-a revărsat apoi dimineața pe înălțimile de la miazăzi de Kadesh. Când a venit dimineața, maiestatea sa a apărut asemeni razelor soarelui, a îmbrăcat el podoabele tatălui său Mont...[168]

Iscoadele regelui hittit îl dezinformează pe regele Ramses

A înaintat maiestatea sa către miazănoapte, a ajuns maiestatea sa la miazăzi de orașul Șabtun[169]. Au venit doi shasu din tribul shasu[170] pentru a-i spune maiestății sale: „Frații noștri, conducătorii tribului care se găsește la principele învins al țării hittiților, ne-au trimis la maiestatea voastră ca să-i spunem: noi vrem să fim supuși faraonului, fie el viu, sănătos și nevătămat și noi vrem să fugim de la principele învins al țării hittiților".

Și lea spus lor maiestatea sa: „Unde sunt ei, frații voștri (care) v-au trimis s-o sfătuiți pe maiestatea sa?" Ei i-au spus maiestății sale despre locul unde se găsește acest principe învins al țării hittiților: „Se găsește la Aleppo[171], la miazănoapte de Tunipa[172], căci el auzit: faraonul, fie el viu, sănătos și nevătămat, s-a îndreptat către miazăzi".

... principele învins al țării hittiților i-a trimis pe ei (pe acești shasu) ca să iscodească unde se găsește unde se găsește maiestatea sa și ca să nu lase oastea maiestății sale să se pregătească de luptă cu principele învins al țării hittiților.

---

167 Fenicia.

168 Montu – zeu al soarelui, adorat la Theba în perioada arhaică.

169 Oraș pe fluviul Oronte, la sud de Kadesh.

170 Epitet peiorativ dat de egipteni păstorilor asiatici.

171 Oraș în Siria de nord, care participa în coaliția anti-egipteană.

172 Oraș în nordul Siriei.

Aşezarea celor două oştiri

În timp ce shasu au fost trimişi de principele învins al ţării hittiţilor ca să spună aceste cuvinte maiestăţii sale, el s-a îndreptat împreună cu oştile sale, cu carele sale şi cu nobilimea din toate ţările care sunt între hotarele ţării hittiţilor, cu oştile şi carele pe care el le-a adus cu sine cu de-a sila pentru a se lupta cu oştile maiestăţii sale, şi s-a oprit gata de luptă, în spatele trădătorului Kadesh. Şi maiestatea, fără să ştie despre asta, a spus: „Lăsaţi-i să plece aceşti doi shasu care sunt în faţa mea". S-a îndreptat maiestatea sa către miazănoapte şi a ajuns la nord-vest de Kadesh şi oştile maiestăţii sale s-au aşezat acolo cu tabără.

Spionii hittiţi prinşi dau de ştire despre poziţia oştirilor hittite

Când maiestatea sa şedea pe un tron de aur, a sosit o patrulă din garda maiestăţii sale şi ei au adus doi prinşi din patrulele principelui învins al ţării hittiţilor. ... Şi maiestatea sa le-a spus: „Cine sunteţi voi?" Ei au răspuns: „Noi suntem nobili ai principelui învins al ţării hittiţilor şi el ne-a trimis să iscodim unde se află maiestatea sa". Le-a spus maiestatea sa: „Dar unde e el, principele învins al ţării hittiţilor? Eu am auzit cum se spunea că el e în ţara Aleppo, la miazănoapte de Tunipa". Ei i-au spus maiestăţii sale: „Priveşte, principele învins al ţării hittiţilor s-a rânduit împreună cu numeroase ţări care sunt împreună cu el, şi pe care el le-a adus cu de-a sila din toate ţinuturile care sunt între hotarele pământului ţării hittiţilor, ale ţării Naharina[173], ale ţării Kash-Kash[174], ale ţării Massa[175], ale ţării Pedas[176], ale ţării Kirkish[177] şi Raka[178], ale pământului Karkemîsh[179], ale pământului Irzu[180], ale pământului Ikerici[181], ale ţării Iruna[182], ale pământului Iupsa[183], ale ţării Mushaneci[184], ale ţării Kadeshului, ale ţării Aleppo şi ale întregii ţări Ked[185]. Ei sunt înzestraţi cu pedestrime şi care (de luptă)... Mai numeroşi sunt decât nisipul. Priveşte, ei stau, pregătindu-se de luptă, în spatele trădătorului Kadesh".

---

173 Naharina corespunde, în linii mari, cu limitele statului Mitanni. La vest era mărginită de valea Orontelui, la nord – se învecina cu regiunea Aman. Cuprindea partea de nord a Siriei interioare şi o parte a nordului Mesopotamiei.

174 Kash-kash era un popor războinic care locuia pe litoralul sudic al Mării Negre.

175 Probabil, este vorba de Misia, o ţară din partea de nord-vest a Asiei Mici.

176 Posibil, regiunea oraşului Pedas din Caria, în sud-vestul Asiei Mici.

177 Posibil, Cilicia, în sudul Asiei Mici.

178 Probabil, Licia din sudul Asiei Mici.

179 Oraş de pe cursul superior al Eufratului.

180 Nu a fost localizat.

181 Ugarit.

182 Probabil, regiune a Ciliciei.

183 Localizare neidentificată.

184 Localizare neidentificată.

185 Probabil, regiune a Ciliciei.

Sfatul de război al regelui

Atunci maiestatea sa i-a chemat pe nobili înaintea sa şi le-a împărtăşit tot ce i s-a sus de către aceşti prinşi... Le-a spus maiestatea sa: „Priviţi în ce fel aceşti comandanţi ai garnizoanelor şi aceşti nobili, sub care se află pământul faraonului,... stăteau în fiecare zi, spunând faraonului... că acest principe învins al ţării hittiţilor se află în pământul Aleppo, la miazănoapte de Tunipa, că el fugit dinaintea maiestăţii sale, când a auzit că se spune: „Maiestatea sa vine”... Priviţi, am auzit acum de la aceste patrule prinse ale principelui învins al ţării hittiţilor: „Principele învins al ţării hittiţilor a venit împreună cu numeroase ţări, care sunt împreună cu el, cu oameni şi cu cai, numeroşi asemeni nisipului”. Priviţi, ei stau în spatele trădătorului Kadesh. Şi n-au dat de veste conducătorii ţărilor străine şi staroştii sub care se găseşte pământul faraonului”.

Au spus serii[186] care sunt în faţa maiestăţii sale: „Mare nelegiuire au făcut conducătorii ţărilor străine şi demnitarii faraonului, neaducând de veste că principele învins al ţării hittiţilor se găseşte tot acolo unde e şi stăpânul, deşi ei zilnic îi raportau maiestăţii sale”.

Atacul hittiţilor surprinde oastea egipteană

Şi iată, când maiestatea sa şedea, vorbind cu serii săi, a venit acest principe învins al ţării hittiţilor, împreună cu oastea sa şi cu carele sale, precum şi cu toate ţările numeroase care sunt împreună cu el. Au trecut ei peste canalul care se află la miazăzi de Kadesh şi au pătruns ei în interiorul oştirii maiestăţii sale... Şi atunci s-au retras oastea şi carele maiestăţii sale dinaintea lor, către miazănoapte de la locul în care se găsea maiestatea sa. Şi duşmanii (oastea) acestui principe învins al ţării hittiţilor i-au înconjurat pe păzitorii trupului maiestăţii sale, care erau lângă el.

Ruga lui Ramses către Amon

Nu erau dregătorii mei cu mine şi nici vizitiul, nu erau nici ostaşii pedeştri şi nici purtătorii de scuturi (care de luptă)... au căzut pradă, niciunul nu a rezistat să lupte cu ei.

Atunci a spus maiestatea sa...: „Unde eşti, părintele meu Amon? Oare nu-şi recunoaşte părintele fiul? Am făcut eu ceva, fără ca să ştii tu? Oare am mers eu împotriva cuvântului tău? Eu nu ţi-am încălcat poruncile... Oh, cât de mare este marele stăpân al Egiptului, care le-a poruncit (?) străinilor să se apropie de el. Cine sunt pentru inima ta, asiaticii, Amon, dacă nu nemernici care nu-l cunosc pe zeu. Nu ţi-am ridicat eu oare numeroase monumente şi oare nu ţi-am umplut eu templul cu prizonierii mei? Eu ţi-am construit templul „de milioane de ani” şi ţi-am dat averea mea în proprietate ţie...

Eu mă adresez ţie, tatăl meu Amon! Mă aflu printre duşmani, pe care nu-i cunosc. Toate ţările s-au unit împotriva mea. Sunt singur... M-a părăsit de oastea mea numeroasă... Îi chem, dar ei nu mă aud. ... înţeleg că Amon îmi este de mai mare folos decât milioane de ostaşi...”. M-a auzit Amon şi a

[186] Dregătorii, demnitarii.

venit la rugămintea mea. El mi-a dat mâna şi eu m-am bucurat. El s-a adresat la mine: „Înainte! Înainte! Ramses Meriamon! Eu sunt cu tine, eu sunt tatăl tău. Mâna mea e cu tine, şi eu sunt de mai mare folos decât sute de mii de oameni care se unesc împreună. Eu sunt stăpânul victoriei...".

Ramses îşi croieşte drum prin încercuirea duşmană

Când i-a văzut maiestatea sa, a început să se grăbească şi s-a mâniat pe ei, asemenea tatălui său Mont, stăpânul Tebei. A apucat el armele şi şi-a îmbrăcat el singur platoşa. Era el asemenea lui Baal[187] în ceasul său. Atunci a sărit el în carul său... şi repede s-a aşezat el în fruntea oştirii, singur în fruntea ei... El a intrat în mijlocul duşmanilor... Maiestatea sa îi omora pe toţi (ostaşii) acestui principe învins al ţării hittiţilor, împreună cu marii lui bătrâni, cu toţi fraţii lui, precum şi cu toţi nobilii din toate ţările pe care el le-a adus împreună cu dânsul, cu oastea şi carele, învingându-i unul după altul... ei cădeau în faţa cailor lui. Maiestatea sa era singur, nu mai era altul împreună cu el. Maiestatea sa dobora duşmanii... şi ei cădeau unul după altul în apele Orontelui.

Am învins eu toate ţările, eu singur, când m-au părăsit oastea mea şi carele mele. Nici unul din ei nu s-a întors. Mă jur eu, cum mă iubeşte Ra, cum mă cinsteşte pe mine tatăl meu Atum[188], că tot ce s-a spus de către maiestatea sa a fost făcut de el cu adevărat, în faţa oastei şi a carelor.

(după Lascu, Daicoviciu 1960 cu completări)

Tratatul hittito-egiptean din anul 1274 a. Chr.

Tratatul a fost publicat în câteva copii în limbile egipteană veche şi arameică. Textul ieroglific s-a păstrat pe zidurile templului din Karnaka şi în templul Ramesseum din Theba. Una dintre tăbliţele de lut cu textul scris cu caractere cuneiforme se află în colecţia Ermitajului din Sankt-Petersburg.

În anul 21, în prima lună de iarnă, în cea de-a 21-a zi, sub maiestatea sa regele Egiptului de Sus şi de Jos, Usermara Setepenra[189], fiul lui Ra, Ramses-Meriamon, dăruit cu viaţă în vecii vecilor şi pentru pururea, îndrăgit de Amon-Ra, Harakhte[190] şi Ptah[191] la-miazăzi-de-zidul-său, stăpân în Onkhtove,

---

187 În epoca Regatului Nou, cultul zeilor fenicieni, sirieni, palestinieni etc. a început să se răspândească în Egipt. Aceşti zei erau priviţi ca divinităţi duşmănoase, care trimiteau furtuni şi războaie. În felul acesta, zeul fenician Baal a fost identificat cu zeul egiptean Set, fratele rău al lui Osiris.

188 Zeul protector al oraşului Heliopolis, identificat cu zeul soarelui, Ra.

189 Numele de tron al lui Ramses al II-lea.

190 „Horus de la orizont", divinitate cu cap de şoim, adorată la Heliopolis ca zeu al soarelui.

191 Zeu adorat în Memphis, protector al regalităţii. În epoca lui Ramses al II-lea era unul din cei trei zei solari supremi ai Egiptului.

Mut[192], stăpâna din Isru, și Khonsu[193] Neferhotep, înălțat pe tronul lui Horus cel viu, ca și tatăl său Harakhte, în vecii vecilor și pentru totdeauna.

În ziua în care maiestatea sa se găsea în orașul Per-Ramses-Meriamon[194], făcând pe placul tatălui său Amon-Ra, Atum din Heliopolis, stăpânul celor două țări, Amon al lui Ramses-Meriamon, Ptah al lui Ramses-Meriamon și Sutekh[195], scumpul fiu al lui Nut[196], după cum și ei i-au dăruit o infinitate de sărbători *sed*[197] și o veșnicie de ani liniștiți, toate țările și toate ținuturile muntoase prosternate pe veci sub sandalele sale, atunci a venit trimisul regelui, aghiotantul..., trimisul regelui... Usermara Setepenra, ...tesup și trimisul țării Hatti, ...shil, aducând tăblița de argint pe care marele prinț din Hatti, Hattushil, i-o trimitea faraonului pentru a cere pace de la maiestatea sa Usermara Setepenra, fiul lui Ra, Ramses-Meriamon, dăruit cu viață în vecii vecilor și pentru totdeauna, precum în fiecare zi tatăl său Ra.

Copie a tăbliței de argint pe care marele prinț din Hatti, Hattushil, a trimis-o faraonului, prin mâinile trimisului său Tartesup și ale trimisului său Rames, pentru a cere pace de la maiestatea lui Usermara Setepenra, fiul lui Ra, Ramses-Meriamon, Taurul cârmuitorilor, care își statornicește hotarele unde vrea, în orice țară.

1. Înaltele Părți Contractante

Tratat pe care marele prinț din Hatti, Hattushil cel puternic, fiul lui Mursilis[198], marele prinț din Hatti, cel puternic, nepotul lui Suppiluliuma[199], marele prinț din Hatti, cel puternic, l-a făcut pe o tăbliță de argint pentru Usermara Setepenra, marele cârmuitor din Egipt, cel puternic, fiul lui Menmara[200], marele cârmuitor al Astfel Riamasesa-mai-Amana, marele rege, regele țării Egiptului, cel puternic. Cu Hattushil, marele rege, regele țării Hatti, fratele său, pentru a da o pace bună, o frăție bună, și pentru a ajunge între ei la o puternică..., atât timp cât vom trăi și pentru totdeauna, a făcut un tratat. Riamasesa-mai-Amana, marele rege, regele țării Egiptului, cel puternic în toate țările, fiul lui Mimmuaria[201],

---

192 Zeița thebană a cerului, mama Soarelui.

193 Zeul theban al Lunii.

194 Reședința lui Ramses din partea de est a Deltei.

195 Una din denumirile lui Seth, formată prin coruperea numelui acestuia de către hixoșii care l-au identificat cu Baal. Din acea vreme, Seth, sub numele de Sutekh, a început să fie venerat ca zeu al barbarilor.În general, egiptenii numeau Sutekh toate divinitățile străine.

196 Zeița cerului, soția zeului Pământului Heb.

197 Heb Sed, „Dansul cozii", ritual străvechi menit să celebreze aniversarea urcării la tron a faraonului. Cu unele excepții, se serba, prima dată, la aniversarea de 30 de ani, apoi la fiecare 3 ani. Acesta avea o semnificație magică menită să revigoreze puterile regelui îmbătrânit. Se presupune că acest ritual înlocuia uciderea ritualică a căpeteniei de trib.

198 Mursilis al II-lea, regele hittiților (1345-1315 a. Chr.).

199 Suppiluliuma I, regele hittiților (1380-1340 a. Chr.).

200 Numele de tron al lui Sethi I (1294-1279 a. Chr.).

201 Transcrierea akkadiană a numelui Menmara.

Egiptului, cel puternic, nepotul lui Mempehtira[202], marele cârmuitor al Egiptului, cel puternic: un bun tratat de pace și frăție, care aduce pace și frăție între noi prin tratat.

marele rege, regele Egiptului, cel puternic, cu Hattushil, marele rege, regele țării Hatti, pentru a aduce o pace bună și o frăție bună, printr-un tratat al Egiptului cu Hatti, pentru totdeauna. Așa este.

2. Relații pașnice anterioare

Odinioară, dintotdeauna, în ceea ce privește politica marelui cârmuitor al Egiptului și a marelui prinț din Hatti, zeul n-a îngăduit să fie război între ei, grație unui tratat.
Dar în timpul lui Muvattali[203], marele prinț din Hatti, fratele meu, acesta s-a luptat cu Ramses, marele cârmuitor al Egiptului.
De asemenea, de acum înainte, începând din această zi, iată că Hattushil, marele prinț din Hatti, a făcut un tratat pentru a face permanentă situația pe care Phra[204] a creat-o și pe care zeul furtunii[205] a creat-o pentru țara Egiptului cu țara Hatti, în așa fel încât să nu permită ca între ele să existe vreodată ostilități.

Iată. Politica marelui rege, regele Egiptului, și a marelui rege, regele din Hatti, dintotdeauna: cu ajutorul unui tratat, zeul nu îngăduie să fie între ei vreun act de ostilitate.
Iată. Ramses, marele rege, regele Egiptului, pentru a face politica pe care soarele și zeul furtunilor au făcut-o pentru Egipt și țara Hatti, din pricina politicii sale, care e veșnică, nu va deveni ostil pentru a face ostilități între ei, în vecii vecilor și în toate timpurile.

3. Declarația tratatului pentru asigurarea păcii în viitor

Iată că Hattushil, marele prinț din Hatti, a făcut el însuși un tratat cu Usermara Setepenra, marele cârmuitor al Egiptului, începând din această zi, pentru a face să existe întotdeauna între noi o pace bună și o frăție bună, și el e în frăție cu mine și eu sunt în frăție cu el și în pace cu el pentru totdeauna.
Și după ce Muvattalu, marele prinț din Hatti, fratele meu, și-a

Riamasesa-mai-Amana, marele rege, regele Egiptului, a făcut el însuși un tratat pe o tăbliță de argint, cu Hattushil, marele rege, regele țării Hatti, fratele său, pentru a aduce între noi, începând din această zi, o pace bună și o frăție bună între noi, pentru totdeauna; el este pentru mine un frate și e în pace cu mine și eu sunt pentru el un frate și sunt în pace cu el, pentru totdeauna.

---

202 Numele de tron al lui Ramses I (1295-1294 a. Chr.).
203 Rege al hittiților (1315-1296 a. Chr.).
204 Ipostază a zeului Soarelui.
205 Sutekh.

împlinit destinul, iar Hattushil i-a luat locul, ca mare prinţ din Hatti pe tronul tatălui său, ită că eu am ajuns cu Ramses, marele cârmuitor al Egiptului, în pacea noastră şi în frăţia noastră şi e mai bună decât pacea şi frăţia care exista înainte în ţară.
Iată, că eu, marele prinţ din Hatti, sunt în bună pace şi în bună frăţie cu Ramses-mi-Amon, marele cârmuitor al Egiptului, în bună pace şi în bună frăţie.
Şi copiii copiilor marelui prinţ din Hatti vor fi în frăţie şi în pace cu copiii copiilor lui Ramses-mi-Amon, marele cârmuitor al Egiptului, dată fiind situaţia noastră de frăţie şi situaţia noastră de pace.
Şi ţara Egiptului şi ţara Hatti e în pace şi în frăţie, ca şi noi, pentru totdeauna; şi niciodată nu vor mai avea loc ostilităţi între ele.
Şi noi am încheiat frăţie, pace şi bunăvoinţă mai mari decât frăţia şi pacea care existau în vremurile vechi între Egipt şi Hatti.
Iată că Riamasesa-mai-Amana, marele rege, regele Egiptului, e în bună pace şi în bună frăţie cu Hattushil, marele rege, regele ţării Hatti. Iată că copiii lui Riamasesa-mai-Amana, regele Egiptului sunt în pace şi sunt fraţi cu copiii lui Hattushil, marele rege, regele din Hatti; şi ei sunt în situaţia noastră de frăţie şi de pace.
Şi Egiptul cu ţara Hatti sunt în pace, sunt fraţi, ca şi noi pentru totdeauna.

4. Garantarea reciprocă a integrităţii teritoriale

Marele prinţ al ţării Hatti nu va pătrunde niciodată în ţara Egiptului pentru a jefui ceva; şi Usermara Setepenra nu va pătrunde în ţara Hatti pentru a jefui ceva.
Riamasesa-mai-Amana, marele rege, regele Egiptului, nu va pătrunde niciodată în ţara Hatti pentru a jefui ceva; şi Hattushil, marele rege, regele ţării Hatti, nu va pătrunde niciodată în Egipt pentru a jefui ceva.

5. Reînnoirea unui tratat mai vechi

În ceea ce priveşte tratatul regulat, care exista pe timpul lui Suppiluliuma, marele prinţ din Hatti, şi de asemenea, în ceea ce priveşte tratatul regulat care exista în timpul lui Muvattalu, marele prinţ din Hatti, fratele meu, eu le voi menţine. Iată deci că Ramses-mi-Amon menţine pacea făcută între noi începând cu această zi şi noi vom acţiona conform cu această situaţie normală.
Iată decretul de veşnicie pe care soarele şi zeul furtunii l-au făcut pentru Egipt şi pentru ţara Hatti, pentru a stabili pacea şi ca să nu existe ostilitate între ele.
Şi iată că Riamasesa-mai-Amana, marele rege, regele Egiptului, se bizuie pe aceasta pentru a face pace începând din această zi.
Iată, Egiptul şi Hatti sunt în pace şi sunt pentru totdeauna fraţi.

6. Alianță defensivă împotriva oricărui atac din afară

Dacă vreun alt dușman vine în țara lui Usermara Setepenra, marele cârmuitor al Egiptului, și dacă el trimite să i se spună marelui prinț din Hatti: „vino cu mine să mă ajuți împotriva lui", marele prinț din Hatti îl va omorî pe dușmanul său. Dar dacă nu e dorința marelui prinț din Hatti să vină în persoană, el își va trimite ostașii și carele de luptă și-l va ucide pe dușmanul său.

Dacă vreun alt dușman vine împotriva țării Hatti, și dacă Hattushil, marele rege, regele țării Hatti, trimite să mi se spună: „vino cu mine să mă ajuți împotriva lui", atunci Riamasesa-mai-Amana, marele rege, regele Egiptului, își va trimite ostașii și carele de luptă, îl va ucide pe dușmanul său și își va îndeplini obligațiile față de țara Hatti.

7. Ajutor reciproc împotriva răsculaților din interior

Sau dacă Ramses-mi-Amon, marele cârmuitor al Egiptului, fiind mâniat împotriva propriilor săi supuși și dacă ei vor fi comis vreo altă greșeală împotriva lui, iar el pleacă să-i nimicească, atunci marele prinț din Hatti va acționa împreună cu el, pentru a distruge pe oricine împotriva căruia ei trebuie să se mânie.

Și dacă Hattushil, marele rege, regele țării Hatti, trebuie să se mânie împotriva propriilor săi supuși și dacă ei îl mai jignesc în vreun fel, atunci tu îl vei înștiința despre aceasta pe Riamasesa; îndată, Riamasesa-mai-Amana își va trimite ostașii și carele de luptă și ei îi vor nimici pe toți aceia pe care te-ai mâniat.

8. Alianță defensivă împotriva atacurilor din afară

Dacă vreun alt dușman vine împotriva marelui prinț din Hatti, Usermara Setepenra, marele cârmuitor al Egiptului îi va veni în ajutor pentru a-și ucide dușmanul. Dar dacă nu e dorința lui Ramses-mi-Amon, marele cârmuitor al Egiptului, să vină în persoană, el... Hatti; el își va trimite soldații și carele de luptă, afară de răspunsul său către țara Hatti.

Dacă vreun alt dușman vine împotriva Egiptului și dacă Riamasesa-mai-Amana, regele Egiptului, fratele tău, trimite să i se spună lui Hattushil, regele țării Hatti, fratele său: „vino în ajutorul meu împotriva lui", îndată Hattushil, regele țării Hatti, își va trimite soldații și carele de luptă și-l va ucide pe dușmanul meu.

9. Alianță împotriva supușilor asiatici

Și dacă supuși ai marelui prinț din Hatti păcătuiesc împotriva lui, Ramses-mi-Amon, marele cârmuitor al Egiptului...

Dacă Riamasesa, marele rege, regele Egiptului, trebuie să se mânie pe propriii săi supuși, și dacă ei păcătuiesc împotriva lui, și dacă eu îl voi înștiința despre aceasta pe Hattushil, regele țării Hatti, fratele meu, atunci Hattushil, marele rege, regele țării Hatti, își va trimite soldații și carele de luptă și-i va nimici pe toți; și eu...

10. Cu privire la succesiunea regală

(în textul lui Hattushil, această clauză este mutilată şi obscură. Ea este mutilată şi în textul lui Ramses. Este vorba despre succesiunea la tronul ţării Hatti şi despre cazul în care drepturile moştenitorului legitim n-ar fi respectate de către poporul hittit).

11. Extrădarea fugarilor politici egipteni

Dacă un om de rang înalt fuge din ţara Egiptului şi vine în ţara marelui prinţ din Hatti, sau dacă vreun oraş sau vreun district aparţinând teritoriilor lui Ramses-mi-Amon, marele cârmuitor al Egiptului, vine la marele prinţ al ţării Hatti, marele prinţ din Hatti nu-l va primi. Marele prinţ din Hatti îl va aduce la Usermara Setepenra, marele cârmuitor al Egiptului, adică la stăpânul lor.

12. Extrădarea emigranţilor egipteni

Sau dacă e un bărbat sau doi, oameni necunoscuţi, care fug... şi dacă ei vin în ţara Hatti pentru a fi supuşi străini, ei nu vor fi lăsaţi să locuiască în ţara Hatti, ci vor fi aduşi la Ramses-mi-Amon, marele cârmuitor al Egiptului.

13. Extrădarea fugarilor politici hittiţi

Sau dacă un om de rang înalt din ţara Hatti fuge şi vine în ţara lui Usermara Setepenra, marele cârmuitor al Egiptului, sau dacă un oraş sau un district sau vreo regiune, aparţinând ţării Hatti, vine la Ramses-mi-Amon, marele cârmuitor al Egiptului, atunci Usermara Setepenra, marele cârmuitor al Egiptului, nu-i va primi şi se va îngriji să fie duşi la marele prinţ al ţării Hatti...

14. Extrădarea emigranţilor hittiţi

De asemenea, dacă un bărbat sau doi, oameni necunoscuţi, fug în ţara Egiptului pentru a fi supuşi străini, atunci Usermara Setepenra, marele cârmuitor al Egiptului, nu-i va lăsa şi îi va aduce la marele prinţ din Hatti.

15. Zeii din Hatti şi din Egipt, martori ai Tratatului

Pentru toate aceste cuvinte ale tratatului făcut din marele prinţ din Hatti cu Ramses-mi-Amon, marele cârmuitor al Egiptului, şi scrise pe această tăbliţă de argint, pentru aceste cuvinte o mie de zei, bărbaţi şi femei, ai ţării Egiptului sunt, împreună cu mine, martori ai acestor cuvinte... (Urmează o enumerare lungă de zei şi zeiţe din Egipt şi Hatti, zei şi zeiţe ale râurilor, munţilor, cerului, pământului, vântului, furtunii etc.).

16. Blesteme şi binecuvântări

Dacă cineva nu va respecta toate aceste cuvinte, scrise pe această tăbliţă de argint din ţara Hatti şi din ţara Egiptului, cei o mie de zei ai ţării Hatti şi cei o mie de zei din ţara Egiptului să-i distrugă casa, ţara şi pe supuşii lui.

Dar cel care va respecta aceste cuvinte, care sunt pe tăblița de argint, fie el hittit sau egiptean, și cel care nu va unelti împotriva lor, facă cei o mie de zei ai țării Hatti și cei o mie de zei ai țării Egiptului ca el să fie sănătos și în viață și tot așa casele sale, țara sa și supușii săi.

17. Amnistie pentru fugarii egipteni extrădați

Dacă un bărbat sau doi, sau trei fug din Egipt și dacă ei vin la marele prinț din Hatti, marele prinț din Hatti îi va prinde și-i va duce la Usermara Setepenra, marele cârmuitor al Egiptului. Dar omului care va fi adus la Ramses-mi-Amon, marele cârmuitor al Egiptului nu i se va reproșa greșeala sa; casa lui, femeile și copiii lui să nu fie nimiciți, el să nu fie ucis și nici rănit la ochii săi, la urechile sale, la gura sa, la picioarele sale, nici o acuzație să nu fie îndreptată împotriva lui.

18. Amnistie pentru fugarii hittiți extrădați

La fel, dacă un bărbat, sau doi, sau trei fug din țara Hatti și vin la Usermara Setepenra, marele cârmuitor al Egiptului, Ramses-mi-Amon, marele cârmuitor al Egiptului, să-i aducă la marele prinț din Hatti și marele prinț din Hatti nu le va reproșa greșeala; nu i se va nimici casa, femeile sau copiii lui nu vor fi uciși; urechile sale, ochii săi, gura sa sau picioarele sale nu vor fi vătămate; nici o acuzație nu va fi îndreptată împotriva lui.

(După Lascu, Daicoviciu 1960; Смруве, Ребер 1963)

Un rege își face bilanțul

Pe spatele coloșilor lui Memnon, Amenofis III a pus să se dăltuiască o dedicație, în care amintea zeilor toate isprăvile sale, cerând lauda cuvenită. El puse să fie înfățișat cum este salutat de Amon-Re, stăpânul Tebei și de Socaris-Osiris, marele zeu.

Amon spune: „Ți-am dat zi de zi viața și slava și bucuriile toate". Iar Socaris repetă:

„Ca și Re, ți-am dat zi de zi viața și slava toată". Iar în spatele faraonului o vedem – ca întotdeauna – pe Tii „marea soție regală, stăpâna ambelor țări".

Textul săpat în granit spune:

„Trăiască Horus, „puternic taur ce se arată aievea", cele două stăpâne, cel ce întăreşte legile şi liniştește ambele țări", Horus de aur, prea puternic, care biruie popoarele Asiei, rege al Egiptului de Sus și de Jos, Nebmaatre cel ales de Re, fiul lui Re Amenofis, stăpânul Tebei. în veci să trăiască. El spune: Vino, Amon-Re, stăpân al tronurilor ambelor țări, la Karnak și privește casa ta, pe care ți-am zidit-o la apus de Theba și a cărei frumusețe se îmbină cu munții din apus; străbați cerul ca să te odihneşti în ea. Când

răsari la orizont, chipul tău străluce ca aurul, căci fațada ei este întoarsă înspre răsărit, de unde răsari tu. Ea este orizontul apunerii tale din viață. în fiece dimineață, când răsari, frumusețea ta pătrunde în ea fără de oprire. Eu am înălțat-o, lucrată minunat din piatră de calcar. Maiestatea mea a umplut-o cu monumente cioplite în piatră adusă din Muntele fermecat[206]. Acum pot fi văzute odihnindu-se la locul lor şi lumea se bucură foarte de mărimea lor. Am făcut altele asemănătoare în altă lucrătură, din alabastru, din granit roş şi negru. M-am purtat ca un rege pentru eternitate, căutând cele trebuincioase tatălui meu. Imaginile zeilor, răsărite înaintea ta, maiestatea mea le-a făcut pe toate. Măreț este ce am făcut din aur şi tot felul de nestemate, şi nesfârşit. Dar eu le-am prescris să facă ceea ce mulțumeşte Ka-ul[207] tău. Le-am îngăduit să se odihnească în sfânta capelă, aşa cum sunt. Le-am pregătit jertfele sacre ce li se cuvin Eu, maiestatea, am făcut acestea pentru veşnicie, căci ştiu că ei vor fi pe pământ. Tatăl meu mi-a dat în grijă să fac tot ce a hotărât. Astfel ți-am înălțat un altar solar pentru călătoria ta pe cer, ca Aton, tu care eşti născut din toți zeii. Enneada[208] din tine şi maimuțele[209] se bucură când răsari, pentru că te arăți sub chipul lui Re-Haraht. Enneada şi zeii se bucură şi-l preamăresc pe Horus, iar pavianii se închină înaintea ta, când te îndrepți spre odihnă, ieşind din viață, spre apus.

Ți-am ridicat obeliscuri acolo, în locul acela, ca să înfăptuieşti cele făgăduite. Tot ce a făcut acolo maiestatea mea aduce, la înfățişare, cu paraclisul maiestății tale. Nimic frumos n-a fost greşit, ci este făcut de mine în muncă desăvârşită. Ți-am mai ridicat un monument în apus, pentru reşedința ta cea mare, hotărând eu toate muncile de înfăptuit pentru tine, iar în inima mea am simțit nevoia ca munca să fie săvârşită de cei mai buni oameni din armata mea. Ți-am adus jertfe sacre la fiece sărbătoare a calendarului, jertfe la ceas potrivit. Am înzestrat casa ta cu preoți Ueb aleşi printre oameni de rang şi din toată țara, şi n-am trecut nimic cu vederea. Nu se află nimeni care să fie mai sfânt şi mai unic pentru tatăl tatălui decât fiul lui Re-Amenofis, stăpânul

---

206 *Muntele fermecat* – Djebelul, faleza stâncoasă şi deşertică mărginind albia Nilului, din care, în mod tradițional, constructorii egipteni extrăgeau piatra necesară. Amenhotep al III-lea şi-a procurat piatra pentru coloşii săi, aşa-zişii coloşi ai lui Memnon, din djebelul de lângă Heliopolis. Alte construcții din vremea lui sunt înălțate din piatră locală de Theba. În sfârşit, pentru operele mai mici a folosit şi pietre dure, cu caracter de raritate, aduse din alte zone ale Egiptului şi chiar din străinătate.

207 *Ka* – egiptenii nu aveau un termen pentru noțiunea de suflet; personalitatea omenească era constituită, în concepția egipteană, din mai multe elemente din care se distingea Ba, individualitatea propriu-zisă, Ah, esența spirituală a personalității, şi, în sfârşit, Ka, principiul vital, forța care însuflețeşte şi dă energie omului. În afară de aceasta, egiptenii mai numărau, printre factorii personalității, numele, umbra şi încă alte elemente.

208 *Enneada* – din greceşte, noimea, în Egiptul antic un grup, ierarhizat, de nouă zei, colegiul divin al unei teologii. Enneada de la Heliopolis, de pildă, avea în frunte pe Atum, creatorul solitar, urmat de copiii lui, Şu (atmosfera) şi Tefnut (umiditatea), copiii acestora, Gheb (pământul) şi Nut (cerul), şi apoi două perechi: Osiris-Isis şi Set-Neftis.

209 Este vorba de babuini, considerați de natură divină, personificări ale soarelui, datorită faptului că salută răsăritul cu strigăte.

Tebei, căruia, ca lui Re, să-i fie dată viaţă veşnică. Primeşte ceea ce am zidit, o sfântul meu părinte Amon, tu străbun al ambelor ţări!

Şi Amenofis III îşi răspunde singur prin Amon-Re „unicul zeu care se mândreşte cu frumuseţea sa, iubitul lui Horus":

Vino, fiul meu Rebmaatre, moştenitor al lui Re, fiu al lui Re-Amenofis, stăpân al Tebei! Aud vorbele tale; am văzut monumentul tău. Eu sunt tatăl tău, care am zămislit frumuseţea ta. Eu te-am născut, odată cu Şu[210] şi cu Tefnut[211], după ce ai ieşit din trupul meu, înaintea lor. Eu te-am crescut când am apărut din apele străbune, fără să deschid gura pentru a rosti cuvinte. Am spus atunci: El este fiul meu, şade în scaunul meu, după porunca zeilor. El e cel ce se sfătuie cu mine pentru înfăptuirea a tot ce spun eu. Ce frumos este tot ce săvârşeşte pentru mine! Nicicând nu mi s-au făcut asemenea lucruri. Eu am creat acest, pământ, cât este de lung şi de lat, ca să îndeplinesc dorinţa Ka-ului meu. Ţi l-am dat să-l stăpâneşti, cum l-am stăpânit eu, când eram rege al Egiptului de Sus şi de Jos. Eu le-am creat cu inimă duioasă. Tu eşti fiul meu iubit, ieşit din mădularele mele, după chipul şi asemănarea mea, pe care l-am trimis pe pământ. Ţi-am hărăzit să domneşti în pace asupra pământului, iar măciuca ta să sfarme capetele tuturor străinilor. Primesc monumentul pe care mi l-ai înălţat.

Eneada vorbeşte, răspunzând dinaintea zeului ei: Vino, deci, Amon, în templul tău veşnic! L-a înălţat pentru tine Nebmaatre, fiul tău, drept care s-ar cuveni să-l lauzi. El ne dă chip şi înfăţişare, căci ştie că domnul nostru se bucură când ne vede cum suntem pe pământ.

El ne îngăduie să ne odihnim în palat, în templul său ce va dăinui milioane de ani. El ne-a creat aşa, cum ţi-au ieşit înainte, respectând legile după care tu ne-ai zămislit. Fă ca el să stea în fruntea celor vii, împreunându-se cu tronul tău al celor în viaţă. Precum eşti în ceruri şi luminezi pământul, aşa este el pe pământ, ca să înfăptuiască împărăţia ta, el, fiul tău mai mare, care conduce omenirea şi trebuie să trăiască de-a pururi. Nemuritoare fie maiestatea sa[212].

(Din Vandenberg 1980)

---

[210] *Șu* – inițial zeu al enneadei heliopolitane, este personificarea suflului, a vânturilor. El susține, cu brațele ridicate deasupra pământului, placa cerească separând pe Nut de Gheb. Șu și Tefnut, copii ai demiurgului originar, Atum, constituie, împreună, prima pereche a enneadei primordiale. Șu devine prin sincretism zeu solar.

[211] *Tefnut* – personificare a principiului umed, fiică a demiurgului și soră-soție a lui Șu, Tefnut este un principiu de fecunditate și, împreună cu soțul ei, formează prima pereche a enneadei primordiale heliopolitane. Este mama lui Nut și Gheb.

[212] De fapt întregul text este afirmarea filiației divine a faraonului.

Îndatoririle fiului față de mama sa

Un zeu ți-a dat-o... povară pentru povară; cu tine ea a purtat o grea povară, fără ca eu s-o fi putut ajuta (la purtarea acestei sarcini). Când, în sfârșit, tu ai venit pe lume, împlinindu-se sorocul, ea a devenit într-adevăr sclava ta, în timpul celor trei ani cât sânul ei a stat în gura ta, și, pe măsură ce murdăriile tale deveneau tot mai nesuferite, inima ei nu se dezgusta până la a spune: „De ce am eu nevoie să-mi impun toate acestea?" Ducându-se la școală, pe când tu învățai scrisul, ea se așeza aproape de învățătorul tău, în fiecare zi, cu pâinea și berea din casa ei. Iar acum, când tu ești adult, când și tu te însori, când și tu, la rândul tău, conduci casa, să ai mereu în fața ochilor și nașterea ta plină de dureri, și toate grijile pe care le-a avut mama ta pentru tine, pentru ca ea să nu-ți poată reproșa nimic și să nu-și ridice brațele către vreun zeu, căci el ar îndeplini blestemul ei.

(După Lascu, Daicoviciu 1960)

Imn către Nil

Printre forțele naturii adorate de vechii egipteni, Nilul ocupa un loc deosebit, fiind divinizat sub numele de Hapi. În semn de recunoștință pentru binefacerile fluviului egiptenii îl preamăreau pe Hapi prin procesiuni ce se desfășurau pe malurile râului. Textul de mai jos este unul dintre numeroasele imnuri care se cântau cu asemenea prilej. Acesta datează din timpul domniei regelui Seti al II-lea (1203-1197 a. Chr.).

Mărire ție, Nil, care te-ai arătat pe acest pământ și care vii în pace pentru a da viață Egiptului; zeu ascuns, care călăuzești tenebrele, în ziua în care îi place să le călăuzească, cel care irigi livezile create de Ra pentru a da viață tuturor făpturilor; tu adapi pământul creat din vecie, cale a cerului tu cobori, prieten al dumbrăvilor și al roadelor, dătător de grâne, zeu Ptah care luminezi toate lăcașurile.

Tu ești stăpân al peștilor, iar când te reverși nici o pasăre nu mai cotropește bunurile de folos; tu faci să crească grâul, tu produci grăunțele; el perpetuează durata templelor; odihnă a degetelor și trudă pentru milioane de nenorociți. Dacă el se coboară în cer, zeii îi cad în față, iar oamenii pier.

El face să se deschidă vitelor întregul pământ, și mari și mici se odihnesc; oamenii răspund prin rugăciuni când el se oprește și el creează, ca Nun[213]. Dacă el strălucește, pământul se umple de bucurie, toate trupurile sunt vesele, toate creaturile au primit hrană, orice fel de roade.

El aduce merindele proaspete, el creează toate bunurile, stăpânul bucatelor plăcute și alese; dacă există ofrande, acestea i se datoresc lui. El face să crească iarba pentru animale, el veghează la sacrificiile fiecărui zeu; tămâia ce vine de la el este... El pune stăpânire pe cele două țări (ale

[213] Apa cerească pe care plutește barca Soarelui.

Egiptului), umplând hambarele, grânarele, îmbogățind pe cei nenorociți.

El produce încolțirea pentru a împlini toate dorințele și, prin aceasta, nu se secătuiește,... el nu e deloc sculptat în piatră... el nu e văzut nicăieri; nici o slujbă, nici o ofrandă nu ajunge până la el; el nu poate fi atras în sanctuare; nu se cunoaște locul unde se află...

Nu există locaș care să-l poate cuprinde; nimeni nu e călăuză în inima ta; tu ai adus bucurie generațiilor copiilor tăi. Ți se aduc onoruri în Sud; legile tale sunt statornice când tu te arăți în fața supușilor din Nord; de către el este sorbită roua tuturor ochilor; el veghează ca bunurile lui să fie din belșug.

În timpul revărsărilor se arată bucuria; toate inimile se bucură... El adapă câmpurile, el întărește oamenii; el adapă pe unii pentru a crea pe alții.

El împrăștie lumină, când iese din întuneric, în pășunile vitelor sale; puterea lui creează toate celelalte ființe. Ceea ce nu era capătă viață din apele sale; el umple cu apă livezile sale; el veghează la toate muncile sale. El a creat seara și amiaza.

El intră vorbind înăuntrul lăcașului său; dacă vrea, el iese din sanctuarul său misterios. Mânia ta este o nenorocire pentru pești. Atunci se imploră apa anotimpului, se vede Thebaida și Delta; se văd toți oamenii încărcați cu unelte: niciunul nu rămâne în urma tovarășului său, nu mai există niciun fel de veșmânt pentru a se îmbrăca, fiii nobililor nu se mai acopăr cu podoabe... Atunci se răspunde rugăciunilor prin inundații pentru a da putere oamenilor.

Dătător de dreptate, oamenii te roagă prin cuvinte măgulitoare pentru ca tu să răspunzi, și se răspunde prin inundații. Făpturile omenești îți aduc ofrande de grăunțe, toți zeii te adoră; nici o pasăre nu mai coboară pe pământ.

S-a început pentru tine un cântec de harfă; s-a cântat pentru tine cu mâna; tu ai înveselit generațiile copiilor tăi; tu ai ușurat muncile. El este o podoabă care împodobește pământul; el este o strălucire, un scut care ocrotește pe oameni. El reînvie inimile femeilor însărcinate; el iubește înmulțirea tuturor viețuitoarelor sale.

Când tu ai strălucit în orașul regal, atunci se satură cel bogat; cel sărac disprețuiește lotusul;... există tot felul de ierburi pentru copiii tăi. Dacă el a refuzat mâncarea, toate bunurile părăsesc casele și lumea se prăpădește.

O, revărsare a Nilului, ți se aduc ofrande, ți se sacrifică boi, ți s-au făcut procesiuni; și s-au adus jertfă păsări, s-au prins pentru tine fiarele pământului, ți s-a oferit sacrificiul focului; ofrandele ce se fac fiecărui zeu sunt ca și cum ar fi făcute Nilului, tămâie... boi, tauri, păsări pe care le ard. Nilul și-a scobit ascunzișuri în Thebaida, însă nu se știe numele pe care îl poartă în cer; zeul nu-și arată formele, zadarnice sunt imaginile ce i se fac.

Făpturile omenești îl preamăresc, zeii cinstesc pe zeul care a făcut merindele, pe zeul care a făcut pe fiul său stăpân al universului pentru a lumina cele două țări (ale Egiptului). Înalță-te, fă-te auzit! Înalță-te, fă-te auzit, o, Nil; înalță-te, fă-te auzit, tu care dai viață oamenilor prin turmele tale și turmelor tale prin livezile tale; înalță-te, fă-te auzit; înalță-te, fă-te auzit, o, Nil! înalță-te, fă-te auzit.

(după Lascu, Daicoviciu 1960)

Imn lui Amon

Slavă ţie, Amon-Re, tu cel mai frumos în fiece zi,
Tu, ce răsari neîncetat dimineaţa.
Hepri, care te munceşti cu toate muncile,
Razele tale ne ating chipul,
Fără s-o ştim.
Aurul nu se compară cu strălucirea ta.
Tu eşti Ptah, tu îţi zămisleşti trupul,
Tu eşti creatorul, care n-ai fost creat,
Tu eşti unicul ce străbaţi veşnicia,
Care conduci milioane de oameni pe drumurile lor.
Strălucirea ta este asemenea strălucirii cerului,
Culoarea ta este mai luminoasă decât bolta lui.
Când străbaţi cerul
Întreaga lume te priveşte
Chiar dacă a ta cale le rămâne tăinuită.
Când te arăţi dimineaţa
Începe munca zilei.
Când te cobori maiestuos spre noi
Ziua se apropie de sfârşit.
Când străbaţi în grabă drumul
Milioanele şi sutele de mii de leghe nu sunt decât o clipă
Fiece zi îţi este supusă,
Gonind către asfinţitul tău,
Iar orele nopţii tu le împlineşti la fel.
Tu le-ai împărţit
Fără ca-n lucrarea ta să se observe vreo întrerupere.
Toţi ochii văd prin tine,
Neputincioşi sunt ei, când maiestatea ta apune.
Devreme te porneşti, ca să răsari în zori.
Razele tale deschid ochii,
Iar când te afunzi în munţii asfinţitului
Dorm cu toţii, ca morţii...

(Din Vandenberg 1980)

Imn lui Aton

Imnurile închinate zeului Aton au fost alcătuite în perioada celebrei reforme religioase înfăptuite de regele Akhenaton (până la reformă: Amenhotep al IV-lea (1352-1338 a. Chr.), reprezentând o sursă importantă privind apariția unei noi abordări teologice.

Frumoasă e ivirea Ta la orizontul Cerului, o Soare viu, care ai trăit cel dintâi! Te-ai ridicat la orizontul de răsărit al cerului și umpli toate țările cu frumusețea ta. Tu ești frumos și mare, tu scânteiezi și tu ești mai presus de orice țară. Razele tale înconjoară țările, atâtea câte ai creat tu; tu ești Ra, și tu pătrunzi până la capătul lor, și tu le cuprinzi cu dragostea ta pentru fiul tău.

Tu ești departe și razele tale sunt pe pământ; te vedem și totuși nu-ți cunoaștem calea.

Când apui la orizontul apusean, pământul se află în întuneric ca și cum ar fi mort. Ei dorm în camera lor, cu capul acoperit, și nici un ochi nu-l vede pe celălalt. Dacă le-ar lua cineva toate bunurile de sub cap, ei n-ar băga de seamă. Orice leu iese din vizuina lui și toate târâtoarele mușcă... Pământul e învăluit în tăcere, căci cel care l-a creat se odihnește în orizontul său.

Când se face ziuă, și când tu te ridici la orizont, și când tu strălucești ca soare în timpul zilei, tu împrăștii întunericul și dăruiești razele tale. Cele două țări sunt voioase. Ele se ridică și se țin în picioare când tu le-ai făcut să se ridice. Ele își spală trupurile și-și îmbracă veșmintele. Mâinile lor se ridică în semn de adorație când apari tu și toată țara se așterne pe muncă.

Turmele toate sunt mulțumite de pășunea lor. Arborii și plantele înverzesc. Păsările își părăsesc cuiburile și aripile lor te laudă pe tine. Toate animalele sar în picioare, tot ceea ce zboară și bate din aripi trăiește când tu te-ai ridicat pentru ele.

Luntrile coboară și urcă pe fluviu și orice drum e deschis, căci tu ai răsărit. Peștii, în râu, saltă în fața ta și razele tale sunt în mijlocul mării...

Cât de multiple sunt toate operele tale, o, tu, unic zeu, alături de care nu mai există niciunul! Tu ai creat pământul după dorința ta, tu singur, cu oamenii săi, cu turmele și cu toate animalele sale. Toate câte sunt pe pământ merg pe labele lor și toate câte sunt în văzduh zboară pe aripile lor.

Ținuturile străine, Siria și Nubia, și ara Egiptului – tu așezi pe fiecare la locul lui și face ceea ce-i este trebuincios; fiecare are hrana sa și zilele-i sunt numărate. Limbile lor vorbesc deosebit, cum le este și înfățișarea. Pielea lor e deosebită, căci tu ai deosebit popoarele.

Tu creezi Nilul în lumea subpământeană, tu-l aduci după placul tău pentru a hrăni popoarele.

Tu ești stăpânul tuturor, cel care-și dă osteneala pentru ei, stăpânul tuturor țărilor, cel care răsare pentru ele, soarele puternic al zilei.

De toate ţările depărtate tu ai grijă. Tu ai aşezat în ceruri un Nil care să cadă pentru ele. El stârneşte, asemenea mării, valuri pe munţi, ca să le ude ogoarele. Ce minunate sunt gândurile tale, o, stăpân al veşniciei! Nilul din ceruri tu-l dai popoarelor străine şi animalelor din orice deşert care merg pe labele lor. Nilul, el ţâşneşte din lumea subpământeană pentru Egipt.

Razele tale... hrănesc toate ogoarele; când străluceşti tu, ele trăiesc şi cresc pentru tine.

Tu faci anotimpurile pentru a păstra toate câte le-ai creat, iarna pentru a le răcori şi căldura pentru ca ele să te guste.

Tu ai făcut cerul depărtat pentru a te înălţa acolo şi pentru a contempla tot ce ai creat.

Tu eşti singur şi tu răsari cu înfăţişarea ta de soare viu, când apari şi când străluceşti, când te depărtezi şi când revii.

Tu creezi din tine însuţi milioane de fiinţe. Oraşe, sate, ogoare, drum şi fluviu – orice ochi te vede în faţa lui atunci când tu eşti soarele zilei, deasupra pământului...

Tu eşti în inima mea şi nimeni nu te cunoaşte afară de fiul tău, regele. Tu-l faci să înţeleagă natura şi puterea ta. Ceea ce se întâmplă în lume se face la un semn al tău, căci tu ai creat lumea. Ai răsărit, ei trăiesc; apui – ei sunt morţi. Tu însuţi, tu eşti durata vieţii şi noi datorită ţie trăim.

Ochii contemplă frumuseţea ta până când apui şi orice muncă încetează când tu te culci la dreapta...

(din Lascu, Daicoviciu 1960)

Marele imn al lui Aton

Sclipind de frumuseţe, te-arăţi la orizont,
Aton cel viu, întâia obârşie a vieţii!
De cum, te-nalţi în partea de răsărit a zării,
Tu umpli orice ţară cu strălucirea ta.
Eşti minunat, eşti mare, mereu scânteietor
Şi stai cu mult deasupra întregului pământ.
Mănunchiul tău de raze cuprinde orice ţară,
Puzderia de lucruri pe care le-ai creat,
Căci tu eşti Re şi-ajungi la graniţele lor
Şi le subjugi de dragul feciorului tău drag.
Deşi în cer, ai raze aflate pe pământ;
Tu eşti în faţa noastră, dar drumul tău e tainic.

NOAPTEA
Când cobori sub apuseana zare
În beznă cufundat, pământu-i ca şi mort,

Dorm oamenii-n odăi, cu capu-acoperit
Şi-ochii lor nu pot zări pe nimeni.
Le furi uşor avutul ce-l ţin sub căpătâi
Şi, somnoroşi cum sunt, nici n-ar baga de seamă.
Din vizuina lui se-arată leul,
Nu afli şarpe, să nu muşte.
Acum domneşte bezna şi tot pământul tace,
Căci ziditoru-i doarme în orizontul său.

ZIUA ŞI OMUL
De cum se luminează-ntreaga glie
Când tu răsari în pragul zării
Şi ca Aton sclipeşti în timpul zilei,
Când surghiuneşti întunecimea
Şi raza ta ne-o dăruieşti
Atunci în sărbătoare sunt cele Două Ţări[214];
Poporul se trezeşte, se scoală în picioare,
El se deşteaptă, mulţumită ţie,
Îşi spală trupul şi se-mbracă,
Cu înălţate braţe slăvind venirea ta;
Apoi toţi oamenii se duc la munca lor.

ZIUA ANIMALELE ŞI PLANTELE
Pe fiece păşune pasc turme mulţumite,
Câmpia şi copacii înverzesc.
Din cuibul lor ies păsările-n zbor,
Cu larg deschise aripi slăvindu-ţi sacrul chip,
Sar în picioare fiarele şi zburdă
Şi tot ce zboară-n cer sau flutură din aripi
Se-nsufleţeşte doar când străluceşti în slavă.

ZIUA ŞI APA
Călătoresc corăbii pe Nil în sus şi-n jos
Şi orice drum e slobod din clipa când răsari,
Pe-ntinsul apei peştii ţâşnesc spre faţa ta.
Străpungi cu mii de raze genunea Mării Verzi.

FACEREA OMULUI
Eşti cel ce iscă plodul în trupul de femeie
Şi cel ce plămădeşte sămânţa în bărbat,
Cel ce hrăneşte fătul în pântecul de mamă
Şi care mi-l alină, ca nu cumva sa plângă.

[214] Egiptul de Jos şi Egiptul de Sus

Eşti doică pentru fătul din sânul femeiesc;
Tu dărui răsuflarea şi-nsufleţeşti făptura
Ca să trăiască tot ce ai creat.
Aduci pe lumea pruncul şi, chiar şi de când se naşte,
Deschizi plăpânda-i gură, să poată glăsui
Şi te-ngrijeşti să nu cunoască lipsa.

FACEREA ANIMALELOR
Când se-nfiripă puiul şi piuie-n găoace
Îi dai şi-acolo aer ca să rămână-n viaţă.
Îl faci să spargă coaja la timpul potrivit;
Când e de-ajuns de mare el părăseşte oul
Şi-ndată umblă pe picioare.

ÎNTREAGA CREAŢIUNE
Atât de multe lucruri se-nfăptuiesc prin tine,
Încât rămân ascunse privirii omeneşti!
Zeu fără de pereche, puternic cum nu-i altul,
Făcut-ai lumea după placul tău
Pe vremea când erai tu singur —
Noian de oameni, turme, fiare,
Tot ce se află pe pământ
Şi se slujesc de picioare,
Sau vietăţile din cer
Zburând cu larg deschise aripi.
În ţările străine ca Siria şi Kuş
Şi-n egipteana noastră ţară
L-ai pus pe fiecare la locul cuvenit,
I-ai dăruit ce-i trebuieşte.
Bucate are fiecare
Dar zilele-i sunt numărate.
Vorbesc în multe graiuri ce nu se-asemuiesc.
Se osebesc şi prin statură,
Culoarea pielei nu-i aceeaşi —
Aşa distingi popoarele-ntre ele.

IRIGAREA PĂMÂNTULUI
Tu izvodit-ai Nilul pe celălalt tărâm
Şi după placul tău îl scoţi la suprafaţă
Să poţi îndestula noroade
Pe care singur le-ai făcut.
Ca domn al fiecărei ţări,
Te-nalţi deasupra tuturor,
Aton cel zilnic, mare şi puternic.

Străinele meleaguri pierdute-n depărtări
Prin grija ta trăiesc şi vieţuiesc.
În cer ai izvodit un Nil
Sortit să cadă pe pământ,
Cu apa lui să înconjoare munţii
Precum talazul mării împrejmuieşte ţărmul
Şi să adape-ogoare sub ziduri de cetate.
Atât de minunate sunt gândurile tale,
Stăpânitorul Veşniciei!
Cerescul Nil îl dărui popoarelor străine,
Jivinelor ce-nfruntă pustia cu piciorul.
Dar pentru ţara dragă, adevăratul Nil
Porneşte din subpământeana lume.
Ai raze ce nutresc nenumărate câmpuri
Ce doar când străluceşti deasupra lor
Prind viaţă şi rodesc de dragul tău.

ANOTIMPURILE
Ivit-ai anotimpurile
Spre împlinirea celor însufleţiţi de tine:
Şi iarna, să le dea răcoare,
Şi vara, să-ţi cunoască vlaga.
Făcut-ai ceru-ndepărtat ca să te-nalţi în slava lui
Şi să cuprinzi cu ochii creaţiunea ta,
Tu eşti de-a pururi unic
De câte ori te-nfăţişezi sub chipul tău de Astru viu
Ce se arată şi se-nvăpăiază,
Ce asfinţeşte şi mereu revine.

FRUMUSEŢEA PRIN LUMINĂ
Ai zămislit din tine un milion de chipuri;
Oraşe, sate, drumuri, câmpuri, fluvii -
Oriunde ochii te-ntâlnesc făţiş,
Căci tu eşti Astrul zilei, stând mai presus de glie.
Îndată ce te-ai depărtat
Dispare fiece făptură pe care-ai plăsmuit-o tu.

ATON ŞI REGELE
Ca nu cumva să te priveşti necontenit pe tine însuţi,
(Deşi nu-i) nici o creatură de-a ta în stare (să te vadă),
Sălăşluieşti în inima mea veşnic;
Nu te cunoaşte-aievea nimeni altul
Ca fiul tău Nefer-Nefri-Re Va-en-Re,
Căci l-ai făcut să înţeleagă şi gândul şi puterea ta.

Fiinţele din lume sunt fapta mâinii tale:
Le-ai făurit aşa cum le-ai dorit.
Când tu răsari, trăiesc şi ele;
Când asfinţeşti – şi ele mor.
Tu eşti durata vieţii însăşi,
Prin tine vieţuim cu toţii.
Îţi urmărim desăvârşirea, cu ochii, până asfinţeşti
Şi orice muncă încetează când dincolo de-apus cobori.
Din zori faci să sporească regeasca avuţie,
Picioarele nu mai cunosc odihna.
De când ai rânduit întreaga fire,
Tu i-ai dat chip şi-nfăţişare
Pentru feciorul tău, ce s-a născut din tine
Domnul Egiptului de Sus şi Jos
Ce vieţuieşte între adevăr,
Stăpânul celor Două Ţări, Nefer-Nefri-Re Va-en-Re,
Fiul lui Re ce vieţuieşte întru adevăr,
Regele-ncoronat, Ahnaton
A cărui viaţă fie cât de lungă
Iar Marea lui soţie, mult iubită,

Crăiasa celor Două Ţări,
Nefer-nefru-Aton Nefertiti,
Trăiască şi-nflorească pururi!

(Din Vandenberg 1980)

Din „Cartea Morţilor”

Ceea ce numim astăzi impropriu „Cartea Morţilor” nu este altceva decât o culegere de texte, care conţin formule magice şi incantaţii funerare menite să ajute şi să protejeze defunctul în drumul său spre Tărâmul de Dincolo. Primele încercări de sistematizare a acestora datează cu începuturile epocii Regatului Nou, în sec. XVI a. Chr., rezultând în culegeri despre „Ieşirea la Lumină”. Egiptologul german K.R. Lepsius în anul 1842 denumeşte impropriu culegerea Todtenbuch (Tatenbuch), adică „Cartea Morţilor”. Textele însoţite, deseori, de ilustraţii erau scrise pe papirusuri inserate în bandajele mumiilor. Acestea nu erau identice ca volum. Întregul „set” nu şi-l putea permite oricine. Versiunea de mai jos este cea de pe Papirusul lui Ani, una dintre cele mai complete, fiind publicată integral de E. A. Wallis Budge.

Capitolul CXXV

...

(Intrând în dubla sală a lui Maat Adevăr-și-Dreptate, defunctul își face, în fața Tribunalului osirian, spovedania (mărturisirea) ce urmează, pentru a fi absolvit de păcatele sale și pentru a-i putea contempla pe zei).

Mărturisirea negativă I[215]

Închinare, mare zeiță Maat Adevăr-și-Dreptate,
Stăpână prea puternică, iată, mă înfățișez înaintea ta!
Îngăduie, mai întâi,
Frumusețea ta strălucitoare să pot contempla!
Cunosc numele tău magic,
Precum și numele celor 42 de divinități
Care, în Dubla Sală Maat Adevăr-și-Dreptate, te înconjoară
În ziua în care, înaintea lui Osiris, păcatele se măsoară;
Cu sângele păcătoșilor aceste divinități se hrănesc
Numele tău este: „Doamna-ordinii-din-univers-
ai-cărei-doi-ochi-sunt-cele-două-zeițe-surori".
Or, pe Maat Adevăr-și-Dreptate aduc eu în inima mea
Căci am smuls tot răul din ea:
Niciodată, față de un om, n-am păcătuit,
Nici părinții sau rudele nu le-am batjocorit;
N-am înlocuit adevărul cu strâmbătate,
Cu oamenii răi nu am avut de a face;
În viața mea n-am săvârșit crime;
Nu am silit pe alții să muncească pentru mine.
N-am viclenit ca la măriri să ajung;
Pe slugi niciodată nu le-am bătut.
Dispreț pentru zei niciodată nu am nutrit;
Pe nevoiași de bunurile lor nu i-am lipsit;
N-am săvârșit păcate ce-i supără pe zei;
N-am lăsat ca un sclav să fie bătut de stăpânii săi;
Altora suferință nu le-am cășunat;

---

[215] În fața Tribunalului lui Osiris, compus din 42 de judecători (reprezentând cele 42 de nome), fiecare suflet nou-sosit în Lumea de Dincolo își rostește pledoaria de nevinovăție, adresându-se fiecărui judecător cu numele lui, negând de fiecare dată un anumit păcat pe care l-ar fi putut comite în timpul vieții. Cel care notează declarația solemnă a decedatului este Thot, care va pune pe un talger al cântarului inima acestuia, iar pe celălalt talger, o pană din părul lui Maat Adevăr-și-Dreptate sau pe Maat însăși. Cântarul dovedind că mortul a dus o viață fără pată, acesta va putea intra în Amenti pentru a sta alături de Ra, la sânul lui Osiris. În cazul în care cântarul se înclină sub povara păcatelor adunate în inimă, mortul va fi dat pentru a fi devorat monstrului Bebon, ce așteaptă sub cântar. Chiar dacă Osiris însăși nu apare în timpul Judecății de Apoi, se presupune că într-un anume fel, este de față și influențează sentința finală.

Pe nimeni să moară de foame n-am lăsat;
Pe oameni, semenii mei, să plângă nu i-am silit;
N-am omorât pe nimeni și moarte n-am poruncit;
Chinuri, oamenilor, nu le-am pricinuit
Și nici pomeni din temple nu am șterpelit;
N-am mâncat pâinile pentru zei plămădite,
N-am furat ofrandele aduse pentru spiritele sfinte;
Fapte de care să mă rușinez în fața oamenilor
N-am săvârșit în incinta templelor;
N-am împuținat ofrandele;
N-am încercat să-mi măresc averile
Pe căi necinstite;
N-am râvnit la ogoarele de alții stăpânite;
N-am măsluit greutățile cântarelor;
N-am luat lapte de la gura copiilor;
Nu am furat turmele
Ce în pustietatea pășunilor pasc singure,
N-am pus capcane să prind păsările destinate zeilor;
N-am pescuit cu momeală de pește mort;
N-am oprit izvoarele ce trebuie să țâșnească;
Nu am surpat stăvilarele ce țin apa în loc;
Nu am stins cărbunii aprinși pentru foc,
Atunci când e nevoie de el și când arde;
N-am călcat rânduielile pentru ofrandele de carne;
Animalele zeilor din temple nu mi le-am însușit;
N-am împiedicat vreun zeu să se manifeste deplin.
Sunt pur! Sunt pur! Sunt pur! Sunt pur!
Am fost purificat ca Fenixul din Hierakonpolis:
Sunt Domnul respirațiilor
Ce dă viață tuturor inițiaților
În ziua în care Ochiul lui Horus,
În privința domnului divin al acestui Pământ,
Culminează în Heliopolis.
Și pentru că am văzut, în Heliopolis,
Ochiul lui Horus în culminație,
Fie ca niciun rău să nu mi se întâmple
Pe acest tărâm, o, zei,
Nici în marea voastră Sală Adevăr-și-Dreptate.
Căci eu cunosc numele acestor zei
Ce o înconjoară pe Maat, marea zeiță Adevăr-și-Dreptate.

(Din Cartea egipteană a morților, 2018)

Poveţile regelui din Heracleopolis pentru fiul său Mericar

Povețele sau învățăturile reprezintă un gen aparte al literaturii egiptene. Textul datează din epoca Regatului Mijlociu și anume din sec. XXII a. Chr., păstrându-se pe o copie realizată în perioada dinastiilor XVIII-XIX, cunoscută drept papirusul nr. 1116a. Acesta din urmă se păstrează în colecțiile Ermitajului de Stat din Sankt Peterburg. Se presupune că autorul „povețelor" ar fi fost regele dinastiei a X-a Akhtoy al III-lea, deși textul nu amintește numele acestuia.

… Instigatorul este cel care face rău, omoară-l, șterge-i numele, omoară-i apropiații, șterge amintirea despre el, despre oamenii lui, despre cei care îl adoră. Omul neliniștit seamănă discordie între orășeni, el dezbină tinerii…

Fii drept în fața zeului… Fii iscusit la vorbă… și vei învinge, deoarece vorba este arma regelui. Cuvântul e mai puternic decât orice armă.

Respectă-i pe nobili și ai grijă de poporul tău. Întărește-ți granițele – pentru că e bine să creezi pentru viitor… Este un criminal cel care cucerește pământuri pe nedrept. Cel care este invidios pe cel ce are este un neghiob, pentru viață se trece pe pământ și nu e lungă, acel care, însă, lasă o amintire bună după sine – este un om fericit.

Preamărește-ți nobilii și ei îți vor îndeplini ordinele…

Să nu faci deosebire între fiul nobilului și al omului simplu, atrage-l pe om după faptele tale.

Să nu te porți rău cu Sudul, deoarece știi tu profeția orașului despre asta… E bine să făureşti pentru viitor. Tu ești bun cu Sudul, îți aduc ție daruri…

Eu am făcut ceea ce au făcut strămoșii… Fii mulțumit cu pâinea și cu berea ta.

Nu sunt dușmani între granițele tale. Eu am îmblânzit întregul Apus până la Faium. Nu se va răscula răzvrătitul, până nu-ți va face rău Nilul – nu va ieși. Dările Nordului vor fi în mâna ta.

Vorbește astfel despre nomad. Iată – mârșavul asiatic, rău este locul în care se află – sărac în apă, greu din cauza desimii copacilor; calea încolo e grea din pricina munților. El nu trăiește în același loc, picioarele îl poartă din cauza lipsurilor. El luptă din timpurile lui Horus. El nnu învinge și este de neînvins…

Întărește-ți locuința din Apus (mormântul), înfrumusețează-ți locul din necropolă…

Apără oamenii, turma zeului. A creat el cerul și pământul după voința lor, a potolit nenorocirea apei, a creat aerul, ca să trăiască nările lor. Ei sunt asemănarea lui, care au ieșit din trupul lui. El a creat pentru ei regii înnăscuți – susținerea pentru a susține spatele celui slab.

(După Струве 1950)

Călătoria lui Unamun

Textul păstrat pe un papirus datat din a doua jumătate a sec. X a. Chr. descrie evenimente din al cincilea an de domnie a ultimului rege al dinastiei a XX-a Ramses al XI-lea (începutul sec. XI a. Chr.). În opinia egiptologului B. A. Turaev documentul este o prelucrare artistică a unui raport, alcătuit de preotul templului lui Amon din Karnak Unuamon, care fusese trimis în Siria pentru procurarea lemnului, destinat construirii bărcii sacre a zeului. Documentul descrie starea de lucruri în Egiptul sfâșiat de criză, destrămat de facto, regele Ramses al XI-lea având doar o autoritate nominală, răspândită asupra unui teritoriu restrâns. În Theba suveranul de facto era marele preot al lui Amon Herihor, iar în Tanis – Nesbanebdjed (Smendes, la autorii greci). Tot mai dramatic este ilustrată pierderea autorității Egiptului pe plan extern, acesta pierzând orice influență asupra statelor din Siria, Palestina și Fenicia.

Anul al 5-lea, a 4-a lună a Secetei, ziua a 16-a[216], ziua în care Unamun, șeful sălii din față a templului lui Amon (stăpânului tronurilor) al celor Două Țări, pentru a dobândi lemnul pentru marea și cinstita barcă a lui Amon, care se află pe Nil și numele ei este „Userkhetamon".

Ziua, în care am ajuns eu în Tanis[217], locul unde se aflau Nesubanebdjed și Tanutamon[218], le-am transmis eu mesajul lui Amon-Ra, regele zeilor. Ei ordonase să li se citească mesajul în fața lor și au spus: „Eu voi face, eu voi face ceea ce spune Amon-Ra, stăpânul nostru".

Mi-am petrecut timpul până în 4-a lună a Secetei în Tanis[219]. Apoi, Nesubanebdjed și Tanutamon m-au trimis pe mine cu căpitanul vasului Mengebed[220], și am coborât pe marea Mare a Siriei[221] în 1-a lună a Secetei, în 1-a zi[222].

---

216 Probabil, este vorba despre ultimul rege al dinastiei a XX-a Ramses al XI-lea (1099-1069 a. Chr.). În Crestomația editată de V. V. Struve și D. G. Reder este indicat eronat „Ramses al XII-lea". Respectiv, evenimentele descrise ar fi avut loc în anii `90 ai sec. XI a. Chr. Lunile sunt indicate greșit.

217 Tanis – în egipteana veche Djanet – orașul de reședință al nomei a XIV-a din Egiptul de Jos, situat în partea de nord-est a Deltei. Aici s-a aflat cândva reședința regilor hiksoși – Avaris, apoi cea a lui Ramses al II-lea – Per-Ramessu.

218 Nesubanebdjed, numit de autorii greci Smendes, era conducătorul de facto al Deltei în perioada de criză a puterii și influenței politice a ultimilor regi din dinastia a XX-a. Devenise, apoi, primul rege (1068-1043 a. Chr.) al dinastiei a XXI-a (1068-945 a. Chr.). Tanutamon era, probabil, soția acestuia.

219 Data nu corespunde celor expuse la începutul textului.

220 Judecând după nume, Mengebed era, mai curând, fenician.

221 Adică navigase spre nord pe Marea Mediterană.

222 Datele nu coincid.

Am ajuns în Dor[223], unul din orașele poporului Tjeker[224], și cârmuitorul acestuia Beder a poruncit să mi se aducă 50 de pâini, un ulcior cu vin și un ciolan de bou. De pe corabia mea a fugit un om, după ce furase un vas din aur de 5 deben, 4 ulcioare din argint de 20 deben și un sac de arginți de 11 deben. În total, furase el 5 deben aur și 31 deben argint[225]. Dimineața am mers în locul unde se afla cârmuitorul și i-am zis: „Am fost jefuit în portul tău, tu ești cârmuitorul acestei țări și tu ești judecătorul ei. Găsește argintul meu. El aparține lui Amon-Ra, regelui zeilor, stăpânului celor Două Țări. El aparține lui Nesubanebdjed și lui Herihor[226], stăpânului meu, și altor oameni nobili ai Egiptului. El îți aparține și ție, și lui Mekmer, el aparține și lui Zakar-Baal din Biblos”[227].

Și mi-a spus el mie: „Te vei supăra tu, oare, sau vei fi înțelept, iată că eu nu știu nimic despre această învinuire, pe care mi-o mărturisești. Dacă tâlharul ar fi aparținut țării mele, eu ți-aș fi compensat argintul din trezoreria mea, până când ar fi fost prins tâlharul. Dar tâlharul care te-a jefuit îți aparținea ție și vasului tău. Petrece câteva zile aici, la mine, ca să-l caut”.

Eu am petrecut 9 zile în portul lui. Apoi am mers la el și i-am zis: „Uite, tu nu mi-ai găsit argintul. Lasă-mă să plec cu căpitanii vaselor...”.

El mi-a răspuns: „Taci...[228] dacă vrei să-ți găsești argintul... ascultă-mi cuvintele și fă ceea ce îți spun... Te vei porni cu căpitanii corăbiilor și acolo, unde te vei afla, le vei ocupa și le vei lua și argintul lor, pe care îl vei păstra până când ei nu vor merge să-l caute pe tâlharul, care te-a jefuit pe tine”... Am ajuns în Tyr.

În zorii zilei am ieșit din Tyr dorind să ajung la Zakar-Baal, cârmuitorul Biblosului. În drum verificasem încărcătura vasului. Am găsit pe el 30 deben de argint și l-am luat. Apoi le-am spus tjekerienilor:

„Eu am luat argintul vostru. El va rămâne la mine până când veți găsi argintul meu și pe tâlharul care mi l-a furat...”.

Ei au plecat, iar eu am sărbătorit în cortul de pe litoralul mării, în portul Biblosului. Apoi am instalat chipul lui Amon-al-Călătorilor i-am pus averea în cort.

Și a trimis la mine regele Biblosului un mesager spunând: „Pleacă din portul meu!”

Eu, însă, i-am răspuns: „Unde mă voi duce? Dacă ai o corabie, care să mă ia, să mă ducă înapoi în Egipt”.

---

223 Dor – oraș de pe litoralul Palestinei de nord, situat mai la sud de orașul actual Haifa.

224 Tjeker – popor, care cu 80 de ani înaintea evenimentelor descrise a ocupat, împreună cu filistenii, litoralul palestinian.

225 Respectiv, Unuamon a fost deposedat de 455 g de aur și 2,82 kg de argint.

226 Herihor – preotul suprem al lui Amon-Ra și conducătorul de facto al Tebei.

227 Unuamon enumeră regii fenicieni, pe care trebuia să-i viziteze pentru achiziționarea lemnului și să-i plătească cu argintul furat de la el. Biblos – oraș de pe litoralul Feniciei.

228 Textul este puternic deteriorat.

Am petrecut 29 de zile în portul lui, deși el îmi trimitea zilnic solii, spunând „Pleacă din portul meu”.

Și iată când aducea săvârșea el jertfa pentru zeii săi, zeul a pus stăpânire pe unul din preoții lui și l-a făcut obsedat. Și el (preotul) i-a zis lui: „Adă-l pe zeu sus[229]. Adă-l pe trimisul, care l-a adus aici. Amon l-a trimis. El l-a îndemnat să vină!”

În vreme ce obsedatul era în delir toată noaptea, eu am găsit o corabie, care se îndrepta în Egipt, și mi-am încărcat în ea toate bunurile. Când se lăsa amurgul, pe care îl așteptam pentru a încărca statuia zeului fără să mă vadă cineva, venise la mine șeful portului, spunându-mi: „Rămâi până mâine după voia regelui”.

Eu i-am spus lui: „Oare nu ești tu acela care veneai în fiecare zi, spunându-mi: „Pleacă din portul meu?” Și oare nu-mi spui acum: „Rămâi această noapte” pentru a lăsa corabia să plece, pe care am găsit-o eu, iar apoi iarăși vei veni să-mi spui: „Pleacă!”.

El a plecat și i-a povestit asta regelui. Și regele a trimis la căpitanul corabiei, spunând: „Rămâi până mâine din porunca regelui!”

Dimineața el a trimis după mine și am urcat sus, iar statuia zeului a rămas în cort, pe malul mării.

L-am găsit șezând în sala de sus, cu spatele la geam și valurile marii Mări a Siriei se loveau de ceafa lui[230].

I-am zis eu: „Fie milostiv Amon!”

El mi-a spus mie: „Câte zile au trecut de când ai venit de acolo, de unde se află Amon?”

Eu i-am răspuns: „Cinci luni și o zi, până în această zi”.

El mi-a spus: „Uite, ești tu oare sincer? Unde este mesajul lui Amon, care trebuie să fie în mâna ta? Unde este ea, scrisoarea marelui preot al lui Amon, care se cuvine să fie în mâna ta?”

Eu i-am răspuns: „Eu le-am dat lui Nesubanebdjed și lui Tanutamon”.

El s-a supărat foarte foarte tare și mi-a spus: „Iată, uite, nici mesajul, nici scrisoarea nu este în mâna ta. Unde e vasul din lemn de cedru, care ți l-a dat Nesubanebdjed? Unde e echipa lui siriană? Oare nu el te-a încredințat unui căpitan străin, ca să-l lase să te omoare și să te arunce în mare? La cine atunci l-ar fi căutat pe zeu? La cine te căutau pe tine?”[231]

Astfel mi-a zis el mie și eu i-am răspuns lui: „Nu este oare acest vas egiptean? Este și echipa egipteană, care vâslește pentru Nesubanebdjed. El nu are o echipă siriană”.

---

[229] Se are în vedere reședința regelui.

[230] Se are în vedere că Zakar-Baal era așezat pe fundalul mării, creându-se impresia că valurile băteau în spatele lui.

[231] O practică frecventă consta în omorârea pasagerilor cu scopul de a intra în posesia bunurilor lor. Astfel Zakar-Baal dă de înțeles că e puțin probabil ca Nesubanebdjed să-l fi încredințat pe Unuamon unui căpitan străin, dacă i-ar fi dat o sarcină importantă.

Și mi-a spus el mie: „Oare nu se află în portul meu 20 de corăbii, care fac comerț cu Nesubanebdjed? În ce privește acest Sidon[232], alt loc, pe lângă care ai trecut, nu se află în el oare 50 de corăbii, care fac comerț cu Warketel[233] și care urcă spre casa lui?"

Eu tăcusem mult timp. Atunci el mi-a zis: „Din a cui poruncă ai venit tu?"

Eu i-am răspuns: „Eu am venit după lemnul pentru marea și cinstita barcă a lui Amon-Ra, regele zeilor. Asta a făcut tatăl tău, așa a făcut tatăl tatălui tău. Și tu vei face la fel". Așa i-am zis lui.

El mi-a răspuns: „Ei au făcut acest lucru, este adevărat! Dacă îmi vei da mie ceva ca eu să fac asta, eu o voi face. Într-adevăr, părinții mei îndeplineau aceste porunci, dar faraonul – fie el viu, nevătămat, sănătos – trimitea șase corăbii încărcate cu produsele Egiptului, și ei le descărcau în hambarele lor. Dar tu, ce mi-ai adus tu?"

El poruncise să i se aducă sulurile cu analele strămoșilor săi și a ordonat să fie citite față de mine. Și au găsit ei în acte 1000 deben de argint și diferite lucruri.

El mi-a spus: „Dacă regele Egiptului ar fi fost stăpânul țării mele și dacă eu aș fi fost supusul lui, el nu mi-ar fi trimis argint și aur, spunând: „Îndeplinește porunca lui Amon!" Ceea ce-i făcuse ei tatălui meu nu a fost o aducere de daruri regale[234]. În ce mă privește pe mine, eu nu sunt servitorul tău. Eu nu sunt servitorul celor care te-au trimis pe tine. Când voi cere Libanului, se vor deschide cerurile și lemnul va fi deja aici pe malul mării. Dă-mi pânzele care le-ai adus, ca să aduc vasele mele încărcate cu lemn pentru Egipt. Dă-mi sfori pentru a lega copacii... Eu îți voi face pânze pentru corăbiile tale și grinzile vor deveni foarte grele și se vor rupe și veți muri în largul mării. Iată, va fulgera Amon în cer, când îl trezește pe Sutekh la vremea sa[235]. Iată, a creat Amon toate țările. El le-a creat, dar țara Egiptului, din care ai venit tu, el a creat-o înaintea tuturor. Arta a pornit din ea, ca să ajungă în locul în care mă aflu acum, știința a provenit de acolo... Ce călătorie nesocotită ți-au poruncit să săvârșești?"[236]

I-am spus eu lui: „Nu este adevărat. Această călătorie săvârșită de mine nu este un nesocotită. Nu există pe râu vreun care să nu-i aparțină lui Amon. Lui îi aparține marea, lui îi aparține Libanul, despre care tu spui că este al tău! El a întemeiat posesiunea pentru Userhetamon, stăpâna tuturor bărcilor[237]. Într-adevăr, el a spus, însăși Amon-Ra, regele zeilor, adresându-

---

[232] Sidon – oraș și port important al Feniciei.

[233] Judecând după context, este vorba de un negustor fenician din Tanis care conducea o factorie comercială.

[234] Adică aceasta era plata pentru lemnul livrat.

[235] Unul din numele lui Seth.

[236] Zakar-Baal se arată nedumerit cum regele țării, care este patria înțelepciunii, l-a putut trimite pe Unuamon, fără a-l aproviziona cu mijloace suficiente pentru îndeplinirea misiunii.

[237] Adică Libanul, doar locul în care creștea lemnul pentru bărcile lui Amon.

se lui Herihor, stăpânului meu: „Trimite-mă pe mine”. Și el mi-a poruncit să pornesc împreună cu marele zeu. Dar, uite, tu l-ai impus pe acest mare zeu să petreacă 29 de zile pe cheiul portului tău, deși nu puteai să nu știi că el este aici. Oare el nu este același care a fost? Tu doar ești aici ca să faci negoț cu Libanul, cu Amon, stăpânul acestuia. Cât despre cuvintele tale: „Regii precedenți porunceau să aducă argint și aur”, atunci dacă ei ar fi avut viață și sănătate, ei nu ar fi poruncit să se trimită lucruri[238]. Ei ordonau să li se aducă lucruri părinților tăi în schimbul vieții și sănătății. În ce-l privește pe Amon-Ra, regele zeilor, anume el este stăpânul vieții și sănătății și el a fost stăpânul strămoșilor tăi. Ei își trăiau viața, aducându-i jertfe lui Amon. Și tu ești servitorul lui Amon. Dacă vei spune: „Eu voi face asta pentru Amon”, și îi vei îndeplini porunca, vei trăi, vei fi prosper, vei fi sănătos și adorat de țara și de oamenii tăi. Nu râvni averile lui Amon-Ra, regele zeilor. Într-adevăr, și leul își iubește averea[239]. Poruncește, să vină la mine scribul tău, ca să-l trimit la Nesubanebdjed și Tanutamon – suveranii, pe care Amon i-a oferit nordului țării, și ei vor porunci să trimită orice lucruri. Eu îl voi trimite la ei, pentru a spune: „Poruncește să aducă plata, până a mă porni eu spre miazăzi”, și eu voi porunci să ți se compenseze toate cheltuielile”. Așa i-am spus lui.

El i-a înmânat scrisoarea mesagerului său. A încărcat în corabie... șapte (grinzi). Și porunci să fie duse în Egipt.

Mesagerul său, care a plecat în Egipt, s-a întors la mine în Siria, în 1-a lună a Răsăriturilor. Nesubanebdjed și Tanutamon au trimis: 4 ulcioare și 1 vas-kekment din aur, 5 ulcioare din argint, 10 veșminte stofă regală, 10 bucăți de stofă excelentă din Egiptul de Sus, 500 de suluri de papirus din cel mai bun, 500 de piei de bou, 500 de frânghii, 20 de saci de linte, 30 de coșuri de pește. Și ea (Tanutamon) mi-a trimis mie personal: 5 bucăți de stofă excelentă din Egiptul de Sus, un sac de linte și 5 coșuri de pește.

Și regele s-a bucurat, și a pus 300 de oameni și 300 de boi și a pus în fruntea lor supraveghetori ca să taie copacii. I-au tăiat și i-au lăsat acolo în timpul Răsăriturilor. În a 3-a lună a Secetei i-au adus pe malul mării. A venit regele și s-a pus lângă ele, și a trimis după mine spunând: „Vino!” Când m-am apropiat de el, umbra evantaiului său a căzut pe mine. Atunci Penamon[240], servitorul, care-i aparținea lui, m-a dat într-o parte, zicând: „Umbra faraonului – fie el viu, nevătămat și sănătos – a căzut pe tine!”[241]

Regele s-a supărat pe el și i-a spus: „Lasă-l!”

Eu m-am apropiat de el și el mi-a zis: „Uite, sarcina, care era îndeplinită adineaori de strămunii mei, eu am îndeplinit-o, deși tu nu ai făcut pentru mine ceea ce făceau strămunii tăi pentru ai mei. Iată, a ajuns restul lemnului

---

238 Unuamon vrea să spună că bunurile materiale, care erau trimise anterior, au o valoare mai mică decât binecuvântarea zeului.

239 Probabil este vorba de un proverb.

240 Penamon, judecând după nume, era egiptean, sclav sau servitor al lui Zakar-Baal.

241 Nu este suficient de clar sensul. Probabil, Penamon îl înlătură pe Unuamon, din cauza faptului că umbra faraonului era considerată sfântă.

tău și stă aici. Mergi, după voința mea, și încarcă-l. Oare nu ți-l dau ție? Dar nu veni să te uiți la pericolele mării; dacă, însă, vei privi la pericolele mării, atunci privește-l pe al meu propriu![242] Eu nu ți-am făcut ceea ce li s-a făcut solilor lui Khemuas[243], când au petrecut 17 ani în această țară. Ei au murit acolo, unde erau!" Apoi s-a adresat servitorului său: „Mergi cu el, să vadă mormântul lor, unde odihnesc ei".

Dar eu i-am spus lui:

„Nu porunci să mi-o arate. În ceea ce-l privește pe Khemuas, aceștia erau oamenii, pe care el i-a trimis în calitate de soli, și el însuși era om. Eu, însă, nu sunt unul din trimișii lui, dar tu îmi spui: „Mergi și uite-te la camarazii tăi!" De ce nu te bucuri și nu poruncești să ți se mesterească o stelă, pe care a-i fi scris: „Amon-Ra l-a trimis la mine pe Amon-al-Călătorilor, trimisul său – fie el viu, nevătămat și sănătos, – împreună cu Unuamon, solul său omenesc, după lemn pentru marea și cinstita barcă a lui Amon-Ra, regele zeilor. Eu l-am tăiat, l-am încărcat în corăbii. Am poruncit ca ele să ajungă în Egipt, pentru a cere pentru sine de la Amon 50 de ani de viață, mai mult decât mi-a hărăzit soarta". Și dacă se va întâmpla ca altădată să vină un sol din țara Egiptului, care va înțelege cele scrise și îți va citi numele pe stelă, tu vei primi apă în Apus, aidoma zeilor, care se află aici (în Apus)[244]".

El mi-a spus: „Măreț este sfatul, pe care mi l-ai dat"[245].

...M-am îndreptat eu spre malul mării, acolo, unde era lemnul, și văzusem unsprezece vase ale tjekerienior, care veneau dinspre mare, pentru a spune: „Rețineți-l și nu lăsați vasului său să plece spre țara Egiptului!"

Atunci m-am așezat eu și am început să plâng. A venit la mine scribul regelui și m-a întrebat: „Ce s-a întâmplat cu tine?"

Și eu i-am spus lui: „Oare nu vezi păsările, care a doua oară zboară în Egipt?[246] Privește-le: ele se îndreaptă spre izvoarele răcoritoare. Cât de mult voi rămâne aici abandonat? Oare nu-i vezi pe cei care au venit din nou să mă rețină?"

El a plecat și i-a povestit asta regelui. Și regele a izbucnit în plâns din cauza cuvintelor spuse, pentru că erau triste. Și l-a trimis pe scribul său mesager la mine, care mi-a adus două ulcioare cu vin și un berbec. El poruncise să mi-o aducă pe Tentniut, cântăreața din Egipt, care era la el, spunându-i: „Cântă-i! Nu lăsa ca inima lui să fie cuprinsă de gânduri rele!" A trimis el la mine să mi se spună: „Mănâncă și bea! Nu lăsa inima să-ți fie cuprinsă de gânduri rele! Mâine vei auzi totul ce îți voi spune!"

---

[242] Zakar-Baal îi propune lui Unuamon să se grăbească, preîntâmpinându-l că referirea la vremea rea îi poate provoca mânia.

[243] Khemuas – numele de tron al lui Ramses al IX-lea, cât și al vizirului său. Nu este clar despre cine anume este vorba aici.

[244] Adică ei vor citi formulele magice de pe stelă și astfel vor asigura ofrandele pentru Zakar-Baal.

[245] Probabil spus ironic.

[246] Unuamon vrea să spună că a trecut mai mult de un an de când a plecat din patrie.

În zorii zilei, el poruncise să se convoace adunarea. El a venit în mijlocul celor adunați și le-a zis tjekerienilor: „Ce să însemne venirea voastră?”

Și ei i-au răspuns lui: „Noi am venit din cauza vaselor care urmează a fi distruse, pe care tu vrei să le trimiți în Egipt împreună cu dușmanii noștri”.

Și el le-a spus lor: „Eu nu-l pot reține pe trimisul lui Amon în țara mea. Lăsați-mă să-l trimit, iar apoi mergeți după el să-l rețineți”.

El m-a urcat și m-a trimis din port. Și m-a adus vântul în Alashia[247]. Și locuitorii orașului mi-au ieșit în cale ca să mă omoare. Eu mi-am răzbătut un drum spre locul în care se afla Heteb, cârmuitoarea orașului. Am găsit-o ieșind dintr-o casă și intrând în altă casă de-a sa. Am salutat-o și m-am adresat oamenilor care se aflau lângă ea: „Este cineva printre voi care înțelege limba egipteană?”

Și unul din ei a zis: „Eu înțeleg”.

Și i-am spus eu lui: „Spune-i stăpânei tale, ce am auzit eu, cum se vorbește până la Theba, unde locuiește Amon: „Se săvârșește nedreptate în fiecare loc, dar se săvârșește justiție în țara Alashia. Acum aici se săvârșește nedreptate în fiecare zi”.

Ea a întrebat: „Ce înseamnă ceea ce spui tu acolo?”

Eu i-am răspuns: „Dacă marea s-ar fi frământat și vântul m-ar fi adus în țara în care te afli, tu nu ai fi permis ca să fiu prins și omorât, deoarece eu sunt trimisul lui Amon! Uite, ei mă vor căuta tot timpul. În ceea ce privește echipa regelui Biblosului, pe care ei vor s-o omoare, oare nu va găsi stăpânul tău zece echipe de-ale tale și nu-i vor omorî, la fel, pe ei?”

Ea porunci să cheme oamenii[248]... Și a spus: „Culcă-te și dormi...”

(Textul se întrerupe aici).

(Traducere și adaptare după Cmpyee, Pedep 1963)

Legile lui Bocchoris[249]

Bakenranef, cunoscut în sursele grecești sub numele de Bocchoris, a domnit o perioadă scurtă asupra unei părți din Deltă între anii 727 sau 720 și 715 a. Chr., remarcându-se printr-o reformă care urma să limiteze căderea în sclavie a datornicilor.

LXXIX. Legile potrivit cărora se încheiau învoielile ar fi fost – zice-se – întocmite de Bocchoris. Ele porunceau ca oamenilor ce se împrumutaseră cu bani, dar fără să fi dat un înscris, să nu li se mai poate cere datoria, în

[247] Insula Cipru.

[248] Probabil, pe cei care îl urmăreau pe Unuamon.

[249] Bocchoris (Bakenranef) – rege egiptean din dinastia a XXIV-a, care a domnit în ultimul sfert al sec. VIII a. Chr., ars de viu de kushiți.

cazul când aceştia jurau că nu datorează nimic; aceasta pentru că egiptenii privesc cu foarte mult respect jurămintele. *2.* De bună seamă că omul care jură mereu sfârşeşte prin a nu mai fi crezut de ceilalţi. Iată, deci, pentru ce oricine va socoti că este de mare însemnătate să nu recurgă cu uşurinţă la jurământ, ca să nu-şi piardă încrederea semenilor săi. Apoi, legiuitorul s-a gândit că, dacă încrederea în om se întemeiază pe cumsecădenie, atunci toţi se vor strădui, prin purtările lor, a nu da prilej să fie crezuţi nevrednici de încrederea semenilor lor. Mai socotea legiuitorul că n-ar fi drept să nu dai crezare unui jurământ – când era vorba de o învoială negustorească – atunci când, şi fără el, omul care jurase dobândise încredere. Nu era voie ca oamenii ce dau bani cu împrumut, în temeiul unui contract, să-şi sporească, prin dobânzi, capitalul mai mult decât încă o dată cât era. *3.* Creditorii care cereau să li se plătească datoriaputeau să-şi execute datornicii numai în bunurile acestora; nu era îngăduit, sub nici un cuvânt, ca datornicul să fie luat rob ori să fie vândut[250]. Legiuitorul socotea că bunurile aparţin celor care le-au dobândit, fie prin muncă, fie că le vor fi fost trecute ori dăruite de către acel care le stăpânise mai înainte, pe câtă vreme persoana datornicului aparţine statului, în aşa fel încât Statul să se poată folosi oricând de omul acesta atât în vreme de război, cât şi în vreme de pace. Ar fi într-adevăr un lucru cu totul de neînţeles ca un războinic ce se pregăteşte a înfrunta primejdiile luptei, pentru ţară, să fie târât în război de creditorul său. În felul acesta, lăcomia unor oameni ar pune în primejdie însăşi salvarea tuturor[251]. Se pare că Solon a luat din Egipt şi această lege, aducând-o la Atena, unde i-a dat numele de „scuturarea poverii”[252]. *4.* Solon a iertat tuturor cetăţenilor datoriile făcute de aceştia, datorii pe care ei le chezăşuiseră cu însăşi libertatea persoanei lor. *5.* Unii judecă aspru, şi nu fără temei, pe cei mai mulţi legiuitori ai elenilor, fiindcă aceştia au oprit pe creditori să ia armele, plugul ori alte lucruri de cea mai mare trebuinţă drept chezăşie a plăţii unei datorii. Dar, în schimb, ei au îngăduit să fie înrobiţi oamenii care se folosesc de aceste lucruri.

(Diodor din Sicilia, I, LXXIX)

---

[250] Legile lui Bocchoris nu depăşeau, cel mai probabil, limitele teritoriului restrâns, asupra căruia îşi exercita autoritatea acest rege. Practica respectivă a continuat până la sfârşitul epocii ptolemeice.

[251] Prin măsurile luate (ipotecarea pământurilor în locul servajului pentru datorii, reglementarea camatei şi valoarea probatorie a jurământului în lipsa unor înscrisuri), Bocchoris a uşurat mult situaţia populaţiei. Aceasta explică popularitatea de legislator a unui rege cu autoritate redusă în condiţiile fărâmiţării politice din Egiptul Regatului Târziu.

[252] Este vorba de *seisachtheia* din anul 584 a. Chr., care desfiinţa sclavia pentru datorii.

II. MESOPOTAMIA

Mesopotamia, adică „ţara dintre două fluvii" (μέσος ποταμός), este numele dat de autorii antici greci regiunii cuprinse între munţii Armeniei şi Golful Persic, şi din munţii Iranului până în stepa Siriei. Cele două fluvii, Tigru şi Eufrat, nu reprezentau, evident, o graniţă de netrecut pentru influenţele şi interacţiunile culturale, economice şi politice. Mesopotamia este un termen geografic cu sens civilizaţional, care de departe nu desemnează o civilizaţie unică şi nu sugerează o continuitate, care, în linii generale, i-a fost caracteristică Egiptului. Cu toate acestea, din punct de vedere cultural o continuitate relativă este evidentă. Aici s-au succedat printre perioade de ascensiune şi decădere, înflorire şi crize, civilizaţiile Sumerului, Akkadului, Babilonului, Asiriei şi a Noului Babilon, care până la expansiunea persană au menţinut epicentrul cultural, politic şi economic al lumii antice din Orientul Apropiat între Tigru şi Eufrat.

Civilizaţia sumero-akkadiană: 3400-2004 a. Chr.
Epoca predinastică *(3400-2900 a. Chr.)*;
Perioada dinastică timpurie I *(2900-2750 a. Chr.)*;
Perioada dinastică timpurie II *(2750-2600 a. Chr.)*;
Perioada dinastică timpurie III *(2600-2334 a. Chr.)*;
Statul Akkadului *(2334-2193 a. Chr.)*;
Dezmembrarea statului akkadian, stăpânirea gutilor *(2193-2113)*;
Statul Sumerului şi Akkadului, dinastia a III-a din Ur *(2112-2004 a. Chr.)*.

Civilizaţia asiro-babiloneană: 2004-539 a. Chr.
Regatul Vechi al Babilonului *(2004-1595 a. Chr.)*;
Perioada kassită în Babilonia (1600-1155 a. Chr.);
Regatul Vechi al Asiriei *(2015-1363 a. Chr.)*;
Regatul Mijlociu al Asiriei *(1363-967 a. Chr.)*;
Regatul Nou al Asiriei *(966-612 a. Chr.)*;
Regatul Nou al Babilonului *(625-539 a. Chr.)*.

Reformele regelui Urukagina

Cea mai completă versiune a textului despre refromele lui Urukagina (începutul sec. XXIV a. Chr.) s-a păstrat pe două conuri de argilă cu inscripție în limba sumeriană, descoperite cu ocazia săpăturilor pe colina Tello, printre ruinele orașului antic Lagash. Piesele se păstrează în colecția Muzeului Louvre din Paris.

Pentru zeul Ningirsu[253], viteazului zeului Enlil[254] Urukagina, regele Lagashului, a construit palatul Tirash[255], lui i-a construit Antassura[256]. El a construit templul Bursag[257] zeiței Bau[258], i-a ridicat casa ofrandelor ei, i-a construit încăperea pentru tunsul oilor „orașului sfânt”[259]. Pentru zeița Nanshe[260] el a săpat canalul ei iubit ce curge în Siraran[261]; a unit lacul cu marea în mijlocul templului ei. I-a ridicat lui (Ningirsu) zidul Girsu[262].

Din zilele de demult și de la început, la corabie era pus un supraveghetor al corabiei, la asini era pus un supraveghetor peste păstori, la oi era pus un supraveghetor peste cioban, la plasele de pescuit era pus un supraveghetor peste pescari. Preoții trebuiau să plătească impozitul pe câmp în fața șefului hambarului. Păstorii oilor numiți pentru primirea lânii urmau să plătească supraveghetorului argint pentru fiecare oaie albă care lipsea. Colectorii birurilor, mai-marele preoților pentru înmormântări, mai-marele casei ierburilor, mai-marele berăriei, mai-marele luptătorilor trebuiau, în locul unui miel, să dea argintul corespunzător[263]. Boii zeilor trebuiau să muncească în grădina lui patesi[264]. Pe câmpul cel bun al zeilor, în grădină, totul se săvârșea după voia lui patesi. Asinii, boii de jug ai preoților erau folosiți de către patesi. Grâul preoților îl primeau luptătorii lui patesi ca răsplată. Haine, ață, obiecte de bronz, lână de capră, păsări trebuiau să dea preoții în calitate de bir.

---

253 Zeul sumerian al războiului și al agriculturii, protectorul orașului Lagash, principalul centru al cultului său.

254 Zeul sumerian al pământului. Era zeul suprem al Sumerului, fiind considerat ca tată și rege al celorlalți zei. Mai târziu, s-a identificat cu zeul semitic Bel. Principalul centru al cultului său era orașul Nippur.

255 Sanctuarul lui Ningirsu.

256 Antassura era legată cu sanctuarul din Tirash.

257 Principala încăpere unde se păstrau ofrandele aduse zeiței Bau.

258 Zeiță locală, protectoare a Lagashului, fiica zeului cerului Anu și soția lui Ningirsu. În textele religioase sumeriene e înfățișată ca zeiță-mamă binefăcătoare, care dăruiește oamenilor viață lungă. O altă formă a numelui ei este Baba.

259 Unul din cartierele Lagashului închinat zeiței Bau.

260 Zeița râurilor și izvoarelor.

261 Unul dintre orașele supuse Lagashului.

262 Principalul cartier al orașului Lagash.

263 Lagashiții plăteau impozite în oi albe. Dacă aveau doar oi de altă culoare, urmau să plătească impozitul în argint.

264 „Patesi” este o lectură învechită a cuvântului sumerian *ensi*, desemnând funcția de conducător al orașului, combinată cu cea de mare preot al obștii.

Preotul care era mai mare peste magazii putea lua și pomul și fructele din grădina unui luptător de rând...

În palatul lui patesi erau administrate ogoarele zeului Ninghirsu, în casa soției lui patesi erau administrate ogoarele templului zeiței Bau, iar în casa copiilor lui patesi erau administrate ogoarele templului copiilor zeului Ninghirsu[265].

Începând de la hotarul de miazănoapte al ținutului lui Ninghirsu și până la mare[266], erau puși supraveghetori în calitate de judecători.

Dacă un luptător își săpa o fântână pe un ogor înalt, atunci sclavul lui patesi putea lua din ea apă pentru grădinile lui patesi. Dacă el își săpa un șanț, atunci sclavul lui patesi lua de acolo apă.

... Când Ninghirsu, puternicul luptător al lui Enlil, i-a dat lui Urukaghina domnia în Lagash și a statornicit puterea lui peste 36 mii de oameni, el a restabilit vechile porunci[267] și a dat putere cuvântului pe care i l-a spus regele său, Ninghirsu.

El a îndepărtat de la corabie pe supraveghetorul peste corabie. De la asini și de la oi l-a îndepărtat pe supraveghetorul peste păstori. De la plasele de prins pește l-a îndepărtat pe supraveghetorul peste pescari. De la grâul pentru tribut al preotului l-a îndepărtat pe mai-marele hambarului.

De la plata argintului, care se cerea pentru lipsa oii albe sau a mielului, el l-a îndepărtat pe supraveghetor.

De la ofrandele, pe care trebuiau preoții să le aducă la palatul lui patesi, el i-a îndepărtat pe supraveghetori.

În palatul lui patesi, pe ogorul lui patesi, el l-a așezat iarăși pe Ninghirsu ca rege al lor.

În casa templului femeiesc, pe ogorul templului femeiesc, el a așezat-o iarăși pe zeița Bau ca stăpână a lor. În casa copiilor, pe ogorul copiilor, el l-a repus pe fiul zeului Ninghirsu ca stăpân al lor. Începând de la hotarul de miazănoapte al ținutului lui Ninghirsu și până la mare, nu mai erau judecători-supraveghetori...

Preotul care era mai mare peste magazii, nu mai avea dreptul să intre și să iasă din grădina luptătorului.

Dacă luptătorul avea un asin bun și mai-marele lui îi spunea: „Vreau să-l cumpăr de la tine", atunci, dacă îl cumpăra cu adevărat, luptătorul trebuia să-i spună: „Plătește-mi argint bun". Dacă cumpărarea nu are loc, mai-marele nu trebuie să-l facă să-i simtă mânia.

Dacă casa unui om mare se învecinează cu casa unui luptător și acest om mare îi spune: „Eu vreau s-o cumpăr de la tine", dacă afacerea ajunge cu adevărat până la cumpărare, atunci să-i spună luptătorul omului mare:

---

[265] Formal, se considera că pământul obștii aparține zeului sau zeiței. Ensi, în calitate de mare preot al lui Ningirsu, dispunea, de fapt, de pământul acestuia, soția lui Ensi dispunea de pământurile zeiței Bau etc.

[266] Adică până la Golful Persic.

[267] Poruncile lui Ningirsu.

„Plăteşte-mi cu argint bun". Dacă cumpărarea nu are loc, atunci omul mare nu trebuie să-l facă pe luptător să-i simtă mânia.

El a dat porunci în oraş şi i-a eliberat pe cetăţenii Lagashului de primejdiile vieţii, de înşelăciune, de furtul de grâu şi de comori, de omor şi de spargeri. El a statornicit pedeapsă pentru ca cel puternic să nu năpăstuiască pe orfan şi pe văduvă.

Cu zeul Ninghirsu a statornicit Urukaghina această rânduială...

La mijlocul acestui an, el a săpat din nou „Canalul mic", care curge prin Ghirsu, pentru Ninghirsu. El i-a dat din nou numele lui dinainte. Canalul „Zeului Ninghirsu, puternicul Nippurului[268]", acest nume i l-a dat din nou Urukaghina...

(după Cmpyвe, Peдep 1963; Lascu, Daicoviciu 1960)

Legile lui Ur-Nammu

Primul cod de legi, cunoscut până în prezent, este considerat cel alcătuit la sfârşitul mileniului al III-lea a. Chr. în limba sumeriană târzie. Tradiţional, acest set de legi i-a fost atribuit regelui Ur-Nammu (2112-2095 a. Chr.), fondatorului dinastiei a III-a din Ur, deşi actualmente i se atribuie, în acelaşi timp, fiului şi succesorului său, regelui Shulgi (2094-2047 a. Chr.). Nu toate evenimentele expuse în prolog pot fi încadrate în perioada domniei lui Ur-Nammu, iar Shulgi s-a remarcat prin realizarea reformelor administrative şi juridice. Codul a fost reconstituit din tăbliţele de lut, descoperite în Nippur şi Ur.

Prolog

Ur-Nammu, viteazul puternic, regele (*lugalul*) oraşului Ur, regele Sumerului şi Akkadului... el a stabilit, ca ofrande regulate 21600 sila de orz, 30 de oi, 30 sila de unt pe lună... în ţară.

Când zeii Anu şi Enlil au transmis regalitatea (*nam-lugal*) oraşului Ur zeului Nanna, atunci pentru Ur-Nammu, fiul născut de zeiţa Ninsun, pentru sclavul ei iubit, după dreptatea şi adevărul lui (al zeului Nanna)... i-a dat lui... eu l-am pus pe Namhani să fie guvernator (*ensi*) al oraşului Lagash. Prin voinţa zeului Nanna, stăpânul meu, i-am readus (lui Nanna) de la răsărit (?) corăbiile lui Magan în chei (?) şi l-am făcut să strălucească în oraşul Ur.

În acele timpuri, oamenii *nisku* controlau câmpurile, căpitanii de mare controlau negoţul cu ţările străine... cei care stăpâneau [boii...] cei care stăpâneau [oile...]

[Atunci, eu], Ur-Nammu, [viteazul puternic, regele oraşului Ur, regele ţării Sumerului] şi Akkadului, [prin voinţa] zeului Nanna, stăpânul meu,

[268] Neavând vreo însemnătate politică, oraşul-stat Nippur din nordul Sumerului era, probabil, cel mai important centru religios al sumerienilor, fiind considerat capitala zeului suprem Enlil. Anume în templul din Nippur era recunoscută autoritatea lugalilor asupra întregii ţări.

[din porunca adevărată a zeului Utu(?)], am instaurat [dreptatea în țară (?)].

... Eu am adus libertate pentru akkadieni și străini (?) în țara Sumerului și Akkadului, pentru cei care desfășoară negoțul pe mare cu țările străine (liberi de) căpitani, pentru păstori (liberi de) cei care stăpânesc boii, oile și măgarii.

Atunci, cu ajutorul lui Nanna, stăpânul meu, am eliberat orașele Akshak, Marad, Girkal, Kazallu, și așezările lor, și pentru Usharum tot ceea ce era sub stăpânirea Anshanului.

Eu am stabilit măsura *bariga* de cupru la un standard de 60 *sila*. Eu am stabilit măsura *seah* de cupru și am standartizat-o la 10 *sila*. Eu am stabilit măsura normală regală *seah* de cupru la un standard de 5 *sila*. Am standartizat (toate) greutățile din piatră (de la?) 1 *shekel* (greutate) la 1 *mina* (greutate). Am creat o măsură *sila de bronz* și am standartizat-o la 1 *mina*.

Atunci, eu am reglementat circulația vaselor pe malurile Tigrului, pe malurile Eufratului, pe malurile tuturor râurilor. [Eu am protejat drumurile pentru] curieri (?); Am construit (sau reconstruit?) casa pe marginea drumului. [Eu am plantat] livada, peste care regele a pus responsabil un grădinar.

Eu nu am dat orfanul pe mâna celui bogat. ERu nu am dat văduva pe mâna celui puternic. Eu nu am dat omul care nu are decât un *shekel* pe mâna celui care are o *mina* (adică 60 de shekel). Nu am dat omul care are doar o oaie pe mâna celui care are un bou.

I-am așezat (în așezări aparte?) pe generalii mei, pe mamele mele, pe frații mei și familiile lor; Eu nu am acceptat sfaturile (?) lor, eu nu am impus ordine. Am eliminat dușmănia, violența și strigătele pentru dreptate. Eu am instaurat justiția în țară.

Atunci:

Legile

1. Dacă un om comite o omucidere, acel om trebuie omorât.

2. Dacă un om comite o fărădelege (?), el trebuie să fie omorât.

3. Dacă un om îl reține (?) (pe un alt om), acel om trebuie întemnițat și el trebuie să cântărească și să dea 15 *shekel* de argint.

4. Dacă un sclav se căsătorește cu o sclavă, dragă lui, și acel sclav obține (mai târziu) libertatea, ea/el nu va părăsi (sau: nu va fi alungat din) casa.

5. Dacă un sclav se căsătorește cu o femeie liberă, el/ea trebuie să lase un copil de sex masculin în slujba stăpânului său; copilul care este lăsat în serviciul stăpânului său, moștenirea lui paternă,... zidul, casa, [...]; (orice alt) copil al femeii libere nu va aparține stăpânului, nici nu va fi impus la sclavie.

6. Dacă un om încalcă drepturile altuia și dezonorează soția virgină a unui bărbat tânăr, acel om trebuie să fie omorât.

7. Dacă soția unui tânăr, din propria ei voință, se aproprie de un bărbat și inițiază relații intime cu el, acea femeie trebuie omorâtă; bărbatul va fi eliberat.

8. Dacă un om încalcă drepturile unui alt om și dezonorează sclava virgină a unui om, el trebuie să cântărească și să dea 5 *skhekel* de argint.

9. Dacă un om divorțează de soția lui de prim-rang, el trebuie să cântărească și să dea 60 *shekel* de argint.

10. Dacă el divorţează de o văduvă, el trebuie să cântărească şi să dea 30 *shekel* de argint.

11. Dacă un om a întreţinut relaţii intime cu văduva fără un contract scris, el nu va cântări şi nu va da niciun argint (ca în cazul divorţului).

12. Dacă [...]

13. Dacă un om învinuieşte un alt om de... şi îl aduce la Ordalia divină a Râului, iar Ordalia divină a Râului îl arată nevinovat, omul care l-a adus (adică acuzatorul) trebuie să cântărească şi să dea 3 *shekel* de argint.

14. Dacă un om acuză soţia unui tânăr de adulter iar Ordalia divină a Râului o arată nevinovată, omul care a acuzat-o trebuie să cântărească şi să dea 20 *shekel* de argint.

15. Dacă ginerele [intră] în casa socrului său, dar mai apoi socrul [îi dă soţia (a ginerelui) tovarăşului său], el (socrul) va [cântări] şi-i va întoarce (ginerelui părăsit) de două ori mai mult decât darurile [pe care le-a adus (ginerele) când a intrat în casă].

16. Dacă [...], el trebuie să cântărească şi să-i dea 2 *shekel* de argint.

17. Dacă [un sclav sau (?) o sclavă] au fugit în afara oraşului lor şi un om îi aduce înapoi, atunci stăpânului sclavului va trebui să cântărească şi să dea [x] *shekel* de argint omului care i-a adus înapoi.

18. Dacă [un om] îi taie piciorul [altui om cu...], atunci el va cântări şi va da 10 *shekel* de argint.

19. Dacă un om zdrobeşte osul... al altui om cu o bâtă, el va cântări şi va da 60 *shekel* de argint.

20. Dacă un om i-a tăiat nasul altui om cu..., el trebuie să câtărească şi să dea 40 *shekel* de argint.

21. Dacă [un om] i-a tăiat [... altui om] cu [..., el trebuie] să cântărească şi să dea [x *shekel* de argint].

22. Dacă [un om îi scoate altui om] dintele cu [...], el trebuie să cântărească şi să dea 2 *shekel* de argint.

23. Dacă [...]

24. [Dacă...], el va aduce [o sclavă]; dacă el nu are sclavă, atunci va cântări şi va da 10 *shekel* de argint; dacă nu are argint, atunci va trebui să dea orice lucru de valoare pe care îl are.

25. Dacă o sclavă blestemă pe cineva care acţionează cu autoritatea stăpânei sale, ei trebuie să i se spele gura cu o *sila* de sare.

26. Dacă o sclavă loveşte pe cineva care acţionează cu autoritatea stăpânei sale, [...].

27. [...]

28. Dacă un om se prezintă ca martor, dar se dovedeşte a fi un sperjur, el va trebui să cântărească şi să dea 15 *shekel* de argint.

29. Dacă un om se prezintă ca martor, dar refuză să depună jurământul, el va trebui să plătească compensaţie pentru orice a făcut obiectul cauzei.

30. Dacă un om va încălca dreptul altuia şi va cultiva ogorul altui om, şi îl va da în judecată (pentru a-şi asigura dreptul de a strânge recolta,

susținând că) el (proprietarul) a lăsat (ogorul) în părăginǎ – acel om își va pierde cheltuielile.

31. Dacă un om inundă (?) ogorul altui om, el va trebui să măsoare și să dea 720 *sila* de grâne pentru fiecare 100 *sar* de ogor.

32. Dacă un om dă un ogor altui om ca să-l cultive, dar el nu-l cultivă lăsându-l pârloagă, atunci el va trebui să măsoare 720 *sila* de grâne pentru fiecare 100 sar.

33. Dacă un om... altui om...

37. [...] el trebuie să măsoare și să-i dea.

(Din Roth 1995. Traducere de A. C.)

Din legile sumeriene din Isin și Larsa

Fragmentele de mai jos provin din colecțiile de legi sumeriene, care datează din perioada dinastiilor din Isin (2023-1798 a. Chr.) și Larsa (2023-2061 a. Chr.).

Dacă un sclav sau o sclavă au fugit de la cineva în cuprinsul orașului și s-a stabilit că el a locuit timp de o lună în casa cuiva, atunci stăpânul acestei case să dea sclav pentru sclav.

Dacă cineva a împins pe fiica unui bărbat și ea a pierdut rodul pântecelui ei, atunci el să plătească 10 shekeli[269] de argint.

Dacă cineva a lovit pe fiica unui bărbat și ea a pierdut rodul pântecelui ei, atunci el să plătească o treime de mină de argint[270].

Dacă copilul adoptiv a spus tatălui său și mamei sale: „Tu nu ești tatăl meu, nu ești mama mea", atunci să părăsească el casa, ogorul, grădina, sclavii, lucrurile, vitele.

(După: Lascu, Daicoviciu 1960)

Școala scribilor

Text recompus din numeroase fragmente descoperite în Nippur.

1. Școlarule, unde te duceai în zilele de-odinioară?
2. Mă duceam la școală.
3. Ce făceai l școală?
4. Socoteam pe tăblița mea, îmi făceam lecțiile.
5. Îmi pregăteam tăblița, o scriam, o terminam apoi.

---

269 1 shekel, în acest caz, echivala cu 8,4 g.

270 1 mină echivala cu 60 de shekeli, deci, de asemenea, aproximativ 0,5 kg de argint.

6. Mi se pregăteau tăbliţe nescrise.
7. După prânz mi se pregăteau tăbliţele-model.
8. La terminarea şcoalei mergeam acasă.
9. Intram în casă, tatăl meu şedea.
10. Citeam tema tatălui meu, apoi
11. El controla adunarea pe tăbliţa mea şi o găsea bună,
12. Stăteam înaintea tatălui meu ca să-l slujesc.
13. „Mi-e sete; dă-mi bere!”
14. „Mi-e foame; dă-mi să mănânc!”
15. „Spală-mi picioarele; înalţă-mi patul, vreau să dorm!”
16. „Trezeşte-mă mâine dis-de-dimineaţă!”
17. „Nu trebuie să întârzii, altfel învăţătorul te va bate cu băţul!”
18. Sculându-mă dis-de-dimineaţă,
19. M-am dus la mama mea,
20. I-am spus: „Dă-mi micul dejun, trebuie să mă duc la şcoală!”
21. Mama îmi dădea doi covrigi, eu o părăseam.
22. Mama îmi dădea doi covrigi, eu mă duceam la şcoală.
23. În casa tăbliţelor, ajutorul de învăţător îmi spunea: „De ce ai întârziat?” Mie îmi era frică, inima îmi bătea cu putere.
24. Mă duceam înaintea învăţătorului, îi făceam o plecăciune.
25. „Tatăl meu de şcoală” citea tăbliţa mea,
26. spunând: „...este rupt...” şi mă bătea cu băţul.
27. Eu... lui micul dejun...
28. Când învăţătorul mă întreba despre regulile şcoalei,
29. el îmi spunea: „Te-ai uitat în jurul tău pe stradă, dar nu te-ai speriat...” şi mă bătea.
30. În sfârşit, „tatăl meu de şcoală” îmi dădea tăbliţa mea;
31. Supraveghetorul curţii spunea: „Săpaţi... Într-un loc liniştit!”
32. Eu îmi luam tăbliţa.
33. Scriam pe tăbliţa mea...
34. (...)
35. Supraveghetorul curţii îmi spunea: „De ce vorbeşti fără permisiunea mea?” şi mă bătea cu băţul.
36. Supraveghetorul curţii îmi spunea: „De ce nu ridici cupa?” şi mă bătea cu băţul.
37. Cel ce răspundea de purtarea (elevilor) îmi zicea: „De ce ai ieşit fără permisiunea mea?” şi mă bătea cu băţul.
38. Portarul (şcolii) îmi zicea: „De ce stai în picioare fără permisiunea mea?” şi mă bătea cu băţul.
39. Biciuitorul îmi spunea: „De ce ai luat... fără permisiunea mea?” şi mă bătea cu băţul.
40. Învăţătorul de sumeriană îmi spunea: „Tu vorbeşti...” şi mă bătea cu băţul.
41. Învăţătorul meu spunea: „Mâna ta nu este dibace!” şi mă bătea cu băţul.

42. Eu uram meseria de scrib, aş fi părăsit cu dragă inimă meseria de scrib.
43. Învăţătorul meu nu...
44. ...meşteşugul său în iscusinţa scrisului.
45. El... mi-a vorbit despre arta de a fi un scrib tânăr;
46. El... despre arta de a fi un mare frate... nimic... la şcoală;
47. Dă-i leafa lui şi el se va purta cu tine prieteneşte.
48. ca să mă scutească de calcule şi de socoteli
49. şi în cursul anunţurilor privitoare la şcoală
50. să-i numere pe şcolari, să mă numere şi pe mine printre ei.
51. Spusele şcolarului, tatăl le-a ascultat cu luare-aminte.
52. Învăţătorul a fost chemat de la şcoală numaidecât.
53. Intrând în casă, a fost poftit să stea pe scaunul de cinste.
54. Şcolarul îl serveşte, plin de atenţie.
55. Tot ce învăţase din iscusinţa scrisului
56. Îi arată tatălui său.
57. Tatăl său se bucură din inimă.
58. Spune vesel: „Tatăl său de şcoală...
59. Tânărul meu îşi deschide mâinile şi, mulţumită ţie, în ele intră înţelepciunea.
60. Arată-i toate trăsăturile frumoase ale iscusinţei de scrib.
61. De la tăbliţele de aritmetică, de la calcul la adunare, tu să-i explici soluţiile lor;
62. Tu să-i explici toate ştiinţele...
63. Vărsaţi pentru el... ca un vin bun, aduceţi-i un pocal,
64. Lăsaţi să se scurgă ulei parfumat în vasul său de... ca apa,
65. Îl voi îmbrăca ca un veşmânt nou, îi voi da o leafă şi îi voi pune o panglică la mână...
66. I se va vărsa lui (dintr-un urcior) cu vin bun, i se va aduce un vas;
67. Voi pune să se scurgă ulei parfumat în vasul său... mult ca apa!"
68. El îl îmbrăcă cu un veşmânt nou, îi dădu leafa, puse o panglică împrejurul mâinii sale;
69. Învăţătorul înveselit grăi (către şcolar):
70. „Tinere, de ce oare mi-ai dispreţuit cuvântul, de ce l-ai părăsit,
71. tu poţi să dobândeşti iscusinţa de scrib de la-nceput pân' la sfârşit;
72. Căci ai deprins sub mâna mea orice lucru fără să-mi faci vreo greutate;
73. Mi-ai dăruit o leafă mare, în afară de câştigurile mele, mi-ai arătat mare cinste."
74. Fie ca zeiţa Nidaba, regina, duhul călăuzitor să te călăuzească!
75. Fie ca trestia ta ascuţită să-ţi aducă mult bine;
76. Fie ca tăbliţa ta model să nu se strice din pricina ta;
77. Să fii tu călăuza fraţilor tăi;
78. Să fii tu căpetenie peste tovarăşii tăi;
79. Fie ca tu să ocupi locul cel mai râvnit printre toţi elevii;
80. Omul care se duce şi vine în palatul regelui mulţumeşte-l pe el;

81. Tinerelule, tu-l cunoşti pe tatăl tău; eu vin numaidecât după el;
82. Cuvântul pe care eu ţi l-am dat, destinul pe care eu ţi l-am prescris este;
83. Cu adevărat tatăl tău te va susţine în faptele acestea;
84. Cât despre cele legate de Nidaba, ca şi despre cele privitoare la zeul tău, ei vor înălţa rugăciuni şi le vor aduce prinoase;
85. Învăţătorul tău, ca unul ce ţine de tatăl tău, cu adevărat îţi va aduce laudă;
86. În... al învăţătorului, în... al fratelui său mai mare,
87. al tău... pe care l-ai hotărât,
88. curajosul tău... o să-ţi arate bunăvoinţă!"
89. şi-a însuşit regula şcolii, a devenit un învăţat;
90. Nidaba, stăpâna scrierilor, şi-a dovedit destoinicia.
91. Nidaba, laudă ţie!

(Din Tăbliţele de argilă 2021)

Omul şi zeul său (o compoziţie poetică sumeriană)

Mie, om matur, mie înţelept, la nimic nu-mi foloseşte înţelepciunea:
Adevărul pe care-l spun este luat drept minciună!
Vicleanul a fost învolburat de furtună, cuprins de groază,
Dar eu, care nu vad o dreaptă răsplată, voi fi de tine ruşinat?
Mâhniri reînnoite de durere, fără a fi eu pricina,
Tu mi-ai dat!] Când intram într-o casa, veselia dispărea,
Când eu, om matur, mergeam pe un drum, inima-mi palpita;
Eram privit cu ochi răi.
Păstorul meu, fără ca eu să fiu nemernic, şi-a ridicat pumnii împotriva mea,
Prietenul meu nu mi-a spus o vorbă pe care să mă bizui
Vecinii mei au răspuns cu minciuni vorbelor mele spuse cu toată sinceritatea,
Vicleanul m-a copleşit cu jigniri:
O Zeul meu! Şi tu nu-i pedepseşti!

(din Moscati 1982)

Descrierea Babilonului

CLXXVIII. Când Cyrus sfârşi cucerirea întregului continent[271], îşi îndreptă atacurile împotriva asirienilor. În Asiria se află multe oraşe destul de însemnate[272], dar cel mai vestit si mai puternic, care după căderea Ninivei

[271] Este vorba de Asia Mică.
[272] Herodot integra Babilonul în Asiria.

ajunsese cetatea de scaun[273], era Babilonul. lată care este înfățișarea acestui oraș.

Orașul se află așezat într-o câmpie întinsă, e pătrat[274], și fiecare latură are o întindere de o sută douăzeci de stadii, toate laturile la un loc însumând patru sute optzeci de stadii[275]. Aceasta este întinderea Babilonului. Orașul întrece în frumusețe toate celelalte orașe despre care avem cunoștință. Mai întâi, este înconjurat de un șanț adânc și lat, plin cu apă; urmează un zid de întărire lat de cincizeci de coți „regești" și înalt de două sute de coți; cotul „regesc" este mai lung cu trei degete decât cel, obișnuit[276].

CLXXIX. Se cuvine să mai adaug, după cele spuse mai sus, la ce-a fost folosit pământul scos din șanț și cum a fost durat zidul. Pe măsură ce se săpa șanțul, pământul scos din groapă era prefăcut în cărămizi; când făceau un număr destul de mare de cărămizi, le ardeau în cuptoare; pe urmă, întrebuințând în loc de tencuială smoală fierbinte și la fiecare al treizecilea rând de cărămizi așternând straturi de rogojină, au întărit mai întâi marginile șanțului, iar pe urmă au ridicat în același fel și zidul[277].

---

273 Informația nu este exactă; după căderea Ninivei în anul 606 a. Chr., documentele cuneiforme atestă că dinastia domnitoare a plecat la Harran, și nu la Babilon, care, de altfel, la această dată se desprinsese cu totul de sub dominația asiriană.

274 Herodot se referă aici la teritoriul împrejurimilor Babilonului, cuprins de marele zid de centură, nu la întinderea propriu-zisă a orașului, îngrădită de un zid mai îngust. În imensa întindere a Babilonului antic au fost făcute săpături de către o misiune arheologică germană condusă de R. Koldewey, între 1896-1914, răstimp în care s-au scos la iveală rămășițele grandioaselor temple și palate de odinioară. Koldewey a pus un mare semn de întrebare cu privire la extinderea zidului exterior și pe malul drept al Eufratului. Așezările arabe din secolul al XIX-lea, de pe malul drept al Eufratului, s-au ridicat aproape numai din materialul scos de localnici din ruinele Babionului; este ciudat însă cum nu s-a putut găsi nici o urmă a marelui zid de centură, atât de bine păstrat pe malul stâng, a cărui construcție corespunde, în mare, descrierii lui Herodot. În consecință, se poate concluziona că pătrată era numai incinta orașului propriu-zis, iar marele zid de centură, așa cum au dovedit săpăturile, forma numai laturile unui triunghi îndreptat cu vârful spre răsărit (de unde venea amenințarea medo-persană), având baza pe cursul Eufratului, care tăia orașul în două; bineînțeles, baza acestui triunghi depășea dimensiunile orașului. Herodot, care nu a cunoscut înfățișarea teritoriului rural al Babilonului, a confundat-o cu cea a teritoriului urban.

275 Cifra dată de Herodot este extrem de exagerată. Istoricul dă o cifră pe care i-a transmis-o o persoană fără nici o competență. Koldewey a măsurat cu precizie ambele laturi ale marelui zid aflat în stânga Eufratului. Cea mai lungă măsoară 4500 m. Chiar dacă s-ar presupune că această latură aparține perimetrului pătrat menționat de Herodot, un atare perimetru nu însumează mai mult de 18 km, care corespund cu aproximație, la 100 de stadii; datele reale nu se apropie de cele transmise de Herodot.

276 Lungimea construcțiilor de fortificație, inclusiv șanțul protector, atingea aproape 30 de metri.

277 Descrierea construcției marelui zid de centură (început de Nabucodonosor) este, în general, exactă. Lucrările de dezgropare a zidului au dovedit însă că numai partea exterioară era alcătuită din cărămizi nearse, și că straturile de rogojini erau mult mai dese decât susține Herodot. Marele zid de centură era realizat prin juxtapunerea a două ziduri. Cel din afară, clădit din cărămizi arse, avea în lățime 7,50 m și era întărit cu o ieșitură lată de 3,30 m. Cel

Sus, pe coama zidului, au clădit la margine nişte turnuri cu o singură încăpere[278], cu faţa întoarsă unul spre altul. Locul lăsat deschis intre turnuri era larg cât să întoarcă un car cu patru cai. în zid, de jur împrejur, sunt deschise o sută de porţi[279], cu totul de aramă, având atât uşorii, cit şi pragul de sus tot de aramă. Mai era şi un alt oraş, departe de Babilon cale de opt zile, şi anume Is. Pe aci trece un râu nu tocmai mare. Tot Is se cheamă şi râul. Acest râu se varsă in fluviul Eufrat. Când izvorăşte, odată cu apa, râul azvârle in sus şi o mare cantitate de tiţei; de aci a fost adusă şi smoala pentru zidul de la Babilon.

CLXXX. în felul acesta s-a clădit întăritura oraşului Babilon. Oraşul se împarte in două: el este tăiat drept pe la mijloc de un fluviu mare, adânc şi repede, numit Eufrat, care vine din Armenia şi se varsă în Marea Erythreei. Prin urmare, zidul dinafară se prelungeşte şi de-o parte şi de alta, până la marginile fluviului; din acest loc, zidul coteşte îndărăt, urmând ambele maluri ale fluviului, dar nu mai este făcut decât din cărămizi arse.

Oraşul are numeroase case cu trei sau patru caturi[280] şi este străbătut de străzi drepte, care se taie de-a curmezişul cu cele ce duc spre fluviu. în fata fiecărei străzi în parte, în zidul care mărginea fluviul, se aflau nişte portiţe, de asemenea de. aramă şi tot atâtea la număr câte erau şi străzile; portiţele dădeau tot spre fluviu.

LXXXI. Zidul de care am pomenit este un fel de pavăză a oraşului; pe dinăuntru se întinde un alt zid, care nu-i. cu nimic mai prejos decât celălalt, atâta doar că e mai îngust[281]. Fiecare din cele două părţi ale oraşului se află la mijloc un mănunchi de clădiri întărite: într-o parte, palatele regeşti înconjurate de un zid mare şi puternic[282]; în cealaltă, un sanctuar cu porţi

---

interior, din cărămizi nearse, avea o lățime de 7,12 m. Ambele ziduri aveau turnuri.

278 Pe lângă această variantă de traducere, este posibil să fie vorba de blocuri de protecție, care depășeau nivelul obișnuit al zidului sau chiar simple turnuri în formă de creste.

279 Cifră cu totul exagerată. După toate probabilitățile, Herodot, care a sosit în Babilon pe calea apei, adică pe Eufrat, n-a văzut personal marele zid, care se afla la o distanţă apreciabilă de oraş.

280 Afirmație puțin probabilă. Koldewey a demonstrat că în Babilon casele cu etaj erau relativ rare.

281 Este vorba de incinta interioară a Babilonului, zidită de Nabucodonosor, incintă care avea într-adevăr forma unui pătrat, ceea ce explică greșeala lui Herodot când descrie incinta exterioară. Eufratul taie această incintă, ale cărei dimensiuni sunt de 2550 m pe 1500 m, străbătând laturile de nord-vest și sud-est ale orașului. Lățimea întăriturii era de aproximativ 17 m. Pe malul stâng al fluviului, între zidul incintei interioare şi al celei exterioare, se afla un spațiu lipsit de așezări umane. Zidul incintei interioare era, la rândul lui, alcătuit din două ziduri juxtapuse, unul de 6,50 m și celălalt de 3,72 m, ambele prevăzute cu turnuri; zidul era precedat de un chei lat, construit din cărămizi arse și bitum, și mărginit de un canal în care era adusă apă din Eufrat. Zidul incintei interioare se prelungea pe ambele maluri ale fluviului.

282 Reşedinţa regală din Babilon se afla în partea stângă a Eufratului. Reşedinţa regală nu trebuie confundată cu palatul de vară al lui Nabucodonosor, în afara incintei Babilonului, situat mult mai spre nord, în punctul numit Babil. Complexul arhitectonic al reşedinţei

de aramă al lui Zeus Belos[283], care mai putea fi văzut încă pe vremea mea, alcătuind un pătrat cu latura de două stadii. În mijlocul sanctuarului se ridică un turn trainic, având şi în lungime şi în lăţime câte un stadiu; pe acest turn se înalţă un altul, apoi pe acesta din urmă încă unul, şi tot aşa până la opt turnuri. Urcuşul până-n vârf se face pe dinafară, pe o scară răsucită care înconjoară toate turnurile[284]; cam pe la mijlocul urcuşului se află un popas şi locuri unde se pot aşeza ca să se odihnească cei ce urcă. în ultimul turn se află un mare templu în care se găseşte un pat larg, frumos aşternut,

---

regale includea trei fortărețe; el este rodul câtorva campanii de construcții succesive, din vremea lui Nabopalassar, Nabucodonosor și Nabonides (625-539 a. Chr.). Aici s-au găsit numeroase săli, curți, colonade, o decorațiune extraordinar de bogată și frize de o rară valoare istorică și artistică. Urmele vestitelor grădini suspendate ale Babilonului au fost găsite în nord-estul complexului, ca un ansamblu separat. În apropierea porții zeiței Ishtar s-au găsit și sistemele de irigație ale grădinilor. Reședința regală era străjuită, spre nord, de poarta zeiței Ishtar, principala cale de acces în Babilon. Venind dinspre nord, călătorul pătrundea în Babilon pe un drum pavat cu dale din piatră, de-a lungul căruia se înșirau, de o parte și de alta, ziduri de cărămidă arsă, cu figuri de lei. Poarta zeiței, datorită unei diferențe de nivel, apărea încetul cu încetul în ochii celui care cobora spre sud. Poarta era în email de un albastru intens, înaltă de 12 metri și ornamentată cu figuri de lei, dragoni și tauri, distribuiți simetric pe trei rânduri. După ce străbătea marele complex al palatului regal, drumul pavat cu dale de piatră se îndrepta spre sud către zigguratul Babilonului și templul lui Bel-Marduk (Esagila), cotind-o apoi în unghi drept spre Eufrat.

283 Principalul sanctuar al Babilonului (zigguratul) era în formă de turn, construit pe principiul cuburilor suprapuse, care cuprindea faimoasa „casă a temeliei cerului și pământului" (E-temen-an-ki), „turnul Babel" (pomenit în Biblie), și marele templu al lui Bel-Marduk, „casa cu capul ridicat" (Esagila). În curtea pătrată a sanctuarului, în care se putea pătrunde prin patru porți, în afară de templul lui Marduk, erau ridicate diferite alte temple, în cinstea unor divinități care reprezentau forțele naturii: Nusku – focul, Anu – cerul etc. Marduk era considerat „conducătorul zeilor" și uzurpatorul puterii din mâna altei generații de zei. Marduk era asimilat de greci cu Zeus. Turnul Etemenanki era construit din șapte corpuri suprapuse, de formă pătrată, care se îngustau spre vârf. Turnul avea o înălțime de 91 m. Etajele erau ridicate din argilă și cărămizi, principala scară exterioară care suia spre vârful împodobit cu un mic templu, descris de Herodot, având o lățime de 9,35 m. Baza turnului, destul de bine conservată, s-a putut studia din punct de vedere arheologic. Înfățișarea impunătoare a acestei construcții este cunoscută din descrierea lui Herodot, care a vizitat personal turnul, și dintr-o imagine de pe o teracotă păstrată astăzi la Luvru. Marea nedumerire în legătură cu textul lui Herodot este stârnită de afirmația istoricului asupra poziției templului. Herodot afirmă că templul se găsește de cealaltă parte a Eufratului, față de palatele regale, adică pe malul drept al fluviului. Anumiți comentatori au presupus că Herodot s-a referit la un alt sanctuar, anume la cel din Borsippa, oraș pe malul drept al Eufratului, în sud-vestul Babilonului, posedând, de asemenea, un turn cu șapte etaje *Eur-meimin-an-ki* și un templu al lui Bel-Nebo (Ezida). Explicația însă nu a satisfăcut, fiindcă, evident, Herodot se referă la Etemenanki și la Esagila. E. Unger admite că Herodot considera un canal vechi care trecea între reședința regală și ziggurat drept un braț sau, chiar, drept cursul Eufratului.

284 Afară de această scară monumentală, care măsura peste 9 m în lățime, turnul poseda încă două scări, tot în spirală.

lângă care stă o masă de aur. Înăuntru nu-i aşezată nici o statuie şi nici o făptură omenească nu-şi petrece aici nopţile, afară doar de câte o femeie din împrejurimi, pe care zeul a ales-o dintre toate; aşa cel puţin spun chaldeenii, care sunt preoţii acestui zeu.

CLXXXII. Aceiaşi preoţi chaldeeni spun un lucru pe care mie parcă nu-mi vine să-l cred, şi anume că zeul însuşi vine adesea în templu, unde se întinde pe pat, aşa cum, de altfel, se întâmplă şi la Theba în Egipt, după spusele egiptenilor (căci şi acolo o femeie îşi petrece noaptea în templul lui Zeus thebanul[285] şi se zice că nici una, nici alta, din cele două femei, n-au nici un fel de legături cu vreun bărbat muritor), de ase-menea şi la Patara, în Lycia, ori de câte ori se află de faţă preoteasa zeului[286]; căci in acele locuri oracolul nu răspunde mereu; dar când preoteasa e acolo, atunci se închide cu zeul peste noapte înăuntrul templului.

CLXXXIII. în sanctuarul Babilonului se mai află în partea de jos şi un alt templu, unde este o mare statuie de aur, înfăţişându-l pe Zeus şezînd[287], iar alături de statuie o masă mare, făurită toată din aur; treptele şi tronul statuii tot de aur sunt; după spusele chaldeenilor, toate la un loc trag opt sute de talanţi aur[288]. In afara templului, vezi un altar de aur dar mai este şi un alt altar mare, pe care sunt sacrificate vite împlinite ca vârstă; căci pe altarul de aur nu este îngăduit să fie jertfite decât animale de lapte. Pe altarul cel mare, chaldeenii ard în fiecare an şi tămâie în valoare de o mie de talanţi, atunci când în sărbători i-a cinstea acestui zeu.

Pe timpul lui Cyrus, în sfântul lăcaş de care vorbesc, se mai afla încă o statuie uriaşă înfăţişând un om, toată de aur, înaltă de doisprezece coţi; cu n-am mai apucat s-o văd, mă mulţumesc numai să vă spun cele ce ştiu de la chaldeeni; Darius, fiul lui Hystaspes, care-şi pusese în gând să ia statuia, n-a cutezat totuşi să se atingă de ea; dar Xerxes, fiul lui Darius, s-a făcut stăpân pe ea şi l-a omorât pe preotul care-l oprea să opintească statuia. Acestea sunt odoarele sanctuarului din Babilon; dar acolo mai pot fi văzute şi multe alte prinoase aduse.

(Herodot, I, 178-183)

---

285 Marele templu de la Karnak al lui Ammon. Ammon a fost identificat de Herodot, ca şi Marduk, cu Zeus.

286 Este vorba de Apollo, despre care se spunea în mitologia greacă că petrecea o parte a anului la Patara, în Lycia, nu departe de malul mării, iar restul timpului se afla la Delfi. Originea zeului Apollo era, de altfel, orientală.

287 Identificare între Zeus şi Marduk.

288 Această statuie a fost luată de Xerxes în anul 479 a. Chr., atunci când cucerise definitiv Babilonul; răpirea statuii simboliza înrobirea Babilonului.

Obiceiurile babilonenilor

CXCV. Ca îmbrăcăminte, babilonienii poartă o tunică de in care le ajunge până la călcâi, peste aceasta îşi trag o altă tunică, de lână, şi pe urmă se înfăşoară cu o mantie uşoară, albă la culoare. Încălţămintea care se poartă în partea locului seamănă cu embadele beoţiene[289]. Părul şi-l poartă în plete, încins cu mitră, iar trupul şi-l ung în întregime cu miresme. Fiecare poartă cu sine un sigiliu şi un toiag lucrat de mână; în vârful fiecărui toiag se află un chip, fie măr, trandafir, crin, pajură sau orice alt semn, căci după datină nu le e îngăduit să poarte un toiag fără un anume semn[290]. Iată care le este găteala.

CXCVI. La ei sunt statornicite următoarele rânduieli de viaţă. Cea mai înţeleptă, după socotinţa mea, era una pe care am aflat că o au şi veneţii, un neam illyric[291]. în fiecare sat, o dată pe an, se ţinea următoarea sărbătoare: câte fete erau de măritat, toate erau strânse la un loc şi, în jurul lor, se aşezau roată o mulţime de bărbaţi. Ridicându-le pe rând în picioare, un crainic le scotea în vânzare pe fiecare în parte; începutul se făcea cu cea mai frumoasă dintre toate, apoi, după ce fata era vândută la mezat pe bani buni, era strigată alta, care venea la rând, ca frumuseţe, după prima. Vânzarea se făcea în vederea căsătoriei. Tinerii babilonieni în vârstă de însurătoare, câţi erau bogaţi, întrecându-se unii pe alţii, îşi cumpărau la mezat cele mai frumoase fete; tinerii din popor, şi ei buni de însurat, care n-aveau ce face cu o înfăţişare frumoasă, luau fetele mai urâte, dar totodată şi ceva bani. Căci, de îndată ce isprăvea cu vânzarea celor frumoase, crainicul obişnuia să ridice pe cea mai slută, sau chiar pe una schilodă – dacă era vreuna — si-i striga numele, întrebând cine voia s-o ia de nevastă, oferind totodată şi cea mai mică sumă de bani – până când o dădea celui care primea s-o ia şi pentru banii aceia puţini. Banii proveneau din vânzarea frumoaselor, şi astfel cele frumoase le măritau pe cele slute şi pe cele schiloade. Nimănui nu-i era îngăduit să-şi dea fata după cine vrea[292], dar nici să ducă acasă tata cumpărată fără a-şi găsi pe cineva care să dea chezăşie pentru el; cumpărătorul trebuia să găsească mai întâi chezaşi va lua de nevastă şi abia după aceea putea s-o ducă la el; dacă cei doi nu se potriveau, legea zicea ca banii să liti îndărăt. În schimb, era îngăduit oricui să ia parte la chiar dacă venea dintr-un alt sat.

Prin urmare, aceasta era cea mai înţeleptă din rânduielilor de odinioară ale babilonienilor, care însă nu mai dăinuie astăzi De curând au născocit altceva, pentru ca fetele lor să nu îndure trai rău din partea bărbaţilor şi

---

289 Embadele beoţiene – o încălţăminte grosolană, pe care o purtau mai ales bătrânii în Beoţia.

290 Săpăturile din Babilon au scos la iveală nenumărate asemenea toiege în formă cilindrică. Pe aceste toiege erau sculptate/cioplite, uneori, scene întregi din vechile legende chaldeene. Adesea se găseşte gravat numele posesorului, al tatălui său şi al unui zeu protector.

291 Veneţii, care populau litoralul Golfului Adriatic.

292 Informaţia, întâlnită numai la Herodot, este foarte nesigură.

nici să nu fie înstrăinate în alte oraşe[293]; de când au căzut sub jugul robiei şi, asupriţi de vrăjmaş, şi-au prăpădit averea, tot omul din popor, ajuns la mare nevoie, îşi lasă fetele să se vândă pe bani.

CXCVII. Iată acum o altă rânduială, a doua la rând în privinţa înţelepciunii ce-o dovedesc: pe bolnavi îi scot în piaţa publică, căci pe la ei nu sunt medici. Oamenii, tot trecând prin faţa bolnavului, ii dau sfaturi cu privire la boală, fie că au zăcut chiar ei de acelaşi rău ca şi bolnavul, fie că i-au văzut pe alţii suferind; apropiindu-se de bolnav, în afară de sfaturi, îi îndeamnă să facă ceea ce au făcut la rândul lor ca să scape de aceeaşi boală sau i-au văzut pe alţii că fac. Nu este iertat să treci tăcând din gură pe lângă un bolnav şi să nu-l întrebi de ce boală zace.

CXCVIII. Leşurile le ung cu miere; încolo tânguirile şi bocetele de moarte sunt aproape la fel cu cele din Egipt. Ori de câte ori un soţ babilonian s-a împreunat cu nevasta lui, se aşează lângă un vas în care ard mirodenii; nevasta, de cealaltă parte a vasului, face şi ea acelaşi lucru. Când mijeşte de ziuă, se spală amândoi; căci, până nu s-au spălat, nu le este îngăduit să se atingă de vreun vas. Acelaşi obicei îl păzesc şi arabii.

CC. Acestea sunt rânduielile de viaţă statornicite la babilonieni. Printre ei se află trei triburi care nu mănâncă nimic altceva decât peşte, pe care, după ce l-au prins, îl usucă la soare şi pe urmă îl pun în nişte piuliţe, îl pisează, apoi îl cern prin nişte pânză rară, Fiecare mănâncă peştele după plac, fie frământându-l într-un fel de cocă groasă, fie punându-l la cuptor ca pe o pâine.

(Herodot, I, 195- 200)

Navigaţia pe Eufrat

CXCIV. Urmează să vorbesc despre ceea ce, după oraş cel puţin, se înfăţişează ochilor mei drept cea mai mare minune din ţara asta.

Bărcile cu care localnicii coboară fluviul spre Babilon sunt rotunde şi făcute în întregime din piele[294], căci, atunci când făuresc coastele din nuiele de salcie tăiate din ţinutul Armeniei, care se află mai sus de Asiria, le învelesc pe dinafară cu piei tăbăcite, care alcătuiesc un fel de fund, fără a mai rotunji pupa sau a mai ascuţi prora. Bărcile iau astfel înfăţişarea unor scuturi; pe dinăuntru căptuşesc cu paie fiecare barcă, iar apoi, încărcându-le cu mărfuri, le dau drumul să plutească la vale. În acest chip se transportă numeroase vase pline cu vin adus din Fenicia[295].

---

293 Lacună în text, care face înţelesul pasajului obscur.

294 Luntre rotunjite pentru transport. Delitzsch a demonstrat că în realitate aceste ambarcaţiuni pluteau pe burdufuri din piele umflate şi nu erau căptuşite cu piei.

295 Viţa de vie nu creşte în ţinutul Babilonului. Vinul se aducea tocmai din Fenicia (transportat până la Eufrat pe uscat, iar de aici pe calea apei ajungea în Babilon). O altă interpretare: vin de palmier (de cocos).

Barca este cârmuită de doi oameni care stau în picioare şi care se ajută fiecare de cât o vâslă: unul trage spre sine vâsla, iar celălalt o împinge. Aceste bărci nu sunt deopotrivă de mari, ci când foarte mari, când ceva mai mici; cele mai mari cară poveri până la cinci mii de talanţi[296]. In fiecare barcă se află câte un măgar viu, iar în cele mai mari chiar mai mulţi. După ce luntraşii ajung plutiş la Babilon şi îşi desfac încărcătura, scot în vânzare şi pereţii vasului, şi paiele din bărci, strigând în piaţă cât îi ţine gura. Picile însă le încarcă pe spinarea măgarilor şi se întorc cu ele cu tot în Armenia -- căci, să mai urce cu barca îndărăt, în susul fluviului, nu e nicicum cu putinţă, curentul apei fiind prea repede. Iată de ce nu-şi fac oamenii bărcile din lemn, ci din piele. Când ajung îndărăt în Armenia – tot mânându-şi măgarii pe la spate -, îşi făuresc alte bărci în acelaşi chip. Acestea aveam să vă spui despre înfăţişarea bărcilor din acest ţinut.

(Herodot, I, 194)

Agricultura în Mesopotamia

CXCII. Voi arăta prin mai multe dovezi cât este de mare bogăţia Babilonului. Printre altele, iată, de pildă: întreg pământul cârmuit de marele rege este împărţit (în satrapii), pentru cheltuiala lui şi a oştirii sale, în afara tributului obişnuit. Din cele douăsprezece luni câte sunt într-un an, vreme de patru luni regele este întreţinut de regiunea Babilonului, iar în cele opt, de tot restul Asiei, în afară de această regiune. Prin urmare, privinţa rodniciei, pământul asirian face cât o treime din Asia. Cârmuirea acestui ţinut (satrapie, cum zic perşii) este cea mai de seamă dintre toate; aici, la Tritantaichemes, fiul lui Artabazos, care primise de la rege această satrapie, fiecare zi îi aducea un venit de o întreagă artabe de argint (artabe este o măsură persană care depăşeşte cu trei hoinice medimna attică)[297]. Satrapul mai avea în stăpânire proprie o herghelie de cai, afară de cei de război; în număr de opt sute, iar iepe în număr de şaisprezece mii, deci douăzeci de iepe la un armăsar. De asemenea se creşteau câini de India[298] în număr atât de mare, încât patru târguri întinse de la şes erau ţinute numai să aibă grija hranei pentru haitele de câini, fiind scutite de alte dări. Acestea erau drepturile de care se bucura satrapul Babilonului.

CXCIII. Pământul Asiriei primeşte puţină ploaie, iar rădăcina grâului se nutreşte în felul următor: recolta creşte şi bobul se coace numai prin stropire cu apă din fluviu; fluviul nu se revarsă aici peste ogoare ca în Egipt, ci apa

---

296 Pentru materialele din care erau făcute aceste luntre, greutatea ce-o puteau transporta este, cu siguranţă, exagerată. Un talant attic cântărea 26 kg.

297 Comparativ cu medimna attică, artabe-ul persan avea aproximativ 55 kg.

298 Nişte câini de o mărime şi o forţă excepţională.

este cărată cu braţele de la fluviu sau scoasă cu ajutorul unui soi de cumpene. Întregul ţinut al Babilonului, întocmai ca şi Egiptul, este brăzdat de o reţea de canale. Cel mai mare dintre aceste canale, îndreptat spre răsăritul soarelui de iarnă[299], poate fi umblat de corăbii; pornind de la Eufrat, canalul care leagă Eufratul de celălalt fluviu, anume Tigrul, pe malurile căruia se ridica cetatea Ninivei.

Din toate ţările care le cunoaştem, aceasta este cea mai prielnică creşterii roadelor Demetrei...[300]; localnicii nici nu încearcă să crească în pământul acesta arbori, nici smochinul, nici viţa de vie, nici măslinul. Dar pentru culturile de cereale pământul este atât de mănos, încât de obicei aduce de două sute de ori cât ai semănat, iar în anii deosebit de buni – chiar şi de trei sute de ori. Frunzele de grâu şi de orz sunt adesea late de patru degete; măcar că ştiu despre mei şi susan că ating înălţimea unui arbust, nu voi mai aminte acest lucru, cunoscând prea bine că pentru cei care n-au fost în ţara Babilonului nici cele ce-am spus despre bucatele câmpului nu vor găsi prea multă crezare.

Babilonienii nu se folosesc de untdelemn de măsline, ci de uleiul pe care-l storc din susan. Pe tot întinsul câmpiei cresc palmieri, din care cei mai mulţi poartă rod. Din rodul palmierilor, o parte se mănâncă, iar din cealaltă se scoate un fel de vin şi miere. Îngrijesc palmierul aşa cum se îngrijeşte smochinul; ei împreunează rodul acelor palmieri, căror elenii le zic „bărbăteşti", cu rodul palmierilor care fac curmale, pentru ca musculiţa, pătrunzând în curmală, să-i ajute să se coacă şi să n-o lase să cadă; căci palmierii bărbăteşti poartă în fructul lor astfel de musculiţe, întocmai ca şi smochinii sălbatici[301].

(Herodot. Istorii, I, 192-193)

Codul de legi al regelui Hammurapi

Textul codului e săpat pe o coloană de bazalt împodobita în partea ei superioară cu un relief reprezentându-l pe Hammurapi, în picioare, în faţa zeului soarelui, Şamaş. Textul e redactat în vechea limbă babiloniană clasică.

Cu prilejul unuia dintre atacurile elamiţilor asupra Babilonului, monumentul a fost dus la Susa unde a şi fost găsit, în anul 1901, de arheologul francez Jaques de Morgan [azi Codul se păstrează la Louvre]. Anonimul rege elamit, care a răpit monumentul, a poruncit să fie şterse câteva rânduri, probabil cu scopul de a-şi

[299] Adică spre sud-est.

[300] Lacună în text.

[301] Teorie absolut falsă. Herodot ştia totuşi ceva. Pentru polenizarea florilor de smochin şi curmal, cei vechi foloseau o specie de viespi care grăbeau procesul de polenizare şi asigurau o recoltă bogată (Cf. Aristotel, *Historia animalium*, V, XXXII).

înscrie el mumele pe piatră. Totuşi, majoritatea articolelor [247 din 282] s-au păstrat. Descoperirea, în biblioteca lui Assurbanipal a unor copii ale câtorva părţi ale Codului a permis reconstituirea aproape completă a acestuia.

Codul oglindeşte stadiul de dezvoltare al societăţii sclavagiste babiloniene pe timpul lui Hammurapi [1792-1750 a. Chr.]. Articolele sunt precedate do o introducere, redată numai parţial în traducerea de mai jos în care regele îşi expune meritele faţă de ţară. În ultima parte a textlui, Hammurapi cheamă binecuvântarea zeilor asupra regilor care-i vor respecta legiuirea şl blestemele lor asupra regilor care i-o vor nesocoti sau încălca.

Când marele Anu[302] şi Enlil[303], stăpânul cerurilor şi al pământului, cel care hotărăşte soarta ţării, i-au dat lui Marduk[304], fiul întâi născut al lui Ea[305], stăpânirea asupra tuturor oamenilor şi l-au înălţat printre zeii cereşti, când i-au dat Babilonului marele său nume, l-au făcut cel mai puternic printre ţările lumii şi l-au statornicit în domnie veşnică, a cărei temelie e trainică, asemenea cerurilor şi pământului, atunci Anu şi Enlil m-au chemat, spre prosperitatea oamenilor, pe mine, Hammurapi, slăvitul, regele cu frică de zei, pentru a semăna dreptatea în ţară, pentru a-i păgubi pe nelegiuiţi şi pe răi, pentru ca cel puternic să nu-l asuprească pe cel slab, pentru ca eu, ca Şamaş[306] să mă ridic deasupra capetelor negre[307] şi să luminez ţara...

Eu, slăvitul, supus marilor zei, urmaş al lui Sumulai-ilu[308], puternicul moştenitor al lui Sin-muballit[309] veşnic vlăstar regesc, rege puternic, soarele Babilonului, care luminez ţara Sumerului şi a Akkadului, rege care am adus la ascultare cele patru colţuri ale lumii, cel iubit de Iştar[310].

Când Marduk m-a trimis să cârmuiesc poporul şi să aduc bunăstare ţării, eu am pus adevărul şi dreptatea în gura ţării, am dat prosperitate poporului. De astăzi:

1. Dacă un om, învinuind cu jurământ pe alt om, aruncă asupra lui [bănuiala de] omor şi nu dovedeşte aceasta, cel care l-a învinuit trebuie ucis.

2. Dacă un om aruncă asupra altuia [bănuiala de] vrăjitorie şi nu dovedeşte aceasta, atunci cel asupra căruia a fost aruncată bănuiala de vrăjitorie trebuie

---

302 Zeul cerului.

303 Vezi nota 2 de la „Reformele regelui Urukaghina".

304 Zeul protector al Babilonului. Când acest oraş a devenit capitala ţării, Marduk a fost proclamat rege al zeilor. Numele lui i-a fost dat planetei Iupiter, considerată ca întruchipare a lui Marduk.

305 Zeul mărilor, al râurilor şi al apelor subpământene, fiul lui Anu. Centrul cultului său era oraşul Eridu, pe malul Golfului Persic.

306 Zeul soarelui, al luminii şi al dreptăţii. Principalele centre ale cultului său erau oraşele Sippar, Akkad şi Larsa.

307 Locuitorii Akkadului.

308 Al doilea rege al primei dinastii babiloniene, a domnit între 1880-1845 a. Chr.

309 Rege al Babilonului [1812-1793 a. Chr.], tatăl lui Hammurapi.

310 Zeiţa dragostei şi a fertilităţii la babilonieni. Principalul centru al cultului ei era oraşul Uruk.

să meargă la zeul-râu şi să se arunce în zeul-râu. Dacă zeul-râu pune stăpânire pe el, atunci cel care l-a învinuit poate să-i ia casa; iar dacă zeul-râu îl va curăţi [de învinuire] şi el vă rămâne nevătămat, cel care a aruncat asupra lui bănuiala de vrăjitorie trebuie să fie omorît, iar cel care s-a aruncat în zeul-râu primeşte casa celui care l-a învinuit.

3. Dacă un om, venind într-un proces cu o mărturie despre un delict, nu va dovedi cuvintele spuse de el, atunci, dacă procesul e capital, acest om trebuie omorît.

4. Dacă el a venit cu mărturisire într-un proces cu privire la cereale sau argint, el trebuie să sufere pedeapsa stabilită într-un astfel de proces.

5. Dacă un judecător dă o sentinţă, ia o hotărâre, pregăteşte documentul cu pecete şi apoi schimbă sentinţa, acest judecător trebuie să fie dovedit că a schimbat sentinţa şi trebuie sa plătească de douăsprezece ori reclamaţia din acest proces şi, de asemenea, trebuie să fie dat jos, în adunare[311] din scaunul sau judecătoresc şi nu trebuie să mai stea niciodată cu judecătorii la judecată.

6. Dacă un om va fura averea unui zeu sau a unui palat [sau a palatului] el trebuie omorît; şi cel care va lua din mâinile lui lucrul furat trebuie omorît.

7. Dacă un om va cumpăra ceva, fără martori şi contract din mâinile fiului unui om sau din mâinile sclavului unui om, sau va lua în păstrare argint sau aur, sau un sclav, sau o sclavă, sau un bou, sau o oaie, sau un măgar, sau orice ar fi, – acest om e hoţ şi el trebuie omorît.

8. Dacă un om va fura un bou, sau o oaie, sau un măgar, sau un porc, sau o luntre, atunci, dacă lucrul este al unui zeu sau al unui palat, el trebuie să-l dea înapoi de treizeci de ori, iar dacă lucrul aparţine unui muşkenu[312] atunci el trebuie să-l răscumpere de zece ori; dacă hoţul nu are cu ce să plătească, atunci el trebuie omorît.

9. Dacă un om, căruia i s-a pierdut ceva, găseşte lucrul pierdut în mâinile altui om şi cel în mâinile căruia se va găsi lucrul pierdut va spune: „mie mi l-a vândut un vânzător, l-am cumpărat faţă de martori", iar stăpânul lucrului pierdut va spune: „voi aduce martori care cunosc lucrul meu pierdut", atunci cumpărătorul trebuie să-l aducă pe vânzătorul care a vândut lucrul şi pe martorii faţă de care l-a cumpărat; de asemenea, şi stăpânul lucrului pierdut trebuie să aducă martori care cunosc lucrul său pierdut. Judecătorii trebuie să cerceteze pricină lor, iar martorii faţă de care s-a dat plata de cumpărare şi martorii care cunosc lucrul pierdut trebuie să povestească în faţa unui zeu ceea ce ştiu. Vânzătorul e hoţ şi trebuie omorît; stăpânul lucrului pierdut trebuie să primească înapoi lucrul său pierdut, cumpărătorul trebuie să ia din casa vânzătorului argintul cântărit de el.

10. Dacă cumpărătorul nu vă aduce vânzătorul care i-a vândut şi martorii faţă de care a cumpărat, ci numai stăpânul lucrului pierdut va aduce martori

---

311 Probabil e vorba de adunarea poporului.

312 Muşkenu – locuitori ai regiunilor cucerite, în special ai oraşelor sumeriene din sudul Mesopotamiei; drepturile lor erau mai mici decât ale babilonienilor, numiţi în texte „fii ai unui om" sau „fii ai unui bărbat".

care cunosc lucrul lui pierdut, cumpărătorul e hoţ, el trebuie omorît; stăpânul lucrului pierdut trebuie să primească lucrul său pierdut.

11. Dacă stăpânul lucrului pierdut nu va aduce martori care cunosc lucrul lui pierdut, el e mincinos, defăimează; el trebuie omorît.

12. Dacă vânzătorul a murit, cumpărătorul primeşte din casa vânzătorului de cinci ori valoarea reclamată în proces.

13. Dacă martorii acestui om nu sunt aproape, judecătorii îi fixează un termen de şase luni. Dacă în a şasea lună el nu va aduce martorii săi, el e mincinos, trebuie să primească pedeapsa prevăzuta într-un astfel de proces.

14. Dacă un om va fura pe fiul nevârstnic al unui om, el trebuie omorît.

15. Dacă un om va scoate pe porţi[313] sclavul unui palat, sau sclava unui palat, sau sclavul unui muşkenu sau sclava unui muşkenu, el trebuie omorît.

16. Dacă un om va ascunde în casa sa un sclav fugar, care aparţine unui palat sau unui muşkenu, şi nu îl va scoate la strigarea crainicului, acest proprietar de casă trebuie omorît.

17. Dacă un om prinde în stepă un sclav fugar sau o sclavă fugară şi-l va aduce stăpânului, stăpânul sclavului trebuie să-i plătească doi shekeli[314] de argint.

18. Dacă acest sclav nu va numi pe stăpânul său, el trebuie adus la palat, apoi, cercetându-se împrejurările pricinii lui, să fie înapoiat stăpânului său.

19. Daca el va păstra pe acest sclav în casa sa şi apoi sclavul va fi găsit în mâinile sale, acest om trebuie omorît.

20. Dacă sclavul fuge din mâinile celui care l-a prins, acest om trebuie să jure pe un zeu în faţa stăpânului sclavului şi să fie lăsat nesupărat.

21. Dacă un om va face o spărtură într-o casă, el trebuie omorît şi îngropat în faţa acestei spărturi.

22. Dacă un om va săvârşi un jaf şi va fi prins la faţa locului, el trebuie omorît.

23. Dacă jefuitorul nu va fi prins, cel jefuit trebuie să arate sub jurământ, în faţa unui zeu, tot ce i s-a pierdut, iar obştea şi rabianul[315], pe pământul sau în districtul cărora s-a produs furtul, trebuie să-l despăgubească de ceea ce i s-a pierdut.

24. Dacă [şi-a pierdut viaţa], obştea şi rabianul trebuie să cântărească rudelor lui o mină de argint.

25. Dacă intr-o casă va izbucni un foc şi omul care a venit să-l stingă îşi va îndrepta privirea asupra averii stăpânului casei şi va lua [ceva din] averea stăpânului casei, acest om trebuie aruncat în acel foc.

26. Dacă un redum15 sau un bairum[316], căruia i s-a poruncit să plece într-o campanie a regelui, nu va pleca sau plătind un mercenar, îl va trimite ca

---

313 Nu e clar dacă e vorba de porţile palatului sau de cele ale oraşului.

314 1 shekel = 8,4 g. 60 de shekeli formau o mină [504 g].

315 Starostele.

316 Categorii de ostaşi. E posibil ca „redum" să însemne soldat greu înarmat, iar „bairum" – soldat uşor înarmat.

înlocuitor, acest redum sau bairum trebuie omorît; cel tocmit de el primeşte casa lui.

27. Dacă un redum sau un bairum va cădea [prizonier], fiind în slujba regelui, şi, după el, ogorul şi grădina lui vor fi date altuia, care va face slujba lui [militară], dacă primul, întorcându-se, va ajunge în obştea lui, trebuie să i se dea înapoi ogorul şi grădina lui şi el va face slujba sa.

28. Dacă un redum sau bairum va cădea [prizonier], fiind în slujba regelui, şi fiul lui poate face slujba, trebuie să i se dea lui ogorul şi grădina şi el va face slujba tatălui său.

29. Dacă fiul lui e nevârstnic şi nu poate face slujba tatălui său, trebuie să i se dea mamei lui o treime din ogor şi din gradină şi mama lui îl va creşte.

30. Dacă, din cauza slujbei sale, un redum sau un bairum îşi va părăsi ogorul, gradina şi casa şi se va găsi departe şi, după el, un altul îi va lua ogorul, grădina şi casa şi-i va face slujba timp de trei ani, atunci, dacă el se va întoarce şi va cere ogorul, gradina şi casa sa, ele nu trebuie să i se dea şi cel care le-a luat şi i-a făcut slujba va trebui s-o facă.

31. Dacă ol va lipsi numai un an şi se va întoarce, trebuie să i se dea ogorul, grădina şi casa şi el îşi va face singur slujba.

32. Daca un redum sau bairum, care a căzut [prizonier] în timpul unei campanii a regelui, va fi răscumpărat de un tamkar[317] şi adus în obştea lui, atunci, dacă în casa lui are cu ce să se răscumpere, el trebuie să se răscumpere singur; dacă în casa lui nu are cu ce să se răscumpere, el trebuie să fie răscumpărat de templul obştii lui, iar dacă templul obştii lui cu are cu ce să-l răscumpere, trebuie să-l răscumpere palatul. Ogorul, grădina şi casa lui nu trebuie date pentru răscumpărare.

33. Dacă un dekum sau lubuttum[318] va primi la sine un detaşament sustras [de la slujba. militară] sau dacă, în timpul unei campanii a regelui, luând un mercenar ca înlocuitor, îl va trimite pe el, acest dekum sau lubuttum trebuie omorît.

34. Dacă un dekum sau lubuttum vor lua averea unui redum, va pricinui vreun rău unui redum, va închiria cuiva pe un redum, va prăda pe un redum, la judecată, unuia. mai puternic sau va lua un dar dat redumului de către rege, acest dekum sau lubuttum trebuie omorît.

35. Dacă un om va cumpăra de la un redum boi sau oi dăruite redumului de către rege, el îşi pierde argintul.

36. Ogorul, grădina şi casa unui redum, bairum sau ale unui om care plăteşte dare [sau arendă] nu pot fi date pentru argint.

37. Dacă un om cumpără ogorul, grădina sau casa unui redum, bairum sau ale unui om care plăteşte dare [arendă], documentul lui trebuie spart şi el îşi pierde argintul, [iar] ogorul, grădina şi casa se întorc la stăpânul lor [dinainte].

---

[317] Mare negustor, care făcea comerț fie personal, fie prin intermediul unor mici negustori ambulanți, cărora le încredința marfa.

[318] Grade de comandă în armata babiloniană.

38. Un redum, bairum sau un om care plăteşte dare [arendă] nu poate lăsa moştenire nimic din ogorul, grădină sau casa lui, legate de slujba lui, soţiei sau fiicei sale, nici să le dea pentru datoria sa.

39. Din ogorul, grădina sau casa pe care le-a dobândit cumpărându-le, el poate să lase moştenire soţiei sau fiicei sale şi, de asemenea să le dea pentru datoria sa.

40. O soţie a zeului[319], un tamkar sau un om grevat de altă prestaţie pot să-şi dea ogorul, grădina sau casa pentru argint. Cumpărătorul trebuie să facă prestaţia legată de ogorul, grădina sau casa cumpărată de el.

41. Dacă un om îşi schimbă ogorul, gradina şi casa cu cele ale unui redum, bairum sau cu ale unui om care plăteşte dare [arendă] şi dă o plată suplimentară, atunci redumul, bairumul sau cel care plăteşte dare [arendă] poate să se întoarcă la ogorul, grădina şi casa lui şi poate să-şi însuşească plata suplimentară care i-a fost dată.

42. Dacă un om, care a luat un ogor pentru a-l lucra, nu va cultiva pe el grâu, atunci, dovedit fiind că n-a lucrat ogorul, trebuie să dea stăpânului ogorului grâu ca şi vecinii lui.

43. Dacă el, lucrând pământul, îl va lăsă în paragină, el trebuie să de-a stăpânului ogorului grâu că şi vecinii lui şi ogorul lăsat de el în paragină trebuie să-l are, să-l sape, să-l grăpeze şi să-l înapoieze stăpânului ogorului.

44. Dacă un om va lua pe trei ani un pământ înţelenit pentru a-l lucra dar, din lene, nu va cultiva ogorul, în al patrulea an el trebuie să are, să sape şi să grăpeze ogorul şi să-l înapoieze stăpânului ogorului, precum şi să-i măsoare zece kurru[320] de grâu pentru fiecare sece iku[321].

45. Dacă un om îşi va da ogorul unui agricultor pentru arendă şi va primi arendă pentru ogorul său, [iar] apoi Adad[322] va inunda ogorul sau revărsarea va duce [recolta], atunci paguba cade asupra agricultorului.

46. Dacă el nu primeşte arenda şi a dat ogorul fie pe jumătate, fie pe a treia parte, atunci grâul care se află pe ogor agricultorul şi stăpânul ogorului trebuie să-l împartă potrivit [cu părţile lor].

47. Dacă agricultorul nu primeşte în primul an [folos după] munca. sa [şi] va spune: ,'Eu lucrez ogorul pentru mine [pe cont propriu] stăpânul ogorului nu trebuie să se împotrivească; ogorul lui trebuie să-l lucreze numai acest agricultor al lui şi, la recoltă, el primeşte grâu potrivit contractului.

48. Dacă un om are o datorie cu dobândă, [iar] Adad îi va inundă ogorul său revărsarea va duce [recolta lui], sau dacă, în urma acestei, pe ogor nu va creşte grâu, în acest an el poate să nu înapoieze creditorului grâu şi spală documentul lui; de asemenea, poate să nu dea nici dobânda pentru acest an.

49. Daca un om, luând împrumut argint de la un tamkar, va da tamkarului

---

319 Categorie de preotese.

320 Un kurru era egal fie cu 300 de sila [o sila echivala cu 0,84 l] şi, deci, cu 252 l, fie cu 180 de sila şi, deci, cu 15 l-20 l.

321 Un iku echivala cu 35 de ari.

322 Zeul tunetului, fulgerului, ploii şi al inundaţiilor.

un ogor de grâu sau de susan bun de lucrat, spunându-i: „Lucrează ogorul, strânge grâul sau susanul şi ia-l pentru tine", dacă agricultorul [tamkar] va cultiva pe ogor grâu sau susan, grâul sau susanul crescut pe ogor trebuie să-l ia la recoltă stăpânul ogorului şi el trebuie sa dea tamkarului grâu pentru argintul luat de el de la tamkar, cu dobânda la el, precum şi pentru cheltuielile tamkarului pentru cultivarea [ogorului].

50. Dacă el va da câmpul de grâu sau susan deja lucrat, grâul sau susanul care se găseşte pe ogor trebuie să-l ia stăpânul ogorului şi trebuie să înapoieze tamkarului argintul cu dobânda la el.

51. Dacă el nu are argint pentru plată, el trebuie să dea tamkarului [grâu sau] susan în valoarea argintului împrumutat de el de la tamkar, cu dobânda la el, potrivit hotărârilor regeşti.

52. Dacă agricultorul [tamkarul – n.n.] nu va cultiva pe ogor grâu sau susan, acest lucra nu schimbă contractul său.

53. Dacă unui om îi va fi lene sa întărească zăgazul ogorului sau, şi, ca urmare a faptului ca zăgazul n-a fost întărit de către el, în zăgazul lui se va face o spărtură şi un lot de pământ va fi inundat de apă, omul în zăgazul căruia s-a produs spărtura trebuie să restituie grâul păgubit de el.

54. Dacă el nu poate să restituie grâul, el trebuie să se dea pe sine şi averea lui pentru argint şi [acest argint] trebuie să-l împartă între ei stăpânii loturilor de pământ al căror grâu a fost dus de apa.

55. Dacă un om, deschizând arâcul[323] său, din nebăgare de seama îngăduie ca ogorul vecinilor lui sa fie inundat de apă, el trebuie sa măsoare vecinilor lui grâul.

56. Dacă un om va da drumul la apă şi ogorul vecinului lui, pregătit pentru însămânţare, va fi inundat de apă, el trebuie să-i măsoare zece kurru de grâu pentru fiecare zece iku.

57. Dacă un păstor nu se va înţelege cu stăpânul unui câmp cu privire la hrănirea vitelor mici cu iarbă şi, fără [permisiunea] stăpân[ului], îşi va hrăni vitele mici, atunci stăpânul câmpului trebuie să-şi secere câmpul; păstorul care şi-a hrănit vitele mici cu iarbă fără [permisiunea] stăpân[ului] câmpului trebuie, pe deasupra, să dea stăpânului câmpului 20 de kurru de grâu pentru fiecare zece iku.

58. Dacă, după ce vitele mici vor veni de la câmp şi toată turma va fi închisă între porţile oraşului, păstorul va da drumul vitelor mici la câmp [şi] va hrăni vitele mici pe câmp, păstorul trebuie sa păzească câmpul pe care şi-a hrănit [vitele şi], în timpul recoltei, să măsoare stăpânul câmpului 60 de kurru de grâu pentru fiecare zece iku.

59. Dacă un om va tăia din grădina altui om un pom, fără [permisiunea] stăpân[ului] grădinii, el trebuie să cântărească 1/2 de mină de argint.

60. Dacă un om dă unui grădinar un loc pentru sădirea unei grădini [şi] grădinarul va face o grădina şi o va creşte timp de patru ani, în al cincilea

[323] Rigolă de irigaţie.

an stăpânul grădinii şi grădinarul îşi împart roadele între ei în mod egal; stăpânul grădinii trebuie să aleagă şi să ia [primul] partea sa.

61. Dacă grădinarul nu va termina sădirea grădinii pe acel loc şi va lăsa o parte nelucrată, partea nelucrată intră în partea lui.

62. Dacă el nu va preface în grădină locul dat, atunci, dacă acesta e pământ arabil, grădinarul e obligat să măsoare stăpânului locului arendă, ca la vecin, pentru anii în care el s-a găsit în părăsire şi, de asemenea, să îndeplinească munca pe câmp şi să-l înapoieze stăpânului lui.

63. Dacă acesta e pământ înţelenit, el trebuie să îndeplinească munca pe câmp şi să-l înapoieze stăpânului lui, precum şi să măsoare pentru un an zece kurru de grâu pentru fiecare zece iku.

64. Dacă un om dă unui grădinar o grădină pentru fecundarea [palmierilor[324]], atunci grădinarul, atâta timp cât ţine grădina, trebuie să dea 2/3 din venitul grădinii stăpânului grădinii, iar 1/3 să şi-o ia el.

65. Dacă el nu va fecunda grădina şi va micşora venitul, atunci grădinarul [trebuie să dea] arendă, ca la vecini.

66. Dacă un om va împrumuta argint de la un tamkar şi tamkarul îi va cere plata [datoriei], iar el nu va avea cu ce s-o dea şi el va da tamkarului grădina sa după fecundare şi va spune: „Toate curmalele care cresc în grădina ia-le pentru argintul tău", atunci acest tamkar nu poate să se învoiască la aceasta. Curmalele care cresc în gradină trebuie să le ia stăpânul grădinii şi pe tamkar să-l mulţumească cu argint, cu dobânda la el potrivit documentului său, iar celelalte curmale care cresc în gradină trebuie sa le ia [numai] stăpânul grădinii.

71. Dacă un om va da grâu, argint sau [altă] avere mişcătoare [ca plată] pentru casa legată de slujbă a vecinului său, pe care vrea s-o cumpere, el pierde tot ce a dat; casa trebuie înapoiată stăpânului ei. Dacă această casă nu e legata de o slujbă, atunci el poate s-o cumpere şi să dea pentru ea grâu, argint, sau [altă] avere mişcătoare.

78. [Dacă...] omul care locuieşte [într-o casă] va da stăpânului casei chiria anuală în întregime, dar stăpânul casei îl va sili pe chiriaş să plece înainte de termen, stăpânul casei, [pentru că l-a silit] pe chiriaş să părăsească casa înainte de termen, [pierde] argintul dat de chiriaş.

96. [Dacă un om, având o datorie în grâu] sau în argint, nu are grâu sau argint [pentru plată], dar are [altă] avere mişcătoare, atunci el poate da tamkarului, faţă de martori, cât a luat în orice ar avea şi tamkarul nu trebuie să re[fuze], ci trebuie să ia.

100. [Dacă un şamallum[325] va dobândi câştig acolo unde se duce], el trebuie să însemneze procentele la tot argintul pe care l-a primit; apoi trebuie sa socotească zilele sale şi trebuie să-l mulţumească pe tamkar.

101. Dacă el nu va găsi câştig [acolo] unde se va duce, atunci şamallumul trebuie să dea îndoit tamkarului argintul luat.

---

[324] Cultura curmalilor necesită fecundare artificială.

[325] Mic negustor ambulant, aflat în slujba unui tamkar.

102. Dacă tamkanul îl împrumută pe şamallum cu argint pentru o întreprindere, iar acela va suferi o pierdere [acolo] unde se va duce, atunci el trebuie să-i înapoieze tamkarului capitalul.

103. Dacă, pe drum, un duşman va lua de la el tot ce duce, atunci şamallumul trebuie să jure în faţa unui zeu şi să fie lăsat nesupărat.

104. Dacă tamkarul va da şamallumului grâu, lână, ulei sau altă avere pentru negoţ, atunci şamallumul trebuie să însemneze argintul şi să-l dea tamkarului. Şamallumul trebuie să primească un document cu pecete despre argintul dat negustorului.

105. Dacă şamallumul va fi neglijent, nu va lua un document cu pecete despre argintul dat tamkarului, atunci argintul pentru care nu s-a dat document cu pecete nu poate intra la socoteală.

106. Dacă un şamallum, luând de la un tamkar argint, neagă acest lucru în faţa tamkarului sau, acest tamkar trebuie să-l dovedească pe şamallum, în faţa unui zeu şi a martorilor, că a primit argintul; şamallumul trebuie să înapoieze tamkarului întreit tot ce a luat.

107. Dacă un tamkar încredinţează [ceva] unui şamallum şi şamallumul va înapoia tamkarului său tot ceea ce i-a dat tamkarul, iar tamkarul va nega în faţa lui că şamallumul i-a dat acest lucru, acest şamallum trebuie să-l dovedească pe tamkar în faţa unui zeu şi a martorilor; pentru a tăgăduit în faţa şamallumului său, tamkarul trebuie să-i înapoieze şamallumului înşesit tot ce a primit.

108. Dacă o cârciumăreasă nu primeşte grâu ca plată pentru sikera[326], primeşte argint după greutate prea mare şi micşorează echivalentul băuturii faţă de echivalentul grâului, această cârciumăreasa trebuie dovedită şi aruncată în apă.

109. Dacă în casa unei cârciumărese se vor aduna răufăcători şi ea nu-i va reţine pe aceşti răufăcători şi nu-i va duce la palat, această cârciumăreasă trebuie omorîtă.

110. Dacă o soţie a zeului sau o soră ă zeului[327], care nu locuieşte la templu, va deschide [uşa unei] cârciumi sau va intra într-o cârciumă pentru a bea sikera, această f'emeie [liberă] trebuie arsă.

111. Dacă o cârciumăreasă va da împrumut 60 de sikla[328] de bere, la recoltă ea trebuie să primească 50 de sila da grâu.

112. Dacă un om, aflându-se în drum, va da altuia argint, aur, pietre [preţioase] sau [altă] avere mişcătoare pe care o are asupra lui, cu poruncă de a o duce, [dar] acest om nu va duce ceea ce trebuie să ducă acolo unde trebuia să ducă, [ci] îşi vă însuşi, stăpânul lucrului trimis trebuie să-l dovedească pe acest om că n-a dat ceea ce trebuia trimis şi acest om trebuie să înapoieze încincit stăpânului bunurilor tot ce i s-a dat.

---

326 Băutură spirtoasă.

327 Categorie de preotese.

328 O sila echivala cu 0,84 l.

113. Dacă unui om îi datorează cineva grâu sau argint şi [el], fără [permisiunea] stăpânul[ui] grâului, va lua grâu din hambar sau de pe arie, acest om trebuie dovedit că a luat grâu din hambar sau de pe arie fără [permisiunea] stăpânul[ui] grâului, şi el trebuie să înapoieze tot grâul luat de el, şi pierde tot ce a dat [împrumut].

114. Dacă un om, căruia alt om nu-i datorează grâu sau argint, va lua zălog o persoană care-i aparţine aceluia, pentru fiecare persoană luată e obligat să plătească 1/3 de mină de argint.

115. Dacă un om, căruia alt om îi datorează grâu sau argint, va lua zălog o persoană care-i aparţine aceluia şi cel luat zălog va muri de moarte naturală în casa celui care l-a luat zălog, această pricină nu duce la proces.

116. Dacă cel luat zălog va muri în casa celui care l-a luat zălog din cauza loviturilor sau a tratamentului rău, stăpânul celui luat zălog trebuie să-l dovedească pe tamkarul [creditorul, N. N.] lui; dacă [cel luat zălog] e fiul omului, trebuie omorît fiul lui, dacă e sclavul omului, el trebuie să măsoare 1/3 de mină de argint şi pierde tot ce a dat împrumut.

117. Dacă un om are o datorie şi el va da pentru argint sau va da în sclavie pentru datorie pe nevasta, pe fiul sau fiica lui, ei trebuie să servească în casa cumpărătorului lor sau în casa creditorului trei ani; în al patrulea an, ei trebuie puşi în libertate.

118. Dacă el va da în sclavie pentru datorii un sclav sau o sclavă, şi tamkarul [îl sau o] va da mai departe, atunci el [sau ea] nu poate fi cerut [sau cerută] înapoi prin justiţie.

119. Dacă un om are o datorie şi el va da pentru argint o sclavă a lui, care i-a născut copii, şi argintul, pe care l-a cântărit tamkarul, stăpânul sclavei i-l va cântări, el poate elibera pe sclava lui.

120. Dacă un om îşi dă grâul său în păstrare în casa unui om şi magazia de grâu suferă o spargere sau stăpânul casei, deschizând magazia, va lua grâu sau va nega cu desăvârşire că grâul a fost depozitat în casa lui, stăpânul grâului trebuie să declare cu jurământ în faţa unui zeu grâul lui; stăpânul casei trebuie să înapoieze îndoit stăpânului grâului grâul luat de el.

121. Dacă un om va înmagazina grâul său în casa altui om, el trebuie să dea anual cinci sila pentru fiecare kurru de grâu.

122. Dacă un om va da altui om în păstrare argintul său, aurul sau alt lucru, el trebuie să arate martorilor tot ce a dat, să încheie un contract şi poate să dea în păstrare.

123. Dacă el va da în păstrare fără martori şi contract, şi [acolo] unde a dat vor tăgădui, această pricina nu

va duce la proces.

124. Dacă un om va da unui om în păstrare argint, aur sau alt lucru, faţă de martori, şi acela va nega, acest

om trebuie dovedit şi el trebuie să înapoieze îndoit tot ce a tăgăduit [că a luat în păstrare].

125. Dacă un om da ceva în păstrare [şi, acolo] unde a dat, din cauza unei

spargeri sau a unei scări, se va pierde ceva împreuna cu averea stăpânului casei, atunci stăpânul casei, care a fost neglijent şi a lăsat să se piardă ce i s-a dat în păstrare, trebuie să despăgubească pe proprietarul bunurilor de tot ce i s-a dat în păstrare. Stăpânul casei poate caută ce i s-a pierdut şi să pretindă [ceea ce s-a pierdut] de la hoţ.

126. Dacă un om, căruia nu i s-a pierdut nimic, va spune: „Mi s-a pierdut ceva" şi va arăta cu jurământ paguba lui, întrucât el a arătat cu jurământ ca pagubă a lui ceea ce n-a pierdut, el trebuie, spre paguba lui, să dea îndoit ceea ce a reclamat.

127. Dacă un om, arătând cu degetul împotriva unei surori a zeului sau a unei neveste a omului, nu va dovedi [învinuirea], atunci acest om trebuie dus în faţa judecătorilor şi trebuie să i se radă tâmplele.

128. Dacă un om, luându-şi soţie, nu încheie cu ea contract, această femeie nu-i este soţe.

129. Dacă nevasta unui om va fi prinsă culcată cu alt bărbat, atunci ei trebui legaşi amândoi şi aruncaţi în apă. Dacă stăpânul nevestei va cruţa viaţa nevestei lui şi regele va cruţa viaţa sclavului lui.

130. Dacă un om va viola soţia altui om, care n-a cunoscut bărbat, şi care trăieşte în casa tatălui ei, şi va prins culcat în patul ei, acest om trebuie omorît; această femeie va rămâne liberă de [răspundere].

131. Dacă soţia unui om va fi învinuită cu jurământ de bărbatul ei, fără a fi prinsă culcată cu alt bărbat, atunci ea poate să pronunţe un jurământ pe zeu şi se poate întoarce la casa ei.

132. Dacă soţia unui om va arătată cu degetul din cauza altui bărbat, deşi nu a fost prinsă culcată cu un alt bărbat, atunci, de dragul soţului ei, ea trebuie să se arunce în râu.

133. Dacă un om va fi dus prizonier şi în casa lui sunt mijloace pentru întreţinere, [nevasta] lui trebuie [... şi să păstreze averea] lui [şi în casa alt] uia [nu trebuie să in]tre. Dacă această femeie nu va păstra averea şi va intra în casa altuia, această femeie trebuie dovedită şi aruncată în apă.

134. Dacă un om va fi dus prizonier şi în casa lui nu sunt [mijloace] pentru întreţinere şi nevasta lui va intra în casa altuia, această femeie nu e vinovată.

135. Dacă un om va fi dus prizonier şi în casa lui nu sunt [mijloace] pentru întreţinere şi, de aceea soţia lui va intra în casa altuia şi va naşte copii, [iar] apoi bărbatul ei se va întoarce şi va ajunge în obştea lui, atunci femeie urmează să se întoarcă la primul ei bărbat; copiii îl urmează pe tatăl lor.

136. Dacă un om, părăsindu-şi obştea, va fugi şi, după aceasta, soţia lui va intra în casa altuia, atunci, dacă acest om, întorcându-se, va vrea să-şi ia soţia, întrucât el şi-a dispreţuit obştea şi a fugit, nevasta fugară nu trebuie să se întoarcă la bărbatul ei.

137. Dacă un om va hotărî să alunge pe concubina care i-a născut copii, sau să primească o soţie a zeului, care i-a dat copii, atunci trebuie să înapoieze acestei femei ceea ce e al ei şi să-i dea o parte din ogor, din grădina şi din averea [mişcătoare] pentru ca ea sa-şi poată creşte copiii. Când ea va creşte

copiii, trebuie sa i se dea, din tot ce s-a dat copiilor ei, o parte egală cu partea unui moştenitor; pe ea poate s-o ia bărbatul iubit de dânsa.

138. Dacă un om va hotărî sa-şi lase nevasta [dintâi], care nu i-a născut copii, atunci el trebuie sa-i dea tot argintul preţului ei de cumpărare, şi s-o despăgubească de zestrea adusă de ea din casa tatălui ei, şi poate s-o alunge.

139. Daca n-a existat preţ de cumpărare, atunci el trebuie să-i dea ca plată de despărţire o mină de argint.

140. Dacă el e muşkenu, el trebuie să-i dea 1/3 de mină de argint.

141. Dacă soţia unui om, trăind în casa bărbatului ei, va vrea să-l lase, va începe să fie risipitoare, va începe să ruineze casa, să-l facă de ruşine pe bărbatul ei, ea trebuie dovedită; şi dacă bărbatul ei se va pronunţa pentru alungarea ei, el poate s-o alunge [şi] nu trebuie să-i dea în drumul ei nimic drept plată de despărţire. Dacă bărbatul ei nu se va pronunţa pentru alungarea ei, bărbatul ei poate lua altă [nevastă]; această femeie trebuie să trăiască în casa bărbatului ei, ca sclavă.

142. Dacă o femeio îşi va urî bărbatul şi-i va spune: „Nu mă atinge", atunci pricina ei trebuie cercetată în ceea ce priveşte vina din partea ei. Dacă ea e înţeleaptă şi fără prihană, iar bărbatul ei pleacă de acasă şi o face de ruşine, această femeie e nevinovata; ea poate să-şi ia ce e al ei şi să se întoarcă în casa tatălui său.

143. Dacă ea nu e înţeleaptă, pleacă de acasă, îşi ruinează casa, îl face de ruşine pe bărbatul ei, această femeie trebuie aruncată în apă.

144. Dacă un om va lua [de nevastă] o soţie a zeului, această nevastă va da bărbatului ei o sclava şi [în felul acesta] îi va da copii; iar [dacă] acest om va vrea sa-şi ia o concubină, acest lucru nu trebuie să i se permită; el nu-şi poate lua o concubină.

145. Dacă un om va lua [de nevastă] o soţie a zeului, ea nu-i va da copii [şi] el va vrea sa-şi ia o concubină, acest om poate să-şi ia o concubină [şi] s-o ducă în casa lui; această concubină nu trebuie să fie egală cu nevasta.

146. Dacă un om va lua [de nevastă] o soţie a zeului, ea îi va da bărbatului ei o sclavă şi aceea va naşte copii, iar după aceea această sclavă va începe să se ţină egală cu stăpâna ei, întrucât ea a născut copii, stăpâna ei nu poate a-o dea pentru argint; ea poate să-i aplice semnul robiei şi s-o numere printre sclave.

147. Dacă ea n-a născut copii, stăpâna ei poate s-o dea pe argint.

148. Dacă un om îşi va lua o soţie, ea se va îmbolnăvi de lepră [?] [şi] el va vrea sa-şi ia alta, el poate să-şi ia, [dar] nu trebuie să-şi alunge nevasta care s-a îmbolnăvit de lepră; ea poate să trăiască în casa pe care el o va clădi şi el trebuie s-o întreţină până când ea va trăi.

149. Dacă această femeie nu va vrea să trăiască în casa bărbatului ei, el trebuie să-i înapoieze ceea ce îi aparţine, ce a adus din casa tatălui ei; ea poate să plece.

150. Dacă un om va dărui soţiei lui un ogor, o grădină, o casă sau avere [mişcătoare] şi îi va da un document cu pecete, atunci, după moartea

bărbatului ei, copiii ei nu cere de la ea, prin justiţie, nimic; mama poate să lase moştenirea fiului ei iubit; fratelui ea nu trebuie să-i dea.

151. Dacă o femeie, trăind în casa unui om, îl va obliga pe bărbatul ei, prin contract, ca creditorii bărbatului ei să n-o supună pe ea detenţiunii şi-l va sili să-i dea un document [cu privire la aceasta], atunci, dacă acest om avea o datorie înainte de a lua [de nevastă] pe această femeie, creditorii lui nu pot s-o supună pe soţia lui detenţiunii; de asemenea, dacă această femeie avea o datorie înainte de intrarea ei în casa soţului, creditorii ei nu pot să-l deţină pe bărbatul ei.

152. Dacă ei fac o datorie la intrarea acestei femei în casa omului, ei răspund împreună în faţa tamkarului.

153. Dacă soţia unui om va lăsa să-i fie omorît soţul din cauza altui bărbat, această femeie trebuie trasă în ţeapă.

154. Dacă un om va cunoaşte pe fiica lui, acest om trebuie alungat din obşte.

155. Dacă un om îl va logodi pe fiul său, fiul său îşi va cunoaşte logodnica, iar apoi el însuşi va fi prins culcat în patul ei, el trebuie legat şi aruncat în apă.

156. Dacă un om îl va logodi pe fiul sau şi fiul său nu-şi va cunoaşte logodnica, iar el însuşi se va culca în patul ei, el trebuie să-i măsoare 1/2 de mină de argint şi să-i răscumpere tot ce a adus ea din casa tatălui ei; pe ea poate s-o ia [de nevastă] bărbatul iubit de ea.

157. Dacă un om, după [moartea] tatălui său se va culca în aşternutul mamei sale, ei amândoi trebuie arşi.

158. Dacă un om, după [moartea] tatălui său, va fi prins în patul mamei sale vitrege, care a născut copii, acest om trebuie lipsit de averea casei tatălui său.

159. Dacă un om va aduce un dar de nuntă în casa socrului său, va da preţul de cumpărare, [dar] îşi va îndrepta privirea asupra altei femei [şi] îi va apune socrului sau: „Eu nu voi lua pe fiica ta", tatăl fetei poate să-şi însuşească tot ce i s-a adus.

160. Dacă un om va aduce în casa socrului său un dar de nuntă şi va da preţul de cumpărare, iar apoi tatăl fetei va spune: „Nu-ţi voi da pe fiica mea", el trebuie să înapoieze îndoit tot ce i s-a adus.

161. Dacă un om va aduce în casa socrului său un dar de nuntă, va da preţul de cumpărare, [iar apoi] prietenul lui îl va bârfi şi socrul va spune stăpânului nevestei: „Tu nu vei lua pe fiica mea", el trebuie să-i înapoieze îndoit tot ce i s-a adus; iar prietenul lui nu poate să-i ia soţia de nevastă.

162. Dacă un om îşi va lua soţie, ea îi va naşte copii, iar apoi această femeie va merge spre soarta ei, tatăl ei nu va putea reclama ceea ce i-a dat; aceasta aparţine copiilor ei.

163. Dacă un om îşi va lua soţie, aceasta femeie nu-i va dărui copii şi va muri, atunci, dacă socrul lui îi va napoia preţul de cumpărare adus de acest om în casa socrului său, bărbatul ei nu poate reclama zestrea acestei femei; această zestre aparţine numai casei tatălui ei.

164. Dacă socrul nu-i va napoia preţul de cumpărare, el trebuie să înapoieze zestrea în casa tatălui ei, scăzând din zestre întreg preţul de cumpărare.

165. Dacă un om va dărui fiului său drag, ochilor lui, un ogor, o grădină sau o casă şi-i va da un document cu pecete, iar apoi tatăl va muri, când fraţii vor începe să împartă, el trebuie să ia darul dat de către tatăl său şi, afară de aceasta, ei trebuie să împartă în mod egal averea din casa tatălui lor.

166. Dacă un om va lua soţii pentru fiii pe care-i are, [dar] pentru fiul cel mai mic nu va lua soţie, iar apoi tatăl va muri, când fraţii vor începe să împartă din averea casei părinteşti a tatălui lor ei trebuie să dea fratelui mai mic, care nu şi-a luat nevastă, afară de partea lui, argint pentru preţul de cumpărare, şi să-l lase să-şi ia nevastă.

167. Dacă un om îşi va lua soţie şi ea îi va naşte copii, [iar apoi] această femeie va muri, [dacă], după [moartea] ei, el va lua o altă femeie şi ea îi va naşte de asemenea copii, iar apoi tatăl va muri, copiii nu trebuie să se împartă după mame; ei trebuie să ia zestrea mamelor lor şi să împartă în mod egal averea din casa tatălui lor.

168. Dacă un om va hotărî să-şi alunge fiul [şi] va spune judecătorilor: „Eu îmi voi alunga fiul", judecătorii trebuie să cerceteze pricina lui; dacă fiul n-a săvârşit un păcat greu, [îndestulător] pentru dezmoştenirea lui, tatăl nu-l poate lipsi pe fiul sau de moştenire.

169. Dacă el a săvârşit faţă de tatăl său un păcat greu, [îndestulător] pentru dezmoştenirea lui, el trebuie odată să-l ierte, dacă el a săvârşit un păcat greu a doua oară, tatăl poate să-şi lipsească fiul de moştenire.

170. Dacă unui om nevasta i-a născut copii şi sclava lui i-a născut [şi ea] copii, [şi] tatăl în timpul vieţii lui, va spune copiilor născuţi de sclavă: „Copiii mei", îi va număra printre copiii nevestei, iar apoi tatăl va muri, copiii soţiei şi copiii sclavei trebuie să împartă între ei în mod egal averea din casa tatălui lor; moştenitorul, fiul soţiei, trebuie să aleagă şi să ia la împărţeală partea sa primul.

171. Dar dacă tatăl, în timpul vieţii lui, nu va spune copiilor născuţi de sclavă: „Copiii mei", iar apoi tatăl va muri, copiii sclavei nu pot împărţi cu copiii soţiei averea din casă tatălui lor. Sclava şi copiii ei trebuie lăsaţi liberi, copiii soţiei nu-i pot reclama pe copiii sclavei ca sclavi. Soţia trebuie să-şi primească zestrea ei şi un dar [partea văduvei] pe care i l-a dat şi i l-a lăsat moştenire, printr-un document, bărbatul ei, trebuie să trăiască în locuinţa bărbatului ei şi să se folosească [de toate acestea] cât timp va trăi; ea nu poate să dea [aceasta] pe argint; ceea ce va rămâne după ea aparţine numai copiilor ei.

172. Dacă bărbatul ei nu i-a dat un dar [partea văduvei], atunci el trebuie să înapoieze toată zestrea şi ea trebuie să primească din averea casei bărbatului ei o parte egală cu partea unui moştenitor. Dacă copiii ei vor începe s-o persecute pentru a o alunga din casa bărbatului ei, atunci judecătorii trebuie să cerceteze pricina ei şi să-i pedepsească pe copii, [iar] această femeie nu e obligată să părăsească casa bărbatului ei. Dacă această femeie va hotărî s-o

părăsească, atunci ea trebuie să lase copiilor ei darul [partea văduvei] dat de bărbatul ei, [iar ea] să ia zestrea casei părinteşti, şi pe ea poate s-o ia bărbatul pe care îl iubeşte.

173. Dacă [acolo] unde se va mărita aceasta femeie, ea va naşte copii celui de al doilea bărbat al ei, iar apoi această femeie va muri, atunci zestrea ei trebuie s-o împartă între dânşii copiii de la primul şi de la al doilea bărbat.

174. Dacă ea nu va naşte copii celui de-al doilea bărbat al ei, atunci zestrea ei trebuie s-o primească numai copiii [primului] bărbat al ei.

175-176. Dacă fie un sclav al unui palat, fie un sclav al unui muşkenu va lua de soţie pe fiica unui om [şi] ea va naşte copii, stăpânul sclavului nu-i poate reclama ca sclavi pe copiii fiicei omului. Şi dacă sclavul unui palat sau sclavul unui muşkenu va lua de soţie pe fiica unui om şi ea, când el a luat-o de soţie, a intrat în casa sclavului unui palat sau a sclavului unui muşkenu cu zestrea din casa tatălui ei, [şi] după ce ei s-au aşezat împreună, au clădit o casă şi au agonisit avere, iar apoi sclavul palatului sau sclavul muşkenului va muri, [atunci] fiica omului trebuie să primească zestrea ei, iar tot ceea ce bărbatul ei şi ea însăşi au agonisit de când s-au aşezat împreuna trebuie împărţit în două părţi: o jumătate trebuie s-o ia stăpânul sclavului, cealaltă – fiica omului pentru copiii ei. Dacă fiica omului n-a avut zestre, tot ceea ce bărbatul ei şi ea însăşi au agonisit de când s-au aşezat împreună trebuie să fie împărţit în două părţi: o jumătate primeşte stăpânul sclavului, cealaltă – fiica omului pentru copiii ei.

177. Dacă o văduvă care are copii nevârstnici va hotărî să intre în casa altuia, ea nu poate să intre fără [permisiunea] judecători[lor]. Când ea intră in casa altuia, judecătorii trebuie să cerceteze afacerile casei primului ei bărbat, să predea casa primului ei bărbat în administraţia celui de-al doilea bărbat al ei şi a acestei femei şi să ia de la ei un document. Ei trebuie să păstreze casa, să-i crească pe copiii nevârstnici, nu pot da inventarul pe argint. Cumpărătorul care a cumpărat bunuri ale copiilor văduvei îşi pierde argintul; averea trebuia să se întoarcă la stăpânii ei.

178. Dacă unei surori a zeului, unei soţii a zeului sau unei preotese desfrânate[329], căreia tatăl i-a dat zestrea, a scris un document, dar nu va scrie în documentul scris de el că ea poate da moştenirea ei cui va voi, nu i se va da libertatea de a dispune, iar apoi tatăl ei va muri, fraţii ei primesc ogorul şi grădina ei şi trebuie să-i dea, potrivit cu mărimea părţii ei, grâu, ulei şi lână şi [cu acestea] s-o întreţină. Dacă fraţii ei nu-i vor da, potrivit cu mărimea părţii ei, grâu, ulei şi lână şi n-o vor întreţine [cu acestea], ea poate să dea ogorul şi grădina ei unui agricultor potrivit şi agricultorul ei trebuie s-o întreţină. Ea poate să se folosească de ogor, de grădină şi de tot ce i-a dat tatăl ei, cât timp trăieşte, dar nu poate nici să dea pe argint, nici să plătească datoriile altuia; moştenirea ei aparţine numai fraţilor ei.

---

[329] Categorie de preotese, care se ocupau cu prostituţia sacră; veniturile erau vărsate în vistieria templelor.

179. Daca unei surori a zeului, unei soţii a zeului sau unei preotese desfrânate, căreia tatăl ei i-a dat zestre şi i-a scris un document cu pecete, el îi va scrie în documentul scris de el că ea poate da moştenirea [?]ei cui va voi, îi va da libertatea să dispună, iar apoi tatăl ei va muri, ea poate da moştenirea ei cui va voi; fraţii ei nu pot cere [nimic] de la ea.

180. Dacă tatăl nu i-a dat fiicei lui, soţie a zeului, locuind la templu, sau preoteasă desfrânată, zestre, iar apoi tatăl ei va muri, ea va primi din averea din casa tatălui ei o parte egală cu partea unui moştenitor şi se va folosi de ea cât timp va trăi. Moştenirea [?] ei aparţine numai fraţilor ei.

181. Dacă tatăl va închina [pe fiica lui] zeului, ca soţie a zeului, ca desfrânată a templului sau ca fecioară a templului şi nu-i va da zestre, iar apoi tatăl ei va muri, ea trebuie să ia din averea din casa tatălui ei 1/3 din partea ei de moştenire şi se va folosi de ea cât timp va trăi; moştenirea ei aparţine numai fraţilor ei.

182. Dacă tatăl nu va da zestre fiicei sale, soţie a zeului Marduk din Babilon, nu-i va scrie un document cu pecete, iar apoi tatăl ei va muri, ea trebuie să ia de la fraţii ei şi să primească din averea din casa tatălui 1/3 din partea ei de moştenire; ea nu trebuie să aibă obligaţii; soţia zeului Marduk poate să-i dea moştenirea cui vrea.

183. Dacă tatăl va da fiicei sale, născute dintr-o concubină, zestre, o va mărita şi-i va scrie un document cu pecete, iar apoi tatăl ei va muri, ea nu are parte din averea din casa tatălui ei.

184. Dacă tatăl nu va da fiicei sale, născute dintr-o concubină, zestre şi n-o va mărita, iar apoi tatăl ei va muri, fraţii ei trebuie să-i dea zestre, potrivit cu posibilităţile tatălui, şi s-o mărite.

185. Dacă un om va adopta un copil nevârstnic şi-l va creşte, acest copil adoptiv nu poate fi cerut înapoi.

186. Dacă un om va adopta un copil nevârstnic şi, când îl va lua, acesta îl va găsi pe tatăl sau pe mama sa, acest copil trebuie napoiat în casa tatălui său.

187. Fiul adoptiv al unui eunuc care slujeşte la palat şi fiul unei preotese desfrânate nu poate fi cerut înapoi.

188. Dacă un meşteşugar va lua un copil adoptiv nevârstnic şi-l va învăţa meseria sa, acesta nu poate fi cerut înapoi.

189. Dacă el nu-l va învăţa meseria sa, acest copil adoptiv se poate întoarce în casa tatălui său.

190. Dacă un om va adopta un copil nevârstnic, îl va creşte, dar nu-l va număra printre copiii săi, acest copil adoptiv se poate întoarce în casa tatălui său.

191. Dacă un om va creşte un copil nevârstnic adoptat de el, [dar] îşi va face casă şi apoi va avea copii, şi va hotărî să-l alunge pe copilul adoptiv, acest fiu nu trebuie sa plece cu mâinile goale, tatăl adoptiv trebuie să-i dea din averea sa mişcătoare 1/3 din partea lui de moştenire [şi numai atunci] el va pleca; din ogor, gradină şi casă el nu e obligat să-i dea nimic.

192. Dacă fiul unui eunuc [?] sau al unei preotese desfrânate va spune

tatălui sau adoptiv sau mamei sale adoptive: „Tu nu-mi eşti tată” [sau] „Tu nu-mi eşti mamă”, lui trebuie să i se taie limba.

193. Dacă fiul unui eunuc [?] sau fiul unei preotese desfrânate va afla de casa tatălui sau şi-l va urî pe tatăl său adoptiv sau pe mama sa adoptivă şi va pleca în casa tatălui său, lui trebuie sa i se scoată un ochi.

194. Dacă un om îşi va da copilul unei doici şi acest copil va muri în mâinile doicii, [iar] doica, fără a-i înştiinţa pe tatăl şi pe mama lui, îl va schimba cu alt copil, ea trebuie dovedită şi, pentru că l-a schimbat cu alt copil fără ştirea tatălui şi mamei lui, ei trebuie să i se taie pieptul.

195. Dacă un fiu îl va lovi pe tatăl său, trebuie să i se taie degetele.

196. Dacă un om va vătăma ochiul fiului unui om, trebuie să fie vătămat ochiul lui.

197. Dacă el va rupe osul [fiului?] unui om, trebuie să i se rupă un os.

198. Dacă el va vătăma ochiul unui muşkenu sau va rupe un os unui muşkenu, el trebuie să măsoare o mină de argint.

199. Dacă el va vătăma ochiul unui sclav al unui om sau va rupe un os unui sclav al unui om, el trebuie să plătească jumătate din preţul lui de cumpărare.

200. Dacă un om va scoate dintele unuia egal cu el, trebuie să i se scoată un dinte.

201. Dacă el va scoate dintele unui muşkenu, el trebuie să măsoare 1/3 de mină de argint.

202. Dacă un om va lovi în obraz pe unul mai mare [în rang] decât el, trebuie ca în adunare sa fie lovit de 60 de ori cu un bici din piele de bou.

203. Dacă fiul unui om va lovi în obraz pe fiul unui om egal cu el, el trebuie sa măsoare o mină de argint.

204. Dacă un muşkenu va lovi în obraz pe un muşkenu, el trebuie să măsoare zece shekeli de argint.

205. Dacă sclavul unui om va lovi în obraz pe fiul unui om, trebuie să i se taie urechea.

206. Dacă un om va lovi pe un om intr-o ceartă, îi vă pricinui o vătămare, acest om trebuie să jure: „L-am lovit neintenţionat” şi să plătească doctorul.

207. Dacă acela va muri din pricina loviturilor, atunci el trebuie să jure şi, dacă victima e fiul unui om, el trebuie sa plătească 1/2 de mină de argint.

208. Dacă [victima] e fiul unui muşkenu, el trebuie sa plătească 1/3 de mină de argint.

209. Dacă un om va lovi pe fiica unui om şi[-i] va pricinui un avort, el trebuie să plătească pentru copilul ei 10 shekeli de argint.

210. Dacă această femeie va muri, trebuie să fie omorîtă fiica lui.

211. Dacă, prin lovituri, el va pricinui un avort fiicei unui muşkenu, el trebuie sa măsoare 5 shekeli de argint.

212. Dacă această femeie va muri, el trebuie să măsoare 1/2 de mină de argint.

213. Dacă el va lovi pe sclava unui om şi-i va pricinui un avort, el trebuie să măsoare doi shekeli de argint.

214. Dacă această sclavă va muri, el trebuie să măsoare 1/3 de mină de argint.

215. Dacă un doctor îi va face unui om o tăietură gravă cu cuțitul da bronz şi-l va vindeca pe [acest] om sau va lua de la om albeața [?] cu cuțitul de bronz şi va lecui ochiul omului, el trebuie să primească 10 shekeli de argint.

216. Dacă [bolnavul] e un muşkenu, el trebuie să primească 5 shekeli de argint.

217. Dacă [bolnavul] e sclavul unui om, stăpânul sclavului trebuie să dea doctorului doi shekeli de argint.

218. Dacă un doctor va face unui om o tăietură gravă cu cuțitul de bronz şi va pricinui moartea [acestui] om, sau va lua de la om albeața [?] cu cuțitul de bronz şi va vătăma ochiul omului, trebuie să i se taie degetele.

219. Dacă un doctor va face o tăietură gravă cu cuțitul de bronz sclavului unui muşkenu şi-i va pricinui moartea, el trebuie să dea sclav pentru sclav.

220. Dacă el va lua cu cuțitul de bronz albeața şi-i va vătăma ochiul, el trebuie să măsoare în argint o jumătate din prețul lui de cumpărare.

221. Dacă un doctor va îndrepta osul rupt al unui om sau va vindeca o umflătură bolnavă [?], [bolnavul] trebuie să măsoare doctorului 5 shekeli de argint.

222. Dacă [bolnavul] e fiul unui muşkenu, atunci trebuie să măsoare 3 shekeli de argint.

223. Dacă [bolnavul] e sclavul unui om, stăpânul sclavului trebuie să măsoare doctorului doi shekeli de argint.

224. Dacă un lecuitor de boi sau de oi va face o tăietură gravă unui bou sau unei oi şi va vindeca [animalul], stăpânul boului sau al oii trebuie să-i dea drept plată 1/6 de shekel de argint.

225. Dacă el va face o tăietură gravă unui bou sau unei oi şi va pricinui moartea [animalului], el trebuie să dea stăpânului boului sau al oii 1/4 [sau 1/5] din prețul de cumpărare.

226. Dacă un bărbier, fără [permisiunea] stăpânul[ui] sclavului, va rade [?] [sau va aplica] semnul de sclav care nu poate fi vândut [?], acestui bărbier trebuie să i se taie degetele.

227. Dacă un om îl va înşela pe un bărbier [şi], cât va rade [?] [sau va aplica] semnul de sclav care nu poate fi vândut, acest om trebuie omorît şi îngropat la porțile lui; bărbierul trebuie să jure: „Eu am ras [sau am aplicat] semnul neintenționat" şi să fie liber de răspundere.

228. Dacă un constructor îi va clădi unui om o casă şi o va termina, el trebuie să-i dea în dar doi shekeli de argint pentru fiecare sar[330] al [suprafeței] casei.

229. Dacă un constructor va construi unui om o casă şi-i va face lucrarea netrainic, aşa încât casa clădită de el se va prăvăli şi va pricinui moartea stăpânului casei, acest constructor trebuie omorît.

---

[330] Patrat cu latura de circa 35 cm.

230. Dacă el va pricinui moartea fiului stăpânului casei, trebuie omorît fiul constructorului.

231. Dacă el va pricinui moartea unui sclav al stăpânului casei, el trebuie să dea stăpânului casei sclav pentru sclav.

232. Dacă el va păgubi averea, el trebuie să răscumpere tot ce a păgubit; iar pentru că a construit casa netrainic, aşa încât s-a prăvălit, trebuie să reclădească pe cheltuiala lui casa prăvălită.

233. Dacă un constructor, clădindu-i unui om o casă, nu va întări lucrarea sa, aşa încât peretele se va prăbuşi el trebuie să întărească peretele pe socoteala sa.

234. Dacă un meşter de corăbii îi va construi unui om un vas [cu o capacitate] de 60 de kurru, el trebuie să-i dea în dar doi shekeli de argint.

235. Dacă un meşter de corăbii, construindu-i unui om un vas, va face lucrarea de mântuială, aşa încât vasul va începe să curgă [?], va suferi un neajuns în acelaşi an, meşterul de corăbii trebuie să sfarme acest vas, să facă unul trainic pe socoteala sa şi să dea stăpânului vasului un vas trainic.

236. Dacă un om îşi va da vasul cu chirie unui corăbier, iar corăbierul va fi fără băgare de seamă şi va scufunda său va vătăma vasul, corăbierul trebuie să-l despăgubească pe stăpânul vasului pentru vas.

237. Dacă un om va tocmi un corăbier şi un vas şi-l va încărca cu grâu, lână, ulei, curmale sau altă încărcătură, iar acest corăbier va fi fără băgare de seama şi va scufunda vasul sau va vătăma ceea ce se găseşte pe el, corăbierul trebuie să răscumpere vasul scufundat da el şi tot ce a pierit.

238. Dacă corăbierul va scufunda vasul, dar îl va ridica [din apă], el trebuie să dea, în argint, o jumătate din preţul lui de cumpărare.

239. Dacă un om [va tocmi] un corăbier, el trebuie să-i dea 6 [kurru de grâu] pe an.

240. Dacă un vas, care merge împotriva curentului, va lovi un vas care merge în josul curentului şi-l va scufunda, proprietarul al cărui vas a fost scufundat trebuie să arate cu jurământ în faţa unui zeu tot ce a pierit pe vasul lui şi [stăpânul] vasului, care mergea împotriva curentului şi care a scufundat vasul ce mergea în josul apei, trebuie să-l despăgubească pentru vas şi pentru tot ce a pierit.

241. Dacă un om va lua pe cauţiune un bou, al trebuie să dea 1/3 de mină de argint.

242-243. Dacă un om va închiria pentru un an [vite], chiria pentru un bou de munca [?] e de patru kurru de grâu; chiria pentru vite bine hrănite de prima calitate e de trei kurru de grâu; el trebuie s-o dea stăpânului. 244. Dacă un om va închiria un bou [sau] un asin şi îl va omorî în stepă un leu, paguba va cădea numai asupra stăpânului său.

245. Dacă un om va închiria un bou şi-i va pricinui moartea ca urmare a nebăgării de seamă sau a loviturilor, el trebuie să-i dea stăpânului boului bou pentru bou.

246. Dacă un om va închiria un bou şi-i va rupe un picior sau îi va tăia un tendon de la grumaz, el trebuie să dea stăpânului boului bou pentru bou.

247. Dacă un om va închiria un bou şi-i va vătăma un ochi, el trebuie să măsoare în argint stăpânului boului o jumătate din preţul lui de cumpărare.

248. Dacă un om va închiria un bou şi-i va rupe un corn, îi va tăia coada sau îi va vătăma narile, el trebuie să dea în argint 1/5 din preţul lui de cumpărare.

249. Dacă un om va închiria un bou şi un zeu îl va lovi aşa încât va cădea, cel care l-a luat cu chirie trebuie să pronunţe un jurământ pe zeu şi să fie liber [de răspundere].

250. Dacă un bou, mergând pe stradă, va împunge un om şi-i va pricinui moartea, această pricină nu duce la proces.

251. Dacă boul unui om împunge, el [stăpânul, N. N.] va fi înştiinţat despre năravi, că împunge, iar acela nu-i va toci coarnele şi nu-şi va împiedica boul, şi acest bou îl va împunge pe fiul unui om şi-i va pricinui moartea, el trebuie să dea 1/2 de mină de argint.

252. [Dacă victima] e sclavul unui om, el trebuie să dea 1/3 de mina de argint.

253. Dacă un om va tocmi un om pentru a-i lucra ogorul, îi va încredinţa semînţele trebuincioase pentru gospodărie, îi va încredinţa vite şi îl va obliga prin contract să lucreze ogorul, atunci, dacă acest om va fura semînţele sau nutreţul şi acestea vor fi găsite în mâinile lui, trebuie să i se taie degetele.

254. Dacă el, însuşindu-şi semînţele trebuincioase pentru gospodărie, va istovi vitele, el trebuie să înapoieze cantitatea [?] corespunzătoare de semînţe, pe care a primit-o.

255. Dacă el va da vitele omului cu chirie sau va fura semînţele şi cu va cultiva grâu pe ogor, acest om trebuie dovedit şi el trebuie să măsoare la recoltă 60 de kurru de grâu pentru fiecare 10 iku.

256. Dacă el nu e în stare să plătească suma pentru care e răspunzător, el trebuie sfâşiat [?] pe acest ogor cu ajutorul vitelor.

257. Dacă un om va tocmi un plugar [?], el trebuie să-i dea 8 kurru de grâu pe an.

258. Dacă un om va tocmi un bouar, el trebuie să-i dea 6 kurru de grâu pe an.

259. Daca un om va fura un plug de pe un câmp arabil, el trebuie să plătească stăpânului plugului 5 shekeli de argint.

260. Dacă el va fura un plug-semănătoare [?] sau o grăpă, el trebuie să dea 3 shekeli de argint.

261. Daca un om va tocmi un păstor ca să-i pască vitele mari sau mici, el trebuie să-i dea 8 kurru de grâu pe an.

262. Dacă un om... un bou sau o oaie... [textul e mutilat].

263. Dacă el va vătăma [boul] sau [oaia] dată lui, el trebuie să dea stăpânului bou pentru [bou] şi oaie pentru [oaie].

264. Dacă un [păstor], căruia i s-au dat pentru [păşunat] vite mari sau mici, va primi toată plata şi va fi mulţumit cu ea, [dar, cu toate acestea], va începe să micşoreze numărul vitelor mari sau mici sau să micşoreze sporul

lor, atunci el trebuie să dea sporul şi venitul potrivit cu contractul lui.

265. Dacă un păstor, căruia i s-au dat pentru păşune vite mari sau mici, va fi necinstit, va schimba pecetea sau va da [vite] pentru argint, el trebuie dovedit şi el trebuie sa-l despăgubească înzecit pe stăpân pentru vitele mari sau mici furate de el.

266. Dacă în ocolul vitelor va lovi zeul sau un leu va omorî [un animal], păstorul trebuie să se purifice în faţa zeului, iar stăpânul ocolului trebuie să ierte molima din ocol.

267. Dacă păstorul va fi fără băgare de seamă şi va îngădui [să se întâmple] în ocol e leucemie [?], păstorul trebuie să-l despăgubească pe stăpân cu vite mari sau mici pentru paguba pricinuită de el în ocol din cauza leucemiei[?].

268. Dacă un om va închiria un bou pentru treierat, chiria e de 20 de sila de grâu.

269. Dacă el va închiria un asin pentru treierat, chiria e de 10 sila de grâu.

270. Dacă el va închiria un ied [?] pentru treierat, chiria e de o sila de grâu.

271. Dacă un om va închiria boi, un car şi un bouar, el trebuie să dea 180 de sila de grâu pe zi.

272. Dacă un om va închiria numai un car, el trebuie să dea 40 de sila de grâu pe zi.

273. Dacă un om va tocmi un lucrător, el trebuie să-i dea, de la începutul anului până în a cincea lună, 6 şe[331] de argint pe zi. începând de la a şasea lună şi până la sfârşitul anului, el trebuie să-i dea 5 şe de argint pe zi.

274. Dacă un om va tocmi un meşteşugar, atunci el trebuie să dea plata... 5 şe de argint, plata... 5 [şe de ar]gint, plata... [şe] de argint, [plata unui] pietrar [... şe] de argint, [plata... şe] de argint, plata unui făurar [... şe de ar] gint, [plata] unui dulgher 4 şe de argint, plata unui pietrar [... şe de argint], plata unui meşter de corăbii [... şe de argint], [plata] unui constructor [... şe de argint pe] zi.

275. Dacă un om va închiria un vas lu[ng], el trebuie să dea pentru el ca plată 3 şe de argint pe zi.

276. Dacă un om închiria un vas care merge împotriva curentului, el trebuie să dea pentru el ca plata 2 1/2 şe de argint pe zi.

277. Dacă un om va închiria un vas [cu o capacitate] de 60 de kurru, el trebuie să dea pentru el ca plată 1/6 [de shekel] de argint pe zi.

278. Dacă un om va cumpăra un sclav [sau] o sclavă [şi], în timp de o lună, se vor îmbolnăvi de epilepsie, cumpărătorul poate să [âi] înapoieze vânzătorului şi să primească înapoi argintul măsurat de el.

279. Dacă un om va. cumpăra un sclav [sau] o sclavă [şi] va fi obiectul unei reclamaţii, de reclamaţie răspunde numai vânzătorul.

280. Dacă un om va cumpăra. într-o ţară duşmană sclavul [sau] sclava unui om şi, când va veni în ţara [lui], stăpânul sclavului sau al sclavei îşi va

[331] Subunitate a shekelului.

recunoaşte sclavul sau sclava, atunci, dacă acest sclav sau sclavă sunt copiii ţării, trebuie să-i lase liberi fără [răscumpărare în] argint.

281. Dacă ei sunt copiii altei ţări, atunci cumpărătorul trebuie să declare în faţa unui zeu argintul cântărit de el, [iar] stăpânul sclavului sau al sclavei poate să dea tamkarului argintul cântărit de el şi să-şi elibereze sclavul sau sclava [pentru sine].

282. Dacă un sclav va spune stăpânului său: „Tu nu-mi eşti stăpân", el trebuie să-l dovedească drept sclav al său şi apoi stăpânul poate să-i taie o ureche.

[Iată] legile drepte statornicite de Hammurapi, regele victorios, care a instaurat adevărata bunăstare şi bună cârmuire în ţară.

Eu sunt Hammurapi, regele incomparabil. Eu niciodată nu i-am dispreţuit pe cei cu capetele negre, pe care mi i-a dăruit Enlil şi a căror păstorire mi-a încredinţat-o Marduk, niciodată n-am fost nepăsător, am căutat pentru ei locuri neprimejdioase [de locuit], am uşurat marile nenorociri, am lăsat ca lumina să se reverse asupra lor. Cu armele puternice încredinţate mie de Zababa[332] şi de Iştar, cu înţelepciunea dată mie de Ea, cu puterea dată mie de Marduk, eu i-am izgonit pe duşmani în sus şi-n jos, am înăbuşit dezbinările, am dăruit ţării prosperitate, am lăsat oamenii sa trăiască în sate împrejmuite, n-am îngăduit să fie tulburaţi. Pe mine m-au chemat zeii cei mari şi iată-mă, binefăcătorul păstor al cărui sceptru e drept; umbra mea bună se întinde peste oraşul meu, la sânul meu îi ţin pe oamenii din Sumer şi Akkad; cu ajutorul zeiţei mele protectoare şi al fraţilor [?] ei, eu i-am cârmuit în pace, i-am acoperit cu înţelepciunea mea.

Pentru ca cel tare sa nu-l asuprească pe cel slab, pentru ca orfanului şi văduvei să li se facă dreptate, în Babilon, oraşul al cărui turn l-au ridicat Anu şi Enlil, în E-Saghila, templul a cărui temelie e trainică precum cerul şi pământul, pentru ca în ţara judecată să se judece, pentru ca sentinţele să se hotărască în ţară, pentru ca celui asuprit să i se facă dreptate, eu am înscris pe stela mea preţioasele mele cuvinte şi am pus-o în faţa chipului meu, al regelui celui drept.

Eu sunt regele care întrece pe toţi regii, cuvintele mele sunt minunate, puterea mea nu are seamăn. Din porunca lui Şamaş, marele judecător al cerurilor şi al pământului, să se samene dreptatea mea în ţară; după cuvântul lui Marduk, stăpânul meu, să nu găsească monumentul meu pe nimeni care să-l îndepărteze să fie pomenit veşnic de bine numele meu în E-Saghila, pe care-l iubesc.

Cel asuprit, cel care are o pricină, să vină la chipul meu, regele cel drept, să oblige să i se citească stela mea scrisă, să asculte cuvintele mele preţioase, stela mea să-i lămurească pricina, să-şi găsească dreptatea, să lase inima lui să răsufle şi să spună tare: „Hammurapi e stăpânul care pentru oameni e ca

[332] Zeul războiului. Principalul centru al cultului său era oraşul Kish.

un tată bun; el s-a închinat în fața cuvântului lui Marduk, stăpânul său, şi a câştigat pentru Marduk izbânda în sus şi in jos, a bucurat inima lui Marduk, stăpânul său, a dat pentru totdeauna oamenilor prosperitate, iar țara a cârmuit-o cu dreptate". Din toată inima lui să se roage el pentru mine lui Marduk, stăpânul meu, [şi] lui Sarpanit[333], stăpâna mea, [iar zeul]l protector, zeița-protectoare [şi] zeii care intra în E-Saghila şi cărămizile din E-Saghila să aprobe în fiecare zi gândurile lui în fața lui Marduk, stăpânul meu, şi a lui Sarpanit, stăpâna mea.

În viitor, în vecii vecilor, regele care va fi în țară să respecte cuvintele drepte scrise pe stela mea, să nu schimbe judecata țării aşa cum am judecat-o eu, să nu schimbe sentințele țarii aşa cum au fost hotărâte de către mine, să nu nimicească monumentul meu.

Dacă acest om, fiind înțelept, îşi poate cârmui țara cu dreptate, atunci să cinstească el cuvintele scrise de mine pe stela mea. Fie ca această stelă să-i arate mersul cârmuirii, judecata țării, pe care am judecat-o eu, sentințele țării, pe care le-am hotărât eu, şi fie ca el să-i cârmuiască cu dreptate pe cei cu capetele negre, să judece judecata lor, să hotărască sentințele lor, să-i nimicească în țara sa pe cei nelegiuiți şi răi, sa dea prosperitate oamenilor săi.

Eu sunt Hammurapi, regele cel drept, căruia Şamaş i-a dăruit poruncile dreptului. Cuvintele mele sunt minunate, faptele mele sunt fără seamăn, ele sunt goale numai pentru nebuni, iar pentru cel înțelept strălucesc în slavă.

Dacă acest om va cinsti cuvintele mele, scrise pe stela mea, nu va abroga legiuirea mea, nu va răstălmăci cuvintele mele, nu va schimba monumentul meu, acest om este, ca şi mine, un rege drept. Fie ca Şamaş să-i lungească sceptrul, fie ca el să-şi păstorească oamenii cu dreptate.

Dacă însă acest om nu va cinsti cuvintele mele, scrise pe stela mea, va uita blestemul meu, nu se va teme de blestemul zeilor, va abroga judecata pe care am judecat-o eu, va răstălmăci cuvintele mele, va schimba monumentul meu, va şterge numele meu şi-l va scrie pe-al lui [sau], de frică in fața acestor blesteme, îl va îndemna pe altul s-o facă, atunci, fie acesta rege, sau stăpân, sau cârmuitor, sau orice om care poartă un nume, marele Anu, tatăl zeilor, care a numit anii cârmuirii mele, să-l lipsească de strălucirea regească, să-i sfarme sceptrul, să-i blesteme soarta; Enlil, stăpânul care hotărăşte soarta, ale cărui hotărâri nu pot fi schimbate, care a înălțat domnia mea, să aprindă împotriva lui, în casa lui, tulburări de nepotolit, dezordini care să-l ducă la pieire, să-i sortească o domnie tristă, zile puține, ani de foamete, întuneric fără lumină, moarte năpraznică, să vestească cu cuvântul lui puternic pieirea oraşului lui, împrăştierea oamenilor lui, înrobirea regatului lui, neființa numelui lui şi a amintirii lui în țară; Ninlil[334] marea mamă al cărei cuvânt e cinstit în E-Kur[335], prințesa, mijlocitoarea milostivă a gândurilor mele, să-i îndrepte în partea cea rea pricina la locul judecății şi sentinței în fața lui

[333] Soția lui Marduk, mama zeilor.

[334] Soția lui Enlil.

[335] Denumirea templului din Nippur.

Enlil, să pună în gura regelui Enlil pustiirea ţării lui, pieirea oamenilor lui, scurgerea vieţii lui asemenea apei; Ea, marele prinţ, ale cărui hotărâri asupra soartei merg din moşi-strămoşi, înţeleptul printre zei, cel care conduce toate, care prelungeşte zilele vieţii mele, să-i ia judecata şi înţelepciunea, să-l azvârle în uitare, să-i astupe râurile la izvor, să nu crească în ţară lui grâu – viaţa oamenilor; Şamaş, marele judecător al cerurilor şi al pământului, cel care cârmuieşte fiinţele vii, stăpânul, nădejdea mea, să-i nimicească regatul, să nu-i judece pricinile, să-i împiedice drumul, să clatine paşii armatei lui, să-i trimită cu prilejul jertfei pentru ghicirea viitorului o prevestire rea despre smulgerea rădăcinilor regatului său şi despre pieirea ţării sale, să-l ajungă repede cuvântul rău al lui Şamaş, să-l dezrădăcineze în sus dintre cei vii, iar în jos, în iad, să-l înseteze suflarea apei; Sin[336], stăpânul cerului, care m-a creat pe mine, a cărui strălucire radiază printre zei, să-i ia tiara şi tronul regesc, să-l ducă în greu păcat, să arunce asupra lui o grea pedeapsă care să nu iasă din trupul lui, să isprăvească zilele şi lunile şi anii cârmuirii lui în bocete şi lacrimi, să-i facă grea povara titlului regesc, să-i sorteaască o viaţă asemenea morţii; Adad, stăpânul fertilităţii, cel care irigă cerurile şi pământul, aliatul meu, să ia de la el ploaia din cer şi revărsarea apelor la izvorul [râurilor], să-i păgubească ţara cu foamete şi sărăcie, să strige cu mânie asupra oraşului lui, să-i prefacă ţara în ruinele potopului; Zababa, marele luptător, primul fiu din E-Kur, cel care păşeşte de-a dreapta mea, să-i sfarme armele pe câmpul de luptă, să-i prefacă ziua în noapte, să îndrepte asupra lui pe duşmanul lui; Iştar, stăpâna războiului şi a luptei, care a deschis [drum] armelor mele, milostiva mea zeiţă ocrotitoare, care iubeşte cârmuirea mea, să blesteme în inima ei aprinsă, în marea ei mânie, regatul lui, să prefacă faptele lui bune în rele, să sfarme armele lui în război, pe câmpul de luptă, să-i trimită tulburare şi răscoală, sa-i arunce războinicii, să inunde pământul cu sângele lor, să arunce cadavrele soldaţilor lui în grămezi prin stepă, să nu-i miluiască armata, să-l predea pe el însuşi în mâinile duşmanului lui, să-l ducă pe el în lanţuri în ţara duşmanului lui; Nergal[337], cel puternic printre zei, invincibilul luptător, cel care mi-a trimis victoria în măreaţa lui putere, ca foc înverşunat în trestie sa-i ardă oamenii, să-i taie cu puternica lui armă, să-i fărâme încheieturile ca pe o statuie de lut; Nintu[338], măreaţa prinţesă a ţărilor, mama care m-a născut, să-i ia moştenitorul, să nu lase să fiinţeze numele lui, să nu creieze un om printre oamenii din viţa lui; Ninkarrak[339], fiica lui Anu, care-mi arată binele, să trimită din E-Kur asupra trupului lui o boală grea, un demon rău, o plagă chinuitoare, la care nu exista vindecare, a căror esenţă n-o conduce doctorul, care nu pot fi liniştită prin bandajare, care, asemenea unei muşcături mortale, sunt de nenimicit; să răsară ele din încheieturile lui până când i se va stinge

---

336 Zeul lunii. Principalul centru al cultului său era oraşul Ur.

337 Zeul ciumei şi al morţii. Centrul cultului său era oraşul Kuta. Acest zeu mai poartă şi numele de Irra.

338 Zeiţa naşterii şi a sorţii, mamă a zeilor.

339 Aşa se numea în oraşul Isin zeiţa medicinei, Gulu.

viaţa; marii zei ai cerurilor şi ai pământului, toţi copiii lui Anu, zeul ocrotitor al templului, cărămizile din E-Barra[340] să-l blesteme cu straşnic blestem pe el însuşi, neamul lui, ţara lui, luptătorii [?] lui, oamenii lui şi armata lui; Enlil, printr-o nestrămutată grăire din gura lui, să-l blesteme cu blesteme puternice şi ele să-l ajungă fără întârziere!

(După Смруве 1950)

Din Analele lui Tiglatpalasar

Fragmentul de mai jos provine dintr-o cronică a regelui asirian Tîglatpalasar I (1115-1077 a. Chr.)

Eu sunt Tiglatpalassar, regele legitim, regele lumii, regele Asiriei, regele celor patru părţi ale pământului, curajosul erou condus de oracolele lui Assur şi Ninurta, zei măreţi, stăpânii lui, cel care i-a înfrânt pe duşmani... La porunca stăpânului meu Assur, mâna mea a extins cucerirea de dincolo de fluviul Zab meridional până la marea superioara care zace la occident. De trei ori am pornit-o în marş împotriva ţinuturilor nairilor... Am îngenunchiat la picioarele mele treizeci de regi al ţinuturilor nairilor şi am luat ostateci dintre el. Am primit în dar cai înjugaţi. Le-am impus biruri şi daruri. Apoi am ajuns în Liban. Am tăiat lemn de cedru pentru templul lui Anu, şi Adad, măreţii zei, stăpânii mei, şi l-am transportat. M-am întors împotrivă ţinutului Amurru. Am cucerit întreaga regiune Amurru. Am primit tributuri de la Byblos, Sidon şi Arvad.

(din Moscati 1982)

Legile asiriene

Legile de mai jos au fost reconstituite de pe tăbliţele de lut descoperite în Assur şi datează din a doua jumătate a mileniului II a. Chr. Acestea au fost redactate în dialectul asirian mediu al limbii akkadiene. Culegerea nu reprezintă un cod oficial, ci mai degrabă, o colecţie de diferite cazuri, hotărâri şi sentinţe prezente în practica judecătorească a timpului. În comparaţie cu Codul lui Hammurapi, legile asiriene sunt mult mai severe, mai ales dacă ne referim la situaţia datornicilor şi cea a femeilor.

Tăbliţa A

1. Dacă o femeie, soţia unui om sau fiica unui om, intrând în casa zeului, fură din casa zeului ceva care aparţine lăcaşului sfânt şi acest lucru va fi găsit în mâinile ei, şi ea va fi dovedită cu jurământ sau se vor aduce dovezi

[340] Templu în oraşul Sippar.

împotriva ei, atunci trebuie să se aducă învinuirea şi să fie întrebat zeul; ce va porunci el să se facă cu femeia, aceea trebuie să se facă cu ea.

2. Dacă o femeie, soţia unui om sau fiica unui om, va spune o mârşăvie sau va huli, atunci această femeie să poarte vina ei; faţă de bărbatul ei, de fiii ei şi de fiicele ei nu se pot ridica pretenţii.

3. Dacă un om se va îmbolnăvi sau va muri, iar soţia lui va fura ceva din casa lui sau va da ceva vreunui om sau vreunei femei, sau altcuiva, atunci soţia omului şi ce care au luat de la ea trebuie să fie ucişi.

Iar dacă soţia unui om, al cărei bărbat e sănătos, va fura din casa bărbatului ei sau va da ceva vreunui om sau vreunei femei, sau altcuiva, atunci omul trebuie s-o dovedească cu jurământ pe soţia lui şi s-o pedepsească; iar cel care a luat ceva din mâinile soţiei omului, trebuie să dea înapoi lucrul furat şi, de asemenea, trebuie să i se dea pedeapsa pe care omul i-a dat-o soţiei sale.

4. Dacă un sclav sau o sclavă vor primi ceva din mâinile soţiei unui om, atunci trebuie să se taie sclavului şi sclavei nasul şi urechile, să se despăgubească furtul. Omul poate să-i taie urechile soţiei sale.

Dar dacă el îi iartă soţiei sale greşeala şi nu-i va tăia urechile, atunci nu trebuie să se taie nasul şi urechile sclavului sau sclavei şi nici să se despăgubească furtul.

5. Dacă soţia unui om fură din casa altui om ceva care întrece valoarea a 5 mine de cositor, atunci stăpânul lucrului furat trebuie să jure: „Blestemat să fiu, dacă i-am îngăduit să ia! În casa mea s-a comis un furt!" Dacă bărbatul ei se învoieşte, el poate să dea înapoi lucrul furat şi s-o răscumpere, tăindu-i ei urechile. Dacă bărbatul ei nu se învoieşte s-o răscumpere, atunci stăpânul lucrului furat poate să şi-o ia sieşi şi să-i taie nasul.

6. Dacă soţia unui om va da ceva zălog aiurea, atunci cel care a luat zălogul răspunde ca pentru un furt.

...

25. Dacă femeia trăieşte încă[341] în casa tatălui ei, iar bărbatul ei a murit şi fraţii bărbatului ei sunt nedespărţiţi, iar ea nu are copii, atunci toate podoabele pe care bărbatul ei le-a pus pe ea şi care n-au căzut, le pot lua fraţii „nedespărţiţi" ai bărbatului ei; în ceea ce priveşte celelalte, ei trebuie, fără chemarea zeilor, să dea pe faţă şi atunci pot lua. La zeul Râului şi la jurământ ei nu trebuie să fie luaţi.

26. Dacă femeia trăieşte încă în casa tatălui ei, iar bărbatul ei a murit, atunci toate darurile pe care i le-a făcut bărbatul ei, dacă există copii ai bărbatului ei, ei le pot lua, iar dacă nu există copii ai bărbatului ei, ea însăşi le poate lua.

27. Dacă femeia trăieşte încă în casa tatălui ei, şi bărbatul ei venea tot timpul la ea, atunci orice *nudunnu*[342] pe care i-a dat-o bărbatul ei, el însuşi o poate lua, dar asupra celor care aparţin casei tatălui ei el nu are drepturi.

---

341 Sau „numai" (aici şi în pasajele următoare).

342 Avere înstrăinată.

28. Dacă o văduvă a intrat în casa unui om, şi a adus cu sine pe fiul său nevârstnic, şi el a crescut în casa celui care a luat-o pe ea, dar tăbliţa despre înfierea lui nu s-a scris, atunci el nu primeşte moştenire în casa celui care l-a crescut, nu răspunde pentru datorii şi primeşte moştenire, potrivit părţii sale, în casa părintelui său.

29. Dacă femeia va intra în casa bărbatului ei, atunci zestrea ei şi tot ceea ce aduce ea din casa tatălui ei, sau ceea ce i-a dat ei socrul ei la venirea ei, este avere liberă şi netăgăduită pentru copiii ei; copiii socrului ei nu trebuie să aibă drepturi.

Dar dacă bărbatul primeşte acestea de la ea după moartea ei, atunci poate să dea copiilor săi ceea ce vrea.

...

31. Dacă omul a adus în casa socrului său *zubullu*[343] şi soţia lui a murit, iar socrul lui mai are o fiică, atunci, dacă vrea socrul, el poate s-o ia pe fiica socrului său în locul soţiei sale moarte, sau, dacă el vrea, atunci poate să ia argintul pe care l-a dat; orzul, sau oile sau orice lucru de mâncare, nu trebuie să i se dea; el trebuie să primească numai argintul.

...

34. Dacă un om îşi va lua o văduvă, şi nu întocmeşte contract, şi ea va trăi în casa lui doi ani, atunci ea este soţie şi nu poate pleca.

35. Dacă o văduvă intră în casa unui om, atunci tot ce aduce ea aparţine bărbatului ei.

Iar dacă un om vine la o femeie, atunci tot ce aduce el aparţine femeii.

36. Dacă femeia trăieşte încă în casa tatălui ei, sau dacă bărbatul ei a aşezat-o separat şi bărbatul ei pleacă în câmp[344] şi nu-i va lăsa ei nici ulei, nici lână, nici haine, nici hrană, nici orice ar fi, şi nu-i trimite nimic din câmp, atunci această femeie trebuie să fie credincioasă bărbatului ei timp de cinci ani şi nu trebuie să se aşeze la alt bărbat; dacă ea are copii, atunci ei trebuie să se tocmească la lucru şi în felul acesta să se hrănească, iar femeia trebuie să-şi aştepte bărbatul şi să nu se aşeze la alt bărbat. Dacă ea nu are copii, atunci cinci ani ea trebuie să-şi aştepte bărbatul, iar în al şaselea an ea poate să se aşeze la ce bărbat vrea. Când va veni bărbatul ei, el nu va avea drepturi asupra ei, ea este liberă pentru următorul ei bărbat.

Dacă el a întârziat mai mult de cinci ani, dar a lipsit nu din vina lui, fie că duşmanul oraşului l-a prins şi el a pierit, fie că el a fost închis în urma unui denunţ mincinos şi a întârziat, atunci, la sosire, el trebuie să jure, şi să dea o femeie în locul soţiei sale, şi poate să-şi ia soţia.

Iar dacă regele îl va trimite într-o ţară străină şi el va rămâne acolo mai mult de cinci ani, atunci soţia lui trebuie să-l aştepte şi nu trebuie să se aşeze la alt bărbat.

Iar dacă, înaintea împlinirii celor cinci ani, ea se va aşeza la alt bărbat

---

[343] Preţ plătit pentru mireasă.

[344] Adică în călătorie sau la război.

şi se va naşte un prunc, atunci bărbatul ei, la întoarcerea lui, poate s-o ia pe dânsa şi pe odrasla ei, pentru că ea n-a aşteptat termenul contractului şi s-a lăsat luată de soţie.

37. Dacă un om îşi va lăsa soţia, atunci dacă el socoteşte de trebuinţă, poate să-i dea ceva; dacă nu socoteşte de trebuinţă, el poate să nu-i dea nimic; ea trebuie să plece cu mâinile goale.

38. Dacă o femeie trăieşte încă în casa tatălui ei, iar bărbatul ei o părăseşte, atunci darurile pe care el însuşi le-a pus pe dânsa, el poate să le ea, dar asupra *terhetu*[345] pe care el l-a adus, el nu are drepturi, el este liber pentru femeie.

...

40. ...Sclavele nu trebuie să se acopere[346]; cel care va vedea o sclavă acoperită, trebuie s-o prindă şi s-o aducă la porţile palatului. Sclavei trebuie să i se taie urechea, cel care a prins-o poate să-i ia hainele.

Dacă un om va vedea o sclavă acoperită şi o va lăsa să plece, fără să o aducă la porţile palatului, şi împotriva lui se va aduce mărturie, şi va fi dovedit, atunci lui trebuie să i se dea 50 de lovituri cu varga, să i se găurească urechile, să i se pună o frânghie şi să fie legat la spate; denunţătorul poate să-i ia hainele. O lună întreagă el trebuie să îndeplinească muncă pentru rege.

...

44. Dacă un asirian sau o asiriană, care trăiesc în casa unui om pentru preţul lor[347] în calitate de zălog, au fost luaţi pentru preţul deplin, atunci el poate să-l bată, să-l târască de păr, să-l bată peste urechi şi să i le găurească.

...

46. Dacă o femeie, al cărei bărbat a murit, la moartea bărbatului nu va ieşi din casa lui, şi dacă bărbatul ei nu i-a lăsat moştenire nimic, atunci ea poate trăi în casa copiilor ei unde vrea; copiii bărbatului ei trebuie s-o întreţină; ei trebuie să încheie un contract pentru a-i da ei hrană şi băutură, ca unei nurori pe care o iubesc.

Dacă ea este următoare[348] şi nu are copiii ei, atunci ea poate trăi la unul din fiii vitregi, dar ei trebuie s-o întreţină împreună. Dacă ea are copii, atunci copiii primei soţii pot să nu se învoiască s-o întreţină, iar ea poate trăi în casa propriilor ei copii, unde vrea. Copiii ei proprii trebuie s-o întreţină, iar munca lor ea trebuie s-o îndeplinească.

Iar dacă este vreunul dintre copiii bărbatului ei care o va lua, atunci numai cel care a luat-o trebuie s-o întreţină, iar ceilalţi copii ai ei pot să n-o întreţină.

...

59. Afară de pedepsele pentru soţia unui om, scrise pe această tăbliţă, omul poate să-şi bată soţia, să-i smulgă părul, s-o bată peste urechi şi s-o lovească; vină în aceasta el nu are.

---

345 Dar de nuntă.

346 După cum se vede, sclavele nu aveau voie să umble cu faţa acoperită.

347 Deci, oamenii care au fost transformaţi în sclavi pentru neplata datoriei.

348 Soţie de-a doua.

Tăbliţa B

1. ...din pământurile necultivate... din pământul neroditor, fratele cel mare două părţi... ca parte a sa de moştenire trebuie să aleagă şi să ia, şi fraţii lui, unul după altul, trebuie să aleagă şi să ia. Orice ogor *shiluhli*[349] şi toate roadele muncilor, fiul lor cel mai mic trebuie să le împartă; fiul cel mai mare trebuie să aleagă şi să ia o parte, iar pentru cea de-a doua parte a sa el trebuie să tragă la sorţi cu fraţii săi.

...

3. Dacă un om dintre fraţii nedespărţiţi va spune un cuvânt de trădare sau va fugi, cu partea lui de moştenire regele va proceda cum vrea.

...

6. Dacă un om va spune altui om: „Eu voi lua casa şi ogorul tău pentru argint", atunci, înainte ca el să ia ogorul şi casa pentru argint, timp de o lună întreagă crainicul trebuie să cheme de trei ori în aşezarea zeului Assur şi trebuie de trei ori să cheme în aşezarea în care acela ia ogorul şi casa: „Ogorul şi casa cutăruia, fiul cutăruia, pe pământul divizibil al cutărei aşezări, eu le voi lua pentru argint; cei care au dreptul să le ia, sau au pretenţii, să prezinte actele lor şi să le pună dinaintea supraveghetorilor, să intenteze acţiune civilă, să elibereze averea de pretenţiile lăturalnice şi să ia". Cel care în decursul acestei luni pline, până când e termenul de a nu uita vechea rânduială, va prezenta actele sale şi le va pune dinaintea supraveghetorilor, acest om trebuie să fie satisfăcut în ceea ce priveşte ogorul său şi poate să-l ia. Când crainicul cheamă în oraşul zeului Assur, trebuie să fie de faţă unul din sfetnicii care sunt în faţa regelui[350], scribul oraşului, crainicul şi supraveghetorii regali. În aşezarea în care acela ia ogorul şi casa, trebuie să fie de faţă starostele şi trei „mari" ai aşezării. Ei trebuie să-l silească pe crainic să cheme, trebuie să scrie documentele lor şi să le dea: „În cursul acestei luni pline, cine nu şi-a adus documentul, nu l-a pus dinaintea supraveghetorilor, şi-a pierdut partea sa din ogor şi din casă; ele sunt libere pentru cel care l-a rugat pe crainic să cheme". Din cele trei documente despre chemarea crainicului, pe care trebuie să le scrie judecătorii, un document trebuie să ia supraveghetorii...

...

8. Dacă un om încalcă anume hotarul mare al tovarăşilor săi[351], atunci el trebuie acuzat cu jurământ şi trebuie să se aducă dovezi împotriva lui; el trebuie să dea un talant de plumb; ogorul, pe care el anume l-a încălcat şi l-a luat, trebuie să-l dea înapoi întreit; lui trebuie să i se dea 50 de lovituri de vargă şi o lună întreagă el trebuie să îndeplinească muncă pentru rege.

9. Dacă un om încalcă un hotar mic între loturile trase la sorţi[352], atunci împotriva lui trebuie să fie ridicată mărturie şi el să fie dat pe faţă; el trebuie să dea un talant de plumb; ogorul, pe care el anume l-a încălcat şi l-a luat,

---

[349] Sensul acestui termen este incert. Probabil, ogor cultivat sau irigat.

[350] În original „sukkallu", funcţionar regal.

[351] Hotarul dintre pământurile obştilor.

[352] Hotarul dintre loturile primite spre cultivare de diferite familii din obşte.

trebuie să-l dea înapoi întreit; lui trebuie să i se dea 50 de lovituri de vargă şi o lună întreagă el trebuie să îndeplinească muncă pentru rege.

10. Dacă un om va săpa o fântână sau va construi o curte întărită[353] nu pe ogorul lui, atunci el pierde partea sa din fântâna sa şi din curtea sa întărită; lui trebuie să i se dea 50 de lovituri de vargă şi o lună întreagă el trebuie să îndeplinească muncă pentru rege...

...

12. Dacă un om va sădi o grădină sau va săpa o fântână şi va creşte pomi pe ogorul tovarăşului său, iar stăpânul ogorului va privi şi nu se va împotrivi, atunci grădina e liberă pentru cea care a sădit-o, dar el trebuie să dea stăpânului ogorului prefăcut în grădină, ogor pentru ogor.

13. Dacă un om nu pe pământul său necultivat va sădi o grădină, va săpa o fântână şi va creşte legume sau pomi, atunci împotriva lui trebuie să se aducă mărturie, şi el trebuie dat pe faţă, şi când va veni stăpânul ogorului, atunci el poate lua şi grădina împreună cu roadele muncilor.

14. Dacă un om nu pe pământul său necultivat s-a îngrădit şi va face cărămizi, atunci împotriva lui trebuie să se aducă mărturie şi el să fie dat pe faţă; el trebuie să dea pământul înapoi întreit şi cărămizile i se vor lua. Lui trebuie să i se dea 50 de lovituri de vargă şi o lună întreagă el trebuie să îndeplinească muncă pentru rege.

...

17. Dacă în fântâni este apă, care vine pentru irigaţie şi pentru lucrarea ogoarelor, atunci stăpânii ogoarelor trebuie să se ajute unul pe altul; fiecare trebuie să îndeplinească munca pentru ogorul său şi să-şi irige ogorul său; iar dacă printre ei sunt din aceia care nu se învoiesc, atunci acela dintre ei care se învoieşte trebuie să ceară judecători, să ia document de la judecători şi să îndeplinească munca; această apă el o poate lua pentru sine şi să-şi irige ogorul; nimeni altul nu trebuie să irige.

18. Dacă este apa lui Adad[354], care vine pentru irigaţie şi pentru lucrarea ogoarelor, atunci stăpânii ogoarelor trebuie să se ajute unul pe altul; fiecare trebuie să îndeplinească munca pentru ogorul său şi să-şi irige ogorul. Iar dacă printre ei sunt din aceia care nu se învoiesc, atunci acela dintre ei care se învoieşte poate să ia document de la judecători împotriva acelora care nu se învoiesc. Starostele şi cinci „mari" ai aşezării trebuie să fie de faţă..., ... lui trebuie să i se dea ... lovituri de vargă şi o lună întreagă el trebuie să îndeplinească muncă pentru rege.

(După Lascu, Daicoviciu 1960)

---

353 Probabil, un zăgaz.

354 Ploaia.

Din Analele lui Assurbanipal[355]

Textul cronicii regelui Asiriei Assurbanipal (668-627 a. Chr.) a fost scris pe o prismă de lut, care datează din anul 636 a. Chr. Aceasta a fost descoperită în anul 1878 de către arheologul Ormuzd Rassam în timpul săpăturilor de la Ninive. Limba cronicii este babiloneana literară, cu multiple asirisme.

Eu sunt Assurbanipal, creaţia lui Assur şi Belit, marele moştenitor al Bit-riduti[356], numele căruia Assur şi Sin, stăpânul coroanei, demult l-au numit la guvernare şi pe care l-au creat în pântecele mamei sale pentru a păstori ţara Assur. Shamash, Adad şi Ishtar mi-au poruncit, prin hotărârea lor dreaptă, să guvernez. Assurahiddina[357], regele Asiriei, tatăl, creatorul meu, a respectat cuvântul lui Assur şi Belit, zeii, sfetnicii săi, care i-au poruncit să mă facă rege. În luna ayar[358], luna lui Ea, stăpânul neamului omenesc, în ziua a 12-a, ziua binecuvântată pentru ofrandele aduse zeiţei Gula, întru înfăptuirea lăudatei porunci, rostite de Assur, Belit, Sin, Shamash, Adad, Bel, Nabu, Ishtar din Niniveh, Regina Kidmuri, Ishtar din Arba-ilu, Ninurta, Nergal şi Nusku, a adunat el oamenii ţării Assur, de la mic la mare, de la Marea de Sus şi de Jos[359], i-a adus la jurământ şi la jurământul sacru şi a întărit înţelegerile pentru protejarea moştenirii tronului meu, iar apoi şi a regalităţii mele în Assur.

În prima mea campanie, în Magan şi Meluhha[360] cu adevărat am pornit eu. Tarku[361], regele ţărilor Musur (Egipt) şi Kusi (Etiopia), pe care Assurahiddin[362], tatăl, creatorul meu, l-a înfrânt, cuprinzându-i ţara, acest

---

355 Assurbanipal – regele Asiriei (668-627 a. Chr.). A creat renumita bibliotecă din Niniveh. Domnia lui marcase apogeul Asiriei.

356 Bit-riduti – haremul din palatul regal, locuinţa regală, care a devenit centrul guvernării centrale a statului asirian.

357 Asarhaddon, tatăl lui Assurbanipal îl numise iniţial moştenitor al tronului pe fiul său cel mai mare Shamashshumukin, născut de o babiloniană, în timp ce pe Assurbanipal, cel de-al doilea fiu, născut de o asiriană, îl pregătea pentru preoţie. Însă, aristocraţia militară asiriană nu-şi dorea un rege născut de o babiloniană. Astfel, în anul 670 a. Chr. l-a determinat pe Asarhaddon să-l numească succesor la tron pe Assurbanipal; Shamashshumukin, prin voia tatălui său, a fost proclamat moştenitor al tronului babilonian. Aceste evenimente sunt prezentate de Assurbanipal în cronică drept îndeplinirea de către Asarhaddon a voinţei zeilor. Ulterior, Shamashshumukin a pornit o răscoală a popoarelor supuse împotriva dominaţiei asiriene (652-648 a. Chr.), care a fost înfrântă de către Assurbanipal.

358 Ayar (iyar) – a doua lună a calendarului asiro-babilonian, care corespunde aproximativ cu lunile aprilie-mai.

359 Marea de Sus – Mediterană; Marea de Jos – Golful Persic.

360 În cazul dat este vorba despre Egipt, chir dacă aceste denumiri străvechi se referă la regiuni din nordul Arabiei.

361 Taharqa – rege al Egiptului din dinastia a XXV-a (kushită), care a domnit între anii 690-664 a. Chr.

362 Asarhaddon – rege al Asiriei (680-669 a. Chr.), care cucerise Egiptul în anul 671 a. Chr.; Kush (Etiopia) nu a fost niciodată cucerită de asirieni. Răscoala anti-asiriană în Egipt a

Tarku a uitat puterea lui Assur[363] și a lui Ishtar[364], marii zei, stăpânii mei, și s-a bizuit pe propria lui putere. Împotriva regilor și supraveghetorilor pe care i-a așezat în Egipt tatăl, creatorul meu, a pornit el pentru a ucide, a jefui și pentru a lua Egiptul. El a intrat în Memphis, orașul pe care tatăl, creatorul meu, l-a cucerit și la anexat la hotarele Asiriei. O ștafetă iute a venit la Ninive și mi-a comunicat. Din pricina acestor lucruri inima mea a fost cuprinsă de mânie și ficatul mi s-a aprins. Am ridicat eu mâinile, m-am rugat lui Assur și lui Ishtar asiriana. Mi-a adunat eu slăvitele oști, pe care mi le-au dat Assur și Ishtar, și m-am îndreptat spre Egipt și Etiopia. În timpul campaniei mele, 22 de regi, sclavi supuși mie, de pe țărmul mării, din mijlocul mării și de pe uscat[365], mi-au adus grelele lor ofrande și mi-au sărutat picioarele. Pe acești regi, cu oștile și corăbiile lor, pe mare și pe uscat, împreună cu oștile mele, i-am trimis eu pe drum și pe cale. În grabnic ajutor regilor și guvernatorilor, care în Egipt mi-au fost mie sclavi supuși, am gonit eu cu repeziciune și am ajuns la Karbanitu[366].

Tarku, regele Egiptului și al Etiopiei, auzind de apropierea campaniei mele, și-a adunat luptătorii pentru luptă, încăierare și bătălie. Cu ajutorul lui Assur, Bel[367] și Nabu[368], marii zei, stăpânii mei, care merg de partea mea, în luptă în câmp deschis i-am înfrânt pe luptătorii lui. Tarku a auzit la Memphis despre înfrângerea luptătorilor lui, strălucirea lui Assur și a lui Ishtar l-a cuprins și el și-a pierdut mințile; strălucirea regalității mele, cu care m-au împodobit zeii cerurilor și ai pământului, l-a copleșit. El a părăsit orașul Memphis și, pentru scăparea sufletului său, a fugit la Theba. Acel oraș (Memphis) eu l-am luat, am dus în el pe luptătorii mei și i-am așezat acolo... *(urmează lista guvernatorilor nomelor Egiptului, în special, ale celui de Jos).* Pe acești regi, guvernatori și supraveghetori, pe care în Egipt i-a așezat tatăl, creatorul meu, și care în fața năvalei lui Tarku și-au părăsit demnitățile și s-au împrăștiat în stepă, eu i-am întors și i-am așezat la locurile lor, după demnitățile lor. Egiptul și Etiopia, pe care le-a cucerit tatăl, creatorul meu, eu le-am luat din nou[369]. Eu am întărit serviciul de pază mai mult ca înainte și am încheiat tratate. Cu mare pradă și mulți prizonieri m-am întors eu la Ninive.

Apoi acești regi, toți, pe care eu i-am așezat, au păcătuit față de jurământul dat mie, n-au respectat jurământul față de marii zei, au uitat binele pe care li l-am făcut eu și inima lor a urzit răul. Ei rosteau cuvântări viclene, și-au dat lor sfaturi păgubitoare: „Tarku este izgonit din Egipt, dar în ceea ce ne privește,

---

început în 669 a. Chr., iar prima expediție a lui Assurbanipal aici a avut loc în anul 667 a. Chr.

363 Zeul suprem al Asiriei.

364 Zeița dragostei și fertilității la babilonieni.

365 Este vorba de regii Feniciei, Siriei și Palestinei, supuși Asiriei.

366 Oraș în Egipt din partea de răsărit a deltei Nilului, a cărui localizare nu este cunoscută.

367 „Stăpânul": numele semitic al lui Enlil, deseori identificat cu Marduk.

368 Nabu sau Tutu – zeul înțelepciunii. Principalul centru cultual al acestuia era orașul Borsippa.

369 Expresie ce semnifică anexarea la Asiria, însoțită, de obicei, de o colonizare asiriană.

cum să ne menținem?" La Tarku, regele Etiopiei, și-au trimis ei curierii pentru aducerea jurământului și încheierea prieteniei: „Să se statornicească între noi prietenie și să fim unul cu altul în bună înțelegere; țara o vom împărți între noi și să nu fie printre noi un alt stăpân". Împotriva luptătorilor Asiriei, oastea maiestății mele, pe care eu i-am așezat pentru alianță militară cu ei, ei căutau să facă lucruri rele. Oamenii mei de încredere au auzit aceste cuvinte, au pus mâna pe curierii lor cu mesaje și le-au legat mâinile și picioarele cu legături de fier și cu cătușe de fier. Jurământul lui Assur, regele zeilor, i-a ajuns, căci au păcătuit împotriva jurământului; zeii cei mari au luat în mâinile lor binele, căci eu le-am făcut bine. Iar pe oamenii din Sais, Mendes, Tanis[370] și din alte orașe, care au fost cu ei și au urzit răul, de la mic la mare i-au trecut prin sabie, nu au lăsat din ei niciun om; trupurile lor le-au spânzurat pe stâlpi, le-au jupuit de piele, acoperind cu ea zidurile orașului. Pe acești regi, care au căutat să facă rău luptătorilor Asiriei, i-au trimis vii la mine, la Ninive.

Dintre ei, eu l-am milostivit pe Niku[371] și am reînviat sufletul lui; eu am mărit jurământul mai mult ca înainte și am încheiat cu el un tratat întărit cu jurământ. Eu l-am îmbrăcat pe el în veșminte pestrițe, i-am pus un lanț de aur, semn al regalității, cu inele de aur i-am acoperit degetele, i-am dat un pumnal de fier la cingătoare, cu teacă de aur, scriind pe el numele meu; care, cai, catâri pentru călătoria maiestății sale i-am dăruit eu lui, pe oamenii mei de încredere, guvernatori pentru alianța militară cu el, i-am trimis cu el împreună. Acolo unde tatăl, creatorul meu, l-a așezat pe tron în Sais, l-am întors eu pe el la loc; iar pe Nabushezibanni (Psammetich), fiul lui, l-am așezat eu în Athribis[372]. Eu i-am făcut lui mai mult bine și milostenie decât tatăl, creatorul meu.

Pe Tarku, acolo unde a fugit, groaza de armele lui Assur, stăpânul meu, l-a cuprins și el a plecat cu soarta nopții sale. Apoi Tashdamane[373], fiul lui Shabaku[374], s-a urcat pe tronul regatului său. El a făcut din Theba și Heliopolis sprijinul său, și-a adunat forțele sale armate. Pentru a se lupta cu luptătorii mei, fiii Asiriei, care erau la Memphis, el și-a adunat detașamentele de luptă. Pe acești oameni i-a închis el și a pus mâna pe ieșirile lor. Un trimis iute a sosit la Ninive și mi-a spus despre aceasta.

---

370 Orașe din delta Nilului.

371 Necho – nomarhul Saisului și Memphisului, care în anul 667 a. Chr. a condus răscoala anti-asiriană a nomarhilor egipteni, suferind înfrângere și fiind dus în Ninive. Assurbanipal, încercând să-și consolideze dominația în Egipt, îl grațiază pe Necho, înapoindu-i vechile stăpâniri, iar fiului acestuia, Psammetich (viitorul faraon Psammetich I (664-610 a. Chr.), fondatorul dinastiei a XXVI-a), îi oferă Athribisul. Devenind un supus fidel al asirienilor, Necho moare în anul 663 a. Chr., apărând alături de asirieni orașul Memphis, asediat de faraonul kushit Tanutamon.

372 Oraș în delta Nilului.

373 Tanutamon – ultimul rege din dinastia a XXV-a (kushită) a Egiptului, care a domnit între anii 664-656 a. Chr.

374 Shabaqa – rege kushit, întemeietorul dinastiei a XXV-a a Egiptului, care a domnit între anii 720-706 a. Chr.

În cea de-a doua campanie a mea[375], mi-am îndreptat calea spre Egipt și Etiopia. Tashdamane, auzind despre mișcarea campaniei mele, că eu am intrat în hotarele Egiptului, a părăsit orașul Memphis și, pentru scăparea sufletului său, a fugit la Theba. Regii, guvernatorii și supraveghetorii pe care eu i-am așezat în Egipt, au venit la mine și mi-au sărutat picioarele. Pe urma lui Tashdamane mi-am îndreptat eu calea; el a văzut înaintarea puternicei mele lupte, a părăsit Theba și a fugit la Kipkipi[376]. Acel oraș (Theba) în întregime, cu ajutorul lui Assur și al lui Ishtar, l-au cucerit mâinile mele. Argint, aur, pietre alese, toată bogăția palatului lui, veșminte pestrițe și de pânză, cai mari, oameni – bărbați și femei, două obeliscuri înalte, făcute din aliaj curat de aur, cu greutatea de 2500 de talanți[377], care stăteau la porțile templului, eu le-am smuls din locurile lor și toate acestea le-am luat în Asiria. Eu am capturat mulți prinși, fără număr, din Theba, am făcut amare pentru Egipt și Etiopia armele mele și am întărit victoria mea. Cu mâinile pline eu m-am întors cu bine la Ninive, orașul stăpânirii mele.

În cea de-a treia campanie a mea[378], cu adevărat am pornit eu asupra lui Baal, regele din Tyrus, care trăiește în mijlocul mării, pentru că nu a respectat poruncile regalității mele, nu a ascultat cuvintele gurii mele. Eu am înălțat împotriva lui întărituri, am pus mâna pe drumurile lui pe mare și pe uscat, l-am strâns, i-am scurtat răsuflarea, l-am încovoiat sub jugul meu. Pe fiica lui și pe fiicele fraților lui mi le-a trimis el ca ostatice. Pe Iahimilk, fiul său, care niciodată nu trecuse peste mare[379], l-a trimis, în același timp, pentru a face slujbă la mine. Eu am luat de la el pe fiica lui și pe fiicele fraților lui cu tribut bogat; eu l-am milui pe fiul lui și l-am întors și i l-am dat înapoi.

Iakinlu, regele Arwadului[380], care trăia în mijlocul mării, care nu s-a închinat în fața regilor, a taților mei, s-a încovoiat sub jugul meu; pe fiica lui cu tribut bogat a trimis-o el la mine, la Ninive, ca ostatică, și a sărutat picioarele mele.

Mugallu, regele din Tabal[381], care împotriva regilor, a taților mei, rostea cuvinte răzvrătitoare, pe fiica lui cu tribut bogat a trimis-o el la mine, la Ninive, ca ostatică, și mi-a sărutat picioarele. Eu am statornicit asupra lui Mugallu un tribut anual în cai.

Sandasharme, cilicianul[382], care nu s-a închinat în fața regilor, a taților mei, care n-a târât jugul lor, pe fiica lui cu tribut bogat a trimis-o el la mine, la Ninive, ca ostatică, și a sărutat picioarele mele.

---

375 Anul 663 a. Chr.

376 Oraș din extremitatea sudică a Egiptului sau din Kush.

377 Echivalentul a 75 de tone.

378 Circa 660 a. Chr.

379 Adică, nu părăsise partea insulară a Tyrului.

380 Arwad (actualul Ruad) – mare oraș din nordul Feniciei, așezat pe o insula de lângă litoral, care s-a opus cu vehemență cuceritorilor asirieni.

381 Regiune în Cappadocia, în partea de est a Asiei Mici.

382 Regele din Kue (Kaua), partea estică a Ciliciei (pe țărmul sudic al Asiei Mici).

Când Iakinlu, regele Arvadului, s-a sfârşit, Azibaal, Abibaal, Adunibaal, Sapatibaal, Budibaal, Baal-Iashub, Baalhanun, Baalmaluk, Abimilk şi Ahimilk, fiii lui Iakinlu, care trăiau în mijlocul mării, din mijlocul mării s-au ridicat[383] şi cu ofrande grele au venit şi au sărutat picioarele mele. Eu cu bucurie m-am uitat la Azibaal şi l-am pus pe tronul Arvadului. Pe Abibaal, Adunibaal, Sapatibaal, Budibaal, Baal-Iashub, Baalhanun, Baalmaluk, Abimilk şi Ahimilk i-am îmbrăcat în veşminte pestriţe, cu inele de aur le-am acoperit degetele şi i-am aşezat în faţa mea.

Lui Guggu[384], regele Lidiei, ţinut de cealaltă parte a mării, loc depărtat, al cărui nume nu-l auziseră regii, taţii mei, Assur, zeul, creatorul meu, i-a arătat numele meu în vis, spunându-i: „Îmbrăţişează picioarele lui Assurbanipal, regele Asiriei, şi în numele lui învinge-i pe duşmanii tăi". Îndată ce a văzut el acest vis, a trimis pe solul lui să mă salute pe mine; despre acest vis, pe care l-a visat, el a scris şi mi-a trimis veste prin solul său şi acela mi-a comunicat mie. De când a îmbrăţişat el picioarele regalităţii mele, cu ajutorul lui Assur şi al lui Ishtar, zeii, stăpânii mei, el i-a supus pe gimmirai (cimerienii)[385] care-i asupreau ţara, care nu se temuseră de taţii mei şi care nici picioarele regalităţii mele nu le îmbrăţişaseră. Dintre conducătorii cimerienilor, pe care i-a supus el, pe doi conducători i-a aruncat în lanţuri, fire şi cătuşe de fier şi cu grea ofrandă i-a trimis în faţa mea.

Pe solul său, pe care îl trimitea mereu să mă salute, el mai târziu l-a reţinut. Pentru că el nu a ascultat poruncile lui Assur, zeul, creatorul meu, pentru că s-a bizuit pe propria lui putere şi s-a mândrit în inima lui, pentru că şi-a trimis oştile pentru alianţă militară cu Pishamilku[386], regele Egiptului, care scuturase jugul stăpânirii mele, eu auzind, i-am implorat pe Assur şi pe Ishtar: „Fie trupul lui aruncat dinaintea duşmanilor lui, fie împrăştiate oasele lui!" Cum l-am rugat pe Assur, aşa s-a şi împlinit, şi trupul lui a fost aruncat dinaintea duşmanilor lui, iar oasele lui au fost împrăştiate. Cimerienii, pe care în numele meu, el i-a călcat în picioare, s-au ridicat şi au nimicit toată ţara lui.

Apoi, fiul lui[387] s-a urcat pe tronul lui; despre răul, pe care împotriva tatălui său, la rugămintea mea, l-au săvârşit zeii, ajutoarele mele, el mi-a scris şi a trimis cu solul său şi a îmbrăţişat picioarele regalităţii mele: „Tu eşti regele pe care-l conduc zeii! Pe tatăl meu tu l-ai blestemat şi lui i s-a întâmplat rău; pe mine, sclavul, care te cinstesc, binecuvântează-mă şi fie ca eu să duc jugul tău!"

(După Lascu, Daicoviciu 1960; Смрзе, Ређер 1963)

---

383 Adică au trecut din Arwad pe continent.

384 În greceşte Gyges. Lidia – un stat important din vestul Asiei Mici.

385 Cimerienii – nume generic dat războinicilor nomazi din stepele nord-pontice care invadaseră Asia Anterioară la sf. sec. VIII a. Chr., desfăşurând pe parcursul sec. VII a. Chr., razii pe teritoriului Urartu, Asiriei şi al Asiei Mici, provocând distrugeri importante.

386 Psammetich I. Vezi şi nota 360.

387 Fiul lui Gyges – regele lidian Ardis (652-615 a. Chr.).

Contract de vânzare-cumpărare din Asiria

Un câmp pentru semănat grâu, de o astfel de întindere, încât trebuie 35 de baniţe de grâu pentru a-l însămânţa, situat lângă oraşul Sairi[388], mărginit de proprietatea lui Irsisi... şi de livezile de păşunat comune, Iddina l-a cumpărat pentru preţul de 5 mine de argint.

Preţul a fost stabilit în chip definitiv, câmpul a fost plătit şi cumpărătorul a intrat în stăpânirea lui, aşa încât rezilierea contractului nu mai poate fi admisă.

Dacă cineva, la un moment dat, ar vrea să conteste vânzarea, fie Nabuisib, fie fiii săi, fie fraţii săi, şi dacă intentează vreo acţiune împotriva lui Iddina, împotriva fiilor săi sau a fiilor fiilor săi, pentru a cere rezilierea contractului, el va plăti 10 mine de argint[389], o mină de aur, pentru tezaurul zeiţei Ishtar, care locuieşte la Ninive, şi, pe de-asupra, el va răscumpăra cumpărătorului înzecit preţul de vânzare; el va putea introduce acţiune, dar nu va putea avea câştig de cauză.

În faţa a nouă martori şi a judecătorului.

(Urmează data şi semnăturile martorilor)

(După Lascu, Daicoviciu 1960)

Privilegiile oraşelor babiloniene

Textul de mai jos a fost redactat în jurul anului 700 a. Chr. şi adresat, probabil, regelui Asiriei, Sennaherib (705-681 a. Chr.). Documentul a fost descoperit pe o tăbliţă de lut din biblioteca lui Assurbanipal.

I. Dacă regele nu va respecta dreptul, oamenii lui se vor răscula, ţara lui se va goli.

II. Dacă dreptul ţării sale nu-l va respecta, Ea[390], regele sorţii, îi va schimba soarta şi-i va da alta; dacă pe înţeleptul său nu-l va respecta, zilele lui vor fi scurte; dacă pe vizir[391] nu-l va respecta, ţara lui se va răscula împotriva lui; dacă îl va respecta pe răufăcător, sfatul ţării se va schimba; dacă însă el va respecta opera lui Ea, zeii cei mari, potrivit înţelepciunii şi dreptăţii îi vor statornici soarta.

III. Dacă îl va asupri pe un locuitor din Sippar şi va hotărî un proces în folosul unui străin, Shamash[392], judecătorul cerului şi al pământului, va statornici în ţara lui un drept străin, iar înţelept şi judecători pentru judecată nu vor fi.

IV. Dacă locuitorii din Nippur i se vor adresa lui într-un proces, iar el, de dragul mitei, îi va asupri, Enlil[393], stăpânul ţărilor, va împinge asupra lui un

---

388 Oraş neidentificat.

389 O mină echivala cu 504 g.

390 Vezi nota 298.

391 Cel mi înalt demnitar în Babilon.

392 Shamash – zeul soarelui, al luminii şi al dreptăţii, era protectorul oraşului Sippar, unul din centrele cultului său.

393 Enlil, zeul suprem al sumerienilor, era protectorul oraşului Nippur, centrul cultului său.

dușman străin și pe luptătorii lui îi va da dușmanului să-i doboare; principele și omul lui de încredere[394] vor fi alungați în dispreț pe stradă.

V. Dacă el va lua argintul babilonenilor și-l va pune în vistierie, dacă el va asculta procesul babilonenilor, dar va hotărî să fie părtinitor, Marduk[395], stăpânul cerurilor și al pământului, va așeza peste el pe dușmanul lui, averea și bogăția lui le va dărui dușmanului lui.

VI. Dacă va porunci el ca vina să fie aruncată pe un locuitor din Nippur, din Sippar sau din Babilon, așa încât ei vor fi duși la închisoare, acolo unde a fost aruncată vina orașul va fi nimicit în beznă și acolo unde au fost aruncați ei în închisoare va intra dușmanul străin.

VII. Dacă Sippar, Nippur și Babilon el le va ridica[396] în întregime, dacă va porunci să li se impună „coșul de construcție”[397], sau slujba militară, sau chemarea crainicului[398], Marduk, cel mai înțelept dintre zei, prințul înțelept, va întoarce țara lui către dușmanul lui, iar poporul țării lui va purta coșul de construcție pentru dușmanul lui; Anu, Enlil și Ea[399], zeii cei mari care locuiesc în ceruri și pe pământ, vor acorda, în sfatul lor, acestor oameni privilegii.

VIII. Dacă va porunci el ca locuitorii din Sippar, Nippur sau Babilon să dea furaj cailor de luptă, caii care au mâncat furajul lor vor fi mânați ca impozit în vite pentru dușman.

IX. Dacă acești oameni vor fi luați în gloatele oștirii țării... regelui, Irra[400] cel puternic, care merge în fruntea oștirii lui, va birui oastea lui și va pleca cu dușmanul lui, se vor dezlega hamurile boilor lui, ogoarele și grădinile lui se vor schimba...

X. Dacă tributul de vite mici... îl vor strânge, Adad, udătorul cerurilor și al pământului, va prăpădi cu foamea fiarele lui sălbatice de stepă și va murdări jertfele lui Shamash.

XI. Dacă vizirul sau omul de încredere, apropiat regelui, vor face rele treburile lor, vor lua de la ei mită, la porunca lui Ea, stăpânul oceanului, vizirul sau omul de încredere vor muri de armă, locul lor se va preface în pustiu, lucrurile lor le va duce vântul, faptele lor se vor duce cu furtuna, contractele lor vor fi mișcate, stelele[401] lor se vor schimba, ei vor fi scoși în drum, vor fi puși în cătușe; Nabu, scribul din E-Saghila[402], legătura tuturor cerurilor și a pământului, cel care cârmuiește toate, cel care învață regalitățile, va mișca orânduiala țării și vor proclama alta.

XII. Fie păstor, fie economul unui templu, fie omul de încredere al

---

394 Termen folosit în documentele asiriene noi pentru a desemna anumiți demnitari, în primul rând, guvernatori.

395 Zeul protector al Babilonului.

396 Adică, le va mobiliza.

397 „Coșul de construcție” – prestație în muncă pentru ridicarea diferitor construcții.

398 Recrutarea.

399 Ca zei ai celor trei părți ale universului: cerul, pământul și apele subpământene.

400 Zeul ciumei și al morții. Centrul cultului său era orașul Kuta.

401 Monumente sculpturale.

402 Templu din Babilon.

regelui, cei care, în Sippar, Nippur sau Babilon, vor fi în funcția de econom al templului, dacă ei le vor impune coșul de construcție al templelor marilor zei, zeii cei mari se vor mânia, se vor depărta de locuințele lor, nu vor intra în sanctuarele lor...

(După Lascu, Daicoviciu 1960)

Documente juridice din Regatul Noului Babilon

Documentele de mai jos au fost scrise pe tăbliță de lut în dialectul babilonean al limbii akkadiene.

Contract de împrumut

1. ... și o treime de mină și 5 shekeli de argint[403], pe care Ikisha, fiul lui Belusur, fiul bijutierului, i-a dat lui Belishunu, fiul lui Muballistu, fiul pretului lui Shamash, și lui Belushabshi, fiul lui Aiia, fiul pescarului.

Din prima zi a lunii sivan, la o mină un shekel va crește pe ei în fiecare lună.

Unul pentru altul răspunde.

Martori: Nabuzeriddin, fiul lui Inakibibel, fiul preotului lui Adad; Belishunu, fiul lui Sillai, fiul lui Sintabni; Șumukin, fiul lui Sadu, fiul lui Shamashbari și preotul Nabuzerukin, fiul lui Belibni, fiul preotului Belit-Eanna.

Babilon, luna aiar, ziua a cincea,
anul al 21-lea al lui Nabucodonosor[404], regele Babilonului.

(După Lascu, Daicoviciu 1960)

Contract de împrumut

12 mine de argint, aparținând fiului regelui și încredințate unui oarecare Nabusabitkati, curtean al fiului regelui, au fost date lui Sumukin, fiul lui Mushallimili. În luna nisan, argintul, 12 mine, numai capitalul, el trebuie să-l înapoieze.

Toată averea care e în așezare și ogorul, cât este, sunt zălog al fiului regelui. Alt creditor asupra lor nu trebuie să aibă putere.

Până când Nabusabitkati nu va lua înapoi argintul, răspunderea pentru argintul luat o poartă Nabuhaiddin, fiul lui Șilai, fiul lui Eghibi.

(Urmează lista martorilor și numele scribului).

Orașul Babilon, luna elul, ziua a 10-a,
anul al doilea al lui Neriglisor[405], regele Babilonului.

(După Lascu, Daicoviciu 1960)

---

[403] Un shekel echivala cu 8,4 g. 1 mină era egală cu 60 de shekeli.

[404] Nabucodonosor al II-lea (604-562 a. Chr.).

[405] Nergl-shar-usur, rege al Babilonului între 559-556 a. Chr., ginere și urmaș al lui Nabucodonosor al II-lea.

Vânzarea unui fiu

Adiili, fiul lui Nabuzeriddin, şi Huliiti, soţia lui, l-au dat pe Mardukapla, fiul lor, pentru preţul stabilit, lui Şulai, fiul lui Zerukin.

Pentru pretenţii sau acţiuni civile care s-ar ivi în legătură cu Mardukapla, Adiili şi Akkadu poartă răspunderea.

(Lista martorilor şi numele scribului).

Sătucul lui Mushalimmarduk. Luna shebat, ziua a 26-a,
anul al optulea al lui Nabucodonosor, regele Babilonului.

(După Lascu, Daicoviciu 1960)

Chitanţă

Procentele pentru argintul său până la sfârşitul lunii sivan, în al 16-lea an al lui Nabonid[406], regele Babilonului, Ghimillu, fiul lui Mardukshumibni, fiul fierarului, de la Nabubalatsuikbi, fiul lui Ghimillu, fiul preotului lui Adad, le-a primit. Ei au primit câte un document.

(Lista martorilor şi numele scribului).

Babilon, luna tammuz, ziua a 10-a,
anul al 16-lea al lui Nabonid, regele Babilonului.

(După Lascu, Daicoviciu 1960)

Contract de căsătorie

4 mine de argint, restul zestrei lui Hamaia, fiica lui Aplai, fiul lui Belihaiddin, fiul olarului, nevasta lui Balatsu, fiul lui Mardukzeribni, fiul lui Eapattanu, le-a dat lui Aplai, tatăl ei, fiul lui Belihaiddin, fiul olarului. Toată averea lui, care e în aşezare, şi ogorul, cât este, sunt zălogul lui Hamaia. Alt creditor nu trebuie să aibă asupra lor putere până când Hamaia nu va primi argint 4 mine, restul zestrei ei.

(Lista martorilor).

Babilon, luna tishri, ziua a 27-a,
anul al 11-lea al lui Nabucodonosor, regele Babilonului.

(După Lascu, Daicoviciu 1960)

---

406 Ultimul rege al Babilonului (555-539 a. Chr.).

III. REGATUL HITTIT

Regatul Hittit s-a constituit pe teritoriul Asiei Mici, în partea centrală şi de est a Anatoliei, cunoscând diferite etape de expansiune, devenind o putere politică şi militară importantă în Orientul Apropiat. Întemeietorii statului au fost hittiţii – popor indo-european stabilit în Anatolia la începutul mileniului II a. Chr.

Regatul Vechi:
1690-1490 a. Chr.

Regautl Mijlociu:
1490-1400 a. Chr.

Regatul (Imperiul) Nou:
1400-1190 a. Chr.

Codul de legi al regilor hitiţi

Codul de legi al regilor hitiţi s-a păstrat pe două tăbliţe cu scriere cuneiformă în limba nesită, limba oficială a ţării. El datează din secolele XIV-XIII a. Chr. Codul reprezintă o culegere destul de nesistematică, fără să aibă o introducere sau o încheiere, asemenea codului lui Hammurapi.

Codul prezintă o mare importanţă pentru cunoaşterea economiei, a dreptului familial şi a orânduirii de stat a societăţii hitite. Caracteristic este deosebirea profundă dintre situaţia sclavilor şi cea a oamenilor liberi. Pentru acelaşi delict, un om liber este supus la o simplă amendă în bani sau în natură, în timp ce sclavul e pedepsit cu cruzime.

1. Dacă cineva va omorî într-o cearta pe un bărbat [liber] sau pe o femeie [liberă], el îl va îngropa. De asemenea, el dă patru capete, fie bărbaţi, fie femei. Casa lui o dă ca asigurare.

3. Dacă pe un bărbat [liber] sau pe o femeie [liberă] cineva îl răneşte aşa încât el va muri, [dar numai] mâna lui va greşi, atunci el [îl sau o] va îngropa; de asemenea, două capete dă el. Casa lui o dă ca asigurare.

7. Dacă cineva va vătăma ochiul unui om liber sau îi va scoate dinţi, atunci înainte se dădea o mină de argint, acum el dă 20 de shekeli[407] de argint; casa şi-o dă ca asigurare.

20. Dacă cineva din oraşul Hatti[408] va fura un sclav hittit de neam din

[407] Un shekel cântărea 8,4 g., o mină avea 60 shekeli.
[408] Sau Hatushash, capitala statului hittit [azi Bogazköy, Turcia].

ţara Luviei[409] şi-l va aduce în ţara Hatti, iar stăpânul lui îl va găsi, atunci el va plăti 12 shekeli de argint şi-şi dă casa ca asigurare.

21. Dacă cineva va fura sclavul unui bărbat luvian din ţara Luvia şi-l va duce în ţara Hatti şi stăpânul lui îl găseşte, atunci el îşi va lua înapoi sclavul.

24. Dacă un sclav sau o sclavă va fugi, atunci [bărbatul] în casa căruia stăpânul sau îl va găsi, va da plată pentru un bărbat, pentru o lună, 12 shekeli de argint, iar pentru o femeie, pentru o lună va da plata 6 shekeli de argint.

40. Dacă [lotul] unui bărbat al armelor se eliberează [şi] un om, care face slujba, e numit, atunci omul care face slujba va spune: „Aceasta este slujba mea militară şi aceasta este munca mea pentru rege". Atunci el îşi ia lotul bărbatului armelor, execută slujba militară şi îndeplineşte munca pentru rege. Dacă el refuză sa facă slujba militară, atunci lotul omului armelor se eliberează [din nou], el [îl] pierde şi-l lucrează oamenii obştii. Dacă regele va da un prizonier, atunci lui nu i se dă lot şi el devine om al armelor.

55. Daca un om liber va omorî un şarpe şi va rosti atunci numele cuiva, atunci el trebuie să plătească pentru aceasta o mină de argint; dacă aceasta a făcut-o un sclav, atunci el trebuie pentru aceasta să moară.

57. Dacă, într-un an de foamete, cineva îl însufleţeşte pe un om liber[410], atunci acesta îi va da pe înlocuitorul lui; dacă e sclav, atunci da 10 shekeli de argint.

95. Dacă un sclav va jefui o casă, atunci el trebuie să dea fără pagubă înapoi ceea ce a furat. Pentru furt el trebuie să dea 6 shekeli. Nasul şi urechile sclavului se vor tăia şi [cu aceasta înfăţişare] el va fi înapoiat stăpânului. Dacă el a furat mult, atunci i se impune mult. Dacă el a furat puţin, atunci i se impune puţin. Daca stăpânul lui va spune: „Voi răscumpăra pagubele pentru dânsul", atunci să le răscumpere. Dacă el va refuza, atunci îşi pierde sclavul.

98. Dacă un om liber va da foc unei case, atunci el trebuie să construiască din nou casa.

99. Dacă un sclav va da foc unei case şi stăpânul va răscumpăra paguba pricinuită de el, atunci nasul şi urechile sclavului vor fi tăiate şi [cu această înfăţişare] el va fi dat stăpânului. Dacă însă acela nu răscumpără pagubele, atunci pierde sclavul.

(După Смруве 1950)

Reglementarea succesiunii la tronul hittit

Text în limba nesită, limba oficială a statului hittit, descoperit în arhiva de la Bogaskoi, în anul 1906. În acest document e expusă hotărârea regelui Telepin [a domnit în prima jumătate a secolului al XVII-lea a. Chr.] de a reglementa succesiunea la tronul ţării.

---

[409] Cilicia, regiune în partea de sud a statului hittit.

[410] Adică îi dă împrumut hrană sau bani.

Din textul de mai jos reiese că puterea regelui hittit nu era absolută în epoca statului hittit vechi. Regele trebuia să țină seama de aristocrația sclavagistă.

Ediția textului original: Keilschrifttexte aus Boghazkoi, Heft III, nr. 3.

... Acum, vărsarea de sânge a devenit ceva obişnuit în familia regală şi Iştaparni, regina, a murit, iar apoi a murit Ammuna, prinţul. Acum, zeii şi oamenii au declarat: „Bagă de seamă! în Hattushash[411] vărsarea de sânge a devenit ceva obişnuit". Acum eu, Telepin, am convocat tullia[412] – în Hattushash. De azi înainte nimeni nu va mai face rău unui membru al familiei [regale] şi nu-l va mai lovi cu pumnalul.

Rege să fie prinţul, fiul primei [soţii]. Daca nu există un prinţ de primul rang, [ci numai] unul care e fiu de rangul al doilea, şi el va fi rege, Daca nu există un prinţ, atunci [pentru aceea] oare e fiică de primul rang trebuie să se ia un soţ şi el va fi rege.

Astăzi, mâine, cel care va fi rege după mine, atunci, [în vremea lui], fraţii lui, fiii lui, rudele lui, membrii familiei lui şi luptătorii lui să fie uniţi şi tu trebuie să mergi [în campanie pentru] a-i ţine cu forţa în supunere pe duşmanii ţării. Aşadar, tu să nu spui: „eu iert". Tu nu trebuie sa ierţi nimic şi tu trebuie cu adevărat să-i asupreşti [pe duşmanii ţării]. Tu nu trebuie să ucizi pe cineva din familia [regală]. Aceasta nu este bine.

Apoi, cel care va fi rege şi va urzi răul împotriva fratelui sau surorii, atunci voi, pankuş[413], vorbiţi-i deschis pentru el: „Aceasta este o crimă". Citeşte în document: „Înainte, în Hattuşaş au fost multe omoruri şi [de aceea] zeii le-au trecut [spre hotărâre] marii familii [regale].

Acel [rege] care va săvârşi răul printre fraţi [şi] surori, răspunde cu capul regesc şi convocaţi tullia. Dacă el va săvârşi fapta sa, el trebuie s-o plătească cu capul. Să nu-[l] ucidă în taină. Să nu se pricinuiască rău casei lui, soţiei lui [şi] copiilor lui. Dacă un prinţ săvârşeşte o crimă, el trebuie s[-o] plătească cu capul. Să nu se pricinuiască rău casei lui şi copiilor lui. Ori pentru ce ar fi executaţi prinţii, [acesta] nu [are legatură] cu casele lor, cu ogoarele lor, cu viile lor, cu hambarele lor, cu sclavii lor, cu vitele lor mari şi cu vitele lor mici".

Acum, dacă vreun prinţ va săvârşi o crimă, el trebuie s[-o] plătească cu capul. Dar nu pricinuiţi rău casei lui [şi] fiului lui. A da un om sau un lucru al prinţilor nu e drept. Aceste fapte rele, oricine le-ar pune la cale, fie oameni [liberi]..., mai-marele slugilor palatului, mai-marele gărzilor, mai-marele paharnicilor, deoarece ei doresc sa ia averea unui prinţ şi ei vor spune: „oraşul cutare să fie al meu", ei fac rău stăpânului oraşului[414].

Acum, de azi înainte, în Hattushash, voi, servitorii palatului, păzitorii, aurarii, paharnicii, stolnicii, bucătarii, purtătorii sceptrului, oamenii

---

411 Capitala statului hittit [azi Bogazköy].

412 Sfatul nobilimii.

413 Adunarea nobilimii.

414 Zeului protector al oraşului.

„shalashhiiash”[415], nobilii comandanţi do oşti, aduceţi-vă aminte de aceasta.

Tanuva, Taharvailiş [şi] Taruhşuş[416], să fie semn în faţa voastră. Apoi, dacă cineva va face rău, sau tatăl casei, sau mai-marele slugilor palatului, [sau] mai-marele paharnicilor [sau] mai-marele gărzilor, [sau] mai-marele nobililor comandanţi de oşti... şi voi, pankuş, puneţi mâna [pe el] şi pedepsiţi-l.

(După Cmpуве 1950)

Testamentul lui Hattusilis

Textul de mai jos este atribuit regelui Hattusilis I (1650-1620 a. Chr.).

Iată m-am îmbolnăvit. Eu vă prezentasem pe tânărul Labarna, drept acela care avea sa se suie la tron; eu, regele, l-am numit fiul meu, l-am îmbrăţişat, l-am ridicat în slăvi, m-am îngrijit de el fără răgaz. El, totuşi, s-a arătat un tânăr nedemn, ţinând cont de purtarea lui: nu a vărsat o lacrimă, nu mi-a arătat milă, e rece, fără inima. Atunci, eu regele, l-am chemat şi l-am adus la căpătâiul meu. Aşadar, nu se mai poate merge astfel înainte, să-mi tratez un nepot drept fiu! La cuvintele regelui nu a dat ascultare: dar la acelea ale mamei lui a dat ascultare, şarpele! Fraţi şi surori îi aduceau la ureche cuvinte rele: şi pe acelea le asculta! Dar eu, regele, am ştiut asta; şi atunci m-am înverşunat în lupta contra lupta. Acum gata! El nu-mi mai este fiu. Atunci mama lui a mugit ca un bou: „Mi-au sfâşiat pântecul în carne vie! L-au nimicit, şi tu îl vei ucide”. Dar eu, regele, i-am făcut oare vreun rău? Nu l-am făcut eu sacerdot? Totdeauna l-am onorat, gândindu-mă la binele lui. El însă nu a urmărit niciodată cu dragoste voinţa regelui. Cum ar putea, procedând după voinţa lui, să aducă dragoste lui Khattusha?...

Iată, Murshilis este acum fiul meu! Pe el trebuie să-l recunoaşteţi, pe el trebuie să-l puneţi pe tron. Lui divinitatea i-a pus daruri bogate în inimă. în ora războiului sau a insurecţiei fiţi alături de el, o slujitorii mei, o voi, căpeteniile oraşului!... Până acum, nimeni (din familia mea) nu mi-a dat ascultare. Dar tu, Murshilis, tu care eşti fiul meu, ascultă-mă! Dă ascultare cuvintelor tatălui tău!

(din Moscati 1982)

Despre incinerarea regilor după moarte

În a doua zi, la ivitul zorilor, femeile se duc la rugul acela ca să adune oasele şi stingă focul cu zece căni de bere, zece de vin si zece de valhi[417]. O amforă de argint de greutatea unei jumătăţi de mină şi douăzeci de sicli este

[415] Titlu necunoscut.

[416] Asasinii predecesorilor lui Telepinu.

[417] Tip de băutură.

umplută cu ulei fin. Iau apoi oasele cu o lappa[418] de argint şi le pun în uleiul fin din amfora de argint; apoi, le scot din uleiul fin şi le pun într-o pânză de in gazzarnulli[419], sub care e pusă altă pânză fină. După ce au adunat oasele, le înfăşoară în pânza de in şi apoi în pânza fină şi le pun pe un scaun; dacă este vorba în schimb de o femeie le pun pe un scăunaş. în jurul rugului, pe care a fost ars mortul, pun douăsprezece pânze; şi pe pânze pun o pastă grasă. Focul este stins cu berea şl cu vinul. în faţa scaunului pe care zac oasele pun o masă şi oferă pâini calde şi pâini dulci[420] de făcut bucăţele. Bucătarii şi servitorii de la masă, de îndată ce le e posibil, pun vasele pe masă şi de îndată ce le e posibil le iau. Tuturor celor ce au venit sa adune oasele li se dă de mâncare.

(din Moscati 1982)

Imnul lui Telepinu

(*dintr-un formular de rugăciune*)

Tu, o Telipinu, eşti un zeu suprem, numele tău este cel mai măreţ dintre toate celelalte.

Divinitatea ta este suprema printre zei, printre zei tu eşti cel mai slăvit, o Telipinu.

Tu eşti mare, o Telipinu, nu există un alt zeu mai luminat şi mai mare decât tine.

Tu eşti stăpânul judecaţii, tu domneşti pe pământ şi în cer, tu pui hotarele pământului, tu asculţi rugăciunile.

Tu, o Telipinu, eşti un zeu milostiv, tu atâţi mereu mila ta.

Omul un zeu milostiv, tu arăţi mereu mila ta.

Omul îţi este scump, o Telipinu, şi tu îl preamăreşti.

În orbita cerului şi a pământului, o Telipinu, eşti lumina, pe pământ eşti zeul slăvit.

Eşti tatăl şi mama oricărui pământ, eşti inspiratul stăpân al judecăţii.

În locul judecaţii eşti neobosit, printre vechii zei eşti preaslăvit.

Zeilor, tu, o Telipinu, tu le araţi riturile, vechilor zei le atribui menirile.

Pentru tine ei deschid poarta cerului; tu, slăvitul Telipinu, poţi trece prin poarta cerului.

Zeii cerului te ascultă, o Telipinu; cei de pe pământ ţi se supun, o Telipinu.

Orice ai spune, o Telipinu, zeii se închină înaintea ta.

Eşti tatăl, mama năpăstuitului, a înjositului, suferinţa celui umil, ca şi a celui obidit, tu, o Telipinu, o pui la suflet.

(din Moscati 1982)

---

418 Un fel de lingură.

419 Varietate de in.

420 Varietăţi de pâine numite *gug* şi *al*.

IV. FENICIA

Fenicia este o denumire generică istorico-geografică care cuprinde, de fapt, orașele de litoral ale Canaanului, precum Tyr, Sidon, Byblos etc., care nu reprezentau o comunitate politică, ci una etnoculturală. Ca și denumirea țării, numele populației de *fenicieni,* este un exonim. Proveniența acestuia este legată atât de cuvântul egiptean vechi *fnhw,* făcându-se referință la „tâmplari", „țara tâmplarilor", cât și de grecescul *φοῖνιξ* (purpură), sugestiv pentru vopseaua purpurie obținută de fenicieni. Apogeul orașelor feniciene începe la finele mileniului II a. Chr., culminând cu colonizarea litoralului mediteranean, până la cucerirea asiriană, apoi persană la mijlocul mileniului I a. Chr. Renumiți contructori de corăbii, negustori, pirați, fenicienii au inventat un sistem alfabetic de scriere.

Descrierea Feniciei

Fenicia își datorează faima își datorează faima locuitorilor ei, care sunt oamenii cei mai iscusiți, deosebit de pricepuți atât într-ale războiului, cât și într-ale păcii. Ei au născocit literele și scrierea și au introdus diferite arte, cum sunt: navigația pe mare, lupta navală, cârmuirea popoarelor, puterea regală, bătăliile. În Fenicia se află orașul Tyrus. Odinioară el era o insulă, dar acum acest oraș e unit cu uscatul și se află în decădere: digul construit în timpul cuceririi Tyrusului de către Alexandru e acum grămădit cu sate.

Dincolo de Tyrus se găsește încă și astăzi bogatul Sidon, care până la cucerirea lui de către perși, a fost cel mai mare oraș de lângă mare. Între Sidon și capul Euprosopon sunt așezate două orașe: Byblos și Botrys[421]. Odinioară, dincolo de Euprosopon erau trei orașe, la distanță cam de un stadiu unul de celălalt, și după numărul lor întregul ținut se numește Tripolis[422]. Mai departe urmează cetatea Simyra[423] și bine cunoscutul oraș Marathos[424].

În acest loc, coasta Asiei încetează de a mai ocoli lin marea; linia țărmului face o cotitură bruscă spre apus, formând un golf mare. Datorită poziției sale geografice, populația țărmurilor acestui golf trăiește în belșug. Țărmul

[421] La nord de Byblos.
[422] Adică ținutul cu trei orașe.
[423] În fundul golfului de la nordul capului Euprosopon.
[424] La nord de Simyra, în apropierea vechii localități feniciene Arados.

golfului e un ținut roditor, toate părțile lui fiind legate între ele de o mulțime de râuri navigabile; aici se face ușor comerț, iar prin el schimbul și îmbinarea bogățiilor pământului și mării...

(Pomponius Mela. Chronographia, I, 12)

Navigația fenicienilor în jurul Africii

XLII. Eu unul mă mir de cei care au hotărnicit şi împărţit uscatul în Lybia, Asia şi Europa, pentru că deosebirile dintre ele nu sunt mici de loc. Căci dacă în lungime Europa are o întindere cât amândouă celelalte la un loc, ca lăţime însă, după părerea mea, nu e vrednică nici măcar să fie asemănată cu ele[425].

E vădit în schimb că Libya este înconjurată de apă, afară de partea unde se află hotarul dinspre Asia. Necos[426], regele egiptenilor, este, după cunoştinţa noastră, cel dintâi care a dovedit acest adevăr. Acesta, după ce a întrerupt săparea canalului care duce din Nil la Golful Arabic[427], a trimis nişte fenicieni cu corăbii, poruncindu-le ca la întoarcere să treacă prin Coloanele lui Heracles[428] până vor ajunge iarăşi în Marea de miazănoapte[429] şi pe acolo să ajungă în Egipt. Fenicienii, pornind deci din Marea Erythree, îşi urmau drumul pe Marea de miazăzi[430]; cum sosea toamna, ei coborau pe uscat şi se apucau de semănat pământul Libyei prin locurile unde se nimereau să fi ajuns de fiecare dată, rămânând acolo până la seceriş. După seceratul grâului porneau din nou pe mare şi, când s-au împlinit doi ani, în cel de-al treilea, trecând prin Coloanele lui Heracles, s-au întors în Egipt. Ei povesteau lucruri pe care eu nu le cred – le-or fi dând poate alţii crezare – anume că, în timp ce făceau înconjurul Libyei, aveau soarele de-a dreapta lor[431].

---

425 Pentru cunoştinţele geografice din antichitate, Europa părea mai mare, îndeosebi „în lăţime", decât Asia şi Africa. Asia era cunoscută în răsărit până la India, iar spre nord-est existau cunoştinţe vagi despre populaţiile Asiei Centrale. În Africa era cuprins numai Egiptul cu coasta Mediteranei; Europa era cunoscută în sud şi est, dar limitele ei nordice şi apusene erau socotite mult mai departe decât sunt în realitate. Regiunile din nordul Mării Negre şi Mării Caspice până spre Don erau integrate tot în Europa.

426 Este vorba de Necho al II-lea, rege din dinastia XXVI-a din Egipt, având autoritate redusă la o parte din delta Nilului.

427 Despre încercarea lui Necho de a săpa un canal de la Nil la Marea Roşie, vezi *Herodot, II, CLVIII*.

428 Azi strâmtoarea Gibraltar.

429 Marea de miazănoapte în raport cu Africa este Marea Mediterană.

430 Marea de miazăzi este Oceanul Indian.

431 Cât timp a durat călătoria fenicienilor din „Golful Arabic" spre sud, pe lângă coasta orientală a Africii, răsăritul soarelui îl aveau de-a stânga lor. Faptul că la un moment dat soarele de dimineaţă le-a apărut de-a dreapta – fenomen ciudat pentru Herodot –

XLIII. Aşa a fost cunoscută Libya pentru prima oară. Apoi, cartaginezii[432] sunt cei care le întăresc mărturia, deoarece Sataspes fiul lui Teaspis, un Ahemenid, n-a săvârşit înconjurul Libyei când a fost trimis pentru această ispravă, ci, înspăimântat de lungimea călătoriei pe apă şi de pustietăţi, s-a întors din drum fără să fi dus la bun sfârşit încercarea la care l-a supus maică-sa.

El necinstise o fecioară, pe fiica lui Zopyros al lui Megabyzos[433]. Când urma să fie tras în ţeapă de regele Xerxes din această pricină, mama lui Sataspes, soră cu Darius, s-a rugat de iertare, legându-se să-i dea ea o pedeapsă mai aspră decât regele: tânărul va fi silit să facă înconjurul Libyei până ce, făcându-i ocolul, o să ajungă din nou în Golful Arabic. Xerxes învoindu-se, Sataspes se duse în Egipt de unde luă o corabie şi corăbieri şi porni spre Coloanele lui Heracles; lăsându-le în urmă, trecu pe la capul Libyei al cărui nume este Soloeis[434] şi se coborî spre miazăzi. Străbătând astfel luni în şir o nesfârşită întindere de apă, când văzu că înainte tot mai mult era, făcând cale întoarsă, sosi înapoi in Egipt. De aici, înfăţişându-se regelui Xerxes, începu a-i povesti că în locurile cele mai depărtate trecuse cu corabia pe lângă nişte oameni pitici[435], înveşmântaţi în frunze de palmier, câte, de câte ori se apropiau cu corabia de ţărm, o luau la fugă spre munţi, părăsindu-şi aşezările. Oamenii lui, intrând în oraşe, le luau numai câteva vite, fără să facă nici o pagubă. Pricina pentru care n-au ajuns până la capătul drumului în jurul Libyei – spunea el – era următoarea: corabia n-a mai putut merge înainte, ci a fost ţintuită locului. Xerxes, încredinţat că nu spune adevărul şi fiindcă nu dusese la capăt încercarea hotărâtă, l-a tras în ţeapă, după cum fusese osânda dintâi. Un eunuc al acestui Sataspes, îndată ce a aflat că stăpânul său s-a sfârşit, a fugit cu averi uriaşe în Samos, unde a pus mâna pe ele un om din Samos, al cărui nume, deşi îl ştiţi îl tăinuiesc de bunăvoie.

(Herodot, IV, 42-43)

---

dovedește că fenicienii au făcut într-adevăr înconjurul Africii înainte de Vasco da Gama; îndată ce au trecut de Capul Bunei Speranțe, răsăritul soarelui, lucru firesc, li s-a arătat în dreapta.

[432] Data expediției cartagineze nu se poate fixa; Sataspes, despre care Herodot vorbește în continuare, a făcut înconjurul Africii în sens contrar expediției fenicienilor, adică a pornit din Marea Mediterană spre coloanele lui Heracles.

[433] Zopyros al lui Megabyzos este cel care a asigurat luarea Babilonului.

[434] Capul Soloeis – azi Capul Spartel, sau poate Capul Cantin.

[435] Herodot mai pomenește un neam de pitici din Africa Centrală, în cartea a II-a, cap. XXXII. Este vorba cel mai probabil despre strămoșii îndepărtați ai boșimanilor de azi.

Cultura feniciana

Autorii greci antici erau mari admiratori ai realizărilor culturale şi ştiinţifice ale fenicienilor şi puneau pe seama acestora chiar şi multe cunoştinţe pe care fenicienii le împrumutaseră de la egipteni şi babilonieni. Nu se poate nega însă că fenicienii au jucat un rol important ca mijlocitori ai contactului cultural între Orientul antic şi Europa. Pe lângă aceasta, ei au completat şi au dezvoltat cunoştinţele primite de la alte popoare. Deosebit de importante sunt descoperirile geografice ale fenicienilor şi crearea alfabetului.

Sidonienii sunt înfăţişaţi ca oamenii foarte iscusiţi în multe arte, după cum mărturiseşte şi poetul[436], Afară de aceasta, ei s-au ocupat cu astronomia şi aritmetica, începând cu arta numerelor şi cu plutirea pe mare în timpul nopţii: căci şi una şi alta sunt de nedespărţit pentru negustori şi marinari; la fel, se spune că geometria este o născocire a egiptenilor, născută din măsurarea pământului, ce trebuia făcută din pricina Nilului care şterge hotarele în timpul inundaţiilor. Se socoteşte ca această artă a venit la greci de la egipteni, iar astronomia şi aritmetica de la fenicieni. în prezent, se poate lua din aceste oraşe multă înţelepciune de tot felul. Daca e să-l credem pe Poseidonios[437], atunci şi învăţătura despre atomi e mai veche şi aparţine sidonianului Mochos, care a trăit înaintea vremurilor troiene...

(Strabo, Geografia, XVI, 2, 24)

Alfabetul

Cei care au venit împreună cu Cadmos[438], au fost fenicienii în rândurile cărora se găseau şi gefireii[439]; colonizând această ţară, ei au adus grecilor şi multe alte cunoştinţe, printre altele şi scrierea, care, după cum mi se pare, nu exista înainte la greci: mai întâi, aceea de care se folosesc toţi fenicienii; apoi, cu trecerea vremii, odată cu schimbările din limbă, ei au schimbat şi trasaturile literelor. în această vreme, dintre greci, ionienii au populat majoritatea locurilor împrejurul lor. Ei, luând de la fenicieni literele şi transformând câteva din ele, au început să le folosească. După cum cerea dreptatea, folosindu-se de ele, spuneau că, întrucât ele au fost introduse in

436 Este vorba de Homer.

437 Poseidonios – istoric, filosof şi naturalist din a doua jumătate a secolului al II-lea – prima jumătate a secolului I a. Chr., ultimul dintre învăţaţii de seamă ai epocii elenistice.

438 Personaj legendar, întemeietorul Thebei (din Grecia).

439 Trib înrudit cu acela al lui Cadmos.

Grecia de către fenicieni, de aceea ele se numesc feniciene. Din vechime, ionienii denumesc şi cărţile piei, pentru că din pricina raritătii cărţilor scrise pe papirus, se foloseau şi de piei de oaie şi de capră: încă în vremea mea, mulţi dintre barbari scriu pe astfel de piei.

(Herodot, V, 58)

Cucerirea Sidonului de către regele asirian Asarhaddon

În anul 677 regele asirian Asarhaddon cucereşte Sidonul, cucerirea oraşului rebel a fost însoţită de distrugerea lui din temelii şi transferarea populaţiei lui într-o altă regiune.

Abdi-Milkutti, rege al Sidonului, care nu recunoştea domnia mea, şi care nu dădea ascultare ordinelor mele, s-a încrezut în marea înfricoşătoare şi s-a descătuşat de jugul lui Assur. Am ras de pe faţa pământului Sidonul, oraş fortificat, aflat în plină mare, i-am distrus şi i-am aruncat în mare zidurile şi casele şi am făcut să dispară cu desăvârşire locul unde se afla înainte. Cu ajutorul lui Assur, stăpânul meu, l-am scos din mare, ca pe un peşte, pe Abdi-Milkutti, regele Sidonului, deoarece fugise pe mare în faţa armatelor mele şi i-am tăiat capul. Pe soţia lui, pe fiii şi fiicele lui, pe toţi oamenii de la curte şi tot ce era de preţ în palatul lui, aur, argint, pietre preţioase, stofe de lână şi de in, piei de elefant, lemn de abanos şi merişor, i-am luat cu mine, în mare cantitate. Am deportat în Asiria pe supuşii lui, care erau în mare număr, apoi, bovine, ovine şi animale de povară. Am adunat pe toţi regii din Khatti[440] şi de pe coastă, şi le-am construit o cetate într-un alt loc, pe care am numit-o Kar-Asarhaddon. Pe locuitorii din..., oraşe din apropierea Sidonului, locurile de păşune şi de potolit setea, oraşele fortificate, pe care cu ajutorul lui Assur, stăpânul meu, mâinile mele le cuceriseră, şi pe cei deportaţi din munţii şi de pe mările de la răsărit le-am stabilit acolo şi le-am anexat la teritoriul asirian. Am reorganizat acest teritoriu, punând pe un funcţionar al meu, guvernator asupra lor. Le-am impus un tribut şi alte dări, cum am făcut şi mai înainte. Pe câteva din oraşele care îi aparţineau, Ma'rubbu şi Sarepta, le-am dat lui Baal, rege al Tyrului.

(Din Moscati 1975)

[440] Ţara hittiţilor.

Inscripția lui Yehaumilik

Inscripția lui Yehaumilik a fost descoperită timpul săpăturilor din orașul Byblos, fiind datată cu secolele V-IV a. Chr.

Eu sunt Yehaumilk, rege din Byblos, fiu al lui Yeharbaal, nepot al lui Urimilk, rege din Byblos, pe care stăpâna Baalat din Byblos l-a făcut rege în Bvblos. Eu am in-vocat-o pe stăpâna mea, Baalat din Byblos, şi ea mi-a ascultat glasul. Eu am făcut pentru stăpâna mea, Baalat din Byblos, acest altar din bronz, care se află în această curte şi această poartă de aur, care se află în faţa porţii mele, şi discul înaripat (?) de aur, care este în mijlocul pietrei, pe această poartă de aur, şi acest portic cu pilaştrii lui şi capitelurile din vârful lor, cât şi acoperişul lui: (acest lucru) l-am făcut eu, Yehaumilk rege din Byblos, pentru stăpâna mea Baalat din Byblos, pentru că eu am invocat-o pe stăpâna mea Baalat din Byblos şi ea a ascultat glasul meu şi mi-a făcut mult bine. Binecuvânteze Baalat din Byblos pe Yehaumilk regele din Byblos şi să-l facă să trăiască şi să-i prelungească zilele şi anii în cetatea Byblos, pentru că el este un rege drept. Şi fie ca stăpâna Baalat din Byblos să-l laude în faţa celorlalţi zei şi în faţa poporului de pe pământ, şi cinstească-l tot poporul de pe acest pământ. Oricine ai fi, rege sau om oarecare, ce vei săvârşi alte opere pe acest altar, sau pe această poartă de aur, sau pe acest portic, numele meu. „Eu sunt Yehaumilk rege din Byblos" va trebui să-l pui aici alături de al tău; şi dacă nu vei pune numele meu alături de-al tău, ori dacă vei lua astă operă... şi o vei duce în altă parte... fie ca stăpâna Baalat din Byblos să distrugă pe acest om şi toată seminţia lui în faţa tuturor zeilor din Byblos.

(Din Moscati 1975).

V. CANAAN. PALESTINA

Ținuturile care se întind de la țărmurile de est ale Mării Mediterane până la Deșertul Arabiei și cursul mijlociu al Eufratului au purtat mai multe nume: Canaan, Siria în partea de nord și Palestina în jumătatea de sud, iar litoralul – Fenicia. Numele de Palestina își are originea de la *filisteni* – populație sedentarizată în regiune după invazia „popoarelor mării". Tot aici s-au stabilit și vechii evrei, constituindu-și propriul stat. Cea mai populară și relevantă sursă istorică privind istoria vechilor evrei și a popoarelor învecinate cu ei, o reprezintă cărțile Vechiului Testament.

Potopul (Geneza, 7-8)

Gen.: 7

10. După cele şapte zile, au venit apele potopului pe pământ.

11. în anul al şase sutelea al vieţii lui Noe, în luna a doua, în ziua a şaptesprezecea a lunii, în ziua aceea, s-au rupt toate izvoarele Adâncului celui mare şi s-au deschis stăvilarele cerurilor.

12. Ploaia a căzut pe pământ patruzeci de zile şi patruzeci de nopţi.

13. în aceeaşi zi au intrat în corabie: Noe, Sem, Ham şi Iafet, fiii lui Noe, nevasta lui Noe şi cele trei neveste ale fiilor lui cu ei:

14. ei, şi toate fiarele câmpului, după soiul lor, toate vitele după soiul lor, toate târâtoarele cari se târăsc pe pământ după soiul lor, toate păsările după soiul lor, toate păsărelele, tot ce are aripi.

15. Au intrat în corabie la Noe, două câte două, din orice făptură care are suflare de viaţă.

16. Cele cari au intrat, erau câte o parte bărbătească şi câte o parte femeiască, din orice făptură, după cum poruncise Dumnezeu lui Noe. Apoi Domnul a închis uşa după el.

17. Potopul a fost patruzeci de zile pe pământ. Apele au crescut şi au ridicat corabia, şi ea s-a înălţat deasupra pământului.

18. Apele au ajuns mari şi au crescut foarte mult pe pământ, şi corabia plutea pe deasupra apelor.

19. Apele au ajuns din ce în ce mai mari şi toţi munţii înalţi, cari sunt supt cerul întreg, au fost acoperiți.

20. Cu cincisprezece coți s-au înălţat apele deasupra munţilor, care au fost acoperiți.

21. Şi a pierit orice făptură care se mişca pe pământ, atât pasările cât şi vitele şi fiarele, tot ce se târa pe pământ, şi toți oamenii.

22. Tot ce răsufla, tot ce avea suflare de duh de viaţă în nări, tot ce era pe pământul uscat, a murit.

23. Toate făpturile cari erau pe faţa pământului au fost nimicite, dela om până la vite, până la târâtoare şi până la pasările cerului: au fost nimicite de pe pământ. N-a rămas decât Noe şi ce era cu el în corabie.

24. Apele au fost mari pe pământ o sută cincizeci de zile.

Gen.: 8

1. Dumnezeu Şi-a adus aminte de Noe, de toate vieţuitoarele şi de toate vitele cari erau cu el în corabie; şi Dumnezeu a făcut să sufle un vânt pe pământ, şi apele s-au potolit.

2. Izvoarele Adâncului şi stăvilarele cerurilor au fost închise, şi ploaia din cer a fost oprită.

3. Apele au scăzut de pe faţa pământului, scurgându-se şi împuţinându-se, şi, după o sută cincizeci de zile, apele s-au micşorat.

4. În luna a şaptea, în ziua a şaptesprezecea a lunii, corabia s-a oprit pe munţii Ararat.

5. Apele au mers scăzând până în luna a zecea. în luna a zecea, în ziua întâi a lunii, s-au văzut vârfurile munţilor.

6. După patruzeci de zile, Noe a deschis fereastra corăbiei pe care o făcuse.

7. A dat drumul unui corb, care a ieşit, ducându-se şi întorcându-se, până când au secat apele de pe pământ.

8. A dat drumul şi unui porumbel, ca să vadă dacă scăzuseră apele de pe faţa pământului.

9. Dar porumbelul n-a găsit nici un loc ca sa-şi pună piciorul, şi s-a întors la el în corabie, căci erau ape pe toată faţa pământului. Noe a întins mâna, l-a luat, şi l-a băgat la el în corabie.

10. A mai aşteptat alte şapte zile, şi iarăş a dat drumul porumbelului din corabie.

11. Porumbelul s-a întors la el spre seară; şi iată că în ciocul lui era o frunză de măslin ruptă de curând. Noe a cunoscut astfel că apele scăzuseră pe pământ.

12. A mai aşteptat alte şapte zile; şi a dat drumul porumbelului. Dar porumbelul nu s-a mai întors la el.

13. În anul şase sute unu, în luna întâi, în ziua întâi a lunii, apele secaseră pe pământ. Noe a ridicat învelitoarea corăbiei: s-a uitat, şi iată că faţa pământului se uscase.

14. În luna a doua, în a douăzeci şi şaptea zi a lunii, pământul era uscat de tot.

...

Legiuirile vechilor evrei (Exodul 20-23)

Exodul: 20

1. Atunci Dumnezeu a rostit toate aceste cuvinte, şi a zis:

2. „Eu sunt Domnul, Dumnezeul tău, care te-a scos din ţara Egiptului, din casa robiei.

3. Să nu ai alţi dumnezei afară de Mine.

4. Să nu-ţi faci chip cioplit, nici vreo înfăţişare a lucrurilor cari sunt sus în ceruri, sau jos pe pământ, sau în apele mai de jos de cât pământul.

5. Să nu te închini înaintea lor, şi să nu le slujeşti; căci Eu, Domnul, Dumnezeul tău, sunt un Dumnezeu gelos, care pedepsesc nelegiuirea părinţilor în copii până la al treilea şi la al patrulea neam al celor ce Mă urăsc,

6. şi Mă îndur până la al miilea neam de cei ce Mă iubesc şi păzesc poruncile Mele.

7. Să nu iei în deşert Numele Domnului, Dumnezeului tău; căci Domnul nu va lăsa nepedepsit pe cel ce va lua în deşert Numele Lui.

8. Adu-ţi aminte de ziua de odihnă, ca s-o sfinţeşti.

9. Să lucrezi şase zile, şi să-ţi faci lucrul tău.

10. Dar ziua a şaptea este ziua de odihnă închinată Domnului, Dumnezeului tău: să nu faci nici o lucrare în ea, nici tu, nici fiul tău, nici fiica ta, nici robul tău, nici roaba ta, nici vita ta, nici străinul care este în casa ta.

11. Căci în şase zile a făcut Domnul cerurile, pământul şi marea, şi tot ce este în ele, iar în ziua a şaptea S-a odihnit: de aceea a binecuvântat Domnul ziua de odihnă şi a sfinţit-o.

12. Cinsteşte pe tatăl tău şi pe mama ta, pentru ca să ţi se lungească zilele în ţara, pe care ţi-o dă Domnul, Dumnezeul tău.

13. Să nu ucizi.

14. Să nu preacurveşti.

16. Să nu mărturiseşti strâmb împotriva aproapelui tău.

17. Să nu pofteşti casa aproapelui tău; să nu pofteşti nevasta aproapelui tău, nici robul lui, nici roaba lui, nici boul lui, nici măgarul lui, nici vreun alt lucru, care este al aproapelui tău.

18. Tot poporul auzea tunetele şi sunetul trâmbiţei şi vedea flăcările muntelui, care fumega. La priveliştea aceasta, poporul tremura, şi stătea în depărtare.

19. Ei au zis lui Moise: „Vorbeşte-ne tu însuţi, şi te vom asculta: dar să nu ne mai vorbească Dumnezeu, ca să nu murim".

20. Moise a zis poporului: „Nu vă spăimântaţi; căci Dumnezeu a venit tocmai ca să vă pună la încercare, şi ca să aveţi frica Lui înaintea ochilor voştri, pentru ca să nu păcătuiţi".

21. Poporul stătea în depărtare; iar Moise s-a apropiat de norul în care era Dumnezeu.

22. Domnul a zis lui Moise: „Aşa să vorbeşti copiilor lui Israel: „Aţi văzut că v-am vorbit din ceruri.

23. Să nu faceţi dumnezei de argint şi dumnezei de aur, ca să-i puneţi alături de Mine; să nu vă faceţi alţi dumnezei.

24. Să-Mi ridici un altar de pământ, pe care să-ţi aduci arderile-de-tot şi jertfele de mulţămire, oile şi boii. în orice loc în care îmi voi aduce aminte de Numele Meu, voi veni la tine, şi te voi binecuvânta.

25. Dacă-Mi vei ridica un altar de piatră, să nu-l zideşti din pietre cioplite; căci cum îţi vei pune dalta în piatră, o vei pângări.

26. Să nu te sui la altarul Meu pe trepte, ca să nu ţi se descopere goliciunea înaintea lui.

Exodul: 21

1. „Iată legile, pe cari le vei pune înaintea lor.

2. Dacă vei cumpăra un rob evreu, să slujească şase ani ca rob; dar în al şaptelea, să iasă slobod, fără să plătească nimic ca despăgubire.

3. Dacă a intrat singur, să iasă singur; dacă era însurat, să iasă şi nevastă-sa împreună cu el.

4. Dacă stăpânul lui i-a dat o nevastă, şi a avut fii şi fiice cu ea, nevasta şi copiii să fie ai stăpânului lui, iar el să iasă singur.

5. Dacă robul va zice: „Eu iubesc pe stăpânul meu, pe nevastă-mea şi copiii mei, şi nu vreau să ies slobod”,

6. atunci stăpânul lui să-l ducă înaintea lui Dumnezeu, să-l apropie de uşă sau de stâlpul uşii, şi stăpânul lui să-i găurească urechea cu o sulă, şi robul să rămână pentru totdeauna în slujba lui.

7. Dacă un om îşi va vinde fata ca roabă, ea să nu iasă cum ies robii.

8. Dacă nu va plăcea stăpânului ei, care o luase de nevastă, el să-i înlesnească răscumpărarea; dar nu va avea dreptul s-o vândă unor străini, dacă nu-şi va ţinea cuvântul.

9. Dacă o dă de nevastă fiului său, să se poarte cu ea după dreptul fiicelor.

10. Dacă-i va lua o altă nevastă, nu va scădea nimic pentru cea dintâi din hrană, din îmbrăcăminte, şi din dreptul ei de soţie.

11. Dacă nu-i face aceste trei lucruri, ea va putea ieşi, fără nici o despăgubire, fără să dea bani.

12. Cine va lovi pe altul cu o lovitură de moarte, să fie pedepsit cu moarte.

13. Dacă nu i-a întins laţuri, şi dacă Dumnezeu l-a făcut să-i cadă în mână, îţi voi hotărâ un loc unde va putea să fugă.

14. Dar dacă lucrează cineva cu răutate împotriva aproapelui său, folosindu-se de viclenie ca să-l omoare, chiar şi de la altarul Meu să-l smulgi, ca să fie omorît.

15. Cine va lovi pe tatăl său sau pe mama sa, să fie pedepsit cu moartea.

16. Cine va fura un om, şi-l va vinde sau îl va ţinea în mânile lui, să fie pedepsit cu moartea.

17. Cine va blestema pe tatăl său sau pe mama sa, să fie pedepsit cu moartea.

18. Dacă se vor certa doi oameni, şi unul din ei va lovi pe celalt cu o piatră sau cu pumnii, fără să-i pricinuiască moartea, dar silindu-l să stea în pat,

19. cel ce l-a lovit să nu fie pedepsit, dacă celalt se va scula şi se va plimba afară, sprijinit pe un toiag. Numai să-l despăgubească pentru încetarea lucrului lui şi să-l îngrijească până la vindecare.

20. Dacă un om va lovi cu bățul pe robul său, fie bărbat fie femeie, şi robul moare subt mâna lui, stăpânul să fie pedepsit.

21. Dar dacă mai trăieşte o zi sau două, stăpânul să nu fie pedepsit; că-ci este argintul lui.

22. Dacă se ceartă doi oameni, şi lovesc pe o femeie însărcinată, şi o fac doar să nască înainte de vreme, fără altă nenorocire, să fie pedepsiți cu o gloabă, pusă de bărbatul femeii, şi pe care o vor plăti după hotărârea judecătorilor.

23. Dar dacă se întâmplă o nenorocire, vei da viață pentru viață,

24. ochi pentru ochi, dinte pentru dinte, mână pentru mână, picior pentru picior,

25. arsură pentru arsură, rană pentru rană, vânătaie pentru vânătaie.

26. Dacă un om loveşte ochiul robului său, fie bărbat fie femeie, şi-l face să-şi piardă ochiul, să-i dea drumul, ca despăgubire pentru ochiul lui.

27. Şi dacă face să cadă un dinte robului său, fie bărbat fie femeie, ca despăgubire pentru dintele lui, să-i dea drumul.

28. Dacă un bou va împunge şi va omorî pe un bărbat sau pe o femeie, boul să fie ucis cu pietre, carnea să nu i se mănânce, iar stăpânul boului să nu fie pedepsit.

29. Dar dacă boul avea obicei mai înainte să împungă, şi stăpânul fusese înştiințat de lucrul acesta, şi nu l-a închis, boul să fie ucis cu pietre, dacă va ucide un bărbat sau o femeie, şi stăpânul lui să fie pedepsit cu moartea.

30. Dacă i se pune stăpânului un preț pentru răscumpărarea vieții lui, va plăti tot ce i se va cere.

31. Când boul va împunge pe un băiat sau pe o fată, i se va face după legea aceasta;

32. dar dacă boul împunge pe un rob, fie bărbat fie femeie,. să se dea trei sicli de argint stăpânului robului, şi boul să fie ucis cu pietre.

33. Dacă un om descopere o groapă, sau dacă un om sapă o groapă şi n-o acopere, şi cade în ea un bou sau un măgar,

34. stăpânul gropii să plătească stăpânului lor prețul vitei în argint, iar vita moartă să fie a lui.

35. Dacă boul unui om împunge boul unui alt om, şi boul acesta moare, vor vinde boul cel viu şi prețul lui îl vor împărți; vor împărți şi boul mort.

36. Dar dacă se ştia că boul avea obicei mai înainte să împungă, şi stăpânul lui nu l-a închis, stăpânul acesta să dea bou pentru bou, iar boul cel mort să-l ia el.

Exodul: 22

1. Dacă un om fură un bou sau o oaie, şi-l taie sau îl vinde, să dea cinci boi pentru boul furat şi patru oi pentru oaia furat.

2. Dacă hoţul este prins spărgând, şi e lovit şi moare, cel ce l-a lovit nu va fi vinovat de omor faţă de el;

3. dar dacă a răsărit soarele, va fi vinovat de omor faţă de el. Hoţul trebuie să dea înapoi ce este dator să dea; dacă n-are nimic, să fie vândut rob, ca despăgubire pentru furtul lui.

4. dacă ceea ce a furat, fie bou, fie măgar, sau oaie, se găseşte încă viu în mânile lui, să dea îndoit înapoi.

5. Dacă cineva face stricăciune într-un ogor sau într-o vie, şi îşi lasă vita să pască pe ogorul altuia, să dea ca despăgubire cel mai bun rod din ogorul şi via lui.

6. Dacă izbucneşte un foc şi întâlneşte mărăcini în cale, şi arde grâul în snopi sau în picioare, sau câmpul, cel ce a pus foc să fie silit să dea o despăgubire deplină.

7. Dacă un om dă altuia bani sau unelte spre păstrare, şi le fură cineva din casa acestuia din urmă, hoţul trebuie să întoarcă îndoit, dacă va fi găsit.

8. Dacă hoţul nu se găseşte, stăpânul casei să se înfăţişeze înaintea lui Dumnezeu, ca să spună că n-a pus mâna pe avutul aproapelui său.

9. în orice pricină de înşelăciune cu privire la un bou, un măgar, o oaie, o haină, sau un lucru pierdut, despre care se va zice: „Uite-l!" – pricina amândoror parţilor să meargă până la Dumnezeu; acela, pe care-l va osândi Dumnezeu, trebuie să întoarcă îndoit aproapelui său.

10. Dacă un om dă altuia un măgar, un bou, o oaie, sau un dobitoc oarecare să i-l păstreze, şi dobitocul moare, îşi strică un mădular, sau e luat cu sila dela el, fără să fi văzut cineva,

11. să se facă un jurământ în Numele Domnului între cele două părţi; şi cel ce a păstrat dobitocul, va mărturisi că n-a pus mâna pe avutul aproapelui său; stăpânul dobitocului va primi jurământul acesta, şi celalt nu va fi dator să i-l înlocuiască.

12. Dar dacă dobitocul a fost furat dela el, va fi dator faţă de stăpânul lui să i-l înlocuiască.

13. Dacă dobitocul a fost sfâşiat de fiare sălbatice, îl va aduce ca dovadă, şi nu va fi dator să-i înlocuiască dobitocul sfâşiat.

14. Dacă un om împrumută altuia o vită, şi vila îşi strică un mădular sau moare în lipsa stăpânului ei, va trebui s-o plătească.

15. Dacă stăpânul e de faţă, nu i-o va plăti. Dacă vita a fost dată cu chirie, preţul chiriei va fi deajuns.

16. Dacă un om înşală pe o fată nelogodită, şi se culcă cu ea, îi va plăti zestrea şi o va lua de nevastă.

17. Dacă tatăl nu vrea să i-o dea, el va plăti în argint preţul zestrei cuvenite fetelor.

18. Pe vrăjitoare să n-o laşi să trăiască.

19. Oricine se culcă cu un dobitoc, să fie pedepsit cu moartea.

20. Cine aduce jertfe altor dumnezei decât Domnului singur, să fie nimicit cu desăvârşire.

21. Să nu chinuieşti pe străin, şi să nu-l asupreşti, căci şi voi aţi fost străini în tara Egiptului.

22. Să nu asupreşti pe văduvă, nici pe orfan.

23. Dacă-i asupreşti, şi ei strigă la Mine după ajutor, Eu le voi auzi strigătele;

24. mânia Mea se va aprinde, şi vă voi nimici cu sabia; nevestele voastre vor rămânea văduve, şi copiii voştri vor rămânea orfani.

25. Dacă împrumuţi bani vreunuia din poporul Meu, săracului care este cu tine, să nu fii faţă de el ca un cămătar, şi să nu ceri camătă de la el.

26. Dacă iei zălog haina aproapelui tău, să i-o dai înapoi înainte de apusul soarelui;

27. căci este singura lui învelitoare, este haina cu care îşi înveleşte trupul: cu ce are să se culce? Dacă strigă spre Mine după ajutor, Eu îl voi auzi, căci Eu sunt milostiv.

28. Să nu huleşti pe Dumnezeu, şi să nu blestemi pe mai marele poporului tău.

29. Să nu pregeţi să-Mi aduci pârga secerişului tău şi a culesului viei tale. Să-Mi dai pe întâiul născut din fiii

30. Să-Mi dai şi întâiul născut al vacii tale şi al oii tale; să rămână şapte zile cu mamă-sa, iar în ziua a opta să Mi-l aduci.

31. Să-Mi fiţi nişte oameni sfinţi. Să nu mâncaţi carne sfâşiată de fiare pe câmp, ci s-o aruncaţi la câini.

Exodul: 23

1. Să nu răspândeşti zvonuri neadevărate. Să nu te uneşti cu cel rău, ca să faci o mărturisire mincinoasă pentru el.

2. Să nu te iei după mulţime ca să faci rău; şi la judecată să nu mărturiseşti trecând de partea celor mulţi, ca să abaţi dreptatea.

3. Să nu părtineşti pe sărac la judecată.

4. Dacă întâlneşti boul vrăjmaşului tău sau măgarul lui rătăcit, să i-l aduci acasă.

5. Dacă vezi măgarul vrăjmaşului tău căzut subt povara lui, să nu treci pe lângă el, ci să-i ajuţi să ia povara de pe măgar. La judecată, să nu te atingi de dreptul săracului.

7. Fereşte-te de o învinuire nedreaptă, şi să nu omori pe cel nevinovat şi pe cel drept; căci nu voi ierta pe cel vinovat.

8. Să nu primeşti daruri; căci darurile orbesc pe cei ce au ochii deschişi, şi sucesc hotărârile celor drepţi.

9. Să nu asupreşti pe străin; ştiţi ce simte străinul, căci şi voi aţi fost străini în ţara Egiptului.

...

Organizarea puterii centrale pe timpul regelui Solomon (Cartea I a regilor)

1 Regi: 4

1. Împăratul Solomon era împărat peste tot Israelul.
2. Iată căpeteniile pe cari le avea în slujba lui: Azaria, fiul preotului Ţadoc,
3. Elihoref şi Ahia, fiii lui Şişa, erau logofeţi; Iosafat, fiul lui Ahilud, era scriitor;
4. Benaia, fiul lui Iehoiada, era peste oştire; Ţadoc şi Abiatar erau preoţi.
5. Azaria, fiul lui Natan, era mai mare peste îngrijitori. Zabud, fiul lui Natan era slujbaş de stat, cirac al împăratului.
6. Ahişar era mai mare peste casa împăratului; şi Adoniram, fiul lui Abda, era mai mare peste dări.
7. Solomon avea doisprezece îngrijitori peste tot Israelul. Ei îngrijeau de hrana împăratului şi a casei lui, fiecare timp de o lună din an.
8. Iată-le numele: Fiul lui Hur, în muntele lui Efraim.
9. Fiul lui Decher, la Macaţ, la Saal-bim, la Bet-Şemeş, la Elon şi la Bet-Hanan.
10. Fiul lui Hesed, la Arubot; el avea Soco şi toată ţara Hefer.
11. Fiul lui Abinadab avea tot ţinutul Dorului. Tafat, fata lui Solomon, era nevasta lui.
12. Baana, fiul lui Ahilud, avea Taanac şi Meghido, şi tot Bet-Şeanul de lângă Ţartan subt Izreel, dela Bet-Şean până la Abel-Mehola, până dincolo de Iocmeam.
13. Fiul lui Oheber, la Ramot din Galaad; el avea târgurile lui Iair, fiul lui Manase, în Oalaad; mai avea şi ţinutul Argob în Basan, şasezeci cetăţi mari cu ziduri şi zăvoare de aramă.
14. Ahinadab, fiul lui Ido, la Mahanaim.
15. Ahimaaţ, în Neftali. El luase de nevastă pe Basmat, fata lui Solomon.
16. Baana, fiul lui Huşai, în Aşer şi la Bealot.
17. Iosafat, fiul lui Paruah, în Isahar.
18. Şimei, fiul lui Ela, în Beniamin.
19. Ciheber, fiul lui Uri, în ţara Galaadului; el avea ţinutul lui Sihon, împăratul Amoriţilor şi al lui Og, împăratul Basanului. Era un singur îngrijitor în ţara aceasta.
20. Iuda şi Israel erau în număr foarte mare, ca nisipul de pe ţărmul mării. Ei mâncau, beau şi se veseleau.
21. Solomon mai stăpânea şi toate împărăţiile dela Râu până în ţara Filistenilor şi până la hotarul Egiptului. Ei îi aduceau daruri, şi au fost supuşi lui Solomon tot timpul vieţii lui.
22. În fiecare zi Solomon mânca: treizeci de cori de floare de făină, şi şasezeci de cori de altă făină,

23. Zece boi graşi, douăzeci de boi de păscut, şi o sută de oi, afară de cerbi, căprioare, ciute şi păsări îngrăşate.

24. Stăpânea peste toată ţara de dincoace de Râu, dela Tifsah până la Gaza, peste toţi împăraţii de dincoace de Râu şi avea pace pretutindeni de jur împrejur.

25. Iuda şi Israel, dela Dan până la Beer-Şeba, au locuit în linişte fiecare subt via lui şi subt smochinul lui, în tot timpul lui Solomon.

26. Solomon avea patruzeci de mii de iesle pentru caii de la carăle lui, şi douăsprezece mii de călăreţi.

27. Îngrijitorii îngrijeau de hrana împăratului Solomon şi a tuturor celor ce se apropiau de masa lui, fiecare în luna lui; şi nu lăsau să fie vreo lipsă.

28. Aduceau şi orz şi paie pentru armăsari şi fugari, în locul unde se afla împăratul, fiecare după poruncile pe cari le primise.

29. Dumnezeu a dat lui Solomon înţelepciune, foarte mare pricepere, şi cunoştinţe multe ca nisipul de pe ţărmul mării.

30. înţelepciunea lui Solomon întrecea înţelepciunea tuturor fiilor Răsăritului şi toată înţelepciunea Egiptenilor.

31. El era mai înţelept decât orice om, mai mult decât Etan, Ezrahitul, mai mult decât Heman, Calcol şi Darda, fii lui Mahol; şi faima lui se răspândise printre toate neamurile, deprimprejur.

32. A rostit trei mii de pilde şi a alcătuit o mie cinci cântări.

33. A vorbit despre copaci, de la cedrul din Liban până la isopul care creşte pe zid, a vorbit deasemenea despre dobitoace, despre păsări, despre târâtoare şi despre peşti.

34. Veneau oameni din toate popoarele să asculte înţelepciunea lui Solomon, din partea tuturor împăraţilor cari auziseră vorbindu-se de înţelepciunea lui.

Zidirea Templului (Cartea I a regilor)

1 Regi: 5

1. Hiram, împăratul Tirului, a trimis pe slujitorii săi la Solomon; căci auzise că fusese uns împărat în locul tatălui său, şi el iubise totdeauna pe David.

2. Solomon a trimes vorbă lui Hiram:

3. „Ştii că tatăl meu David n-a putut să zidească o casă Domnului, Dumnezeului lui, din pricina războaielor cu cari l-au înconjurat vrăjmaşii lui, până ce Domnul i-a pus subt talpa picioarelor lui.

4. Acum Domnul, Dumnezeul meu, mi-a dat odihnă din toate părţile; nu mai am nici protivnic, nici nenorociri!

5. Iată că am de gând să zidesc o casă Numelui Domnului, Dumnezeului meu, cum a spus Domnul tatălui meu David, zicând: „Fiul tău, pe care-l voi

pune în locul tău, pe scaunul tău de domnie, el va zidi o casă Numelui Meu.

6. Porunceşte acum să se taie pentru mine cedri din Liban. Slujitorii mei vor fi cu ai tăi, şi-ți voi plăti simbria slujitorilor tăi aşa cum o vei hotărî tu; căci ştii că dintre noi nimeni nu se pricepe să taie lemne ca Sidonienii."

7. Când a auzit Hiram cuvintele lui Solomon, a avut o mare bucurie, şi a zis: „Binecuvântat să fie astăzi Domnul, care a dat lui David un fiu înţelept, drept căpetenie a acestui mare popor!"

8. Şi Hiram a trimes răspuns lui Solomon: „Am auzit ce ai trimes să mi se spună. Voi face tot ce vei vrea în ce priveşte lemnele de cedru şi lemnele de chiparos.

9. Slujitorii mei le vor pogorî din Liban la mare, şi le voi trimete pe mare în plute până la locul pe care mi-l vei arăta: acolo, voi pune să le deslege, şi le vei lua. Ceea ce cer în schimb, este să trimeți merinde casei mele."

10. Hiram a dat lui Solomon lemne de cedru şi lemne de chiparos cât a voit.

11. Şi Solomon a dat lui Hiram douăzeci de mii de cori de grâu pentru hrana casei lui şi douăzeci de cori de untdelemn curat; iată ce a dat Solomon în fiecare an lui Hiram.

12. Domnul a dat înțelepciune lui Solomon, cum îi făgăduise. Între Hiram şi Solomon a fost pace, şi au făcut legământ împreună.

13. Împăratul Solomon a luat din tot Israelul oameni de corvoadă, în număr de treizeci de mii.

14. I-a trimis în Liban, câte zece mii pe lună, cu schimbul; o lunîă erau în Liban, şi două luni erau acasă. Adoniram era mai mare peste oamenii de corvoadă.

15. Solomon mai avea şaptezeci de mii de oameni care purtau poverile şi optzeci de mii care tăiau pietrele în munți,

16. afară de căpeteniile, în număr de trei mii trei sute, puse de Solomon peste lucrări şi însărcinate cu privegherea lucrătorilor.

17. Împăratul a poruncit să se scoată pietre mari şi măreţe, cioplite pentru temeliile Casei.

18. Lucrătorii lui Solomon, ai lui Hiram şi ghibliții, le-au cioplit şi au pregătit lemnele şi pietrele pentru zidirea Casei.

Cucerirea Ierusalimului de către Nabucodonosor al II-lea (Cartea II a regilor 24-25)

2 Regi: 24

1. Pe vremea sa, Nebucadneţar, împăratul Babilonului, a pornit cu război. Ioiachim i-a fost supus trei ani; dar s-a răsculat din nou împotriva lui.

2. Atunci Domnul a trimes împotriva lui Ioiachim cete de Haldei, cete de Sirieni, cete de Moabiți şi cete de Amoniți; le-a trimes împotriva lui Iuda, ca să-l nimicească, după cuvântul pe care-l spusese Domnul prin robii Săi

3. Lucrul acesta s-a întâmplat numai după porunca Domnului, care voia să lepede pe Iuda dinaintea Lui, din pricina tuturor păcatelor săvârşite de Manase,

4. şi din pricina sângelui nevinovat pe care-l vărsase Manase, şi de care umpluse Ierusalimul. De aceea, lucrul acesta Domnul n-a vrut să-l ierte.

5. Celelalte fapte ale lui Ioiachim, şi tot ce a făcut el, nu sunt scrise oare în cartea Cronicilor împăraţilor lui Iuda?

6. Ioiachim a adormit cu părinţii săi. Şi, în locul lui, a domnit fiul său Ioiachin.

7. împăratul Egiptului n-a mai ieşit din ţara lui, căci împăratul Babilonului luase tot ce era al împăratului Egiptului, dela pârâul Egiptului până la râul Eufratului.

8. Ioiachin avea optsprezece ani când a ajuns împărat, şi a domnit trei luni la Ierusalim. Mamă-sa se chema Nehuşta, fata lui Elnatan, din Ierusalim.

9. El a făcut ce este rău înaintea Domnului, întocmai cum făcuse tatăl său.

10. în vremea aceea, slujitorii lui Nebucadneţar, împăratul Babilonului, s-au suit împotriva Ierusalimului, şi cetatea a fost împresurată.

11. Nebucadneţar, împăratul Babilonului, a venit înaintea cetăţii pe când o împresurau slujitorii lui.

12. Atunci Ioiachin, împăratul lui Iuda, s-a dus la împăratul Babilonului, cu mamă-sa, cu slujitorii, căpeteniile şi dregătorii lui. Şi împăratul Babilonului l-a luat prins, în al optulea an al domniei lui.

13. A luat de acolo toate vistieriile Casei Domnului şi vistieriile casei împăratului; şi a sfărâmat toate vasele de aur pe cari le făcuse Solomon, împăratul lui Israel, în Templul Domnului, cum spusese Domnul.

14. A dus în robie tot Ierusalimul, toate căpeteniile şi toţi oamenii viteji, în număr de zece mii, cu toţi teslarii şi ferarii: n-a mai rămas decât poporul sărac al ţării.

15. A strămutat pe Ioiachin la Babilon; şi a dus robi din Ierusalim la Babilon pe mama împăratului, pe nevestele împăratului şi pe dregătorii lui, şi pe mai marii ţării,

16. Pe toţi războinicii, în număr de şapte mii, şi pe teslari şi ferari, în număr de o mie, toţi numai oameni viteji şi buni pentru război. împăratul Babilonului i-a luat robi în Babilon.

17. Şi împăratul Babilonului a pus împărat, în locul lui Ioiachin, pe unchiul său Matania, căruia i-a schimbat numele în Zedechia.

18. Zedechia avea douăzeci şi unu de ani când a ajuns împărat, şi a domnit unsprezece ani la Ierusalim. Mamă-sa se chema Hamutal, fata lui Ieremia, din Libna.

19. El a făcut ce este rău înaintea Domnului, întocmai cum făcuse Ioiachin.

20. Şi lucrul acesta s-a întâmplat din pricina mâniei Domnului împotriva Ierusalimului şi împotriva lui Iuda, pe cari voia să-i lepede dinaintea Lui. Şi Zedechia s-a răsculat împotriva împăratului Babilonului.

2 Regi: 24

1. În al nouălea an al domniei lui Zedechia, în a zecea zi a lunii a zecea, Nebucadneţar, împăratul Babilonului, a venit cu toată oştirea lui împotriva Ierusalimului; a tăbărât înaintea lui, şi a ridicat întărituri de jur împrejur.

2. Cetatea a fost împresurată până la al unsprezecelea an al împăratului Zedechia.

3. în ziua a noua a lunii a patra, era mare foamete în cetate, şi nu era pâine pentru poporul ţării.

4. Atunci s-a făcut o spărtură în cetate; şi toţi oamenii de război au fugit noaptea, pe drumul porţii dintre cele două ziduri de lângă grădina împăratului, pe când Haldeii înconjurau cetatea. Fugarii au apucat pe drumul care duce în câmpie.

5. Dar oştirea Haldeilor a urmărit pe împărat, şi l-a ajuns în câmpiile Ierihonului, şi toată oştirea lui s-a risipit de la el.

6. Au prins pe împărat, şi l-au suit la împăratul Babilonului la Ribla; şi s-a rostit o hotărâre împotriva lui.

7. Fiii lui Zedechia au fost junghiaţi în faţa lui; apoi lui Zedechia i-au scos ochii, l-au legat cu lanţuri de aramă, şi l-au dus la Babilon.

8. În ziua a şaptea a lunii a cincea, – era în anul al nouăsprezecelea al domniei lui Nebucadneţar, împăratul Babilonului, – a venit Nebuzaradan, căpetenia străjerilor, slujitorul împăratului Babilonului, şi a intrat în Ierusalim.

9. A ars Casa Domnului, casa împăratului, şi toate casele Ierusalimului; a pus foc tuturor caselor cari aveau vreo însemnătate oarecare.

10. Toată oştirea Haldeilor, care era cu căpetenia străjerilor, a dărâmat zidurile dimprejurul Ierusalimului.

11. Nebuzaradan, căpetenia străjerilor, a luat robi pe cei ce mai rămăseseră în cetate din popor, pe cei ce fugiseră la împăratul Babilonului, şi pe cealaltă mulţime.

12. însă căpetenia străjerilor a lăsat ca vieri şi lucrători de pământ câţiva din cei mai săraci din ţară.

13. Haldeii au sfărâmat stâlpii de aramă din Casa Domnului, temeliile, marea de aramă care era în Casa Domnului, şi au dus arama în Babilon.

14. Au luat cenuşarele, lopeţile, mucările, ceştile şi toate uneltele de aramă cu cari se făcea slujba.

15. Căpetenia străjerilor a mai luat şi tigăile pentru cărbuni şi lighenele, tot ce era de aur şi tot ce era de argint.

16. Cei doi stâlpi, marea, şi temeliile, pe cari le făcuse Solomon pentru Casa Domnului, toate uneltele acestea de aramă aveau o greutate necunoscută.

17. înălţimea unui stâlp era de optsprezece coţi, şi deasupra avea un coperiş de aramă, a cărui înălţime era de trei coţi; împrejurul coperişului era o împletitură în chip de reţea şi rodii, toate de aramă; tot aşa avea şi al doilea stâlp cu împletitura în chip de reţea.

18. Căpetenia străjerilor a luat pe marele preot Seraia, pe Ţefania, al doilea preot, şi pe cei trei păzitori ai pragului.

19. Şi din cetate a luat un dregător care avea supt porunca lui pe oamenii de război, cinci oameni cari făceau parte din sfetnicii împăratului şi cari au fost găsiţi în cetate, pe logofătul căpeteniei oştirii, însărcinat să scrie la oaste pe poporul ţării, şi şasezeci de oameni din poporul ţării, cari se aflau în cetate.

20. Nebuzaradan, căpetenia străjerilor, i-a luat, şi i-a dus la împăratul Babilonului la Ribla.

21. Împăratul Babilonului i-a lovit şi i-a omorît la Ribla, în ţara Hamatului. Astfel a fost dus în robie Iuda, departe de ţara lui.

22. Şi Nebucadneţar, împaratul Babilonului, a pus pe poporul care mai rămăsese şi pe care-l lăsase în ţara lui Iuda, sub porunca lui Ghedalia, fiul lui Ahicam, fiul lui Safan.

23. Când au auzit toate căpeteniile oştilor, ei şi oamenii lor, că împaratul Babilonului a pus dregător pe Ghedalia, s-au dus la Ghedalia la Mitpa, şi anume: Ismael, fiul lui Netania, Iohanan, fiul lui Careah, Seraia, fiul lui Tanhumet, din Netofa, si Iaazania, fiul unui maacatit, ei şi oamenii lor.

24. Ghedalia le-a jurat, lor şi oamenilor lor, şi le-a zis: „Să nu vă temeti de nimic din partea slujitorilor haldeilor; rămâneti în ţara, slujiţi împăratului Babilonului şi veţi duce-o bine."

25. Dar în luna a şaptea, Ismael, fiul lui Netania, fiul lui Elisama, din neamul împăratesc, a venit, însoţit de zece oameni, şi au lovit de moarte pe Ghedalia, ca şi pe iudeii şi haldeii care erau cu el la Mitpa.

26. Atunci tot poporul, de la cel mai mic păna la cel mai mare, şi căpeteniile oştilor, s-au sculat şi au plecat în Egipt, pentru că le era frică de haldei.

27. În al treizeci şi şaptelea an al robiei lui Ioiachin, împaratul lui Iuda, în a douazeci şi şaptea zi a lunii a douăsprezecea, Evil-Merodac, împaratul Babilonului, în cel dintâi an al domniei lui, a înălţat capul lui Ioiachin, împaratul lui Iuda, şi l-a scos din temniţă,

28. i-a vorbit cu bunătate si a pus scaunul lui de domnie mai presus de scaunul de domnie al împăraţilor care erau cu el la Babilon.

29. I-a schimbat hainele de temniţă, şi Ioiachin a mâncat întotdeauna la masa lui, în tot timpul vieţii lui.

30. Împaratul i-a îngrijit necurmat de hrana de toate zilele, în tot timpul vieţii lui.

Prorocie împotriva Tyrului şi Sidonului (Ezechiel 26-27)

Ezec.: 26

1. în anul al unsprezecelea, în ziua întâi a lunii, cuvântul Domnului mi-a vorbit astfel:

2. „Fiul omului, pentru că Tyrul a zis despre Ierusalim: „Ha! Ha! Este zdrobită poarta popoarelor! Şi se întoarce la mine! Mă voi îmbogăţi, căci el a rămas pustiu!"

3. deaceea, aşa vorbeşte Domnul Dumnezeu: „Iată că am necaz pe tine, Tirule, şi voi aduce împotriva ta multe neamuri, cum îşi ridică marea valurile!

4. Ele vor dărâma zidurile Tirului, îi vor surpa turnurile, îi voi răzui şi ţărâna, şi o voi face o stâncă goală.

5. Va rămânea în mare ca un loc unde se vor întinde mreji de prins peşte;
Eu am vorbit, zice Domnul, Dumnezeu. Va fi prada neamurilor!

6. Cetăţile din ţinutul lui vor fi trecute prin sabie. Şi vor şti astfel că Eu sunt Domnul."

7. Căci aşa vorbeşte Domnul, Dumnezeu: „Iată că aduc de la miazănoapte împotriva Tirului pe Nebucadneţar, împăratul Babilonului, împăratul tuturor împăraţilor, cu cai, cară, călăreţi, şi cu o mare mulţime de popoare.

8. El va nimici cu sabia cetăţile din ţinutul tău; va face şanţuri de apărare împotriva ta, va ridica întărituri, şi va ridica scutul împotriva ta.

9. Va îndrepta loviturile berbecilor săi împotriva zidurilor tale, şi îţi va surpa turnurile cu maşinile lui.

10. Mulţimea cailor lui te va acoperi de praf, zidurile tale se vor cutremura de vuietul călăreţilor, roţilor şi carălor, când va intra Nebucadneţar pe porţile tale cum se intră într-o cetate cucerită.

11. Va călca toate uliţele tale cu copitele cailor lui, şi-ţi va ucide poporul cu sabia, şi stâlpii mândriei tale vor cădea la pământ.

12. Îţi vor ridica bogăţiile, îţi vor prăda mărfurile, îţi vor surpa zidurile, îţi vor dărâma casele tale cele plăcute, şi vor arunca în ape pietrele, lemnele şi ţărâna ta.

13. Voi face să înceteze astfel glasul cântecelor tale, şi nu se va mai auzi sunetul arfelor tale.

14. Te voi face o stâncă goală; vei fi ca un loc în mare unde se vor întinde mreji de prins peştii; şi nu vei mai fi zidit la loc. Căci Eu, Domnul, am vorbit, zice Domnul, Dumnezeu."

15. Aşa vorbeşte Domnul, Dumnezeu despre Tir: „Se vor cutremura ostroavele de vuietul căderii tale, de gemetele răniţilor şi de măcelul din mijlocul tău.

16. Toţi voivozii mării se dau jos de pe scaunele lor de domnie, îşi scot mantalele, şi îşi lapădă hainele cusute la gherghef; se învelesc în spaimă, şi stau pe pământ; într-una tremură de groază, şi stau înmărmuriţi din pricina ta..

17. Ei fac o cântare de jale asupra ta, şi-ţi zic: „Vai, cum ai fost nimicit, tu, care erai locuit de cei ce străbat mările, cetate vestită, care erai puternică pe mare! Cum a fost nimicită cetatea aceasta cu locuitorii ei, cari băgau groaza în toţi cei dimprejur!

18. Acum tremură ostroavele în ziua căderii tale, stau îngrozite ostroavele mării de sfârşitul tău.

19. Căci aşa vorbeşte Domnul, Dumnezeu: „Când te voi preface într-o cetate pustie, ca cetăţile cari n-au locuitori, când voi ridica împotriva ta adâncul, şi când te vor acoperi apele cele mari,

20. te voi pogorâ împreună cu cei ce se pogoară în groapă, la poporul de odinioară, şi te voi aşeza în adâncimile pământului, în singurătăţi vecinice, lângă cei ce s-au pogorât în groapă, ca să nu mai fii locuită şi să nu te mai scoli în ţara celor vii.

21. Te voi nimici cu desăvârşire, şi nu vei mai fi; te vor căuta, şi nu te vor mai găsi niciodată, zice Domnul, Dumnezeu."

Ezec.: 27

1. Cuvântul Domnului mi-a vorbit astfel:

2. „Şi tu, fiul omului, rosteşte această cântare de jale asupra Tyrului!

3. Spune Tirului: „Tu, care stai pe malul mării, şi faci negoţ cu popoarele unui mare număr de ostroave, aşa vorbeşte Domnul Dumnezeu: „Tyrule, tu ziceai: „Eu sunt de o desăvârşită frumuseţă!"

4. Ţinutul tău este în inima mărilor, şi cei ce te-au zidit te-au făcut desăvârşit de frumos.

5. Cu chiparoşi din Senir ţi-au făcut toate laturile corăbiilor. Au luat cedri din Liban, ca să-ţi ridice catargurile;

6. Lopeţile ţi le-au făcut din stejari de Basan, şi laviţele cu fildeş prins în cimişir, adus din ostroavele Chitim...

7. Pânzele cari-ţi slujeau ca steag erau de in subţire din Egipt, cusut la gherghef, iar învelitoarea ta era de purpură albastră şi roşie, din ostroavele Elişei.

8. Locuitorii Sidonului şi Arvadului îţi erau vâslaşi, şi cei mai înţelepţi din mijlocul tău, Tirule, îţi erau cârmaci.

9. Bătrânii Ghebalului şi lucrătorii lui iscusiţi erau la tine, şi-ţi dregeau crăpăturile. Toate corăbiile mării cu marinarii lor erau la tine, ca să facă schimb de mărfuri cu tine.

10. Cei din Persia, din Lud şi din Put, slujeau în oastea ta, ca oameni de război; ei îşi spânzurau în tine scutul şi coiful, şi-ţi dădeau strălucire.

11. Cei din Arvad îţi umpleau zidurile cu războinicii tăi, şi oamenii viteji erau în turnurile tale. Ei îşi atârnau pavezele pe toate zidurile tale, şi-ţi desăvârşeau astfel frumuseţa.

12. Cei din Tars făceau negoţ cu tine, cu tot felul de mărfuri pe cari le aveai din belşug. Veneau la târgul tău cu argint, cu fer, cu cositor şi cu plumb

13. Iavanul, Tubalul şi Meşecul făceau negoţ cu tine; dădeau robi şi unelte de aramă în schimbul mărfurilor tale.

14. Cei din casa Togarmei aduceau la târgul tău cai, călăreţi şi catâri.

15. Cei din Dedan făceau negoţ cu tine; negoţul multor ostroave trecea prin mânile tale; îţi aduceau ca bir coarne de fildeş şi de abanos.

16. Siria făcea negoţ cu tine, cu marele număr de lucruri făcute de tine; ei veneau la târgul tău cu smaragd, purpură, şi materii pestriţe cu in subţire, mărgean şi agat.

17. Iuda şi ţara lui Israel făceau negoţ cu tine; îţi dădeau grâu de Minit, turte, miere, untdelemn şi leac alinător, în schimbul mărfurilor tale.

18. Damascul făcea negoţ cu tine, cu marele număr de lucruri făcute de tine, cu tot felul de mărfuri, pe cari le aveai din belşug; îţi dădea vin din Helbon şi lână albă.

19. Vedanul şi Iavanul, de la Uzal, veneau la târgul tău; fer lucrat, casie şi trestie mirositoare, erau schimbate cu tine.

20. Dedanul făcea negoţ cu tine cu învelitori de pus pe cal.

21. Arabia şi toţi voivozii Chedarului erau negustorii tăi, şi-ţi aduceau miei, berbeci şi ţapi.

22. Negustorii din Seba şi din Raema făceau negoţ cu tine; îţi plăteau cu cele mai bune mirezme, cu pietre scumpe şi aur, mărfurile tale.

23. Haranul, Canehul şi Edenul, negustorii din Seba, din Asiria, din Chilmad, făceau negoţ cu tine;

24. Făceau negoţ cu tine de haine scumpe, de mantale de purpură albastră şi cusături la gherghef, de covoare scumpe puse în lăzi de funii, sucite şi bine împletite, aduse la târgul tău.

25. Corăbiile din Tars îţi aduceau mărfurile pe mare; erai în culmea bogăţiei şi slavei, în inima mărilor! -

26. Vâslaşii tăi te duceau pe ape mari: dar un vânt de la răsărit te va sfărâma în inima mărilor!

27. Bogăţiile tale, târgurile tale şi mărfurile tale, marinarii şi cârmacii tăi, cei ce îţi dreg crăpăturile corăbiilor, şi cei ce fac schimb de mărfuri cu tine, toţi oamenii de război cari sunt în tine, şi toată mulţimea, care este în mijlocul tău, se vor prăbuşi în inima mărilor, în ziua căderii tale.

...

VI. URARTU

Teritoriul statului Urartu cuprindea regiunea Transcaucaziei şi podişul Armeniei, în jurul lacului Van. Iniţial, exonimul Urartu era unul generic, fapt reflectat în sursele asiriene, care amintesc despre campaniile regilor asirieni în mai multe regate unite sub acest nume. Crearea regatului unit Urartu a avut loc la mijlocul secolului al IX a. Chr., devenind un stat consolidat şi o putere regională importantă pe parcursul secolelor VIII-VII a. Chr. În anul 590 a. Chr. Urartu îşi încheie existenţa ca stat, fiind supus statului Med.

Din Analele lui Arghishti I

Cronica din Horhor a regelui Arghishti I (781-760 a. Chr.) a fost săpată pe o stâncă de pe malul lacului Van, cât şi pe o stelă păstrată fragmentar. Fragmentul de mai jos redă textul de pe coloana a 4-a, rândurile 30-41.

Arghishti, fiul lui Menua[441], spune: zeul Hald[442] e puternic, mare e puterea războinică a lui Hald. Prin măreţia zeului Hald, eu am intrat în ţara Mana[443] [şi] mi-am însuşit ţara Irkiuni[444], am înaintat până în Asiria, ţară muntoasă; din 6471 de oameni într-un an, pe unii i-am omorît, pe alţii i-am dus vii, [şi încă] 236 de cai, 2251 de boi, 8205 oi. Arghishti spune: cu ajutorul zeului Hald, aceste minunate fapte într-un singur an le-am săvârşit.

(După Смруве 1950)

[441] Rege al Urartului (810-781 a. Chr.).
[442] Zeu suprem al Urartului. Principalul centru de cult era oraşul Musasir.
[443] Ţara Mana se găsea la sud-est de Urartu, la sud de lacul Urmia.
[444] Localizarea ei nu se cunoaşte.

Din Cronica regelui Sarduri al II-lea

Cronica lui Sarduri al II-lea (750-730 a. Chr.) s-a păstrat pe o stelă descoperită în anul 1916, în timpul săpării unei nişe în partea de nord a stâncii lacului Van. S-au păstrat doar 265 de rânduri de scriere cuneiformă.

Sarduri[445] spune: m-am ridicat asupra Babiloniei[446], asupra întregii ţări, am cucerit ţara Babilonului, am plecat după pradă în toată ţara Baruat[447]... Prin a zeului Hald măreţie, Sardur spune: am luat trei palate întărite, cu forţa le-am luat, 23 de oraşe într-o singură zi le-am cucerit, palatele le-am prădat, oraşul l-am aprins, ţările le-am înghiţit, pe bărbaţi [şi] pe nevestele lor i-am alungat; 8135 de tineri am alungat, afară de 25.000 de oameni din popor, 6000 de războinici, 2500 de cai am capturat, 12.300 de vite cornute, 32.100 de oi; acestea au revenit regelui, iar ceea ce au capturat războinicii au capturat deosebit, când eu [le]-am poruncit să ocupe ţara.

(După Струве 1950)

[445] Fiul şi urmaşul lui Arghishti I. A domnit între anii 760-730 a. Chr.

[446] Probabil că locuitorii din Urartu dădeau acest nume unei părţi a statului asirian.

[447] Localizarea ei nu se cunoaşte.

VII. VECHII IRANIENI. STATUL MED. IMPERIUL PERSAN (AL AHEMENIZILOR)

Denumirea de *Iran,* dată teritoriului de la est de Mesopotamia şi Elam, cuprinzând lanţul montan Zagros şi Podişul Iranului, provine de la etnonimul indo-european *arya*. În textul Avestei regiunea este desemnată ca *ţara arienilor*. În procesul amplu de răspândire a triburilor indo-europene, vechii iranieni se stabilesc în zona de podiş la est de Mesopotamia, formând către secolul VIII a. Chr. două grupuri etnice mari: mezii şi perşii. Cei dintâi se consolidează din punct de vedere politic mezii, al căror stat va juca un rol important în regiune pe parcursul secolelor VII – prima jumătate a secolului VI a. Chr., participând inclusiv la distrugerea Asiriei. Odinioară vasali ai Mediei, perşii au supus-o în anul 550 a. Chr., conduşi de regele Cirus al II-lea, care era şi nepot al regelui med. Cirus a pus bazele imperiului persan, care va dăinui sub sceptrul dinastiei Ahemenizilor până în anul 331 a. Chr., când ultimul rege ahemenid, Darius al III-lea Codomanul, este înfrânt la Gaugamela de armatele lui Alexandru Macedon.

Formarea statului med

XCV. De aci încolo povestirea noastră îmi cere să arăt cine era acest Cyrus, care a răsturnat puterea lui Cresus, şi în ce fel au ajuns perşii stăpâni în Asia. Aşa cum istorisesc unii dintre perşi – care nu cată să umfle faptele lui Cyrus, ci să spună numai adevărul curat – aşa voi scrie şi eu, deşi despre Cyrus aş putea să arăt încă trei feluri de povestiri deosebite între ele.

În timpul stăpânirii asirienilor asupra Asiei de sus[448], stăpânire care ţinea de cinci sute de ani, cei dintâi care au început să se ridice împotriva lor au fost mezii[449]. Luptându-se pentru libertate cu asirienii, s-au dovedit plini de

[448] Prin „Asia de sus", Herodot înţelege regiunile din sudul lacului Van şi nordul Mesopotamiei.

[449] Realitatea istorică este că, asirienii n-au dominat niciodată în mod absolut triburile mezilor. În timpul regelui asirian Assurbanipal (669-626 a. Chr.), triburile mede s-au reunit sub o singură conducere şi n-au mai acceptat nici un fel de amestec asirian în treburile lor. Succesiunea *asirieni – mezi – perşi* în dominaţia acestei regiuni are un loc comun în istoriografia veche greacă.

vitejie şi, scuturând jugul robiei, şi-au dobândit neatârnarea. După pilda lor, şi celelalte neamuri[450] au trecut la fapte asemănătoare faţă de mezi.

XCVI. Toate aceste neamuri trăiau de sine stătătoare pe tot întinsul Asiei, când iată cum au căzut iarăşi sub puterea unui singur stăpân: printre mezi trăia un om înţelept, pe nume Deiokes, fiul lui Phraortes. Acest Deiokes, din dorinţa de putere, chibzui următorul lucru: mezii locuiau răspândiţi prin aşezări la sate; Deiokes, încă mai înainte vreme om cu vază la el în sat, începu şi mai vârtos, şi mai cu zel să împartă dreptatea; el făcea acest lucru într-o vreme când pe tot cuprinsul Mediei domnea o adâncă lipsă de respect faţă de legi, ştiind bine că nedreptatea este duşmana dreptăţii. Mezii din satul unde locuia Deiokes, văzând cum se purta, l-au ales judecător; el, cu gândul aţintit la putere, se vedea a fi cumpănit şi drept. Mergând tot aşa înainte, şi-a atras asupra-i multe laude de la consătenii săi, încât până şi oamenii din alte sate aflară că Deiokes este singurul bărbat care judecă după dreptatea cea bună; când auziră aceasta, toţi câţi mai înainte înduraseră apăsarea unor hotărâri nedrepte au alergat bucuros la Deiokes să le facă şi lor dreptate. Până la urmă nu se mai duceau la nimeni altul.

XCVII. Mulţimea care venea să-l caute pe Deiokes creştea mereu, oamenii aflând unul de la altul că pricinile îşi găsesc dreaptă dezlegare. Când Deiokes luă aminte că totul atârna numai de el, nu mai voi să se aşeze pe locul unde înainte vreme împărţea dreptatea[451], şi spuse răspicat că nu va mai judeca pricinile. Pentru el doară, zicea, nu era nici o socoteală să-şi lase treburile lui şi să tot judece de dimineaţa până seara neînţelegerile altora.

Cum furtişagurile şi nelegiuirile bântuiau ţinutul cu mult mai aprig decât înainte, mezii se strânseră laolaltă şi ţinură sfat asupra celor ce aveau de făcut. După câte cred eu, au vorbit mai ales prietenii lui Deiokes: „Nu mai putem îndura, spuneau ei, să locuim această ţară în felul cum o ducem acuma! Haideţi să ne alegem un rege dintre noi ! Astfel ţara va fi bine ocârmuită, iar noi ne vom putea căta de treburi, fără a mai ti. tulburaţi într-una din pricina neorânduielii. Şi tot vorbind astfel, singuri s-au pătruns de adevărul că e bine să se lase cârmuiţi de un rege.

XCVIII. Îndată ce se întrebară pe cine să-şi pună ca rege, Deiokes a fost pomenit cu stăruinţă şi lăudat de fiecare om; în urma acestor laude, toată adunarea se învoi ca Deiokes să le fie rege. El ceru atunci mezilor să-i ridice un palat vrednic de un rege şi să-i dea străji de apărare. Mezii au ascultat de poruncă. I-au înălţat un palat mare şi întărit – pe locul arătat chiar de el în cuprinsul ţării – şi-i îngăduiră să-şi aleagă după plac, din mijlocul lor, oameni care să-l păzească.

Cum puse mâna pe putere, Deiokes îi sili pe mezi să zidească o cetate şi să se îngrijească numai de ea, fără să-şi mai bată prea mult capul cu celelalte aşezări.

---

[450] Evreii, egiptenii, babilonienii.

[451] Obiceiul era oriental, foarte frecvent întâlnit în poveştile Orientului.

Mezii ascultară şi de data aceasta. Deiokes ridică o cetate cu ziduri mari şi groase, numită azi Ecbatana, aşezând zidurile cercuri-cercuri, unul într-altul[452]. întăritura a fost în aşa fel clădită, că fiecare zid nu-l depăşeşte pe cel din fata decât prin înălţimea meterezelor. E adevărat că aşezarea locului se potriveşte oarecum unei asemenea zidiri, fiind o colină dreaptă, dar, în mare măsură, întăritura a fost meşteşugită dinadins în acest fel. Numărul zidurilor de înconjur este de şapte[453], iar la mijloc se afla palatul regal şi tezaurele. Cel mai lung din toate este zidul care are de jur împrejur cam aceeaşi lungime cu cel care împrejmuieşte Atena[454]. Meterezele primului cerc sunt albe, ale celui de-al doilea negre; meterezele cercului al treilea sunt pur-purii, ale cercului al patrulea albastre şi ale cercului al cincea portocalii. Astfel, meterezele tuturor cercurilor au fost zugrăvite în culori osebite; cele două din urmă au unul metereze argintate, iar celălalt aurite.

XCIX. Deiokes înălţă aceste ziduri atât pentru a-şi păzi viaţa, cât şi pentru a închide palatul ce i se durase. Apoi porunci norodului să se aşeze cu casa împrejurul zidului de afară. După toţi îşi clădiră casele, Deiokes a fost cel dintâi stăpânitor care statornicit rânduiala ca nimănui să nu-i fie iertat să pătrundă i rege, ci toate treburile să se facă prin mijlocirea curtenilor. Nimeni nu mai putea privi faţa regelui. Pe lângă asta, râsul şi pupatul de faţă cu el erau socotite pentru oricine o necuviinţă. Deiokes s-a pus la adăpostul acestor rânduieli, de teamă a cei de o vârstă cu el, crescuţi laolaltă şi de spiţă la fel de una – oameni cu nimic mai prejos în privinţa bărbăţiei – să iu-l pizmuiască şi să nu unelteasca cumva împotrivă-i, tot văzându-l mereu. Oamenii, neavând prilej să-l vadă, putea să pară în ochii lor drept plămădit din alt aluat decât ei.

C. După ce aşeză această rânduială şi îşi întări puterea, regele se dovedi un straşnic păzitor al dreptăţii. Oamenii îi trimiteau la palat pricinile în scris, iar el le judeca şi pe urmă trimitea înapoi hotărârile. Aşa făcea cu judecăţile, dar şi în alte, privinţe a adus orânduieli bune; dacă afla că cineva a săvârşit o faptă rea, trimitea îndată dup el şi îl pedepsea pe potriva greşelii; pe tot întinsul ţării ce o stăpânea roiau oameni care erau ochii şi urechile lui.

CI. Deiokes s-a mulţumit să adune la un loc numai norodul mezilor şi să domnească peste el[455]. Triburile mezilor sunt următoarele: buşii, paratacenii,

---

[452] Ktesias în *Persika* a descris pe larg aşezarea Ecbatanei, actualmente Hamadan, la graniţa dintre Iran şi Irak. Se presupune că descrierea Ecbatanei la Herodot provine dintr-un izvor atenian. D.I. Ghica, urmându-l pe Rawlinson, crede că Ecbatana, pomenită de Herodot, nu ar fi actualul Hamada, ci ruinele de la Takti-Soleiman, aproape de ţărmul Mării Negre, care corespund mai bine descrierii lui Herodot.

[453] Se pare că numărul de 7 sau 14 (de două ori şapte) avea în antichitatea orientală o oarecare semnificaţie, legată de cultul Soarelui.

[454] 60 de stadii probabil, dacă e vorba numai de incinta acropolei, nu de marea incintă a oraşului. Marea incintă ateniană avea aproximativ 175 de stadii; de cifra aceasta s-ar apropia cea dată de Diodor (XVII, 110), când vorbeşte despre incinta Ecbatanei: 150 de stadii.

[455] Unificarea triburilor de mezi şi întărirea puterii lor a început, de fapt, încă din vremea regelui asirian Asarhaddon (681-669 a. Chr.), predecesorul lui Assurbanipal.

struhaţii, arizanţii, buzii, magii[456]. Atâtea sunt triburile lor.

CII. Deiokes avu un fiu, pe Phraortes, care la moartea tată-lui îi moşteni domnia, după ce acesta stăpânise vreme de cinci-zeci şi trei de ani. Ceea ce moştenise, adică numai împărăţia mezilor, nu i-a fost de ajuns, şi merse cu război împotriva perşilor, pe care îi învinse cel dintâi şi-i făcu primii supuşi ai mezilor. Pe urmă, având la îndemână aceste două neamuri, puternice amândouă, plănui să se întindă peste Asia, trecând de la un neam la altul, până ce ajunse să se lupte cu asirienii, şi anume cu acei asirieni care stăpâneau Ninive[457] şi se aflau odinioară în fruntea tuturor. Dar în vremea aceea asirienii erau lipsiţi de sprijin, deoarece aliaţii lor îi părăsiseră în urma unei răscoale[458]; altfel, în alte privinţe, le mergea încă foarte bine. în războiul pornit împotriva acestora, pieriră atât Phraortes, la capătul unei domnii de douăzeci şi doi de ani, cât şi o mare parte din oastea lui[459].

CIII. După moartea lui Phraortes, urmă la tron Cyaxares fiul lui şi nepotul lui Deiokes. Despre acesta se spune că era ş mai viteaz încă decât strămoşii lui. El cel dintâi îşi împărţi oştire, ce-o avea în Asia pe corpuri de oaste, şi tot el aşeză pentru prima oară în cete osebite pe fiecare în parte – lăncierii, arcaşii, călăreţii; până la el, oastea era un fel de amestecătură care lupta fără rânduială. Tot Cyaxares s-a luptat cu lydienii atunci când în toiul luptei ziua s-a preschimbat in noapte[460], şi tot el a fost acela care a adus sub stăpânirea sa întreaga Asie de sus, de dincolo de fluviul Halys[461].

Adunându-şi toţi supuşii, porni să treacă Ninive prin foc şi sabie, cu gând de a-l răzbuna pe taică-său şi plin de dorinţa de a cuceri cetatea. însă, pe când asedia Ninive, după ce într-o ciocnire îi învinsese pe asirieni, năvăliră asupra-i o mare mulţime: de sciţi înarmaţi, în frunte cu regele lor Madyes, fiul lui Protothyes. Sciţii s-au năpustit spre Asia, alungând pe cimerieni din Europa, şi, tot ţinându-se strâns pe urma fugarilor, au ajuns astfel până în ţara mezilor[462].

---

456 Tribul magilor era cel mai de vază dintre toate. Din acest trib se alegeau preoţii unui colegiu sacerdotal, aşa cum la evrei se alegeau din tribul leviţilor. Sub dinastia Sassanizilor, magii au devenit organizatorii religiei oficiale persane, mazdeismul.

457 Herodot includea ţinutul Babilonului în Asiria, de aceea se simte aici dator să precizeze: asirienii din Ninive.

458 Este vorba de marile tulburări interne care au dus la destrămarea regatului asirian al lui Assurbanipal, în jurul anilor 635-630 a. Chr.

459 Ştire transmisă numai de Herodot. Izvoarele orientale nu amintesc nimic de acel dezastru al mezilor în lupta cu asirienii.

460 Bătălia a avut loc la 28 mai 585 a. Chr. Ph. Legrand optează pentru data 610 a. Chr.

461 Adică la răsărit de fluviul Halys.

462 Informaţia lui Herodot referitoare la năvălirea sciţilor în Asia „pe urmele cimmerienilor" (sfârşitul secolului al VIII-lea, circa 705 a. Chr.) nu este întru totul exactă, ţinând seama de datele inscripţiilor cuneiforme. Drumul de unde au năvălit sciţii în Asia (regiunea răsăriteană din masivul Caucazului, de-a lungul coastei răsăritene a Mării Caspice) nu corespunde celui pe unde au venit cimerienii (regiunea centrală din masivul Caucazului), lucru care, de altfel, Herodot îl menţionează mai jos. Invazia scitică în ţinuturile centrale ale Asiriei a început în jurul anilor 630-625 a. Chr., cu treizeci de ani aproximativ înaintea

CIV. Pentru un drumeţ sprinten, de la Lacul Meotis[463] până la fluviul Phasis şi ţara colchidienilor e cale de treizeci de zile; din Colchida nu mai ai mult ca să treci dincolo în Media. între aceste ţinuturi se află un singur neam, saspirii; când treci şi de ţara lor, intri în Media. Sciţii totuşi n-au năvălit prin această parte, ci au făcut un ocol pe un drum mult mai lung, mai spre miazănoapte, având în dreapta munţii Caucazului[464]. Pe aceste meleaguri mezii, înfruntând pe sciţi şi fiind învinşi, îşi pierdură puterea, iar sciţii s-au întins peste toată Asia.

CVI. Sciţii au fost stăpânii Asiei timp de douăzeci şi opt de, ani, si toate s-au năruit în urma silniciei şi a nepăsării ce au dovedit-o. în afară de tributul obişnuit, storceau de la fiecare comunitate în parte un bir pe care tot ei îl hotărau; pe deasupra, mai şi jefuiau ce se nimerea să aibă oamenii, cutreierând ţinutul în lung şi în lat. în cele din urmă, Cyaxares, împreună cu mezii, poftindu-i la un mare ospăţ şi îmbătându-i, i-a ucis pe cei mai mulţi dintre sciţi. Şi aşa au luat mezii din nou puterea; întinzându-şi stăpânirea peste aceleaşi meleaguri de mai înainte, au cucerit Ninive[465] (cum au făcut de au luat oraşul am s-arăt în altă povestire), şi au supus pe asirieni, afară de cei din partea Babilonului. După întâmplările pe care le ştim, Cyaxares muri; domnia lui a ţinut patruzeci de ani, cu răstimpul cât au stăpânit şi sciţii.

(Herodot. Istorii, I, 95-104, 106)

Obiceiurile şi credinţele perşilor

CXXXI. Perşii, după ştiinţa mea, au următoarele datini: nu numai că nu obişnuiesc să înalţe statui, temple şi altare, ci, dimpotrivă, socot că cei ce le ridică sunt curat nebuni; şi aceasta, cred eu, pentru că ei nu şi-au închipuit niciodată pe zei ca fiind înzestraţi cu fire omenească, aşa cum o fac elenii[466].

---

căderii Ninivei sub mezi. Despre sciţi (*ashguzai* sau *iskuza*, în inscripţiile cuneiforme) şi regele lor Protothyes (Bartatua), tatăl acestui Madyes, pomenesc inscripţiile cuneiforme din timpul lui Asarhaddon (681-669 a. Chr.). Aceşti „sciţi" se pare că erau „sacii", împinşi la rândul lor de massageţi.

463 Marea Azovului.

464 Adică prin nordul masivului Caucaz şi pe ţărmul răsăritean al Mării Caspice.

465 Căderea Ninivei sub mezi a avut loc în anul 612 sau 607-606 a. Chr. Babilonul însă nu a fost cucerit de mezi, căci marele oraş reuşise anterior anului 612 a. Chr. să se desprindă de sub dominaţia asiriană, în timpul lui Nabopalasar, rege chaldean, care, dimpotrivă, se aliase cu Cyaxares în lupta împotriva Ninivei.

466 Religia vechilor perşi nu era una antropomorfă, ca a grecilor, explică aici Herodot. Într-adevăr, religia perşilor vechi se baza pe principiul dualismului binelui şi răului, fiind o religie care adora principii abstracte. Această religie s-a contopit însă cu credinţe despre elementele naturii şi cu un străvechi cult al focului.

Ei obişnuiesc să aducă jertfe lui Zeus[467], suindu-se pe cele mai înalte piscuri de munte, înţelegând sub numele de Zeus toată roata cerului. Aduc jertfe soarelui, lunii, pământului. focului, apei şi vânturilor. Din timpuri străvechi, acestor singure zeităţi aduc ci jertfă[468], dar pe urmă au învăţat de la asirieni şi arabi să-i jertfească şi Afroditei Urania[469]. Asirienii numesc această zeitate Mylitta, arabii Alilat, iar perşii Mithras[470].

CXXXII. lată care este ritualul jertfei aduse zeităţilor pomenite mai sus. Ei nu ridică altare, nici nu aprind focuri atunci când vor să jertfească zeilor, nu se folosesc de libaţii, nici de cântec de fluier, nici de cordele sacre, nici de boabe de orz. Când cineva doreşte să facă o jertfă oricăruia dintre zei îşi duce animalul de sacrificiu. într-un loc neprihănit şi-l invocă pe zeu, purtând în jurul animalului o cunună, de obicei împletită din ramuri de mirt. Celui ce aduce sacrificiul nu-i este îngăduit să ceară să-i meargă bine numai lui singur, aparte de ceilalţi; el se roagă pentru binele regelui şi al tuturor perşilor, căci el însuşi e cuprins în întregul neam al perşilor. După ce taie victima în bucăţele, fierbe carnea şi, împrăştiind pe jos o iarbă cât mai fragedă, îndeosebi trifoi, aşează deasupra toate bucăţile de carne. Când treaba s-a isprăvit, un mag[471], care-i de faţă, cântă theogonia[472], căci cel puţin după câte spun ei, litania pe care o cântă este o theogonie; legea lor le cere să nu facă nici o ceremonie de sacrificiu fără a fi de faţă un mag. Cel care a adus jertfa mai rămâne puţin timp, apoi îşi ia carnea şi face cu ea ce doreşte.

CXXXIII. Perşii socot că trebuie să cinstească mai mult decât oricare alta ziua lor de naştere. în această zi găsesc de cuviinţă să aştearnă masă mult mai bogată decât în celelalte zile; cei cu stare pun înaintea oaspeţilor, la masa zilei lor de naştere, un bou, un cal, o cămilă şi un măgar, fripţi întregi la cuptor; săracii se mulţumesc cu vite mărunte.

La masă nu au multe feluri de mâncare, în schimb se aduc multe dulciuri, şi nu toate o dată. Din pricina asta, spun perşii, se scoală elenii flămânzi de la masă când stau şi mănâncă, (fiindcă după masă nu li se aduce mai nimic;

---

467 Identificarea între denumirea divinităţii persane Diaus (Cer) şi Zeus al grecilor. Zeul suprem al perşilor, întruchipând principiul binelui, era Ormuzd (Ahuramazda), căruia se credea că îi aparţine creaţia cerului, dar nu se confundă cu el. Ahriman, întruchiparea răului şi întunericului, este, în schimb, identificat cu Hades.

468 Vezi nota 494. În religia perşilor, cultul focului avea prioritate în faţa celorlalte elemente ale naturii. *Atar* (focul) în mitologia persană a devenit fiul lui Ormuzd şi sprijinitorul tatălui său în lupta cu Ahriman.

469 Divinitate reprezentată ca fiind jumătate femeie, jumătate peşte, numită în Ascalon *Derketo*.

470 Mithras, la perşi, era zeitatea soarelui şi adevărului, susţinătoare a lui Ormuzd, principiul binelui. Afrodita, zeiţă a fertilităţii şi a apelor, sub numele de *Anaita*, avea un cult ataşat celui al lui Mithras. Herodot face aici greşeala de a extinde numele divinităţii soarelui, Mithras, şi asupra divinităţii adiacente, Anaita.

471 *Mag*, aici sinonim cu *preot*.

472 *Theogonia* despre care vorbeşte Herodot nu era o cântare referitoare la naşterea zeilor, ci o invocare a genealogiei lui Ormuzd sau a lui Mithras (poate şi a altor divinităţi), în genul unei litanii.

dacă li s-ar aduce ceva bun, n-ar mai conteni cu masa. Perşii sunt obişnuiţi să bea foarte mult vin; nu le este însă îngăduit să vomite sau să urineze în faţa altcuiva. Acesta dai: sunt obiceiurile lor de viaţă. Pe de altă parte, obişnuiesc să chibzuiască beţi asupra celor mai de seamă lucruri; ceea ce au găsit cu cale să hotărască, le este adus spre chibzuială şi a doua zi, când sunt treji, de stăpânul casei în care se aflau când s-au sfătuit; dacă şi când sunt treji găsesc că e cuminte ce-au hotărât, se ţin de hotărâre, iar de nu, o înlătură; iar dacă cumva au ţinut sfat treji asupra unui lucru, îl hotărăsc apoi numai când se îmbată.

CXXXIV. Când perşii se întâlnesc pe drum, se poate băga de seamă după următorul semn dacă cei ce s-au întâlnit sunt din aceeaşi stare: în loc să se salute cuvântând, se sărută pe gură. Dacă unul din doi este într-o stare doar cu ceva mai joasă, sărutul este dat pe obraz, iar dacă se află mult mai jos pe scara societăţii, cade în genunchi şi se închină cu fruntea la pământ în faţa celuilalt.

Din toţi străinii de peste hotar, după ei înşişi, perşii îi preţuiesc mai mult pe cei care locuiesc cât mai aproape de ei, apoi pe vecinii acestora, şi tot aşa, îşi drămuiesc preţuirea după depărtarea ce-i desparte de alţii. Cel mai mic preţ în ochii lor îl au neamurile care locuiesc cel mai departe de ei, căci perşii se socot în toate privinţele mai presus de toţi oamenii din lume, iar despre ceilalţi, cred că se apropie de desăvârşire numai în măsura pe care am arătat-o mai sus, şi că cei mai depărtaţi de ei sunt şi cei mai de nimica.

Pe vremea stăpânirii mezilor, neamurile regatului îşi întindeau autoritatea unul asupra altuia. Mezii îi stăpâneau pe toţi şi aveau grijă mai ales de cei care locuiau în nemijlocita lor apropiere; aceştia, la rândul lor, le purtau de grijă vecinilor, iar vecinii se îngrijeau de cei ce urmau. Treaba mergea după aceeaşi socoteală după care perşii îşi cinstesc vecinii. Fiecare neam avea o altă treaptă în ocârmuire şi însărcinarea de a veghea asupra altora[473].

CXXXV. Dintre toţi oamenii din lume, perşii sunt cei mai repede gata să primească obiceiuri străine. Astfel, poartă îmbrăcămintea mezilor, părându-li-se mai frumoasă decât a lor, aşa cum, de altfel, poartă la război platoşe egiptene. Încearcă orice fel de plăceri de care aud vorbindu-se – până şi dragostea cu băieţii, cum au învăţat de la eleni. Fiecare din ci ia în căsătorie mai multe soţii legiuite şi, pe deasupra, îşi mai cumpără un număr şi mai mare de ţiitoare.

CXXXVI. După vitejia arătată în luptă, deosebită virtute bărbătească dovedeşte şi cel ce poate să se laude cu cât mai mulţi copii. Celor ce au foarte mulţi copii, regele le trimite daruri în fiecare an; părerea perşilor e că mulţimea face puterea. Educaţia copiilor începe de la cinci ani şi ţine până la douăzeci, îndreptându-se numai în trei laturi: călăria, trage-rea cu arcul şi rostirea adevărului. Mai înainte de a împlini cinci ani, copilul nu se înfăţişează în ochii tatălui său, ci trăieşte numai în cămările femeilor. Obiceiul

[473] Textul e incert aici.

s-a împământenit pentru a nu se pricinui vreo durere tatălui, dacă copilul ar muri de mic.

CXXXVII. Eu unul laud acest obicei, şi-l mai laud şi pe cel pe care-l voi spune îndată: pentru o singură greşeală, nici regele însuşi n-are dreptul să osândească la moarte pe cineva şi nici oricărui alt pers nu-i este îngăduit pentru o singură greşeală să dea o pedeapsă de neîndreptat vreunui rob din casa lui. Dacă însă, după ce-a stat şi a chibzuit, stăpânul găseşte că vinovatul a mai săvârşit şi alte greşeli – mai numeroase şi mai mari decât serviciile pe care le-a adus – abia atunci este în drept să-şi dea drumul mâniei. Perşii susţin cu tărie că la ei nimeni până acum nu şi-a ucis tatăl sau mama; de câte ori s-a întâmplat aşa ceva – când faptele au fost luate în cercetare cu de-amănuntul – s-a dezvăluit fără greş că era vorba de copii bănuiţi numai a fi ai celui ucis sau de copii rod al păcatului. Căci, pretind ei, este împotriva firii ca un părinte adevărat să fie ucis de mâna propriului său fiu.

CXXXVIII. Ceea ce nu le e îngăduit să facă, nu le e îngăduit nici să vorbească. Cel mai ruşinos lucru cu putinţă pentru ei este minciuna, apoi să facă datorii; multe sunt pricinile pentru care văd ei aşa lucrurile, dar mai ales pentru că – zic ei cel care împrumută este nevoit fără doar şi poate să şi mintă.

Dacă vreunul din cetăţeni e lovit de lepră sau de boala albă[474], n-are voie să intre în oraş, nici să se amestece printre oameni. Credinţa lor este că cel care pătimeşte aşa ceva a păcătuit împotriva soarelui; chiar şi orice străin atins de aceste boli este izgonit îndărăt peste hotare; şi tot din această pricină nu rabdă în ţara lor nici porumbeii albi, ci-i omoară[475]. Nu-şi fac micile trebuinţe, nici nu scuipă în undele vreunei ape curgătoare, nu-şi spală nici măcar mâinile în grijă – şi nici nu suferă ca altcineva s-o facă, căci ţin apele curgătoare în mare cinstire.

CXL. Cele de mai sus, văzute cu ochii mei, le pot spune despre perşi fără să greşesc. Asupra celor ce urmează vorbesc însă ca despre nişte lucruri tăinuite, fără a şti dacă sunt chiar aşa; şi anume e vorba de morţi. Leşul unui porc nu este îngropat mai înainte de a fi fost sfâşiat de păsări sau de câini. Ştiu fără umbră de îndoială că aşa fac magii, căci o fac fără a se feri de ochii oamenilor; perşii învelesc în ceară leşul pe care-l bagă în pământ[476]. Magii se deosebesc mult de ceilalţi oameni şi mai ales de preoţii din Egipt: aceştia din urmă se feresc ca de-o nelegiuire să ucidă vreo vieţuitoare, afară doar de cele pe care le aduc ca jertfă; magii, dimpotrivă, omoară cu mâna lor tot felul de

---

474 Boli de piele: lepra – ulceraţii grave ale pielii; boala albă, *vitiligo* – pete albe pe suprafaţa corpului provenite din lipsă de pigmenţi. Această din urmă boală se credea că loveşte pe cei năpăstuiţi de divinitatea soarelui.

475 Lacună în text, sensul nefiind cu siguranţă cel dat aici.

476 Obiceiul relatat de Herodot, cu privire la îngroparea leşului învelit în ceară, este arhaic, păstrat pe vremea lui numai pentru personajele de vază. În Persia, cadavrul era expus în vârful unui rug sau al unui turn, până era sfâşiat de vulturi. Rugul purta numele de „rugul tăcerii". Herodot poate confundă un obicei med cu unul pers. Altfel nu se poate explica „învelirea cu ceară" în lumina celor spuse mai sus (sfâşierea cadavrului).

ființe, nu însă câinele[477] şi omul, ba încă se întrec care mai de care, ucigând fără alegere furnici, şerpi, precum şi orice altă târâtoare sau zburătoare[478]. Dar să lăsăm această datină aşa cum a fost rânduită ea de la început, şi să ne întoarcem la firul povestirii noastre.

(Herodot. Istorii, I. 131-138, 140)

Educaţia la perşi

(1) Se spune că Cyrus a avut de tată pe Cambyses şi că acest Cambyses se trăgea din neamul lui Perseu[479], iar perseizii, la rândul lor, şi-ar trage numele de la Perseu[480]. Mama lui se numea Mandane[481], şi era fiica lui Astyages, care a fost rege al mezilor. Se mai spune, şi barbarii pomenesc şi astăzi în povestiri şi cântece, că Cyrus era minunat de frumos la chip, foarte bun la suflet şi dornic ca nimeni altul să cunoască cât mai multe lucruri; totodată, se arăta plin de zel spre a îndeplini orice muncă şi a face faţă oricărei primejdii, şi aceasta din dorinţa de a se şti lăudat. Aşa s-a păstrat amintirea despre chipul şi firea lui.

(2) Cyrus a fost crescut potrivit obiceiurilor persane, care par să ţină seama îndeosebi de binele public, preocupare pe care celelalte neamuri nu au arătat-o până acum[482]. Cele mai multe dintre ele lasă fiecărui om libertate să-şi crească copiii cum socoate că e bine. Copiii, o dată ajunşi la vârsta adolescenţei, trăiesc după placul lor. Legile lor le poruncesc să nu fure, să nu jefuiască, să nu pătrundă cu silnicie în casa cuiva sau să lovească pe careva pe nedrept; de asemenea, să nu săvârşească adultere, să fie supuşi faţă de conducători şi alte lucruri asemănătoare acestora. Şi dacă vreunul se abate de la respectarea acestor porunci, este pedepsit. (3) Legile persane dimpotrivă

---

[477] La popoarele din Iran, câinele era considerat un animal sacru consacrat lui Ormuzd.

[478] Este vorba, mai ales, de vieţuitoarele dăunătoare socotite a fi în slujba lui Ahriman, divinitatea răului, opusă lui Ormuzd.

[479] Spre deosebire de Herodot, care îl prezintă pe Cyrus descendent din familia Ahemenizilor, lui Z-Xenofon îi atribuie o origine divină, făcându-l coborâtor din Perseu, fiul lui Zeus şi al Danaei, fiica lui Akrisios, strănepotul lui Danaos. Acesta, la rândul lui, era fratele lui Aegyptos, de obârşie egipteană.

[480] După legendele persane, perşii îşi trag numele de la Perses, fiul lui Perseu şi al Andromedei, fiica asirianului Kepheus. După legendele greceşti, Perseu a fost ginerele lui Kepheus, pe a cărui fiică, Andromeda, a salvat-o şi apoi a luat-o în căsătorie.

[481] Mandane, unica fiică a lui Astyages, regele mezilor, era căsătorită cu Cambyses, regele perşilor. Nu este exclus ca această căsătorie să fi fost dictată de raţiuni superioare de stat, cu atât mai mult cu cât ambiţia Ahemenizilor îl neliniştea pe Astyages.

[482] Xenofon subliniază faptul că legile persane statornicite spre binele colectivităţii se ocupă de educaţia individului chiar din fragedă copilărie. Faptul este atestat şi de Herodot, care subliniază că educaţia durează până la 20 de ani, prevăzând deprinderea adevărului, tragerea cu arcul şi echitaţia (*Herodot, I, 136*).

veghează ca de la bun început cetățenii să fie feriți de a săvârși vreo faptă rea sau rușinoasă, prin măsurile pe care le prevăd.

Perșii au o piață publică pe care o numesc „Piața Libertății", unde, pe lângă palat, se află și alte edificii publice[483]. Negustorii sunt așezați cu mărfurile lor mai în afară, pentru ca strigătele și grosolăniile lor să nu tulbure preocupările alese ale celor ce se instruiesc. Această piață, în jurul căreia se află edificiile publice, este împărțită în patru: (4) o parte este destinată copiilor, alta efebilor, o alta bărbaților maturi, iar cea din urmă oamenilor care au trecut de vârsta de a purta armele. Legea statornicește ca cei care fac parte din aceste grupe să se înfățișeze în fiecare zi la locurile ce le sunt destinate, precum urmează: copiii și bărbații maturi când se crapă de ziuă, bătrânii când găsesc ei de cuviință, în afară de zilele când sunt chemați anume. Cât privește pe efebi, ei se culcă înarmați cu armele ușoare, în preajma clădirilor publice, afară de cei căsătoriți; pe aceștia legea nu-i silește să vină decât dacă primesc vreo înștiințare dinainte. Totuși, nu se bucură de un nume prea bun cel ce lipsește des. (5) Asupra fiecăreia din categoriile amintite veghează doisprezece bărbați, potrivit celor douăsprezece triburi în care este împărțit neamul perșilor. Grija copiilor cade pe seama unor bărbați aleși din rândul acelora care dau dovadă că sunt în stare să le dea o îndrumare cât mai bună, în timp ce grija efebilor perșii o încredințează bărbaților care se dovedesc capabili să le dea cea mai desăvârșită educație. Grija oamenilor maturi este lăsată pe seama acelora care pot să-i facă să aducă la îndeplinire cât mai bine atât hotărârile luate, cât și poruncile date de către conducătorii treburilor publice. Oamenii mai în vârstă sunt supravegheați de unii dintre ei, care veghează ca și ei să-și îndeplinească îndatoririle.

Voi începe prin a arăta ce îndatoriri au fost statornicite pentru fiecare vârstă, spre a vedea și mai bine ce măsuri iau perșii pentru a pregăti cetățeni cât mai desăvârșiți.

(6) Cât privește învățătura, în timp ce noi spunem că la școală se învață carte, perșii zic că la școală copiii învață să respecte dreptatea. Educatorii lor își întrebuințează cea mai mare parte zilei judecând neînțelegerile ivite, căci printre copii, ca și printre adulți, se întâmplă tot felul de furturi, înșelăciuni, brutalități, pârâciuni și multe alte pricini, cum este și firesc să se petreacă. (7) Cei aflați vinovați de vreun din greșelile acestea își primesc pedeapsa; la fel sunt pedepsiți și cei care sunt dovediți că au adus învinuiri nedrepte colegilor lor. Și tot astfel este pedepsită nerecunoștința, datorită căreia se naște cel mai adesea între oameni ura neîmpăcată, pe care nici judecata n-o poate stârpi. Dacă se dovedește că un copil s-a arătat nerecunoscător față de cel ce i-a făcut vreun bine, deși s-ar fi putut manifesta astfel, este pedepsit cu asprime. Perșii au credința că nerecunoscătorii nu sunt vrednici să cinstească nici pe zei, nici pe părinți și nici patria sau pe prietenii lor. De asemenea, ei

[483] Piața Libertății este piața persană în care se desfășurau serbările nobililor, ale homotimilor, și mențiunea ei se face prin analogie cu *agora*, piața publică, piața orașului grec, în care se desfășura toată viața politică, culturală și economică a cetății grecești.

socotesc că la fel ca omul nerecunoscător este și cel care nu se rușinează de nimic, păcatul acesta fiind, după cât se pare, pricina tuturor viciilor.

(8) Copiii perșilor învață să fie cumpătați și la acest lucru contribuie faptul că văd în fiece zi și pe cei mai mari ducându-și viața în cumpătare. De asemenea, la perși copiii se desprind să dea ascultare conducătorilor; și la aceasta îi ajută faptul că văd și pe cei mari supunându-se[484]. Ei mai învață să-și stăpânească foamea și setea, urmând pilda celor mai în vârstă, care nu se duc să mănânce înainte ca supraveghetorii să le fi îngăduit acest lucru. În felul acesta copiii se deprind cu hrana pe care o primesc, nu în sânul familiei, ci de la educatorii lor și numai cu încuviințarea acestora. Fiecare copil își aduce de acasă pâine, fiertură de untișor[485] și o cană cu care să ia apă din râu, dacă i se face sete. Pe lângă acestea, copiii mai învață să mânuiască arcul și sulița. Ei practică aceste exerciții începând din anii copilăriei și până la vârsta de șaisprezece sau șaptesprezece ani. Trecând apoi în rândurile efebilor[486], își duc traiul astfel:

(9) După ce au ieșit din rândul copiilor, timp de zece ani ei stau de strajă nopți de-a rândul – așa cum am avut prilejul să o spunem mai înainte – în jurul edificiilor publice, pe de o parte pentru a asigura paza cetății, iar pe de alta, pentru a se deprinde să fie cumpătați, întrucât există credința că tocmai aceasta este vârsta când copiii au nevoie de mai multă supraveghere. În timpul zilei, efebii stau la dispoziția conducătorilor pentru diferite servicii de folos obștesc, dar când împrejurările cer, ei rămân cu toții în preajma edificiilor publice. Dacă însă regele pornește la vânătoare – lucru care se întâmplă destul de des, în cursul unei luni – el este însoțit de o jumătate din această gardă. Tinerii care pornesc la vânătoare trebuie să aibă cu ei un arc, o tolbă cu săgeți, un cuțit cu teacă sau o bardă, un scut și două sulițe, pentru ca atunci când aruncă o suliță, s-o aibă pe cealaltă la îndemână.

(10) Perșii consideră vânătoarea drept o preocupare cetățenească, a cărei răspundere o poartă chiar regele, întocmai ca la război. Ia parte el însuși la vânătoare și veghează asupra celorlalți, din convingerea că vânătoarea este mijlocul cel mai eficace de pregătire pentru război. Într-adevăr, efebii se obișnuiesc să se scoale de dimineață, să rabde de frig, să îndure căldura, să reziste la drum și la alergătură; de asemenea, ei se mai deprind să arunce cu sulița sau cu lancea în animalele sălbatice, de oriunde s-ar ivi ele. Deseori este pus la încercare și curajul lor: atunci când vreo fiară le iese în cale și se apără cu îndârjire, ei caută s-o răpună sau să se apere, dacă aceasta ar ataca. De altfel, este greu să faci o deosebire între ceea ce este la vânătoare sau la război.

(11) Când acești efebi pornesc la vânătoare, își iau la ei aceeași hrană ca și ceilalți copii, cu deosebirea că ea este în cantitate mai mare. În timpul cât se

---

[484] Analogiile cu modul de viață persan și cel lacedemonian sunt frecvente în *Cyropedia* și trădează interesul permanent manifestat de autor pentru realitățile din Lacedemonia.

[485] Untișorul este o plantă erbacee cu flori galbene-aurii și cu frunzele în formă de inimă, care se consumă ca salată (*Ficaria ranunculoides*).

[486] Xenofon caută să apropie cât mai mult instruirea tineretului persan de efebia greacă.

vânează nu se mănâncă. Dacă însă bogăţia vânatului impune să rămână mai mult timp la vânătoare sau dacă ei înşişi simt această satisfacţie, vânătoarea se prelungeşte. Atunci fiecare se ospătează cu ce a adus pentru masa de prânz şi vânătoarea continuă până a doua zi la cină; cele două zile sunt socotite drept una singură, deoarece nu mănâncă decât o dată. În felul acesta efebii se deprind să rabde, ca să poată proceda la fel şi la război dacă împrejurările impun acest lucru. Atunci când vânatul este bogat, ei folosesc carnea pentru masă, iar dacă nu, se mulţumesc numai cu fiertura de untişor. Şi dacă cineva socoate că nu este plăcut să mănânce numai pâine şi fiertură de untişor şi să bea numai apă, atunci să se gândească cu câtă poftă mănânci pâinea de orz sau de grâu când eşti flămând şi cu câtă plăcere sorbi apa când eşti însetat.

(12) în acest timp, gărzile de efebi care au rămas în oraş îşi petrec vremea luându-se la întrebare în exerciţiile pe care le-au învăţat din copilărie, adică trag cu arcul sau aruncă suliţa, veghind ca aceste exerciţii să se desfăşoare într-un spirit de emulaţie. Câteodată, aceste concursuri au loc în public şi atunci se împart premii. Grupul care cuprinde numărul cel mai mare de tineri îndemânatici, curajoşi şi ascultători, împreună cu îndrumătorul lor, cât şi cu cei care i-au călăuzit când erau copii, este cinstit cu laude şi cu onoruri de către cetăţeni. Parte din aceşti tineri sunt folosiţi de autorităţi, fie ca să facă pe undeva de strajă sau să urmărească pe hoţi şi pe răufăcători, fie că li se încredinţează altă sarcină, unde este nevoie de isteţime şi forţă. (13) Ei îşi duc viaţa astfel timp de zece ani. După aceea păşesc în rândul oamenilor maturi, în mijlocul cărora trăiesc apoi douăzeci şi cinci de ani în chipul următor:

la fel cu efebii, ei sunt obligaţi să fie totdeauna gata să exercite orice lucru de folos obştesc, de vreme ce statul are nevoie de bărbaţi chibzuiţi şi destoinici. Dacă este vorba de război, cei care şi-au însuşit această pregătire nu poartă nici arc, nici suliţă, ci numai arme cu care se luptă de aproape: o platoşă în jurul pieptului, o sabie sau un cuţit în mâna dreaptă şi un scut de răchită pe braţul stâng, asemănător acelora care se văd pe picturile care îi înfăţişează pe perşi[487]. Toţi cei care conduc treburile cetăţii sunt aleşi dintre ei, în afară de educatorii copiilor. La capătul celor douăzeci şi cinci de ani, au împlinit cincizeci de ani sau poate chiar mai mult. (14) Ei trec atunci în categoria aşa-zişilor oameni vârstnici, aşa cum sunt, de altfel, în realitate. Aceştia nu mai iau parte la război în afara hotarelor, ci rămân în oraş, unde se îngrijesc fie de treburile publice, fie de cele private. Ei sunt aceia care dau sentinţele de condamnare la moarte şi tot lor le revine sarcina de a alege pe orice conducător. Dacă vreun efeb sau un om matur a săvârşit vreo faptă în afara legii, supraveghetorii lui, sau oricare altul, au datoria să-l denunţe; şi după ce faptul a fost adeverit de cei „bătrâni", cel vinovat este îndepărtat din mijlocul lor şi trăieşte înlăturat tot restul vieţii şi decăzut din drepturile cetăţeneşti.

---

[487] La Atena, în Galeria Pictată, ca şi în alte clădiri publice erau tablouri care reprezentau perşi. În Galeria Pictată (galerii cu coloane, care susţineau un acoperiş de altfel deschis, dar ferite de arşiţa soarelui), Polygnotos, primul mare pictor al antichităţii, a pictat două vestite tablouri, reprezentând unul *Căderea Troiei* şi celălalt *Lupta de la Marathon*.

(15) Pentru a ne da mai bine seama despre modul de organizare a statului persan, mă voi întoarce ceva mai în urmă, ca să adaug câteva scurte deslușiri la cele ce-am spus mai înainte.

Se spune că numărul perșilor se ridică la aproape o sută douăzeci de mii, fiecare dintre ei având aceleași drepturi și îndatoriri. Toți perșii au dreptul să-și trimită copiii la școlile publice, unde învață să fie drepți. Acest lucru și-l pot îngădui însă numai aceia dintre perși care au cu ce să-i întrețină, și care nu obligă copiii să depună vreo altă muncă, în timp ce alții, care nu au această posibilitate, nu-i pot trimite. Copiii care au învățat în școlile publice pot trece în clasa efebilor, în timp ce celorlalți acest lucru nu le este îngăduit. Efebii care și-au desăvârșit educația și care și-au îndeplinit toate celelalte obligații publice pot fi trecuți în clasa oamenilor maturi, având dreptul la funcții și onoruri; cei care însă nu și-au făcut stagiul în clasa efebilor nu pot trece în clasa oamenilor maturi. La rândul lor, cel din clasa oamenilor maturi care și-au îndeplinit toate îndatoririle, fără să se fi făcut vinovați de ceva, pot fi primiți în clasa oamenilor bătrâni. Această clasă este formată din oameni care au trecut prin toate treptele virtuții. Respectând această organizare cetățenească, perșii socot că pot ajunge la cele mai bune rezultate.

(16) Se mai păstrează și astăzi unele mărturii care ne arată cât de cumpătat era regimul de viață al perșilor și cu câtă grijă căutau să mențină acest regim prin exerciții fizice. Perșii socot și astăzi drept o necuviință să scuipi pe jos, să arăți că ai avea gaze în stomac, să-ți sufli nasul sau să te îndrepți în văzul tuturor într-un anumit loc, ca să te urinezi fie pentru altceva asemănător. Ei n-ar fi fost în stare să se dezbare de aceste apucături dacă nu s-ar fi deprins cu o viață sobră și dacă nu s-ar fi îndeletnicit cu exercițiile fizice care consumă secrețiile, eliminându-le într-altfel. Acestea sunt lucrurile pe care le am de spus cu privire la perși în general...

(Xenofon, Cyropedia, Cartea I, capitolul 2).

Cucerirea Babilonului de către Cyrus

Capitolul 4

(16) În drumul lui spre Babilon (după ce pleacă din Sardes, unde lasă o garnizoană puternică de pedestrași – *n.a.*), Cyrus puse stăpânire pe frigienii din Marea Frigie, pe capadocieni și pe arabi. Cu ajutorul prizonierilor luați de la aceste popoare el își ridică efectivul cavaleriei persane la cel puțin patruzeci de mii de călăreți, împărțind și aliaților săi un mare număr de cai pe care-i luase de la prizonieri. Cyrus apăru în preajma Babilonului în fruntea unei armate formate dintr-o cavalerie foarte numeroasă, dintr-un număr foarte mare de arcași, aruncători de săgeți și prăștieri.

Capitolul 5

(1) Când ajunse în faţa Babilonului, Cyrus îşi aşeză întreaga armată împrejurul oraşului, făcând el însuşi înconjurul călare, însoţit de prietenii săi şi de comandanţii trupelor aliate. (2) După ce cercetă cu atenţie întăriturile[488], Cyrus hotărî ca trupele să fie retrase mai înapoi, când un dezertor, fugit din oraş, îl înştiinţă că babilonienii se pregătesc să-l atace îndată ce va începe retragerea, „căci liniile voastre – adaugă el – li s-au părut slabe celor care le-au privit de sus de pe întărituri". De altfel, acest lucru nu era de mirare, întrucât pentru a asedia un oraş cu o întindere aşa de mare, era firesc ca liniile să aibă o adâncime mică. (3) La această veste, Cyrus se aşeză împreună cu cei din jurul său în centrul armatei sale, poruncind ca hopliţii care se găseau la extremităţile celor două flancuri să-şi retragă liniile până ce vor ajunge la înălţimea trupelor de la centru care rămăseseră pe loc, unde se găsea şi el. Prin această manevră, soldaţii deveniră mai curajoşi şi se întăriră datorită faptului că unităţile care se retrăseseră de pe flancuri trecuseră în spatele celor de la centru, dublând astfel adâncimea frontului[489]. (4) Unităţile de la flancuri erau acum în mai mare siguranţă, deoarece se găseau în spatele centrului, iar acestea fuseseră întărite cu cele de la aripi, care se aşezaseră în spatele liniilor lor. (5) Prin această mişcare prima şi ultima linie erau alcătuite din soldaţii cei mai viteji, în timp ce ceilalţi mai slabi rămăseseră la mijlocul dispozitivului[490]. Acest dispozitiv fu socotit binevenit atât pentru luptă, cât şi pentru a împiedica pe soldaţi să fugă. Călăreţii şi pedestraşii uşor înarmaţi, care se aflau la aripi, se apropiau din ce în ce mai mult de comandant, pe măsură ce frontul se scurta iar adâncimea creştea. (6) După ce trupele persane se regrupară aşa cum s-a văzut[491], se retraseră pas cu pas atâta vreme cât se găsiră sub bătăile săgeţilor[492]. După ce ieşiră de sub bătaia lor, ele se întoarseră împrejur, făcură câţiva paşi înainte, apoi o întoarcere la stânga, ajungând astfel cu faţa la întărituri. Pe măsură ce se îndepărtară, aceste schimbări de direcţie fură din ce în ce mai rare. Când socotiră că sunt în afară de orice primejdie, merseră fără să se mai oprească până ce ajunseră la corturi.

(7) După ce-şi instalară tabăra, Cyrus adună pe comandanţi şi le spuse: „Aliaţi, am făcut înconjurul oraşului pentru a-l cerceta. Eu nu văd cum vom izbuti să punem mâna prin luptă pe aceste întărituri atât de solide şi înalte.

---

488 Descrierea zidului Babilonului a fost făcută cu bogăţie de amănunte de Herodot (I, 178) şi de alţi autori antici precum Diodor (II, 7), Curtius Rufus (V, 1, 25), Strabo (XVI, 11).

489 Frontul armatei lui Cyrus era format din trei rânduri, unul fiind constituit din trupele rămase pe loc, iar celelalte două rânduri din trupele retrase de la aripi. Xenofon insistă asupra gradului de mai mare siguranţă pe care-l oferea tuturor acest dispozitiv, fie celor de la aripi care fuseseră retraşi din pricina trupelor aşezate în faţa lor, fie celor din faţă, datorită sprijinului primit din spate.

490 Luptând în falangă, în primele rânduri erau aşezaţi soldaţii cei mai viteji, iar la mijloc cei mai puţin curajoşi.

491 În textul grec, pentru „se regrupară" avem forma unui verb care arată încolăcirile şerpilor, sugerând retragerea în formaţie densă.

492 După ieşirea de sub bătaia săgeţilor, retragerea s-a făcut în perfectă ordine.

Însă, după părerea mea, cu cât se vor îngrămădi mai mulţi oameni, care nu vor să înfrunte lupta, cu atât mai repede îi vom supune prin foamete. Dacă nu aveţi altceva de propus, eu sunt de părere să-i asediem". – „Dar fluviul acesta, spuse Chrysanthas, a cărui lărgime trece de două stadii, nu străbate mijlocul oraşului?"[493] – „Da, pe Zeus, spuse Gobryas. Adâncimea lui este atât de mare încât doi oameni care ar sta în picioare unul deasupra celuilalt nu ar întrece nivelul apei, aşa că oraşul este mai bine apărat de fluviu decât de întărituri". (9) – „Să lăsăm la o parte, Chrysanthas, continuă Cyrus, tot ce întrece puterile noastre. Să croim de jur împrejur un şanţ cât mai larg şi mai adânc cu putinţă, pe care fiecare să-şi dea silinţa să-l sape cât mai repede, pentru ca în felul acesta să folosim mai puţini oameni pentru pază". (10) După ce croiră de jur împrejurul întăriturilor o linie înconjurătoare, lăsând pe marginea fluviului un spaţiu de care aveau nevoie[494] ca să poată ridica turnuri cât mai mari, începură să sape de o parte şi de alta a oraşului un şanţ uriaş, aruncând pământul în partea celor care lucrau. (11) Cyrus puse mai întâi să se construiască pe marginea apei turnuri pe o temelie de lemn de palmier[495] a cărei lungime era cam de un plethru[496], deşi de fapt în unele locuri se găsesc palmieri şi mai înalţi. Aceşti palmieri, supuşi unei greutăţi[497] oarecare, se îndoaie, însă şi revin întocmai ca spinarea unor măgari încărcaţi cu poveri[498]. (12) Cu această temelie Cyrus voia să împiedice ca turnurile să fie luate de apele care ar fi pătruns în şanţ (şi, totodată, nădăjduia să-l facă pe vrăjmaş să înţeleagă intenţia lui de a asedia oraşul). El puse, de asemenea, să se construiască pe terasă încă o serie de turnuri de acest fel, pentru a-şi asigura un număr cât mai mare de posturi de pază[499].

(13) În timp ce oamenii lui Cyrus executau aceste lucrări, duşmanii urcaţi pe întărituri îşi băteau joc de ei, ca unii care aveau provizii pentru mai mult de douăzeci de ani. Cyrus, care aflase aceste lucruri, îşi împărţi armata în douăsprezece unităţi, în aşa fel ca fiecare parte să facă de pază câte o lună într-un an[500]. (14) La această veste, babilonienii îi luară şi mai rău în bătaie

---

493 Ideea lui Chrysanthas de a lua cu asalt oraşul de-a lungul fluviului, arată că el apreciase lucrurile de la distanţă, în timp ce Gobryas, asirianul, care era de baştină de pe aceste meleaguri, arăta imposibilitatea punerii în practică a planului lui Chrysanthas.

494 Din pricina fluviului, care împărţea oraşul în două, şanţul nu putea lua proporţiile unui uriaş inel circular în jurul zidurilor de întărire, ci în mod necesar trebuia să fie întrerupt în două puncte.

495 Despre teritoriul Babilonului bogat în palmieri ne informează Herodot (I, 19).

496 Un plethru este echivalentul a 31 m.

497 Greutatea menţionată este aceea reprezentată de turnurile construite.

498 În legătură cu încovoierea palmierilor, Aulus Gellius în *Noctes Atticae*, III, 6 menţiona: „Dacă deasupra unui lemn de palmier pui o greutate mare, încărcându-l şi apăsându-l aşa de mult, încât nu poate susţine mărimea sarcinii, palmierul nu cedează şi nu se îndoaie în jos, ci se ridică împotriva greutăţilor şi se curbează în sus". De aceea, spune Plutarh, „s-a găsit cu cale ca la întreceri să se dea o ramură de palmier ca semn al victoriei, fiindcă rezistenţa acestui lemn este de aşa natură încât nu cedează constrângerii şi presiunii".

499 Planul de luptă urmărea să devieze cursul fluviului.

500 Cyrus lua toate aceste măsuri pentru a lăsa duşmanului impresia că era pregătit pentru un asediu îndelungat.

de joc, mai ales la gândul că și lidienii, frigienii, arabii și capadocienii vor face și ei de pază, căci socoteau că toate aceste popoare erau mai binevoitoare față de ei decât față de perși.

(15) Șanțurile erau de acum săpate, când Cyrus auzi vorbindu-se că cetatea era în sărbătoare și că toți locuitorii Babilonului nu făceau toată noaptea altceva decât să bea și să petreacă. După ce se întunecă, Cyrus luă cu el un număr mare de oameni și deschise șanțurile înspre malul fluviului. (16) O dată șanțurile deschise, apa se scurse prin ele toată noaptea, astfel că albia fluviului care străbătea orașul deveni practicabilă pentru oameni. (17) Când fluviul fu pregătit, Cyrus porunci chiliarhilor persani, atât ai pedestrașilor cât și ai călăreților, să vină la el, fiecare cu mia lui de oameni aliniați pe două șiruri, iar aliații să-i urmeze în spate în formație obișnuită. (18) După ce veniră, Cyrus trimise câțiva pedestrași și călăreți din garda lui în albia fluviului care secase, să vadă dacă fundul apei era practicabil. (19) Când i se raportă că albia se poate trece, chemă la el pe comandanții pedestrimii și cavaleriei și le vorbi astfel:

(20) „Prieteni, fluviul ne lasă nouă liber drumul lui de-a lungul orașului. Să intrăm în el plini de curaj (fără nici o teamă). Să ne gândim că cei împotriva cărora vom porni acum sunt aceiași oameni pe care i-am mai învins chiar atunci când erau sprijiniți de aliații lor, când erau treji și nu somnoroși ca acum și când erau înarmați până în dinți și gata de luptă. (21) De data aceasta îi vom ataca într-un moment când mulți dintre ei sau dorm, sau sunt amețiți de băutură și când zăpăceala e mai mare[501]. Când își vor da seama, pe lângă toate acestea, că de aflăm în cetate, frica îi va face cu totul neputincioși. (22) Dacă se mai află printre voi vreunul care să reflecteze la ce se spune, că adică, atunci când pătrunzi într-un oraș te pândește pericolul ca dușmanii să se urce pe acoperișuri și să arunce din cele două părți ale drumului cu săgeți, să nu aibă nici o teamă; chiar dacă s-ar urca cineva pe acoperiș, avem și noi un zeu care să ne vină în sprijin, pe Hefaistos[502]. Intrările acestor case iau foarte ușor foc, căci porțile sunt făcute din lemn de palmier și sunt unse cu păcură. (23) De altfel, și noi avem lemn rășinos cu care putem aprinde un foc mare și avem și destulă smoală și cârlți cu care putem provoca cu repeziciune incendii uriașe. În felul acesta locuitorii trebuie sau să fugă numaidecât din case, sau să fie prefăcuți în cenușă. Acum, luați-vă armele și, cu ajutorul zeilor, vă voi conduce chiar eu. (24) Tu, Gadatas, și tu, Gobryas[503], adăugă el, deoarece cunoașteți drumul, să ne fiți călăuze și, când vom ajunge în oraș, să ne conduceți de-a dreptul spre palat". (25) – „La drept vorbind, spuse

---

501 Cyrus insistă asupra faptului că dușmanii fuseseră învinși chiar atunci când erau treji și nu amețiți de vin, și că acum situația se prezenta mult mai favorabil pentru el.

502 Hefaistos, zeu al cărui cult a fost adesea asociat cu al lui Prometeu, care personifica lupta umanității în întrecere cu natura. Era adorat, în special, prin ceremonia numită Hephaisteia, comportând întreceri muzicale și alergări cu torțe.

503 Gadatas și Gobryas fuseseră sub dependența regelui Asiriei și, în consecință, cunoșteau bine drumurile.

Gadatas, să nu ne mirăm dacă porţile cetăţii nu vor fi închise, căci tot oraşul pare să fie cuprins de veselie. Totuşi, la porţi vom găsi o strajă, aşa cum se întâmplă de obicei". – „Nu mai pierdeţi nici o clipă, spuse Cyrus. Porniţi! Să-i luăm pe cât este cu putinţă pe nepregătite". (26) După aceasta porniră în marş. Unii dintre cei care le ieşiră în cale fură omorâţi sau fugiră spre locuinţele lor. Alţii, de groază, scoteau ţipete. Oamenii lui Gobryas începură şi ei să strige, lăsând să se creadă că şi ei erau dintre aceia care benchetuiau. Iuţind pasul, ajunseră în faţa palatului regal. (27) Aici, trupele lui Gadatas şi ale lui Gobryas găsiră porţile închise. Soldaţii care primiseră poruncă să atace gărzile se năpustiră asupra lor, tocmai când gărzile petreceau şi beau la lumina puternică a focului. Pe dată le aplicară măsurile impuse faţă de vrăjmaşi. (28) Se produse atunci un zgomot asurzitor, ce se putea auzi până în interiorul palatului. Regele trimise atunci să vadă ce se petrece; în acest timp, unii din oamenii care se aflau înăuntru se repeziră să deschidă porţile ca să poată ieşi[504]. (29) Soldaţii lui Gadatas, văzând porţile deschise, dădură buzna înăuntru. Între timp, cei care voiseră să iasă se întoarseră din drum, căutându-şi scăparea înăuntru, dar soldaţii îi urmăriră şi-i uciseră; ajunseră astfel până la rege[505], pe care-l găsiră stând în picioare cu un pumnal scos din teacă. (30) Oamenii lui Gadatas şi ai lui Gobryas îl omorâră şi pe el. toţi cei care se aflau alături de el avură aceeaşi soartă, fie că încercară să se ascundă după câte ceva, fie că voiră să fugă, sau să se apere cu ce aveau la îndemână. (31) Cyrus trimise pe străzile oraşului soldaţi călări cu porunca să ucidă pe oricine ar fi găsit în drum şi să anunţe, cu ajutorul celor care cunoşteau limba siriană[506], că nici un locuitor să nu iasă din casă; dacă vreunul va fi prins afară, va fi omorât. (32) Această poruncă fu adusă la îndeplinire.

Între timp sosiră Gadatas şi Gobryas. Primul lor gând fu să mulţumească zeilor că izbutiseră să se răzbune împotriva acestui rege nelegiuit şi, plângând de bucurie, sărutară mâinile şi picioarele lui Cyrus. (33) Când se lumină de ziuă, trupele care se aflau în forturile cetăţii, aflând că oraşul a fost cucerit şi că regele este mort, predară forturile. (34) Cyrus puse numaidecât mâna pe forturi şi trimise trupe şi comandanţi care să le comande; el îngădui rudelor

---

504 Autorul oferă amănunte în legătură cu intrarea învingătorilor în oraş, prezentând un tablou al învălmăşelii şi dezordinii produse. Datele furnizate de Herodot şi Xenofon, cu privire la cucerirea Babilonului, nu concordă cu relatările unei cronici de pe vremea lui Nabonid, ultimul rege al Babilonului (555-539 a. Chr.), în care se spune că Babilonul nu opusese nici o rezistenţă. Deşi în timpul pătrunderii perşilor în oraş, o încercare de rezistenţă a fost înfăptuită de Belshazzar, regentul, fiul lui Nabonid rămas în Babilon.

505 În comentariul lui M. Marinescu-Himu, rege al Babilonului este menţionat Baltazar (Belshazzar), amintit şi în Biblie. În realitate, ultimul rege al Babilonului a fost Nabonid, Belshazzar fiind regent, fiul lui Nabonid rămas în reşedinţa regală din Babilon. Sfârşitul Babilonului ar fi fost prezis de un vis, interpretat de profetul Daniel. Xenofon se referă mai degrabă la uciderea lui Belshazzar, deoarece Nabonid s-ar fi predat şi ar fi fost chiar numit într-o funcţie administrativă în Carmania, o satrapie a statului persan.

506 Este vorba de o limbă semitică, apropiată de siriana amintită de Xenofon, mai curând cea asiriană.

să-şi îngroape morţii şi, totodată, porunci printr-un herald ca toţi locuitorii Babilonului să predea armele, încunoştinţându-i că dacă în vreo casă se vor găsi arme, toţi cei care locuiesc în ea vor fi ucişi, aşa că toată lumea se supuse. Armele fură adunate în fortăreaţă, ca să le aibă la îndemână dacă vreodată vor avea nevoie de ele. (35) După ce luă aceste măsuri, Cyrus chemă la el mai întâi pe magi şi le spuse că, întrucât oraşul fusese luat prin lupte, să aleagă din prăzi lucrurile cele mai de preţ pentru zei şi, totodată, să le închine şi domenii sacre. După aceea, Cyrus împărţi case şi reşedinţe oficiale tuturor acelora care luaseră parte alături de el la expediţii, dând pe cele mai bune celor mai viteji dintre ei, aşa cum hotărâseră mai demult, şi îndemnă pe cei care se credeau nedreptăţiţi să-şi arate nemulţumirea. (36) El porunci, de asemenea, babilonienilor să muncească pământul, să plătească dările şi să-i slujească pe cei care le fuseseră daţi ca stăpâni. În ceea ce priveşte pe perşii care îl însoţiseră de la început, cât şi pe aceia dintre aliaţi care cerură să rămână pe lângă el, le dădu dreptul să se poarte ca adevăraţi stăpâni faţă de ceia care le fuseseră daţi în grijă.

(Xenofon, Cyropedia, Cartea a VII-a, capitolele 4-5)

Descrierea Imperiului Persan

XXXVII. Perşii locuiesc în Asia, ajungând până la ţărmurile Mării de miazăzi, aşa-numita Erythree[507]. Mai sus de ei, spre miazănoapte, se află mezii, mai sus de mezi, saspirii, iar mai sus de saspiri, colchidienii, care se mărginesc cu Marea de miază-noapte, în care se varsă râul Phasis[508]. Acestea sunt cele patru seminţii[509] care se întind de la o marc la alta.

XXXVIII. De aici, spre apus, prelungindu-se din uscat, înaintează în mare două limbi de pământ despre care voi da unele lămuriri. Una din ele se întinde spre miazănoapte, începând de la Phasis, de-a lungul Pontului Euxin şi al Hellespontului, până la capul Sigeion din Troada[510], iar spre miazăzi, aceeaşi limbă de pământ înaintează în mare din Golful Myriandric[511], aflat înspre Fenicia, până la capul Triopion[512]. în această peninsulă locuiesc treizeci de seminţii de oameni. Aceasta este una din cele două peninsule.

---

507 Marea de miazăzi, Erythreea, indică aici Oceanul Indian împreună cu Golful Persic. În capitolul XIII al aceleiaşi cărţi, „Marea de miazăzi" indică Pontul Euxin.

508 Râul Phasis, sau actualul Rion, se varsă în extremitatea estică a Mării Negre, în Caucaz.

509 Aceste patru seminţii sunt acelea pe la care treceau mărfurile din Asia în Grecia, prin Colchida.

510 Capul Sigeion (pe ţărmul vestic al Asiei Mici) pe care se afla un oraş cu acelaşi nume, este format dintr-o ramificaţie a muntelui Ida, aproape de Troia. La vreo 2 km de acest cap se revărsau râurile Scamandrul şi Simosiul, din câmpia Troiei.

511 Probabil, golful Alexandretta.

512 Situat pe ţărmul Cariei, aproape de Cnidos. Conturul descris în acest capitol corespunde celui al Asiei Mici.

XXXIX. Cealaltă limbă de pământ[513], începând din ţara perşilor, se întinde până la Marea Erythree, [cuprinzând] pământ persan[514], apoi, în continuare, se află Asiria, iar după Asiria, Arabia; ea se sfârşeşte – adică, de fapt, nu se sfârşeşte[515], dar aşa e obiceiul să se spună – în Golful Arabic, până la care Darius a tras canalul din Nil[516]. Din Persia până în Fenicia ţinutul este un şes nesfârşit: începând din Fenicia, peninsula se întinde in apele acestei mări[517] prin dreptul Syriei, Palestinei şi Egiptului, unde se isprăveşte. Ea cuprinde numai trei neamuri[518].

(Herodot. Istorii, IV, 37-39)

Inscripţia de la Behistun a lui Darius I

Inscripţia de la Behistun (Bisutun) a fost săpată pe o stâncă înaltă din Media, la porunca regelui Darius I (522-486 a. Chr.). Scrisă în trei limbi (persană veche, elamită şi babiloneană), aceasta este cea mai mare şi mai importantă din toate inscripţiile ahemenide cunoscute până în prezent. A fost fost descifrată şi publicată, pentru prima dată, de H. Rowlinson în anul 1846. Textul descrie frământările de după moartea lui Cambise al II-lea şi începuturile domniei lui Darius I. Caracterul tendenţios al inscripţiei este evident în măsura în care reflectă evenimentele într-o lumină favorabilă regelui, recunoscându-i rolul în restabilirea ordinii şi legitimându-i puterea în imperiu.

Coloana I

Sunt Darius, marele rege, regele regilor, regele Persiei, regele provinciilor, fiul lui Histaspe[519], nepotul lui Arsame, Ahemenidul.

Darius regele zice[520]: tatăl meu a fost Histaspe, tatăl lui Histaspe a fost Arsame, tatăl lui Arsame a fost Ariaramne, tatăl lui Ariaramne a fost Taispe, tatăl lui Taispe a fost Ahemenes.

---

513 Este, aproape sigur, vorba de Peninsula Arabică, în care însă Herodot înglobează Syria şi Fenicia.

514 Pasajul pare corupt, pentru că e greu să admitem că Herodot a considerat Peninsula Arabică drept pământ persan.

515 Pentru că în continuarea Peninsulei Arabice se află Libya.

516 În cartea a II-a, capitolul CLVIII, Herodot vorbeşte despre acest canal şi felul cum a fost săpat de Darius. Canalul a fost început de faraonul Necho, dar a fost lăsat neisprăvit de teama ce i-a inspirat-o un oracol în legătură cu puterea babilonienilor. Canalul avea o direcţie perpendiculară pe istmul de Suez.

517 Marea Mediterană.

518 Aceste trei neamuri sunt, probabil, fenicienii, sirienii şi arabii.

519 În persană, Vishtaspa, demnitar persan la curtea lui Cyrus. Unii istorici îl identifică cu Vishtaspa amintit în Avesta, drept unul dintre primii adepţi ai lui Zarathustra (Zoroastru).

520 Fiecare aliniat, în continuare, începe cu formula standard „Darius, regele, zice:", care a fost omisă.

De aceea ne numim Ahemenizi; din vechime ne tragem noi, din vechime neamul nostru regi am fost.

Opt din neamul meu au fost regi înainte; eu sunt al nouălea; mult timp am fost regi.

Prin mila lui Ormuzd[521] sunt eu rege, Ormuzd mi-a dăruit domnia.

Iată ţările care sunt sub stăpânirea mea; prin mila lui Ormuzd sunt regele lor: Persia, Elamul, Babilonia, Asiria, Arabia, Egiptul, cele de la mare, Saparda[522], Ionia, Media, Armenia, Cappadocia, Partia, Zarangia, Aria, Chorasmia, Bactria, Sogdiana, Gandaria, Sacia, Satagidia, Arachosia şi Mecia – cu totul 23 de provincii[523].

Acestea sunt provinciile de sub stăpânirea mea; prin mila lui Ormuzd au devenit supuse mie; ele mi-au plătit tribut; cele ce le-am ordonat lor, şi noaptea şi ziua, acestea le-au făcut ele.

În ţările acestea, pe bărbatul care a fost bun l-am iubit, pe acela care a fost rău l-am nimicit; prin mila lui Ormuzd, aceste ţări s-au supus legilor mele; cum le-am poruncit aşa au făcut ele.

Ormuzd mi-a dat împărăţia; Ormuzd m-a ajutat şi am căpătat împărăţia aceasta; prin mila lui Ormuzd sunt eu stăpân peste această împărăţie.

Iată ce am făcut eu înainte de a fi rege: un om numit Cambyse, fiul lui Cyrus, din neamul nostru, era aici rege înaintea mea; acest Cambyse avea un frate, numele lui era Bardes; din aceeaşi mamă şi din acelaşi tată ca şi Cambyse era el; după câtva timp Cambyse l-a ucis pe acel Bardes; când Cambyse la ucis pe Bardes, poporul nu avea ştire că Bardes fusese ucis. După câtva timp, Cambyse plecă în Egipt; când Cambyse plecă în Egipt, poporul se ticăloşi; atunci minciuna se lăţi în ţară atât în Persia şi în Media, cât şi în celelalte provincii.

Apoi se arătă un om, un mag, anume Gaumata; el era din Pisiavada, de la muntele numit Aracadres, de acolo era el; în a patrusprezecea zi a lunii viiahna[524] s-a arătat el; el minţi poporul astfel: „Eu sunt Bardes, fiul lui Cyrus, fratele lui Cambyse". Atunci poporul întreg se răsculă; de la Cambyse trecu la el atât Persia şi Media, cât şi celelalte provincii; el puse stăpânire pe

---

521 Sau Ahuramazda, zeul suprem al panteonului persan. În Zend-Avesta este ilustrată lupta veşnică a lui Ormuzd, ca principiu al binelui cu Ahriman (Anhra-Mainiu), întruchiparea răului.

522 Lidia.

523 La început sunt enumerate provinciile aflate la apus de Persia propriu-zisă: Elamul, Babilonia, Asiria, Arabia, Egiptul şi provinciile de la mare; urmează apoi provinciile din Asia Mică şi cele nordice: Lidia, Ionia, Media, Armenia, Cappadocia; la final, sunt enumerate provinciile din partea de nord-est şi est a imperiului: Partia (azi Chorasan), Zarangia (sau Drangiana, azi Seistan), Aria (Gherat, în vestul Afganistanului), Chorasmia (sau Horezm, în Uzbekistan), Bactria (Balh, în Afganistan), Sogdiana (în Uzbekistan şi Tadjikistan), Gandaria (Gazna), Sacia (în Asia Centrală, la est de Marea Aral), Satagidia (Kabul), Arachosia (Kandahar, în sudul Afganistanului), Mecia (sau Maka, probabil Mekran, în Iran şi Afganistan).

524 Martie 522 a. Chr.

imperiu; în a noua zi a lunii garmapada[525] a pus el mâna pe imperiu; după aceea Cambyse muri de moartea sa.

Împărăția de care Gaumata magul l-a despuiat pe Cambyse a fost din vechime în neamul nostru; după ce Gaumata magul l-a despuiat pe Cambyse de Persia, de Media și de provinciile dependente, el a făcut după planul lui, el a devenit rege.

Nu s-a găsit nimeni, nici persan, nici med, nici din familia noastră, care să alunge pe Gaumata magul de pe tron; poporul avea teamă mare de el; el ucise pe mulți care cunoșteau pe vechiul Bardes; și de aceea i-a și ucis, „ca nu cumva să mă recunoască cineva că nu sunt Bardes, fiul lui Cyrus". Nimeni n-a îndrăznit să zică ceva privitor la Gaumata magul, până ce nu m-am arătat eu; atunci m-am rugat lui Ormuzd; Ormuzd mi-a dat ajutor; în a zecea zi a lunii bagaiadiș[526], atunci chiar, împreună cu câțiva credincioși, l-am ucis pe Gaumata magul și pe căpeteniile care-l urmau; în fortul numit Sikaiavatish din ținutul Mediei Nisaia[527] l-am ucis eu pe el; l-am despuiat de putere; prin mila lui Ormuzd am devenit rege; Ormuzd mi-a pus sceptrul în mână.

Împărăția care fusese smulsă de la familia noastră am recâștigat-o, am restabilit-o la loc; cum a fost înainte, așa am restabilit-o; am restabilit pentru stat și cântecele religioase, și cultul, și le-am încredințat familiilor de la care le luase Gaumata magul; am restabilit statul la loc, și Persia, și Media, și celelalte provincii; cum era înainte vreme, așa am restabilit ceea ce se desființase; prin mila lui Ormuzd făcut-am eu aceasta; am luptat până ce am restabilit familia noastră în locul unde era înainte; astfel am luptat eu, cu mila lui Ormuzd, pentru ca Gaumata magul să nu ia locul familiei noastre.

Acestea le-am săvârșit după ce m-am făcut rege:

După ce l-am ucis pe Gaumata magul, un om numit Assina, fiu al lui Upadarma, s-a arătat; astfel vorbi el poporului: „Eu sunt regele Elamului"; atunci s-au răsculat cei din Elam; ei trecură de partea acestui Assina; el deveni rege al Elamului și un om, un babilonian cu numele Nadinta-baira, fiul lui Aniri, se arătă; poporului Babiloniei el îi declară fals: „Eu sunt Nabucodonosor, fiul lui Nabonid"; atunci întregul popor al Babiloniei trecu de partea acestui Nadinta-baira; Babilonia se răsculă; el se făcu stăpân peste țara Babiloniei.

Atunci am trimis eu oameni în Elam; Assina îmi fu adus ca rob; l-am ucis.

După aceea, am pornit la Babilon, împotriva acelui Nadinta-baira care își zicea Nabucodonosor; forțele lui Nadinta-baira ocupau fluviul Tigru; erau postate acolo și aveau bărci; acolo am împărțit armata mea; o parte am îndestulat-o cu cămile, cealaltă parte am încălecat-o pe cai; Ormuzd m-a ajutat; prin mila lui Ormuzd am trectu fluviul Tigru; acolo am ucis pe mulți din oastea lui Nadinta-baira; în a 24-a zi a lunii asiiadiia[528] ne-am luptat noi așa.

---

[525] Aprilie 522 a. Chr.

[526] Septembrie 522 a. Chr.

[527] În regiunea Ragiana, partea de nord-vest a podișului Iranian, renumită prin caii săi de rasă.

[528] 13 decembrie 522 a. Chr.

Atunci am pornit la Babilon; când am sosit aproape de Babilon, la cetatea numită Zazana, pe fluviul Eufrat, acolo acel Nadinta-baira, care îşi zicea Nabucodonosor, mi s-a opus cu forţele lui şi mi-a oferit bătălia; atunci ne-am luptat în bătălie; Ormuzd mi-a ajutat; prin mila lui Ormuzd am ucis pe mulţi din oastea acelui Nadinta-baira; o parte din oastea lui am împins-o în fluviu; apa a nimicit-o; în a doua zi a lunii anamaka[529] ne-am luptat noi aşa.

Coloana a II-a

Atunci Nadinta-baira cu câţiva călăreţi fugi la Babilon; atunci am pornit la Babilon şi am pus mâna pe Nadinta-baira; apoi l-am ucis pe acest Nadinta-baira la Babilon.

Pe când eram la Babilon, iată ţările care s-au răsculat împotriva mea: Persia, Elamul, Media, Asiria, Armenia, Partia, Margiana, Satagidia, Sacia.

Un om anume Martes, fiul lui Cicihrish, din cetatea Persiei numită Kuganaka, acolo locuia acela; acesta s-a arătat; poporului Elamului el îi zice: „Eu sunt Imanish, regele Elamului".

Pe atunci eram în pace cu Elamul; atunci, elamiţii, temându-se de mine, puseră mâna pe Martes; acela ce fusese şeful lor îl ucise.

Un om, anume Fraorte, un med, s-a arătat; poporului Mediei el îi zise: „Eu sunt Hshatrita, din neamul lui Cyaxares"; atunci oastea medă, care se afla în ţara ei s-a răsculat împotriva mea; ea a trecut de partea acelui Fraorte; el s-a făcut regele Mediei.

Oastea persană şi medă, care era cu mine, aceea era mică la număr; am expediat atunci trupe; pe Vidarna, un persan, unul din supuşii mei, pe el l-am orânduit căpitan; astfel i-am vorbit eu: „Pleacă şi învinge oastea medă care nu recunoaşte autoritatea mea". Atunci porni acel Vidarna cu oastea lui; când sosi el în Media, la cetatea numită Marush, acolo se luptă el cu mezii; acela care era căpetenia mezilor nu putu să-i reziste; Ormuzd mi-a dat ajutor; prin mila lui Ormuzd, forţele lui Vidarna învinseră cumplit acea oaste rebelă; în ziua a 27-a a lunii anamaka[530], atunci avu loc bătălia între ei; atunci acea oaste a mea m-a aşteptat la un loc numit Kampada, un ţinut al Mediei, până ce să sosesc eu în Media.

Atunci pe un om anume Dadarshish, un armean, unul dintre supuşii mei, pe el l-am trimis în Armenia; şi astfel i-am vorbit eu: „Pleacă şi oastea rebelă, care nu recunoaşte autoritatea mea, învinge-o". Atunci porni Dadarshish; când sosi el în Armenia, atunci rebelii se strânseră la un loc şi s-au împotrivit lui Dadarshish ca să se lupte cu el; la Zaza, un sat în Armenia, acolo a avut loc bătălia; Ormuzd mi-a dat ajutor; prin mila lui Ormuzd, forţele mele au învins cumplit oastea rebelă; în ziua a opta a lunii turavahara[531], atunci a avut loc bătălia între ei.

Rebelii, strângându-se iar la un loc pentru a doua oară, s-au dus în faţa

---

[529] 18 decembrie 522 a. Chr.

[530] 12 ianuarie 521 a. Chr.

[531] 21 mai 521 a. Chr.

lui Dadarshish ca să se lupte cu el; la fortul din Armenia numit Tigra, acolo s-a dat bătălia; Ormuzd mi-a dat ajutor; prin mila lui Ormuzd, forțele mele au învins cumplit acea oaste rebelă; în ziua a 18-a a lunii turavahara[532], atunci a avut loc bătălia între ei.

Rebelii, strângându-se iar la un loc pentru a treia oară, s-au pus în fața lui Dadarshish ca să se lupte cu el; la un fort din Armenia numit Viama, acolo s-a dat bătălia; Ormuzd mi-a dat ajutor; prin mila lui Ormuzd, forțele mele au învins cumplit acea oaste rebelă; în ziua a noua a lunii taigarcish[533], atunci a avut loc bătălia între ei; după aceea Dadarshish m-a așteptat acolo până ce am sosit în Media.

Apoi am trimis în Armenia pe unul anume Vaumisa, un persan dintre supușii mei; astfel i-am vorbit eu: „Pleacă și oastea rebelă, care nu recunoaște autoritatea mea, învinge-o". Atunci Vaumisa porni; când sosi el în Armenia, atunci rebelii strânși la un loc s-au împotrivit lui Vaumisa ca să se lupte cu el. În locul numit Izara, în Asiria, acolo s-au luptat ei; Ormuzd mi-a dat ajutor; prin mila lui Ormuzd, forțele mele au învins cumplit acea oaste rebelă; în ziua a 15-a a lunii anamaka[534], atunci a avut loc bătălia între ei.

Rebelii, strângându-se pentru a doua oară la un loc, s-au împotrivit lui Vaumisa ca să se lupte cu el; într-un ținut al Armeniei numit Autiara s-a dat bătălia; Ormuzd mi-a dat ajutor; prin mila lui Ormuzd, forțele mele au învins cumplit acea oaste rebelă; în luna taruvahara, fiind lună plină[535], atunci s-a dat bătălia între ei; după aceea Vaumisa m-a așteptat în Armenia până ce am sosit în Media.

Apoi am pornit eu din Babilon; m-am îndreptat spre Media; când am sosit în Media, într-un oraș numit Ghendrosia[536], acolo se afla acel Fraorte, care-și zicea rege al Mediei, cu o oaste împotriva mea, ca să se lupte cu mine; atunci s-a dat bătălia; Ormuzd mi-a dat ajutor; prin mila lui Ormuzd, am învins cumplit oastea lui Fraorte; în ziua a 25-a a lunii adukanish[537], atunci am luptat noi astfel în bătălie.

Atunci acel Fraorte, împreună cu câțiva călăreți, a fugit de acolo într-un ținut din Media numit Raga[538]; atunci am trimis eu o oaste care a pus mâna pe Fraorte și l-am adus în fața mea; i-am tăiat nasul, urechile și limba și l-am biciuit; a fost ținut în lanțuri la poarta mea; tot regatul l-a văzut; apoi l-am răstignit pe cruce la Ecbatana; pe căpeteniile care l-au urmat, pe acelea le-am ucis în cetățuia Ecbatana.

Un om cu numele Cissatahma s-a răsculat împotriva mea; el a spus poporului: „Eu sunt regele Sagartiei și sunt din neamul lui Cyaxares". Atunci

---

532 31 mai 521 a. Chr.
533 12 iunie 521 a. Chr.
534 31 decembrie 521 a. Chr.
535 12 iunie 520 a. Chr.
536 În persană Kundurush; localizare necunoscută.
537 7 mai 520 a. Chr.
538 Mai târziu Rei.

eu am trimis o armată de perşi şi de mezi; pe unul anume Tahmaspada, un med şi unul din supuşii mei, pe acela l-am orânduit căpitan; astfel i-am zis lui: „Pleacă şi învinge acea oaste rebelă, care nu recunoaşte autoritatea mea". Atunci porni Tahmaspada cu oastea lui; el s-a luptat în bătălie cu Cissatahma; Ormuzd mi-a dat ajutor; prin mila lui Ormuzd, forţele mele au învins cumplit acea oaste rebelă şi l-au prins pe acest Cissatahma şi l-au adus în faţa mea; atunci i-am tăiat nasul şi urechile şi l-am biciuit: l-am ţinut legat de poarta mea în lanţuri; tot regatul l-a văzut; apoi l-am răstignit pe cruce la Arbela[539].

Acestea le-am făcut eu în Media.

Partia şi Hircania[540] s-au răsculat împotriva mea; s-au declarat pentru Fraorte; tatăl meu, Histaspe, era în Partia; poporul l-a părăsit şi s-a răsculat; atunci Histaspe a pornit cu oastea care-i rămăsese credincioasă; în locul numit Vispauzatish, cetate din Partia, acolo s-a dat bătălia; Ormuzd mi-a dat ajutor; prin mila lui Ormuzd, Histaspe a învins cumplit acea oaste rebelă; în a 22- zi a lunii viiahna[541], atunci a avut loc bătălia între ei.

Coloana a III-a

Atunci am trimis din Raga o armată persană lui Histaspe; când armata aceea sosi la Histaspe, atunci Histaspe porni cu trupele acelea; într-un loc numit Patigrabana, cetate din Partia, acolo s-a luptat el cu rebelii; Ormuzd mi-a dat ajutor; prin mila lui Ormuzd, a învins Histaspe cumplit acea oaste rebelă. În ziua întîi a lunii garmapada[542], atunci avu loc bătălia între ei.

Atunci mi s-a supus provincia mie; acestea le-am făcut eu în Partia.

Ţinutul numit Margiara[543] s-a răsculat împotriva mea; pe unul anume Frada, un margian, pe acela l-au pus ei căpitan peste dânşii; atunci am trimis împotriva lui pe unul Dadarshish, care era un supus al meu, satrap în Bactria; astfel i-am vorbit eu: „Pleacă şi învinge pe poporul acela care nu recunoaşte autoritatea mea". Atunci Dadarshish porni cu oastea lui; el s-a luptat cu Margiani; Ormuzd mi-a dat ajutor; prin mila lui Ormuzd, forţele mele au învins cumplit acea oaste rebelă; în ziua a 23-a a lunii assiiadiia[544], atunci s-a dat astfel bătălia între ei.

Atunci mi s-a supus provincia mie; acestea le-am făcut eu în Bactria.

Un om anume Vahiazdata locuia într-un oraş numit Tarava în ţinutul din Persia numit Iautiia; acolo locuia el; el s-a răsculat al doilea; poporului persan el îi zise: „Eu sunt Bardes, fiul lui Cyrus"; atunci persanii, care erau în ţara lor şi lipsiţi de contact cu mine, se răsculară împotriva mea; au trecut de partea acestui Vahiazdata; el se făcu rege al Persiei.

Atunci eu am pornit oştile persane şi mede care se aflau cu mine; pe un om

---

539 Oraş în partea de răsărit a Asiriei.

540 Ţinut în partea de nord a Iranului, la sud de Marea Caspică.

541 8 martie 520 a. Chr.

542 12 iulie 520 a. Chr.

543 Ţinut în Asia Centrală, pe valea râului Marga (azi, Murgaba, în Turkmenistan).

544 10 decembrie 521 a. Chr.

numit Artabardes, un persan dintre supușii mei, pe el l-am orânduit căpitan peste oaste; restul armatei persane m-a însoțit în Media; atunci Artabardes porni în Persia cu oastea lui; când sosi el în Persia, acest Vahiazdata care-și zicea Bardes a ieșit cu trupele lui la cetatea din Persia numită Raha, să ofere bătălia; acolo se luptară ei; Ormuzd mi-a dat ajutor; prin mila lui Ormuzd, forțele mele au învins cumplit oastea lui Vahiazdata; în ziua a 12-a a lunii turavahara[545], atunci s-a dat astfel bătălia între ei.

Atunci Vahiazdata acela, împreună cu câțiva călăreți, a fugit de acolo în Pisiavada; de acolo a pornit el cu o armată împotriva lui Artabardes, să ofere bătălia; la muntele numit Parga, acolo s-au luptat ei; Ormuzd mi-a dat ajutor; prin mila lui Ormuzd, forțele mele au învins cumplit armata lui Vahiazdata; în ziua a cincea a lunii garmapada[546], atunci s-a dat astfel bătălia între ei; s-au prins robi acel Vahiazdata, precum și cei care l-au sprijinit.

Atunci pe Vahiazdata acela, precum și pe cei care l-au sprijinit, i-am răstignit pe cruci într-un oraș al Persiei numit Uvadaiciaia.

Acel Vahiazdata, care-și zicea Bardes, trimisese o armată în Arachosia, împotriva unui anume Vivana, un persan dintre supușii mei, satrapul Arachosiei; și a pus căpitan peste acea armată pe un oarecare; și astfel i-a vorbit: „Mergeți și atacați pe Vivana și armata acre recunoaște autoritatea regelui Darius". Și atunci armata porni, adică aceea pe care Vahiazdata o strânsese împotriva lui Vivana, ca să dea lupta cu el; la un fort numit Kapishkanish, acolo s-au luptat; Ormuzd mi-a dat ajutor, prin mila lui Ormuzd, forțele mele au învins cumplit acea oaste rebelă; în a 13-a zi a lunii anamaka[547], atunci s-a dat astfel bătălia între ei.

Rebelii, adunându-se iarăși, s-au opus lui Vivana, ca să dea lupta; într-un ținut numit Gandutava, acolo s-a dat bătălia; Ormuzd mi-a dat ajutor; prin mila lui Ormuzd, forțele mele au învins cumplit acea oaste; în a șaptea zi a lunii viiahna[548], atunci s-a dat astfel bătălia între ei.

Atunci omul acela, care fusese căpitan peste oastea pe care Vahiazdata o pornise împotriva lui Vivana, acel căpitan, împreună cu câțiva călăreți, a fugit; într-un fort din Arachosis, numit Arshada, acolo s-a refugiat el; atunci Vivana, cu oastea lui, l-a urmărit; acolo l-a prins și a ucis pe fruntașii celor care l-au sprijinit.

Atunci provincia mi s-a supus mie; Acestea le-am făcut eu în Arachosia.

Pe când mă aflam în Persia și în Media, Babilonul s-a răsculat pentru a doua oară împotriva mea; un om anume Araka, un armean, fiu al lui Halditu, s-a arătat; într-un ținut al Babiloniei, numit Dubala, acolo s-a arătat el; astfel vorbi el fals: „Eu sunt Nabucodonosor, fiul lui Nabonid". Atunci poporul Babiloniei s-a răsculat împotriva mea; A trecut de partea acelui Araka; el s-a făcut stăpân peste Babilon; el se făcu rege al Babilonului.

---

[545] 25 mai 521 a. Chr.

[546] 16 iulie 521 a. Chr.

[547] 29 decembrie 521 a. Chr.

[548] 21 februarie 520 a. Chr.

Atunci am pornit eu o armată la Babilon; pe un m numit Vindafarna, un persan şi unul dintre supuşii mei, pe el l-am orânduit eu căpitan este oaste; astfel i-am vorbit eu: „Pleacă şi supune acel stat babilonian, care nu recunoaşte autoritatea mea". Atunci Vindafarna cu oastea lui porni asupra Babilonului; Ormuzd mi-a dat ajutor; prin mila lui Ormuzd, Vindafarna a luat Babilonul; în a 22-zi a lunii margagiana[549], atunci l-a prins pe acel Araka, care-şi zicea Nabucodonosor, şi pe oamenii care erau partizanii lui cei mai de frunte. Apoi eu am poruncit cu acest Araka şi partizanii lui cei mai de frunte să fie traşi în ţeapă la Babilon.

Coloana a IV-a

Acestea le-am făcut eu în Babilon.

Cele ce le-am făcut eu, acelea le-am făcut cu totul prin mila lui Ormuzd, într-un singur an[550]; după ce m-am făcut rege, am luptat în nouăsprezece bătălii; prin mila lui Ormuzd am biruit...

Pe aceste provincii, care s-au răsculat, minciuna le-a răsculat, pentru că ei au înşelat poporul; Ormuzd i-a dat pe ei în mâinile mele; cum mi-a plăcut, aşa am procedat eu cu ei.

Tu, care poţi fi rege în viitor, fereşte-te de minciuni; pe acela care e mincinos, nimiceşte-l, dacă vrei ca ţara ta să rămână nevătămată.

Ceea ce am făcut eu, am făcut prin mila lui Ormuzd, într-un singur an; tu, care vei citi poate această inscripţie, să nu crezi că faptele pe care le-am consemnat aici sunt fals consemnate.

Ormuzd îmi este martor că nu am consemnat aici fals cele ce le-am săvârşit.

Prin mila lui Ormuzd, sunt multe fapte pe care le-am săvârşit eu şi pe care nu le-am consemnat aici; nu le-am consemnat pentru ca nu cumva cel ce va citi această inscripţie să creadă că sunt prea multe şi, de aceea, să creadă că faptele săvârşite de mine au fost consemnate fals.

Cei care au fost regi înaintea mea, n-au făcut toate ca mine, prin mila lui Ormuzd într-un singur an.

Urmaş al meu, să cauţi ca ceea ce am săvârşit eu în mod public să nu ascunzi de lume; dacă nu ascunzi acest edict, ci-l dai publicităţii în ţară, să-ţi fie Ormuzd prieten prielnic, să-ţi fie copiii numeroşi şi să-ţi fie viaţa lungă.

Dacă ascunzi acest edict şi nu-l dai publicităţii în ţară, să-ţi fie Ormuzd duşman şi să n-ai parte de copii.

Cele ce le-am săvârşit, prin mila lui Ormuzd le-am săvârşit eu într-un singur an; mi-a dat ajutor Ormuzd şi ceilalţi zei care sunt.

Şi pentru aceea mi-au dat ajutor Ormuzd şi ceilalţi zei care sunt pentru că eram dreptcredincios şi nu eram nici mincinos, nici tiran... Pe acela care a muncit pentru neamul meu, pe acela l-am iubit şi ocrotit; pe acela care mi-a fost vrăjmaş, pe acela l-am nimicit cu desăvârşire.

---

549 27 noiembrie 520 a. Chr.

550 Darius exagerează. În realitate, lupta lui pentru consolidarea puterii a durat până la sfârşitul anului 520 a. Chr.

Tu, care poți fi rege după mine, celuia care ar fi mincinos sau făcător de rele să nu-i fii prieten; azvârle-l la cumplita pierzanie.

Tu, care vei citi această inscripție, pe care am săpat-o, și care vei vedea aceste imagini, să fii cu băgare de seamă să nu le strici; cât vei fi în viață să le păstrezi.

Dacă vei citi această inscripție și vei vedea aceste imagini și nu le vei strica, ci le vei păstra cât timp va dăinui neamul meu, atunci să-ți fie Ormuzd prielnic, să-ți fie semințiа numeroasă și viața lungă și tot ce vei face să fie binecuvântat de Ormuzd până în veci.

Dacă, citind această inscripție și văzând aceste imagini, le strici și nu le păstrezi cât timp va dăinui neamul meu, atunci să-ți fie Ormuzd vrăjmaș, să n-ai parte de semințiе și tot ce vei face să fie blestemat de Ormuzd până în veci.

Aceștia sunt bărbații care au fost singuri de față atunci când l-am ucis pe Gaumata magul, care-și zicea Bardes; aceștia singuri m-au ajutat ca tovarăși; unul numit Intafernes, fiul lui Veispares, un persan; unul numit Otanes, fiul lui Socres, un persan; unul numit Gobryas, fiul lui Mardonius, un persan; unul numit Idarnes, fiul lui Megabignes, un persan; unul numit Megabizi, fiul lui Dadees, un persan; unul numit Ardomanes, fiul lui Bazuces, un persan[551].

Tu, care poți fi rege după mine, ai grijă de urmașii acestor bărbați.

Coloana a V-a

Prin mila lui Ormuzd, am făcut eu inscripțiile altfel, în ariană, ceea ce nu era înainte... și aceasta s-a scris și mi-a fost citit. După aceasta, eu am răspândit aceste inscripții în toate provicniile.

Iată ce am făcut eu în al patrulea și în al cincilea an după ce am ajuns rege. Provincia Elam s-a răsculat; pe un om pe nume... l-au făcut ei cârmuitor; atunci am trimis eu oaste în Elam; pe Gobryas, un persan și un supus al meu, l-am pus în fruntea ei; Gobryas a mers cu oastea în Elam; s-a luptat cu elamiții; Gobryas i-a învins pe elamiți și i-a nimicit, iar pe conducătorul lor l-a prins și mi l-a adus mie, și eu l-am omorât.

După aceasta provincia mi s-a supus mie.

Împreună cu oastea sacilor, am pornit eu spre țara sacilor[552], care e dincolo de mare; aceasta poartă căciulă ascuțită.

Apoi podul de vase aproape de mare[553] l-am făcut eu la loc. de la acest pod de vase am străbătut eu țara și i-am înfrânt cumplit pe saci; pe o parte din ei i-am prins, o altă parte mi-au fost aduși legați; pe căpetenia lor, pe cel mai mare dintre ei, pe nume Skunha, l-au prins ei și l-au adus la mine. Acolo pe altul l-am făcut eu mai mare, după voia mea. Apoi țara mi s-a supus mie.

(După Lascu, Daicoviciu 1960)

---

[551] În limba persană, numele acestor perși care l-au ajutat pe Darius în lupta împotriva lui Gaumata sunt: Vindafarna, Utana, Gaubaruva, Vidarna, Bagabuhsha și Ardumanish.

[552] Este vorba despre sacii masageți, de la răsărit de Marea Aral.

[553] Marea Aral. Prin urmare, este vorba despre un pod peste râul Amudaria.

Lupta lui Darius cu Gaumata

Fragmentul de mai jos este preluat din cartea a III-a a Istoriilor lui Herodot, în care autorul din Halicarnas oferă o descriere, dintr-o perspectivă diferită, a evenimentelor ce au precedat și au însoțit venirea lui Darius la tronul imperiului persan.

LXI. Pe când Cambyses, fiul lui Cyrus, îşi pierdea vremea prin Egipt şi înnebunea tot mai rău, doi magi, fraţi între ei, se răzvrătiră împotriva lui[554]. Pe unul din ei, Cambyses îl lăsase ca intendent al palatelor regeşti. Tocmai acesta a fost cel care s-a răzvrătit, după ce a aflat de moartea lui Smerdis, de felul cum era tăinuit omorul şi cât de puţini perşi ştiau de el, în vreme ce mulţimea îl credea pe Smerdis încă în viată. în aceste împrejurări, punând la cale ce voi povesti îndată, a uneltit împotriva puterii regeşti. Magul avea un frate, care, cum am spus mai sus, se răsculase o dată cu el, foarte asemănător la chip cu Smerdis[555], fiul lui Cyrus, pe care-l ucisese Cambyses, tocmai fiindcă-i era frate; acesta, nu numai că semăna leit la înfăţişare cu Smerdis, dar purta şi acelaşi nume, adică tot Smerdis. Magul Patizeithes[556] îl încunoştinţă dar pe fratele său de toate câte avea să urzească în folosul lui şi-l ridică pe tron. După aceasta ispravă, trimise crainici în toate părţile, precum şi în Egipt, ca să dea oştilor de ştire că de aici înainte aveau să-i dea ascultare lui Smerdis, fiul lui Cyrus, şi nu lui Cambyses.

LXII. Toţi ceilalţi crainici vestiră schimbarea, iar cel rânduit să meargă în Egipt, întâlnind pe Cambyses şi oastea lui în Agbatana[557] Syriei, dădu

---

554 Evenimentele povestite de Herodot în cap. LXI-LXII ale acestei cărţi, adică uzurparea puterii regale persane de către cei doi magi (cf. cartea I, cap. CXX, cu privire la felul cum priveau magii dominaţia persană) şi moartea lui Cambyses, au fost relatate, în afară de Herodot, şi de Ctesias. O confirmare a acestor evenimente o oferă inscripţia de la Behistun, datată cu al cincilea an de domnie a lui Darius. Spre deosebire de Herodot, inscripţia de la Behistun nu vorbeşte decât despre un singur mag uzurpator, numit Gaumata, iar despre Cambyses se dă informaţia că s-a sinucis. Darius menţionează că Gaumata a distrus templele persane şi a interzis religia perşilor. Herodot, în schimb, în cap. LXVII al cărţii a III-a, menţionează marile uşurări fiscale pe care, din motive politice, magul le adusese în regatul persan, care gemea sub impunerile grele cerute de ahemenizi.

555 Despre această asemănare, povestită şi de Ctesias, inscripţia de la Behistun nu pomeneşte nimic, cum nu pomeneşte nici despre identitatea de nume între falsul Smerdis şi fiul lui Cyrus.

556 O scholie la textul lui Herodot menţionează că numele lui Patizeithes a fost citat şi de Dionysos din Milet, însă sub o formă puţin diferită. Deoarece inscripţia de la Behistun nu-l pomeneşte, se crede că Patizeithes (Panzeithes) nu era decât un ajutor al lui Gaumata, nu fratele acestuia.

557 Herodot este singurul autor grec care menţionează o Agbatana (Ecbatana) syriană. În nord-estul lacului Tiberiada există totuşi o localitate Betana (în arabă El-Batanieh), menţionată de Flavius Josephus. Aceasta poate este Agbatana din textul lui Herodot; o altă Betana se află lângă Cezareea, la poalele muntelui Carmel.

glas poruncilor magului aşezându-se în mijlocul taberei. Cambyses auzi cuvintele crainicului şi, încredinţat că spunea adevărul şi că el fusese trădat de Prexaspes (anume că, trimis de el pentru a-l ucide pe Smerdis, Prexaspes nu înfăptuise omorul), uitându-se în ochii acestuia, grăi: „Prexaspes, aşa mi-ai îndeplinit porunca?" Iar sfetnicul îi răspunse: „Doamne, nu poate fi adevărat că Smerdis, fratele tău, s-ar fi răzvrătit împotrivă-ţi şi nici nu-i cu putinţă să mai ai pe viitor vreo pricină de sfadă cu acest om, nici mare, nici mică; eu însumi, după ce am săvârşit cele ce mi-ai poruncit, l-am îngropat chiar cu mâinile astea. Dacă însă cumva morţii învie, apoi aşteaptă-te să se scoale din mormânt şi medul Astyages; dacă lucrurile merg ca mai înainte, din partea fratelui tău nu te va mai supăra nimeni şi nimic. Acum, părerea mea este să-l urmărim pe crainic şi, după ce-l vom ajunge, să-l cercetăm din partea cui ne porunceşte în faţa tuturor să dăm ascultare regelui Smerdis".

LXIII. La auzul acestor cuvinte ale lui Prexaspes, care-i plăcură regelui, crainicul fu urmărit pe dată şi adus înapoi. Când sosi, Prexaspes îl întrebă precum urmează: „Omule, spui că vii ca trimis din partea lui Smerdis, fiul lui Cyrus; după ce ai să ne dezvălui adevărul, umblă sănătos. Acuma, care din două: însuşi Smerdis ţi s-a înfăţişat în faţa ochilor şi ţi-a dat poruncile acestea sau vreunul din cei ce-l slujesc?" Solul răspunse: „Eu pe Smerdis, fiul lui Cyrus, nu l-am mai văzut niciodată de când regele Cambyses a purces spre Egipt; mie poruncile mi le-a dat magul pe care Cambyses l-a lăsat să-i vegheze palatul; acesta mi-a spus însă că Smerdis fiul lui Cyrus este cel care mi-a poruncit să grăiesc faţă de voi cele ce ştiţi". Solul nu spunea altceva decât curatul adevăr. Atunci Cambyses zise: „Prexaspes, tu, ca un om de treabă ce eşti, ai înfăptuit poruncile date şi, desigur, eşti în afară de orice învinuire. Dar cine oare dintre perşi s-a răzvrătit împotriva mea, însuşindu-şi numele lui Smerdis?" Prexaspes îi răspunse: „Eu, o rege, cred că am prins firul lucrurilor. Cei care s-a ridicat împotrivă-ţi sunt magii, adică Patizcithes, pe care l-ai lăsat să aibă grijă de casa ta, şi fratele lui, Smerdis".

LXIV. De cum auzi Cambyses numele de Smerdis, fu izbit de adevărul celor grăite de Prexaspes şi al visului ce-l avusese – când în somn i se păruse că-i venise veste vă Smerdis şade pe tron şi atinge cerul cu creştetul capului. Dându-şi seama că zadarnic îl făcuse pe fratele său să piară, începu să plângă amar; după ce-şi plânse şi ochii din cap şi gemu din greu asupra întregii nenorociri care se întâmplase, sări pe cal cu gândul să se năpustească cu oastea ce o avea asupra magului din Susa. În clipa când se avânta în şa, vârful tecii în care era băgat pumnalul[558] ce purta se desprinse şi căzu. Tăiuşul, rămas gol, îi străpunse coapsa. Rănit tocmai în acel loc unde el însuşi îl lovise câtva timp mai înainte pe Apis, zeul egiptenilor, şi înţelegând că era lovt de moarte, Cambyses întrebă care era numele localităţii în care se afla. Cei din jurul lui îi

[558] În greceşte *xifos*, în realitate este acel *akinakes* persan, un paloş încovoiat, scurt, de mărimea unui pumnal, foarte lat, care se purta prins de cingătoare pe dreapta. Vârful acestui paloş era băgat într-o teacă care se deşuruba. Ctesias, relatând moartea lui Vambyses, în acelaşi fel ca şi Herodot, menţionează o *mahaira* în loc de *xifos*.

răspunseră: Agbatana. Să ne aducem aminte că lui Cambyses încă mai înainte vreme oracolul din oraşul Buto îi prezisese că-şi va sfârşi zilele în Agbatana. Regele înţelesese atunci că se va sfârşi din viaţă de bătrâneţe la Agbatana în Media, în mijlocul tuturor avuţiilor lui; oracolul însă pomenise Agbatana Syriei. De îndată ce află numele oraşului, copleşit de mâhnirea pricinuită de mag şi de durerea rănii, se cuminţi ca prin farmec. Înţelegând ce voia să spună oracolul, strigă: „Aici e scris să moară Cambyses, fiul lui Cyrus!"

LXV. Atât grăi el atunci. Ceva mai târziu, cam după douăzeci de zile, porunci să fie chemaţi cei mai de vază din perşi, câţi se aflau acolo, şi le spuse următoarele: „Perşi, mă văd silit de împrejurări să vă dezvălui cel mai tăinuit lucru din toate câte mă privesc. Pe când eram încă în Egipt, am avut în vis o vedenie, n-aş mai fi avut-o! Se făcea că un sol venit de acasă m-a vestit că Smerdis, aşezat pe tronul regesc, atingea cerul cu capul. Temându-mă ca nu cumva să fiu despuiat de putere de frate-meu, am trecut la fapte cu prea multă grabă şi prea puţină înţelepciune. Din nefericire, nu-i dat omului să ocolească ceea ce e hărăzit să se întâmple. Necugetatul de mine l-am şi trimis pe Prexaspes la Susa să-l ucidă pe Smerdis. După ce această cumplită nenorocire s-a săvârşit, trăiam liniştit, fără teamă că, după înlăturarea lui Smerdis, s-ar mai putea ivi altcineva care să se scoale împotriva mea. M-am înşelat cumplit asupra celor ce aveau să vină. Am ajuns ucigaş de frate, fără să fi fost nevoie, şi cu toate acestea tot n-am scăpat să fiu lipsit de domnie... căci era vorba despre magul Smerdis, pe care cerul mi l-a arătat în vedenia din vis că avea să se răzvrătească împotrivă-mi. Totuşi, fapta am săvârşit-o, iar voi să cugetaţi mai bine că Smerdis, fiul lui Cyrus, nu mai e printre voi. Deocamdată magii au uzurpat domnia, magul pe care l-am lăsat să vegheze peste bunurile palatului şi cu fratele lui, Smerdis. Acel care are fi trebuit cu osebire să mă răzbune acum, când am avut de răbdat sfruntarea nerușinată a magilor – acela a pierit de o soartă crudă chiar de mâna celor mai de aproape. Pentru că el nu mai este, nu-mi rămâne altceva de făcut, o perşi, decât datoria din urmă: să vă încredinţez două ultimele mele dorinţe acum când viaţa mi se stinge. Las cu limbă de moarte, în grija voastră a tuturor, şi mai ales a acelor Ahemenizi care sunt de faţă, în numele zeilor ocrotitori ai acestui regat[559], să nu îngăduiţi cumva ca stăpânirea să se întoarcă iarăşi la mezi. Dacă prin viclenie au dobândit-o, apoi tot prin viclenie să le-a smulgeţi din mâini; iar dacă prin putere o păstrează, atunci trebuie să fie smulsă cu o putere şi mai vârtoasă. Dacă veţi îndeplini cele ce vă cer, pământul să vă dea roadă bogată, femeile şi turmele să zămislească mereu şi pururea să vă bucuraţi de libertate! De veţi scăpa însă stăpânirea şi nici nu vă veţi strădui s-o păstraţi – vă blestem ca cele ce v-am urat să iasă tocmai pe dos! Şi afară de acest blestem, facă-se ca sfârşitul fiecărui pers să fie aşa cum a fost al meu!" Rostind aceste cuvinte, Cambyses îşi plângea nefericita lui soartă.

---

[559] În inscripţia de la Behistun, Darius îl invocă pe Ormuzd (Ahuramazda) şi zeii din neamul lui.

LXVI. Perşii, când îşi văzură regele plângând, îşi sfâşiară cu toţii hainele şi se puseră pe bocet şi tânguire. După aceasta, osul rănitului începu să se macine, coapsa să putrezească repede, şi astfel se sfârşi cu Cambyses, fiul lui Cyrus[560], care domnise cu totul şapte ani şi cinci luni, fără să lase nici un fe de urmaş, nici parte bărbătească, nici femeiască. O mare îndoială puse stăpânire pe sufletele celor care fuseseră de faţă: nu puteau crede în ruptul capului că magii au pus mâna pe putere[561]. Bănuiala lor era că de ciudă plăsmuise Cambyses tot ce le spusese despre moartea lui Smerdis, numai ca să stârnească duşmănia întregului popor împotriva fratelui său. Ei rămaseră, prin urmare, încredinţaţi că regele care se suise pe tron nu era altul decât Smerdis, fiul lui Cyrus, căci şi Prexaspes tăgăduia cu îndârjire că l-ar fi ucis pe Smerdis; după moartea lui Cambyses, lui Prexaspes nu-i venea de loc la îndemână să mărturisească că-l ucisese pe fiul lui Cyrus cu propria-i mână.

LXVII. Pe de altă parte, magul, după sfârşitul lui Cambyses, domni nestingherit şapte luni – dându-se drept cel cu care se potrivea şi la nume, adică Smerdis, fiul lui Cyrus -, luni care mai lipseau lui Cambyses să împlinească tocmai opt ani de domnie. în acest răstimp, magul dărui pe toţi supuşii săi cu mari binefaceri, aşa că, la moartea lui, o mare jale cuprinse pe toţi câţi se aflau în Asia, afară doar de perşi. Prima lui grijă fu să trimită la fiecare neam, din cele pe care le stăpânea, crai-nici cu vestea că erau scutite de oaste şi de plata birurilor pe trei ani. Această scutire o vesti de îndată ce luă puterea în mână.

LXVIII. În luna a opta fu însă dovedit astfel: Otanes, fiu al lui Pharnaspes[562], era, prin neamul şi averea sa, deopotrivă; cu cei mai sus-puşi dintre perşi. În sufletul acestui Otanes încolţi cel dintâi bănuiala că magul nu era Smerdis, fiul lui Cyrus, ci acela care într-adevăr şi era. Bănuiala lui se înfiripase văzând că regele nu ieşea niciodată din cetăţuie[563] şi că nu, chema înaintea lui pe nimeni din perşii mai de seamă. Ros de bănuieli asupra regelui, iată ce făcu. Pe fiica lui, Phaidima, o, avusese de soţie Cambyses. Pe aceeaşi fiică o avea acum de soţie şi magul, care trăia cu ca aşa cum, de altfel, trăia cu toate celelalte neveste ale lui Cambyses[564].

---

560 Cambyse a domnit între anii 529-522 (521?) a. Chr.

561 Revolta magilor a fost ceea ce se cheamă o răscoală de palat; revolta avea un substrat religios, magii fiind iniţial un trib med din care făceau parte preoţii magismului, o religie care a prins rădăcini adânci în rândurile mezilor şi care întâmpina o rezistenţă înverşunată în cercurile aristocratice persane. Din această cauză, Cambyses spune, în textul lui Herodot: „în numele zeilor ocrotitori ai acestui regat, să nu îngăduiţi cumva ca stăpânirea să se întoarcă iarăşi la mezi". Revolta magilor trebuie înţeleasă în lumina cuvintelor lui Cambyses şi ca o revoltă a mezilor împotriva hegemoniei perşilor.

562 Otanes, fiul lui Pharnaspes regele Cappadociei, era cumnatul lui Cyrus şi unchiul lui Cambyses, prin sora sa Cassandana. Inscripţia de la Behistun, însă, îl menţionează pe Otanes (Utana) ca fiu al unui anume Thukhra.

563 Reşedinţa de vară, întărită cu ziduri de fortificaţie, se afla în apropierea Susei.

564 Preluarea haremului unui rege detronat sau decedat era curentă în Persia. Aşa va face şi Darius când îl va alunga pe mag.

Otanes, trimițând o iscoadă la fiică-sa, o cercetă lângă cine dormea şi o întrebă dacă acesta era Smerdis, fiul lui Cyrus, sau era cumva altcineva. Ea ii trimise îndărăt răspuns că nu ştie, că nu avusese niciodată prilejul să-l vadă pe Smerdis, fiul lui Cyrus, şi că nici nu ştia cine putea fi cel cu care trăia. Otanes trimise atunci a doua oară la ea întrebând-o: „Dacă tu însăţi nu cunoşti pe Smerdis, fiul lui Cyrus, caută să afli de la Atossa cine este acela cu care trăiţi amândouă, şi ea, şi tu; fără doar şi poate, ea trebuie să-şi cunoască fratele". Fata iarăşi trimise răspuns: „Nu e cu putinţă să stau de vorbă cu Atossa, nici să dau ochii cu vreuna din celelalte femei care locuiesc laolaltă cu mine, căci de îndată ce acest bărbat a luat în mână domnia, oricine ar fi el, ne-a despărţit, aşezându-ne pe fiecare în altă parte a palatului".

LXXIV. În timp ce fruntaşii perşi se sfătuiau, s-a întâmplat ca magii, vorbindu-se între ei, să hotărască să şi-l facă pe Prexaspes prieten, fiindcă acesta avusese de suferit o cruzime nemaipomenită din partea lui Cambyses, care-i ucisese fiul cu săgeata, şi pentru că era singurul care ştia de moartea lui Smerdis, fiul lui Cyrus, pe care-l omorâse cu propria-i mână; afară de aceasta, Prexaspes se bucura de mare trecere în ochii perşi-lor. Din aceste pricini, ei îl chemară pe Prexaspes şi îi cerură să le fie prieten, legându-i credinţa prin jurăminte că va păstra numai pentru sine, fără a mai dezvălui altcuiva taina înşelăciunii lor faţă de perşi; în schimb, făgăduiau că-i vor da daruri nesfârşite. Prexaspes se învoi la toate, iar magii după ce crezură că l-au câştigat de partea lor, îi mai făcură şi o a doua rugăminte, anume ca ei să-i strângă pe toţi perşii din cetate sub zidul care înconjoară palatul, iar el, adică Prexaspes, suindu-se pe un turn, să strige cu glas mare că stăpânirea e in mâinile lui Smerdis, fiul lui Cyrus, şi a nimănui altcuiva. Magii cereau acest lucru deoarece cuvântul lui Prexaspes avea o mare greutate printre perşi si pentru că adeseori el îşi spusese faţă de toată lumea părerea că Smerdis, fiul lui Cyrus, trăieşte – tăgăduind cu îndârjire că fusese ucis.

LXXV. Prexaspes, răspunzând că e gata s-o facă şi pe asta, magii strânseră pe perşi, îl suiră pe Prexaspes într-un turn şi-i îndemnară să vorbească mulţimii. El însă, uitând de bunăvoie ce-i ceruseră ei, începând să vorbească despre Ahaimenes, făcu genealogia casei lui Cyrus; după aceasta, când ajunse să vorbească despre Cyrus, ca încheiere, aminti cât bine răspândesc Cyrus peste Persia; terminând înşiruirea faptelor marelui rege, destăinui adevărul, mărturisind că până atunci îl ţinuse ascuns; tăinuirea o săvârşise fiindcă n-ar fi fost bine pentru el să spună adevărul asupra celor petrecute; acuma însă, în împrejurarea de faţa, era de datoria lui să dezvăluie totul. Şi unde începu să povestească cum el, silit de Cambyses, l-a ucis pe Smerdis, fiul lui Cirus, şi că cei ce cârmuiesc sunt magii. Apoi – aruncând tot soiul de blesteme asupra perşilor dacă nu şi-ar da osteneala să cucerească înapoi puterea şi. să plătească magilor ce li se cuvenea – se azvârli cu capul în jos la picioarele turnului. Aşa pieri Prexaspes, om care toată viaţa lui s-a bucurat de preţuirea celor din jur[565].

[565] Şi Ctesias pomeneşte despre această întâmplare, numai că la Ctesias numele lui Prexaspes este înlocuit cu cel de Izabates şi faptele sunt întrucâtva altfel povestite, decât de Herodot.

LXXVI. Între timp, cei şapte, de îndată ce luară hotărârea de a-i lovi pe magi fără zăbavă, porniră la drum după o scurtă rugă înălţată zeilor, fără să ştie ceva despre cele săvârşite de Prexaspes. Când se aflau la jumătatea drumului, aflară ce se petrecuse cu Prexaspes. Atunci, ferindu-se din drum, s-au sfătuit iarăşi ce e de făcut: cei care erau de partea lui Otanes, ţineau cu orice preţ ca fapta să se amâne şi să nu se treacă la îndeplinirea ei atunci când fierberea era aşa de mare; cei de partea lui Darius voiau să se meargă cu orice preţ înainte, la înfăptuirea celor hotărâte, şi lucrurile să nu mai fie lăsate pe altă dată. Pe când se sfătuiau ci cu aprindere, iată că se ivesc şapte perechi de ereţi gonind două perechi de vulturi pe care-i jumuleau de pene şi-i ciupeau. Văzând acestea, cei şapte fură cu toţii de părerea lui Darius şi apoi, îmbărbătaţi de prezice-rea păsărilor, porniră asupra palatului[566].

LXXVII. La intrare, se întâmplă întocmai cum prevăzuse Darius. Străjile se arătară pline de respect faţă de nişte fruntaşi ai perşilor, nebănuindu-i de fel în stare de ce avea să urineze, iar conjuraţii trecură înainte, de parcă ar fi fost împinşi de o putere cerească; nimeni nu-i întrebă nimic. Când însă ajunseră în curte, se izbiră piept în piept cu eunucii care duc poruncile regelui; eunucii îi cercetară cu ce păsuri veneau la palat; totodată, în timp ce-i descoseau, ocărau pe paznici cu tot felul de ameninţări fiindcă îi lăsaseră pe perşi să intre, iar pe cei şapte îi opriră să treacă mai departe. Conjuraţii, îmbărbătându-se atunci unul pe altul, îşi traseră hangerele din teacă; îi străpunseră chiar unde se găseau pe toţi eunucii care li se împotriveau, şi astfel îşi croiră drum spre odăile bărbaţilor.

LXXVIII. Se întâmplase că amândoi magii erau înăuntru şi se sfătuiau ce să facă după destăinuirea lui Prexaspes. Când văzură zăpăceala eunucilor şi-i auziră ţipând, alergară împreună să vadă ce se întâmplă şi, când îşi dădură seama de cele ce se petrecuseră, se întoarseră în pripă să pună mâna pe arme. Unul din ei apucă să înşface arcul, celălalt se repezi la suliţă; pe dată încăierarea se şi încinse. Celui care pusese mâna pe arc săgeţi, potrivind fiind prea aproape de el şi încolţindu-l, atacul cu i-a fost de nici un folos. Celălalt însă, se apără cu sulița şi-l lovi pe Aspathmes la coapsă, iar pe Intaphernes în ochi; în urma acestei răni, Intaphernes îşi pierdu ochiul, dat totuşi nu muri.

---

[566] Unde se găsea acest *palat* în care a fost asasinat falsul Smerdis? În cap. LXII Herodot spune clar că era vorba de „cetățuia" întărită din preajma Susei, reşedinţa de vară a regilor care aveau capitala la Susa. Inscripția de la Behistun susține însă că uciderea a avut loc într-o fortăreață, „Cikathauvatis", într-un district din Media, anume Nisaia. Această din urmă informație se potrivește mai bine cu știrea care o citim chiar la Herodot, în cap. LXIX al acestei cărți: „ei erau șase la număr când sosi la Susa Darius, fiul lui Histaspes, *venind din Persia*", sau, cu propriile cuvinte ale lui Darius, cap. LXXII: „am o pricină minunată prin mijlocirea căreia putem pătrunde, spunând că tocmai *am sosit din Persia* și că doresc să mă înfățișez regelui cu veşti de la tatăl meu". Cu toate că Susa era capitala Persiei, și este de neînțeles cum Darius *venea din Persia* în Persia, Herodot în cap. LXIX susține totuși cu fermitate acest punct de vedere. Singura explicație posibilă este că Herodot a făcut aici o diferență între regiunea Susei, Susiana propriu-zisă, înglobată și ea în Persia, și regiunea Persepolisului, al cărui nume *Pars* s-a generalizat apoi pentru un ținut cu mult mai întins.

Aşadar, unul din magi îi răneşte pe aceştia doi; celălalt, cum arcul nu-i fusese de nici un folos, fugi într-o cămară care dădea în odăile bărbaţilor, cu gândul să zăvorască uşa. Doi din cei şapte, anume Darius şi Gobryas, se năpustiră pe urmele lui. Gobryas apucă pe mag de mijloc, iar Darius, aplecat asupra lor, nu ştia ce să facă, de teamă ca nu cumva, în întuneric, să-l străpungă pe Gobryas. Acesta, văzându-l că nu se mişcă, îl întrebă ce mai aşteaptă, iar la răspunsul lui Darius că se teme ca nu cumva să-l rănească – Gobryas strigă: „Înfige spada chiar de-o fi s-o treci prin amândoi!" Darius îl ascultă, lovi cu pumnalul şi avu norocul să-l nimerească pe mag.

LXXIX. După uciderea magilor, le tăiară capetele ţi lăsară pe loc pe acei care fuseseră răniţi, atât din pricina slăbiciunii lor, cit şi pentru a tace ei paza cetăţuii. Ceilalţi deci, ţinând în mână capetele magilor, alergară în goana mare afară din palat, strigând cât îi ţinea gura şi făcând o zarvă nemaipomenită; apoi chemară pe ceilalţi perşi şi, arătându-le capetele, le povestită fapta ce-o săvârşiseră. în acelaşi timp, uciseră, fără alegere, pe toţi magii câţi le ieşiră în cale. Perşii, când aflară isprava celor şapte şi înşelăciunea magilor, se crezură îndreptăţiţi să tacă la tel şi ei: trăgându-şi jungherele din teamă, omorâră pe toţi magii care le ieşeau în cale. Dacă nu s-ar fi lăsat noaptea, n-ar mai fi rămas în viaţă nici un mag. [De atunci] perşii serbează în fiecare an această zi, mai presus de oricare alta, încingând o mare petrecere căreia i-au dat numele de „Magophonia". Când perşii prăznuiesc această zi, nici unui mag nu-i este îngăduit să se arate la lumină, ci stau cu toţii pe la casele lor, de dimineaţă până seara[567].

(Herodot. Istorii, III, 61-68, 74-79)

[567] Uciderea magilor este povestită şi de Ctesias.

VIII. INDIA ANTICĂ

În antichitate nu exista un nume comun pentru ţara dintre Indus şi Gange. În sursele literare mai târzii regăsim termenul *Bharatavarsha,* adică „ţara bharaţilor", care se referea, cel mai probabil, la partea de nord a Indiei, din bazinul Gangelui. În mitologia indiană peninsula Indostan poartă numele de *Jambudvipa*, fără a cunoaşte o răspândire largă. „India" este un exonim, inspirat de numele fluviului din nord-vestul ţării – Indus, pe care indienii îl numeau *Sindhu,* iar perşii, care au ajuns pe malurile lui, l-au numit *Hindu*. Ulterior, grecii numise fluviul *Indos*, iar pe locuitorii din preajma acestuia – *inzi,* ţara purtând numele de *India*, adică „ţara inzilor". Graţie grecilor, numele *India* s-a răspândit şi în celelalte limbi europene.

Prima civilizaţie cu scriere şi organizare urbană, asemenătoare celei din Sumer, a fost **civilizaţia *Indus*,** cunoscută şi sub denumirea de *Harrappa,* răspândită în bazinul fluviului eponim, care datează cu **secolele XXIII-XVIII a. Chr.** Începând cu a doua jumătate a mileniului II a. Chr., pătrunderea în câteva valuri succesive a indo-europenilor (arienilor), începe o nouă epocă, care a determinat constituirea trăsăturilor specifice ale civilizaţiei în India. Astfel, pentru istoria antică a Indiei ariene, distingem următoarele perioade:

I. Epoca vedică: sfârşitul mileniului II – mijlocul mileniului I a. Chr. (etapa timpurie: secolele XIII-X a. Chr. şi etapa târzie: secolele IX-VI a. Chr.).

II. Epoca buddhistă: secolele V-III a. Chr.

III. Epoca clasică: secolele II a. Chr. – V p. Chr.

Descrierea Indiei

Textele sunt date după lucrarea „India" a istoricului grec Arrian, care a trăit în sec. al II-lea p. Chr. Pentru această lucrare, Arrian a folosit două izvoare care nu ne-au parvenit:

1. Lucrarea lui Megasthenes, prietenul şi sfetnicul regelui Seleucos, care a călătorit prin India în calitate de ambasador pe lângă regele statului Mauria – Ciandragupta.

2. Memoriile lui Nearhos, unul din generalii lui Alexandru, comandantul flotei macedonene, care a participat la expediţia din India.

Opera lui Arrian este de cea mai mare însemnătate pentru cunoaşterea Indiei

antice, deşi ea conţine şi unele inexactităţi, în special, trebuie să atragem atenţie asupra felului denaturat în care e înfăţişată orânduirea socială a vechilor indieni. Folosind textul lui Arrian, se impune compararea lui cu izvoarele antice indiene.

I. Ţinutul de dincolo de fluviul Ind, către apus, până la fluviul Kophen[568], e locuit de către neamuri indiene: astecenii şi assacenii. Ei nu au nici statura înaltă, nici marea vitejie a celor care trăiesc la cotul Indului, după cum n-au nici pielea neagră, ca majoritatea indienilor. Aceste neamuri erau odinioară supuse asirienilor; apoi, după mezi, ele erau supuse perşilor şi aducea lui Cyrus, fiul lui Cambyse, tributuri de pe pământurile lor, tributuri pe care Cyrus le statornicise...

II. Ţinuturile care se întind la răsărit de Ind eu le numesc India, iar pe locuitorii lor – indieni. Hotarul de miază-noapte al Indiei e muntele Taurus. El nu se mai numeşte Taurus în această ţară; el începe de la coasta care mărgineşte Pamfilia. Licia şi Cilicia şi se întinde până la marea de răsărit, tăind întreaga Asie. Numele lui e diferit în diversele ţinuturi: aici Prapamisos[569], dincolo Emodos[570], în altă parte e numit Imaos şi poate că mai poartă şi alte nume. Macedonenii care au fost la război împreună cu Alexandru îl numeau Caucaz, dar nu cel scitic, aşa încât se povesteşte că Alexandru a înaintat dincolo de Caucaz. La apus, hotarul Indiei este fluviul Ind până la Ocean, în care el se varsă prin două guri; lele nu sunt atât de apropiate ca cele cinci guri ale Istrului; dar după cum gurile Nilului formează Delta Egiptului, tot aşa şi Indul formează dintr-o parte a teritoriului Indiei delta, care nu e mai mică decât cea a Egiptului; în limba indienilor, această deltă se numeşte Patala[571]. Spre miazăzi, Oceanul a acela care hotărniceşte teritoriul indian; spre răsărit tot Oceanul. Regiunea de la sud a Patalei şi a gurilor Indului a fost vizitată de Alexandru, de macedoneni şi de către mulţi greci; spre răsărit Alexandru n-a înaintat dincolo de fluviul Hyfasis[572]; câţiva călători au descris ţara până la Gange, ţinutul gurilor acestui fluviu şi cel mai mare oraş al Indiei, Palimbothra[573], situat pe Gange.

III. ... în India sunt tot atâtea râuri ca şi în întreaga Asie. Cele mai mari sunt Gangele şi Indul care dă ţării numele său. Amândouă sunt mai mari ca Nilul din Egipt şi ca Istrul din Sciţia, chiar dacă apele acestora ar fi unite. După părerea mea, chiar şi fluviul Akesines[574], mai mare decât Istrul şi decât

---

568 Kabul, afluent de dreapta al Indului.

569 Parapamisos corespunde masivului muntos Hinducuş. Plinius [VI, 50] dă numele indigen al masivului – Graucasim. E posibil ca forma însăşi a numelui indigen să fi fost punctul de plecare al confuziei cu Caucazul.

570 Emodos desemnează acea parte a munţilor Himalaia, care se întinde de-a lungul Nepalului, spre Birmania.

571 Numele deltei era, de fapt, Patalene, Patala fiind capitala ţinutului. Delta Indului nu măsoară mai mult de 1000 de stadii, în timp ce delta Nilului are 1300.

572 Astăzi Viaza sau Bedja, afluent de pe partea stângă al fluviului Akesines [vezi nota 7].

573 Palimbothra se găseşte pe locul oraşului Patna de astăzi. Ea a fost întotdeauna considerată de către cei vechi drept cel mai mare oraş din India. E frecvent amintită şi textele sanscrite, numele indigen fiind Pataliputra.

574 Afluent de partea stângă a Indului.

Nilul acolo unde, după ce a primit afluenţii Hydaspes[575], Hydraotes[576] şi Hyphasis, se varsă în Ind, care atinge o lăţime de 30 de stadii[577]. de altfel, poate că în India mai curg multe fluvii mai mari.

V. Să explice cine vrea marele număr şi mărimea fluviilor Indiei. Mie mi-a ajunge că am repetat ceea ce ştiam în legătură cu aceasta. într-adevăr, Megasthenes aminteşte numele multor altora care, afară de Ind şi Gange, se varsă în marea de răsărit şi în marea de miazăzi; el ajunge în felul, acesta la un total de 58 de fluvii[578], toate navigabile. Dar Megasthenes însuşi nu-mi să fi pătruns adânc în ţara Indiei; mai mult totuşi decât Alexandru şi soldaţii săi. El afirmă, într-adevăr, că l-a întâlnit pe Sandracottos[579], cel mai mare suveran din India, mai mare chiar decât Poros[580]. Acest Megasthenes povesteşte că indienii n-au atac nici un popor şi că ei înşişi n-au fost atacaţi. Sesostris egipteanul, după ce cucerise cea mai mare parte din Asia şi înaintase cu armata sa până în Europa, s-a retras[581]. Idanthyrsos[582], scitul, plecat din Sciţia, a supus multe popoare din Asia şi a înaintat victorios până Egipt; Semiramis, asiriana, plănuise să conducă o expediţie în India, dar a murit înainte de a-şi putea îndeplini dorinţa; numai Alexandru a dus războiul la indieni...

VI. ... Vara plouă[583] şi în câmpiile Indiei aşa de mult, încât numeroase ţinuturi sunt inundate: armata lui Alexandru să se îndepărteze în grabă, în mijlocul verii, de fluviul Akesines, pentru că apa se revărsa pe câmpie. Acest fenomen îngăduie să se explice revărsarea Nilului; e probabil că vara plouă în munţii Etiopiei şi că, umflat de aceste ploi, Nilul iese din matcă şi inundă câmpia egipteană... Din alte puncte de vedere, ţara indienilor a destul de asemănătoare ţării etiopienilor: fluviile Indiei, ca şi Nilul în Etiopia şi Egipt, conţin crocodili şi unele hrănesc aceiaşi peşti şi aceleaşi animale ca şi Nilul, afară de hipopotami [Onesicritos pretinde, totuşi, că se găsesc aici şi hipopotami]. Nici înfăţişarea locuitorilor nu e prea diferită. Mai ales indienii din sud seamănă cu etiopienii: pielea şi părul lor sunt negre, cu deosebirea că ei n-au nasul atât de turtit şi părul atât de creţ ca etiopienii. Seminţiile din nord ar semăna mai mult cu egiptenii.

---

575 Afluent de partea dreaptă al fluviului Akesines.

576 Afluent de partea stângă al fluviului Akesines.

577 Un stadiu echivala cu 177,40 m.

578 Plinius cel Bătrân numără 60 de fluvii mari în India [VI, 21, 60].

579 Ciandragupta.

580 Rege indian, învins de Alexandru Macedon, care i-a lăsat regatul.

581 Nici un izvor egiptean nu vorbeşte despre vreo expediţie a lui Sesostris [Senusret al III-lea, faraon din perioada Regatului Mijlociu] în Orient. O legendă târzie a creat imaginea de basm a lui Sesostris – cuceritor al unei jumătăţi de lume.

582 Incursiuni ale sciţilor pe teritoriul Indiei au avut loc [cf. Herodot, IV, 103]. Regele lor Idanthyrsos nu este cunoscut însă decât de la Arrian şi Strabo.

583 India e supusă regimului ploilor aduse de musoni. în general, perioada ploilor corespunde musonului de vară, care bate dinspre Ocean. Sezonul ploilor [varşica în textul sanscrit] poate varia din iulie până în septembrie.

VII. Megasthenes spune că în India trăiesc 118 seminții[584]. Sunt de acord cu Megasthenes că în India sunt multe seminții, dar nu-mi pot închipui de unde a luat cifra atât de exactă pe care o dă, de vreme ce n-a străbătut decât o mică parte a țării, şi nu toate triburile au legături unele cu altele. Odinioară, indienii erau nomazi ca acei sciți care nu lucrează pământul şi care, rătăcind în carele lor, trec dintr-o regiune a Sciției în alta, fără a locui în oraşe, fără a-şi adora zeii în temple; la fel, nici indienii nu aveau oraşe şi clădiri care să servească drept temple ale zeilor. Ei se îmbrăcau cu pieile animalelor pe care le omorau şi se hrăneau cu scoarța copacilor; aceşti copaci se numesc în limba indienilor tala[585] şi pe ei cresc, ca şi în vârful palmierilor, un fel de bulgări. Ei se mai hrănesc cu animale pe care le luau şi le mâncau crude.

X. Se mai povestesc şi următoarele: indienii nu ridică monumente morților lor; ei cred că valoarea unui om ajunge pentru a-i păstra amintirea, ca şi poemele care-i sunt închinate. Numărul oraşelor ar fi cu neputință să-l stabilim cu precezi, aşa de multe sunt... Cele care sunt pe malurile unui fluviu sau pe malul mării sunt din lemn; dacă ele ar fi din cărămidă, n-ar putea dura multă vreme din cauza ploilor şiş din cauza că fluviile, revărsându-se, acoperă câmpiile. Cele care sunt clădite în locuri înalte, dominante, şi, în acelaşi timp, golaşe, acelea sunt făcute din cărămidă şi tencuite. Cel mai mare oraş din India este cel numit Palimbothra, în țara prasienilor[586], la confluența fluviilor Erannoboas[587] şi Gange; Gangele este cel mai mare fluviu; Erannoboas ar fi cel de-al treilea fluviu al Indiei, mai mare decât orice alt fluviu din vreo altă țară, dar este mai mic decât Gangele de vreme ce se varsă în el. Megasthenes mai spune că acest oraş se întinde pe fiecare parte, acolo unde e mai lung, până la 80 de stadii, iar în lățime până la 15 stadii; oraşul e înconjurat de un şanț de 6 pletre[588] şi adânc de 30 de coți[589]. zidul de incintă numără 570 de turnuri şi 64 de porți.

Obiceiurile şi înfățişarea indienilor

XIII. Indienii vânează tot felul de animale, ca şi grecii, dar felul lor de a vâna elefanți nu seamănă cu nici o altă vânătoare, pentru că nici elefantul nu seamănă cu nici un alt animal. Ei aleg un loc plat şi expus la soare, apoi sapă un şanț împrejur, lăsând un spațiu care ar fi îndestulător pentru tabăra unei mari armate. Lățimea şanțului e de cinci coți, iar adâncimea lui e de

584 Plinius cel Bătrân dă aceeaşi cifră [VI, 60].

585 Tala e o specie de palmier [*Borassus flabellifer Linn*]; şi astăzi acest arbore e numit de locuitorii Indiei tal sau tar. Sucul său dulce e foarte căutat ca băutură; nucile pe jumătate coapte şi încă moi sunt considerate un aliment plăcut.

586 Locuitorii ținutului Palimbothra sunt numiți prasieni şi de către Strabo şi Plinius. Denumirea ar putea veni din sanscritul pracya, „om de la răsărit".

587 Probabil actualul Cion.

588 Un pletru era egal cu 29,57 m.

589 Un cot echivala cu 0,4436 m.

patru. Pământul scos din şanţ îl depun pe cele două părţi ale acestuia, ca un zid; apoi, în valul dinafară fac adăposturi subterane, lăsând deschizători; pe acolo poate pătrunde lumina şi observă ei animalele când acestea înaintează şi pătrund în îngrăditură. Atunci, după ce pun în îngrăditură trei sau patru femele, cele mai îmblânzite, ei lasă o singură cale de acces peste şanţ, făcând un pod; ei aşează peste el pământ şi iarbă pentru a-l ascunde animalelor, de teamă ca acestea să nu simtă cursa. Vânătorii se ţin la distanţă, strânşi în adăposturile săpate în şanţ; elefanţii sălbatici nu se apropie de aşezări în timpul zilei; noaptea însă, ei au obiceiul să rătăcească în toate părţile şi caută în turme păşune, urmându-l pe cel mai puternic şi curajos dintre ei, aşa cum vacile merg după taur. Când se apropie de îngrăditură, ei aud mugetele femelelor şi se simt mirosul; ei se avântă în fugă şi se îndreaptă spre baricadă; ei fac înconjurul şanţului, şi când găsesc podul, se reped pe acolo în incintă. Oamenii, după ce au văzut intrarea elefanţilor sălbatici, se împart în două grupuri; unii se grăbesc să ridice podul, ceilalţi aleargă în satele vecine şi anunţă că elefanţii sunt închişi. La această veste, locuitorii se urcă pe cei mai curajoşi şi mai bine dresaţi dintre elefanţii lor, apoi aleargă către îngrăditură, dar nu angajează imediat lupta, ci aşteaptă ca elefanţii sălbatici să flămânzească şi să fie constrânşi prin sete. Când socotesc că animalele sunt slăbite, ei aşează din nou podul, îşi împing animalele în îngrăditură; al început se iscă o luptă violentă între animalele dresate şi cele care au fost prinse, apoi, după cum e firesc, elefanţii sălbatici se descurajează şi de sete, sunt învinşi. Cornacii coboară atunci de pe animalele lor, leagă capetele labelor elefanţilor sălbatici acum doborâţi; apoi, ei poruncesc elefanţilor dresaţi să-i lovească pe ceilalţi cu o grindină de lovituri pentru a-i pedepsi, până ce cad la pământ de istovire. în picioare lângă ei, le trec un lanţ în jurul gâtului, apoi se urcă pe animalele culcate. Pentru ca acestea să nu-şi arunce la pământ cornacul şi pentru ca ele să nu se apere, li se face în jurul gâtului o tăietură cu un pumnal bine ascuţit şi li se leagă lanţul în jurul tăieturii; rana îi sileşte pe elefanţi să-şi ţină capul şi gâtul nemişcate. într-adevăr, dacă ei încearcă să întoarcă capul pentru a se zbate, lanţul se freacă de rană. Numai atunci elefanţii stau liniştiţi, îşi recunosc înfrângerea şi se lasă conduşi cu legătura de către elefanţii dresaţi.

XVI. Indienii se îmbracă în veşminte de in, după cum ne spune Nearchos; acest in provine din arborii despre care am mai vorbit[590]. El e mai strălucitor decât orice alt in, sau poate că pielea închisă a indienilor îl face să pară aşa. Ei sunt îmbrăcaţi cu o tunică de in care ajunge până la genunchi, cu o manta aruncată peste umeri şi răsucită în acelaşi timp în jurul capului. Indienii mai poartă cercei de fildeş-cel puţin cei mai bogaţi, căci nu toţi indienii au astfel de cercei. Nearchos mai spune că indienii îşi vopsesc barba în culori diferite unii pentru a-i da culoarea cea mai albă posibilă, alţii pentru a-i da o culoare

[590] De fapt Arrian n-a mai pomenit acest de arbore în cursul expunerii sale. Acest arbore de in sau lână nu altceva decât bumbacul [*Gossypium herbaceum Linn*]. El exista în antichitate în regiunile calde ale Indiei, mai ales pe malurile Indului.

închisă. Unii au bărbi purpurii, alţii roşii închis; în sfârşit alţii au bărbi verzi. în India, personajele de vază sunt precedate, vara, de umbrele[591]. ei poartă încălţăminte din piele albă, lucrată de asemenea cu grijă, cu tălpi pestriţe şi groase, pentru ca oamenii să pară mai înalţi.

Armamentul indienilor nu este de un tip unic. Pedestraşii au un arc tot atât de mare ca şi cel care îl mânuieşte; indienii îl înfig în pământ, îl sprijină cu piciorul stâng şi aruncă săgeata trăgând coarda mult înapoi; săgeţile lor ating o lungime de aproape trei coţi şi nimic nu rezistă unei săgeţi azvârlite de un arcaş indian: nici scut, nici platoşă, nici o armă defensivă, oricât de solidă ar fi ea. Pe braţul stâng e fixat un mic scut de piele din bou crudă, mai îngust decât omul care îl poartă, dar aproape tot atât de înalt. Unii au sulițe în loc de arcuri. De asemenea, ei poartă toţi un satâr lat, care măsoară nu mai puţin de trei coţi; cu această armă ei lovesc ţinând-o cu amândouă mâinile pentru a lovi mai puternic, atunci când dau lupta corp la corp, ceea ce indienii nu fac prea des între ei. Călăreţii lor au două sulițe mici, asemănătoare cu acelea care se numesc saunia[592], şi un scut mai mic decât acela al pedestraşilor. Cai lor nu sunt înşeuaţi şi n-au frâe asemănătoare cu cele ale grecilor sau ale celţilor; dar ei înconjoară botul calului cu o curea din piele crudă de bou, cusută şi bine potrivită, şi care e prevăzută cu cuie de aramă sau de fier, nu prea ascuţite, întoarse înăuntru; cei bogaţi folosesc cuie de fildeş. Caii au în gură o zăbală de fier în formă de broşă de care sunt legate hăţurile; când se trage de frâu, broşa de fier stăpâneşte calul, cuiele care sunt înfipte în ea înţeapă animalul şi-l silesc să asculte.

XVII. Indienii sunt, la înfăţişare, slabi, înalţi, mult mai puţin grei decât ceilalţi oameni. Ei călătoresc de obicei pe cămile, cai sau asin, iar cei bogaţi pe elefanţi. într-adevăr, regii din India călătoresc pe elefanţi. Mijlocul de transport cel mai onorabile, apoi, carul cu patru cai, apoi cămila. Numai un om neânsemnat călătoreşte cu un singur cal...

Călătoriile se fac ca bărbatul să dea sau să primească ceva[593]; când fetele ajung la vârsta măritişului, taţii lor le scot în public şi le oferă ca premiu învingătorilor în luptă, în pugilat, în alergare sau aceluia care se distinge prin vreo altă calitate bărbătească. Indienii se hrănesc cu pâine şi cultivă pământul, afară de munteni. Aceştia din urmă mănâncă carnea animalelor sălbatice.

(Arrian, India, XIII, XIV-XVII)

---

591 În literatura sanscrită, prinţii şi marile personaje poartă umbrele. Umbrela este, într-adevăr, un atribut regal.

592 Saunia sunt un fel de sulițe cu care erau înarmaţi orientalii.

593 De fapt în India antică existau diferite modalităţi de a contracta o căsătorie. Existau şi căsătorii încheiate prin cumpărarea femeii de către bărbat [Legile lui Manu, III, 29]. Textele sanscrite descriu însă şi o căsătorie încheiată după o luptă între pretendenţi. Acest ultim tip de căsătorie a fost deseori tratat în literatură; aşa s-au căsătorit, de pildă, Rama şi Sita, aşa s-a căsătorit Buddha.

Legile lui Manu

Legile lui Manu reprezintă cel mai important cod de legi al vechilor indieni. Potrivit tradiției brahmane, autorul lor este Manu, strămoşul mitic al tuturor oamenilor. în realitate, aceste legi au fost elaborate, timp de secole de-a rândul, de una din şcolile ştiințifice brahmane. Aşa şi se explică de ce, în cadrul codului, legi relativ târzii stau alături de prevederi juridice străvechi. Redactarea care a ajuns până la noi datează de la începutul erei noastre.

Legile lui Manu nu constituie un cod în accepțiunea modernă a acestui termen, ci, mai degrabă, o culegere de prescripții pe care fiecare indian trebuia să respecte, numai astfel împlinindu-şi, în concepția clasei dominante, datoria sa socială, religioasă şi morală. în cod, alături de norme juridice propriu-zise, se găsesc idei despre cosmogonie, indicații asupra orânduirii de stat, reglementarea situației diferitelor varna, prescripții de ordin sanitar-igienică, etc.

Caracterizarea codului de legi

1, 102. în scopul de a se statornici în rânduiala cuvenită îndatoririle lui [ale brahmanilor, N. N] şi [ale membrelor] celorlalte [varna], înțeleptul Manu, purces din Cel-de-sine-stătător[594], a întocmit acest cod [de legi sfinte].

1, 107. în acest [cod] e expusă în întregime legea sfântă, bunătatea şi răutatea [diferitelor] acțiuni [ale oamenilor], precum şi veşnicele reguli de viață ale celor patru varna[595].

1, 108. Regula de viață este legea cea mai înaltă, expusă în revelația sfântă şi scrisă în legile sfinte; de aceea, cel născut de două ori, care-şi doreşte binele, s-o urmeze întotdeauna[596].

Sclavia

X. VIII, 415. Cel prins sub steag, dasa[597] pentru întreținere cel născut în casă, cel cumpărat, cel dăruit, cel primit moştenire şi dasa în virtutea unei pedepse-acestea sunt cele şapte categorii de dasa.

VIII, 416. Nevasta, fiul şi dasa – aceştia trei sunt socotiți ca neavând proprietate; ai cui sunt ei, a aceluia e şi averea pe care ei o dobândesc.

---

[594] În sanscrită Svayambhu, unul din numele zeului Brahma.

[595] Preferăm termenul vechi indian varna termenului castă, deoarece acesta din urmă a fost dat de către portughezi, în sec al XVI-lea, unor alte grupări sociale indiene, cu caracter închis, numite jati şi care au apărut mai târziu. Cele patru categorii – brahmanii, ksatriya, vaisya şi sudra – în care era împărțită societatea indiană antică, se numea varna.

[596] Adică membrii primelor trei varna, care aveau dreptul să participe la ritualul de inițiere religioasă, considerate ca „a doua naştere".

[597] Sclavul.

VIII, 417. Brahmnanul să se folosească cu încredere de lucrurile [primite] de la un sudra[598][dasa]; întrucât el nu are avere, stăpânul lui poate să-i ia averea.

VIII, 177. Datornicul să plătească datoria chiar prin muncă, dacă el este dintr-o varna egală sau inferioară, dar dacă e dintr-o varna superioară s-o plătească treptat.

IX, 179. dacă un sudra are un fiu de la un dasa sau de la o dasi[599] care aparţine unui dasa, el să primească partea de moştenire hotărâtă [de către tată]; aşa a poruncit legea.

IX, 229. Dar cel care e din varna ksatrya[600], vaisya[601] şi sudra, care nu poate să plătească amenda, să plătească prin muncă ceea ce se cuvine; brahmanul să plătească treptat.

Varna

1, 31. Iar pentru înflorirea lumilor, el [Brahma, N. N] a creat din gura, mâinile, pântecul şi tălpile lui pe brahman, ksatrya, vaisya şi sudra.

1, 87. Iar pentru păstrarea întregului acest univers, el, prealuminatul, pentru cei purceşi din gura, mâinile, pântecele şi tălpile sale a statornicit deosebite [îndatoriri şi] ocupaţii.

1, 88. în felul acesta, predarea Vedelor şi studierea lor, aducerea jertfelor pentru sine şi pentru alţii, precum darea şi primirea [de milostenie] el a statornicit-o pentru brahmani.

1, 89. Paza supuşilor, precum şi darea milosteniei, aducerea de jertfe, studierea Vedelor şi moderaţia în desfătare el a indicat-o pentru ksatrya.

1, 90. Păşunatul vitelor, precum şi darea milosteniei, aducerea de jertfe, studierea Vedelor, negoţul şi cămătăria-pentru vaisya.

1, 91. Dar numai o singură ocupaţie a indicat Stăpânul pentru sudra: servirea cu smerenie a acestor varna.

1, 93. Ca urmare a purcederii din cea mai nobilă parte a trupului [lui Brahma, N. N], ca urmare a faptului că e primul născut şi ca urmare a însuşirii [ştiinţei Vedelor], brahmanul este pe drept stăpânul întregului univers.

1, 96. Dintre toate fiinţele, cele mai bune se consideră cele însufleţite, din cele însufleţite–cele cu raţiune, din cele cu raţiune-oamenii, dintre oameni–brahmanii.

VIII, 279. Cărei părţi a trupului [unui om] dintr-o varna superioară îi pricinuieşte vătămare un om dintr-o varna inferioară, tocmai acea parte trebuie să-i fie tăiată; aceasta este prescripţia lui Manu.

VIII, 413. Dar pe un sudra cumpărat sau necumpărat, brahmanul-stăpân

---

598 Membru al celei mai de jos varna. Această categorie era formată din oamenii rupţi de tribul lor, urmaşii celor învinşi în războaiele intertribale, oameni dislocaţi şi, deci, lipsiţi de principalul mijloc de producţie – pământul.

599 Femininul de la dasa: sclavă.

600 Varna a doua, din care făcea parte aristocraţia militară.

601 Varna a treia, din care făceau parte majoritatea membrilor liberi ai obştilor.

să-l silească să îndeplinească [chiar] o muncă înjositoare, căci acela a fost creat de Cel-de-sine-stătător pentru servirea brahmanului.

VIII, 414. Sudra [dasa], chiar eliberat de către stăpânul său, nu se poate elibera de îndatoririle de a sluji, întrucât aceasta e înnăscută pentru el; cine-l poate elibera de aceasta?

VIII, 418. [Regele] să-l silească cu râvnă pe vaisya şi pe sudra să-şi îndeplinească muncile, întrucât ei, fugind de îndatoririle lor zguduie această lume.

IX, 322. Ksatrya nu trăiesc bine fără brahmani, brahmanii nu trăiesc bine fără ksatrya; brahmanii şi ksatrya, fiind strânşi uniţi, trăiesc bine şi în această [lume], şi în cea viitoare.

X, 96. Cel care, din lăcomie, trăieşte din ocupaţiile celor superiori, pe acela regele, lipsindu-l de avere, să-l izgonească neântârziat.

X, 97. îndatorirea sa prost îndeplinită e mai bună decât o îndatorire străină bine îndeplinită, întrucât cel care trăieşte [din îndeplinirea] unei îndatoriri străine cade fără întârziere din varna sa.

X, 99. Sudra care nu poate îndeplini servirea celor născuţi de două ori şi e ameninţat de pierirea fiilor şi a nevestei, să trăiască din meserii.

X, 121. Dar sudra [care nu se poate întreţine prin servirea unui brahman], care se străduieşte să câştige pentru a trăi, să servească pe un ksatrya sau să trăiască acel sudra slujindu-l pe un vaisya bogat.

X, 122. Dar pe brahman să-l slujească şi pentru cer şi pentru amândouă [lumile], întrucât pentru el, permanent devotat brahmanului, toate ţelurile sunt accesibile.

X, 123. Slujirea brahmanului se socoteşte ca cea mai bună ocupaţie pentru un sudra; orice altceva ar face, e nefolositor pentru el.

X, 129. De către un sudra nu trebuie strânse bogăţii, nici chiar de acela care are posibilitatea, întrucât sudra, dobândind bogăţii îi asupreşte pe brahmani.

X, 64. Dacă fiica unui brahman de la o sudra naşte, într-o căsătorie cu un brahman, [o fiică, care şi ea se căsătoreşte cu un brahman şi aşa mai departe], atunci cel de jos dobândeşte varna superioară în a şaptea spiţă.

X, 65. [Astfel] sudra merge către treapta brahmanului şi brahmanul către treapta sudra, dar să se ştie [că aceasta se referă] şi la urmaşii unui ksatrya, precum şi ai unui vaisya.

XI, 127. O pătrime a epitemiei[602] pentru uciderea unui brahman se prescrie [ca purificare] pentru uciderea unui ksatrya, o optime pentru uciderea unui vaisya; să se ştie că o şaisprezecime pentru uciderea unui sudra virtuos.

Regele

VII, 2. Paza întregii acestei [lumi], potrivit legii, trebuie să se facă de către un ksatriya, care a primit, după se crede, consacrarea prescrisă de Vede.

---

[602] Despăgubire materială pentru ispăşirea păcatului.

VII, 3. Când oamenii care nu aveau rege s-au împrăştiat de teamă în toate părţile, Stăpânul l-a creat pe rege pentru păstrarea întregii acestei [lumi],

VII, 4. Amestecând părticelele veşnice ale lui Indra[603], ale Vântului, ale lui Iama[604], ale Soarelui, ale Focului, ale lui Varuna[605], precum şi ale Lunii şi ale Stăpânului Bogăţiilor [Kuvera, N. N.].

VII, 5. întrucât regele a fost creat acestor zei principali, el depăşeşte în strălucire toate fiinţele vii.

VII, 6. Şi el, asemenea soarelui, arde ochii şi inima şi nimeni de pe pământ nu poate nici măcar să-l privească.

VII, 7. După puterea lui el este Agni[606], Vaiu[607], Soarele, Soma[608], Regele dreptei judecăţi [Iama, N. N.], Kuvera, Varuna, şi Marele Indra.

VII, 8. Regele, chiar copil fiind, nu trebuie să fie disprețuit [cu gândul că el e numai] un muritor, întrucât, după putere, el o divinitate cu înfăţişare omenească.

VII, 20. dacă regele nu i-ar pedepsi necontenit pe aceia care trebuie pedepsiți, cei mai puternici i-ar frige pe cei slabi cum frig peştele în frigare.

VII, 21. Cioara ar începe să ciugulească prăjitura de jertfă, iar câinele să lingă hrana de jertfă, şi nimeni n-ar mai avea proprietate, şi cei de jos ar ocupa locurile celor de sus.

VII, 24. Toate varna ar fi nimicite, toate legile ar fi călcate şi ar avea loc o răscoală a întregului popor din pricina aplicării greşite a pedepselor.

VII, 25. Unde acţionează pedeapsa neagră cu ochii roşii, care-i nimiceşte pe criminali, acolo supuşii nu se răscoală, dacă conducătorul observă cu atenţie.

VII, 218. [Regele] să pună în toate lucrurile sale antidoturi împotriva otrăvurilor şi leacuri, şi să poarte întotdeauna [la el] pietre preţioase care servesc drept antidoturi ale otrăvurilor.

Impozitele

VII. 127. Ţinând seama [de preţuri la] cumpărare şi vânzare, de depărtarea drumului, de [de cheltuielile] pentru hrană şi condimente şi de paza mărfurilor [de către stat], să fie siliți negustorii să plătească vamă.

VII, 128. Judecând, regele să statornicească întotdeauna în ţară astfel de impozite, încât de roadele muncii să se folosească şi regele, şi producătorul.

VII, 129. După cum lipitoarea, viţelul şi albina îşi mănâncă hrana treptat, tot treptat trebuie să se perceapă impozitul anual de către rege.

VII, 130. De către rege trebuie să primească a cincizecea parte din vite şi din aur, a opta, a şasea sau a douăsprezecea parte din grâne.

---

603 Zeul furtunii.

604 Iama şi fratele său geamăn, Iami, corespund, în mitologia indiană, dioscurilor Castor şi Pollux de la greci, divinităţi ale luminii.

605 Zeu al cerului.

606 Zeul focului.

607 Zeul vânturilor.

608 Divinitate indiană.

VII, 131. Să mai primească el a şasea parte din lemne, carne, miere şi ulei, mirodenii, ierburi de leac, sucuri, flori, legume şi fructe,

VII, 132. din frunze, legume, ierburi, piei şi obiecte din trestie sau lut, din vase şi tot felul [de obiecte] din piatră.

VII, 138. Pe meşteşugarii de toate specialităţile şi pe sudra care trăiesc din munca lor, el îi poate sili să muncească [pentru el] o [zi] pe lună.

X, 119. Adevărata lui datorie este victoria; să nu fugă în primejdie; apărându-i cu armele pe vaisya, să-i oblige să predea impozitul legiuit.

X, 120. De la vaisya [să i-a] a opta parte din grâne, a douăsprezecea [din alte venituri], cel puţin o karshapana[609] de la sudra şi, de asemenea, meşteşugarii de toate specialităţile [să plătească impozitul] prin îndeplinirea de munci pentru rege.

Războiul

VII, 87. Regele care-şi păzeşte poporul şi care îşi aminteşte datoria de ksatriya, provocat [de un duşman] egal în putere, mai puternic şi mai slab să nu evite lupta.

VII, 89. Regii care în lupte vor să se ucidă unul pe altul, care luptă cu toată încordarea şi care nu fug, merg în cer.

VII, 90. Când luptă cu duşmanii, să nu-l omoare pe duşman nici cu arme perfide, nici cu săgeţi zimţate, nici cu săgeţi otrăvite, fără vârf, încinse în foc.

VII, 91. Să nu-l omoare nici pe cel coborât pe pământ [dacă el însuşi rămâne în car], nici pe cel care a întins mâinile [cu rugămintea de a fi cruţat], nici pe cel care are părul împrăştiat, nici pe cel care şede, nici pe cel care spune: „eu sunt al tău".

VII, 92. Nici pe cel care doarme, nici pe cel care nu are zale, nici pe cel în pielea goală, nici pe cel dezarmat, nici pe cel care nu luptă, ci [doar] priveşte, nici pe cel care se luptă cu altul.

VII, 93. Nici pe acela, căruia i s-a rupt arma, nici pe cel lovit [de boală], nici pe cel greu rănit, nici pe cel îngrozit, nici pe cel care a luat-o la fugă; [ân toate aceste cazuri] să-şi aducă aminte de datoria adevăraţilor [luptători].

VII, 96. carul şi calul, elefantul, umbrela, banii, grâul, vitele, femeile, toate lucrurile şi metalele neprețioase [să le ia acela] care învinge [ân duel].

VII, 97. Iar pentru rege trebuie să se dea [de către luptători] o parte aleasă [a prăzii]; aşa se prescrie de către textele vedice; ceea ce s-a cucerit împreună trebuie să se împartă de către rege tuturor luptătorilor.

VII, 102. Să fie totdeauna gata să folosească forţa, să dea dovadă de vitejie, să ascundă întotdeauna tainele şi întotdeauna să studieze părţile slabe ale duşmanului.

VII, 103. De cel gata întotdeauna să folosească forţa se teme întreaga lume; de aceea, să-şi supună tot ce trăieşte tocmai cu forţa.

---

[609] Multiplu al unității de măsură *pana*. Aceasta cântărea 9,76 g. Acelaşi nume îl purta o monedă de greutate egală, conținând 11/16 argint, 4/16 aramă şi 1/16 fier sau plumb.

VII, 106. Să chibzuiască măsurile asemenea bâtlanului, iar asemenea iepurelui să fugă [într-un loc nepremejdios]; să smulgă prada asemenea lupului şi să dea dovadă de vitejie asemenea leului.

VII, 198. Să se străduiască să-i învingă pe duşmani prin împăcare, prin daruri, prin semănarea de certuri [între ei], cu toate [aceste mijloace] împreună sau pe rând, niciodată prin luptă [dacă poate s-o evite].

VII. 199. întrucât pentru ambele [părți] în luptă victoria sau înfrângerea e necunoscută [dinainte regele] să evite lupta.

VII, 201. învingând, să cinstească pe zeii [ţării cucerite] şi pe brahmanii virtuoşi; să dăruiască uşurarea de impozite şi să vestească lipsa de primejdie.

VII, 202. Iar aflând pe deplin dorința lor, a tuturor [locuitorilor ţării cucerite], să aşeze acolo pe o rudă a lui [a regelui învins, N. N.] şi să încheie o înțelegere.

Familia şi căsătoria

III, 13. Pentru sudra e prescrisă femeie numai din varna sudra; pentru vaisya – din aceea şi din a sa; pentru ksatriya – din cele două, precum şi din a sa; pentru brahman-din cele [trei], precum şi din a sa.

III, 151. Tatăl care cunoaşte [legea] să nu ia pentru fată nici cea mai neânsemnată răsplată, întrucât cel care [o] ia din lăcomie îşi vinde copiii.

III, 56. Unde femeile sunt respectate, acolo zeii sunt mulţumiți; dar unde ele nu sunt respectate, toată cinstirea zeilor e nerodnică.

V, 154. Bărbatul [chiar] străin virtuții, care-şi înşeală [soția] sau care e lipsit de calități bune, trebuie să fie întotdeauna cinstit ca un zeu de către soția credincioasă.

IX, 3. Tatăl o păzeşte [pe femeie] în copilărie, bărbatul o păzeşte în tinerețe, fiii o păzesc la bătrânețe, femeia nu e niciodată potrivită pentru independență.

IX, 46. Nici prin vânzare, nici prin despărțire femeia nu se eliberează de bărbatul ei...

IX, 81. Femeia care nu naşte copii poate fi schimbată în al optulea an, cea care naşte copii morți-ân al zecelea, cea care naşte numai fete-ân al unsprezecelea, dar cea arțăgoasă-fără întârziere.

XI, 85. Dacă cei născuți de două ori îşi iau neveste din varna lor şi din alte [varna inferioare], atunci întâietatea, cinstirea şi locuința lor trebuie să fie potrivit rânduielii de varna.

IX, 91. Dacă [fata] nemăritată găseşte singură un bărbat, nici ea nu săvârşeşte nici un păcat, nici acela cu care se mărită.

IX, 153. Din moştenirea [unui brahman], brahmanul [fiul nevestei brahmane] să ia patru părți, fiul nevestei din varna ksatriya – trei, fiul nevestei din varna vaisya – două, fiul nevestei din varna sudra să ia o parte.

IX, 185. Nici frații, nici părinții, [ci] fiii primesc moştenirea tatălui.

IX, 194. Cea dată înainte de focul [de nuntă], cea dată în timpul procesiunii de nuntă, cea dată în semn de dragoste şi cea primită frate, mamă sau tată-acestea se socotesc cele şase feluri de proprietate a femeii.

IX, 208. Ceea ce vreunul [din fraţi] a dobândit prin munca sa, fără folosirea averii părinteşti, această agoniseală, [făcută numai] prin străduinţa lui, el nu trebuie s-o împartă împotriva propriei lui dorinţe.

(După Страбон 1950)

Categoriile sociale la indieni

X. ... Şi acest lucru este important în India: toţi indienii sunt liberi şi nici un sclav nu e indian. în aceasta se aseamănă indienii cu lacedemonienii. Dar, la lacedemonieni, hiloţii sunt sclavi şi îndeplinesc munci de sclavi; la indieni nu există sclavi, şi cu atât mai puţin sclavi indieni[610].

XI. Toţi indienii sunt împărţiţi în şapte clase[611]; una din acestea este cea a sofiştilor[612], mai puţin numeroşi decât alţii, dar mai vestiţi şi mai onoraţi. Ei nu sunt datori să muncească şi nici să dea tezaurului public o parte din câştigul lor. Ei nu sunt supuşi decât unei singure îndatoriri: acea de aduce sacrificii zeilor pentru comunitatea indienilor; dacă cineva face vreun sacrificiu în particular, unul din aceşti sofişti este trimis pentru a-l îndruma: se crede că altfel ceremonia n-ar fi plăcută zeilor. Aceşti oameni sunt, de asemenea, singurii care cunosc arta ghicitului şi nimeni altcuiva nu-i este îngăduit să prezică viitorul. Ei fac preziceri în legătură cu anotimpurile anului, sau dacă vreo nenorocire publică e iminentă. Pentru afacerile private ei nu aduc oracole, fie că ştiinţa lor nu priveşte chestiuni fără importanţă, fie că socotesc nedemn de ei să se ocupe cu lucruri mărunte. Cel care s-a înşelat de trei ori în n prezicerile sale nu este pedepsit, dar e obligat de atunci înainte să tacă şi nimeni nu va putea să-l silească pe acest om să scoată un sunet, odată ce i-a fost impusă tăcerea. Aceşti sofişti trăiesc goi, iarna expuşi la soare, iar vara, când soarele e prea arzător, în livezi şi în locurile umede, sub copaci mari[613], a căror umbră formează, după Nearchos, un cerc de 5 pletre; ei sunt atât de mari, încât o mulţime de oameni se pot adăposti sub unul singur dintre ei. Ei mănâncă fructele şi scoarţa acestor copaci; această scoarţă e atât de gustoasă şi de hrănitoare ca şi fructele curmalului.

A doua clasă e acea a agricultorilor, care sunt cei mai numeroşi dintre indieni; ei nu au arme de război şi nu se exersează pentru luptă; ei sunt

---

610 Aceasta afirmaţie vine în contradicţie cu datele izvoarelor indiene. În legile lui Manu şi în Arthaşastra sunt adesea pomeniţi sclavii.

611 Clasificarea pe care o dă aici Arrian e împrumutată de la Megasthenes şi o regăsim la Diodor din Sicilia şi la Strabo. Indienii nu cunosc decât patru varna: brahmanii [sofiştii], ksatriya [războinicii], vaisya [ţăranii] şi sudra [varna inferioară]. Vezi notele 2, 5, 7 şi 8 de la „Legile lui Manu".

612 În categoria pe care o numesc clasa sofiştilor, autorii antici încadrează şi elemente aparţinând altor religii decât cea brahmanică.

613 Smochinul indian [*Ficus bengalensis Linn*].

însă aceia care prelucrează pământul; ei plătesc tribut regelui sau cetăţilor independente. Dacă, întâmplător, izbucneşte un război între indieni, soldaţii n-au dreptul să se atingă de cei care lucrează pământul şi nici să pustiească ogoarele: ei se războiesc şi se ucid unii pe alţii, după cum se întâmplă, în timp ce agricultorii, lângă ei, muncesc liniştiţi, îşi culeg roadele, taie copacii sau seceră.

Cea de-a treia clasă este cea a păstorilor, ciobani sau bouari. Aceştia nu locuiesc nici oraşe, nici în satele lor; ei sunt nomazi şi trăiesc în munţi; şi ei plătesc impozit după vite şi vânează prin ţinut păsări sau animale sălbatice.

XII. cea de-a patra clasă este cea a meşteşugarilor şi negustorilor. Ei sunt supuşi impozitelor, plătesc tribut din produsele muncii lor, afară de aceia care făuresc armele de război; aceştia din urmă sunt chiar plătiţi din tezaurul public. Din această clasă fac parte constructorii de corăbii şi corăbierii care navighează pe fluvii.

Cea de-a cincia clasă la indieni este cea a războinicilor; ea este cea mai numeroasă după clasa agricultorilor. Ei duc viaţa cea mai liberă şi cea mai plăcută. Ei se exersează numai în treburile războiului. Alţii le făuresc arme, la dau cai de călărie şi îi servesc în viaţa de tabără: servitorii le îngrijesc caii, le curăţă armele, le mână elefanţii, se ocupă de carele lor şi le conduc. Dar ei, atunci când trebuie să facă război, se războiesc; odată pacea încheiată, se desfătează şi primesc din tezaurul public o soldă îndestulătoare pentru a putea hrăni şi alte persoane.

Cea de a şasea clasă e formată din cei care se numesc supraveghetori. Ei supraveghează satele şi oraşele, ei raportează regelui, acolo unde indienii au un rege, magistraţilor, acolo unde ei trăiesc în republică. Le este interzis să facă un raport mincinos şi nici un indian n-a fost acuzat de minciună.

Cea de-a şaptea clasă se compune din cei care discută treburile de stat împreună cu regele sau, în cetăţile-republici, cu magistraţii. Această clasă este puţin numeroasă, dar ea le întrece pe toate celelalte prin înţelepciune şi spiritul ei de dreptate; din ea se aleg magistraţii şi toţi guvernatorii, administratorii, vistiernicii, generalii, amiralii, intendenţii, supraveghetorii muncilor câmpului.

Nu le este îngăduit [indienilor] să-şi ia soţie din altă clasă; de exemplu, nu-i este îngăduit unui agricultor să-şi ia soţie dintre meşteşugari sau invers. De asemenea, nu-i este permis unei persoane să aibă două ocupaţii şi nici să-şi schimbe clasa, de exemplu să treacă din cea a păstorilor în cea a agricultorilor sau din cea a meseriaşilor în cea a păstorilor. Nu au decât dreptul de a deveni sofişti, indiferent cărei clase ar aparţine, deoarece viaţa sofiştilor departe de a fi uşoară, este cea mai aspră dintre toate,

(Arrian, India, X-XII)

IX. CHINA ANTICĂ

Numele de China provine de la dinastia chineză care a reuşit să unifice formaţiunile politice într-un stat unitar – dinastia Qin, formând primul imperiu chinez. Civilizaţia chineză a luat naştere prin evoluţia oraşelor-state din bazinele fluviilor Huanhe şi Yantze până la formarea imperiului. Periodizarea istoriei Chinei antice include o epocă legendară, care conţine dinastii legendare, urmată de epoca istorică, incluzând următoarele epoci:

I. Epoca Shang-Yin: 1765-1122 a. Chr.

II. Epoca Zhou de Vest: 1122-770 a. Chr.

III. Epoca Zhou de Est: 770-256 a. Chr., care mai include *perioada Primăverilor şi Toamnelor (Chunqiu)* (722-481 a. Chr.) şi *Perioada Regatelor Combatante* (453-222 a. Chr.).

IV. Dinastia (Imperiul) Qin: 221-207 a. Chr.

V. **Dinastia (Imperiul) Han timpurie:** 206 a. Chr. – 8 p. Chr.

VI. Dinastia (Imperiul) Han târzie: 25-220 p. Chr.

Reformele lui Shang Yang[614]

Textul de mai jos face parte din „Cronica regatului Qin", operă a „părintelui istoriei" chineze Syma Qian. Este prima lucrare în care se relata istoria ţării din cele mai vechi timpuri; a fost terminată în anul 104 a. Chr.

Reformele lui Shang Yang au însemnat o cotitură radicală în relaţiile agrare din China antică. Ele au introdus proprietatea privată asupra pământului, libera lui vânzare-cumpărare, ceea ce a dus la o rapidă creştere a marilor proprietăţi. Aceste reforme au pus la baza împărţirii populaţiei – principiul teritorial; ele au statornicit un nou impozit funciar şi obligativitatea fărâmiţării familiilor, contribuind astfel, în mare măsură, la descompunerea obştilor. Da asemenea, ele au legiferat înrobirea pentru anumite delicte, creând un nou izvor al sclaviei.

... în al doisprezecelea an al domniei prinţului Xiao din Qin[615]... au fost unite toate satele mici în mari judeţe. în fruntea fiecărui judeţ a fost aşezat un conducător. în total, sunt 41 de judeţe. Pe ogoare au fost desfiinţate vechile răzoare...

---

[614] Ministru în regatul Qin. Reformele lui contribuit la întărirea acestui stat.

[615] A domnit între 361-338 a. Chr. În vremea lui, regatul Qin ajunge la cea mai mare putere a sa.

... A fost dat un decret pentru înfăptuirea reformelor:

„Poruncesc ca poporul să se aşeze câte cinci şi câte zece familii, care vor fi legate între ele prin răspunderea colectivă. în caz de proces toate vor fi aduse în cantitate de copărtaşi. Cel care nu va denunța o călcare o lege să fie tăiat în două. Cel care va denunța un delict, să fie răsplătit la fel ca luptătorul care aduce capul unui duşman. Cel care ascunde un criminal, să fie executat la fel cu cel care trece de partea duşmanului Dacă în familie există doi sau mai mulți bărbați şi ei nu şi-au împărțit gospodăria între dânşii, de la fiecare să se ia impozitul îndoit. Fiecare om, care are merite în război, primeşte un titlu corespunzător acestora. încăierările pentru interese personale să fie pedepsite potrivit gravității delictului săvârşit. Cei care, ocupându-se cu agricultura şi țesutul, primesc mai mult mei şi mai multă mătase, sunt scutiți de prestații; cei care nu primesc foloase şi sărăcesc din cauza lenei sunt dați robi împreună cu soțiile şi copiii lor. Casele nobile, care nu au merite în războaie nu mai pot figura pe listele nobilimii. Să se stabilească o deosebire clară între nobili şi oamenii de rând în titluri şi ranguri şi, conform cu acestea, deosebirea între familii: după mărimea ogoarelor, după numărul caselor, servitorilor, servitoarelor şi după îmbrăcăminte. Celor care au merite să li se dea toată cinstea, celor care nu au merite nu li se poate permite luxul, chiar dacă sunt bogați".

(După Cmpyee 1950; Lascu, Daicoviciu 1960)

Reformele lui Wang Mang

La sfârşitul sec. I a. Chr. şi începutul sec. I p. Chr., în China s-a produs o rapidă ascuțire a contradicțiilor de clasă. Pământul se concentra tot mai mult în mâinile marilor proprietari, agricultorii liberi se ruinau, îşi pierdeau loturile de pământ şi tot mai mulți dintre ei cădeau în robie, condamnați fiind pentru încălcarea legilor. Aveau loc răscoale ale sclavilor şi sărăcimii.

Îngrijorați de aceste fenomene, unii reprezentanți ai claselor exploatare vedeau soluția într-o oarecare îndulcire a exploatării, în limitarea proprietății asupra pământului şi a sclavilor. O încercare în acest sene a făcut şi Wang Mang, care a ocupat tronul dinastiei Han în anul 8 p. Chr. Ca şi alte încercări care le-au precedat, reformele „de sus" ale lui Wang Mang n-au putut fi aplicate din cauza opoziției proprietarilor de sclavi. Situația maselor nu s-a îmbunătățit cu nimic. în anul 12 p. Chr., Wang Mang abrogă propriile sale reforme, iar în anul 18 p. Chr. izbucneşte marea răscoală a „Sprâncenelor Roşii", care avea să ducă la răsturnarea lui Wang Mang.

Wang Mang spuse: „cei vechi au statornicit ogoare cu fântână[616] pentru opt familii. Unui bărbat şi unei femei îi reveneau 100 de mu[617] de pământ. Ei dădeau o zecime din recoltă ca impozit. Statul era îndestulat, poporul

[616] Vezi nota 3 de la „Situația agricultorilor în sec. II-I a. Chr.".

[617] Aproximativ 2 ha.

era bogat şi cânta imnuri... Dinastia Qin... a mărit impozitele şi rechiziţiile în folosul ei, a secătuit puterile poporului cu dorinţele ei nemăsurate. Ea a desfiinţat sistemul înţelepţilor-ogoarele cu fântână-ca să înceapă acaparările de pământuri, casă apară lăcomia şi ticăloşia. Cei puternici măsurau ogoarele cu miile, celor săraci nu le rămânea loc nici să înfigă o sulă. Au înfiinţat pieţe de sclavi şi sclave împreună cu vacile şi cu caii, în acelaşi ţarcuri. Cârmuindu-i pe supuşi, ei dispuneau în întregime de viaţa lor, oameni desfrânaţi şi criminali se îmbuibau din aceasta. Lucruri şi au ajuns până acolo, încât se răpeau şi se vindeau oameni, femei şi copii, se încălca voinţa cerului, se încălcau legăturile dintre oameni, se denatura principiul cerului şi al pământului – omul este mai nobil decât orice... Dinastia Han a redus impozitul pe recoltă până la a treizecea parte din recoltă, dar impozitul militar îl plăteau întotdeauna chiar şi bătrânii. Cei puternici au pus mâna pe împărţirea ogoarelor prin silnicie şi înşelăciune: în vorbe, impozitul e egal cu a treizecea parte, dar în fapte-cu jumătate din recoltă. Taţii, copiii, bărbaţii şi nevestele muncesc pe ogor întreg anul, iar ceea ce primesc nu le ajunge pentru hrană. De acea cailor şi câinilor celor bogaţi le rămâne mei şi mazăre de prisos, iar săracii nu se satură cu tărâţe şi cu resturi; din pricina sărăciei ei săvârşesc delicte. Cu toţii, şi cei săraci şi cei bogaţi s-au împotmolit în fărădelegi, dar pedepse nu se aplică. încă înainte de urcarea mea pe tron, eu am dat un decret ca ogoarele să devină obşteşti, iar ogoarele cu fântână să fie repartizate după numărul sufletelor. în vremea aceea, a fost o recoltă îmbelşugată, ca un semn fericit. Dar acest lucru a fost oprit din cauza tâlharilor şi a trădărilor.

Acum eu schimb poruncile în felul următor: toate ogoarele imperiului se vor numi ogoare regale, sclavii şi sclavele se vor numi proprietate particulară. Toţi aceştia nu pot fi nici vânduţi, nici cumpăraţi. Dacă sunt mai puţin de opt bărbaţi, dar au pământ mai mult decât un ogor cu fântână, atunci pământul care întrece se dă rudelor lor până la a noua spiţă, vecinilor sau consătenilor. Toţi acei care acum sunt lipsiţi de pământ trebuie să primească pământ după lege. Călcătorul înţeleptului sistem al ogoarelor cu fântână, nelegiuţi aţâţători i maselor, vor fi trimişi la hotar pentru apărarea împotriva diavolilor munteni...

... în al doilea an[618]... celor care vor îndrăzni să se ocupe cu baterea de monedă, interzisă prin lege,... li se va confisca averea şi ei înşăşi devin sclavi ai statului, împreună cu patru vecini care au ştiut de acest lucru şi nu l-au denunţat..."

... Oamenii care au încălcat interdicţia de a bate monedă, în număr de cinci familii vecine, au fost arestaţi, li s-a confiscat averea şi au devenit sclavi de stat. Sute de mii de bărbaţi în cuştile pentru criminali, nevestele şi copiii lor mergeau pe jos, cu lanţurile zingănindu-le la grumaz, şi erau predaţi funcţionarului care urmărea baterea monedelor. Până ajungeau acolo, nevestele şi bărbaţii se schimbau, de amar şi de suferinţe mureau şase-şapte din zece...

(După Смрүєе 1950; Lascu, Daicoviciu 1960)

---

[618] Adică în al doilea an după intrarea în vigoare a reformelor [10 p. Chr.].

Răscoala „Sprâncenelor Roşii" (18-27 p. Chr.)

Din biografia lui Liu Xuan[619]

... La sfârşitul domniei lui Wang Mang, în sud n-a fost recoltă. Mulţi oameni ieşeau pe câmpuri sau în bălţi şi dezgropau rădăcini pentru mâncare, smulgându-şi-le unii altora. Wang Kuang şi Wang Fen din Xinshi îi împăcau cu dreptate pe cei care se certau. Pe dânşii i-au făcut conducători. Ei ieşeau din sate pentru atacuri şi se ascundeau pe muntele „Pădurea Verde".

Din biografia lui Liu Penzi[620]

În vremea aceea, în regiunile Qin[621] şi Xiui[622] s-a întâmplat o foamete mare. Tâlharii au apărut ca un roi de albine. Fang Chung[623] era viteaz şi masele i se alăturau... Când Wang Mang a trimis... ca să năvălească asupra lor, Fang Chung şi partizanii săi, pregătindu-se de luptă, şi-au vopsit sprâncenele cu culoare roşie, pentru a-i deosebi pe ai săi de trupele lui Wang Mang...

Din biografia lui *Liu Yang*[624]

Acum seceta durează de câţiva ani. Peste tot se naşte război. Acesta este sfârşitul lumii...

Din biografia lui Wang Mang

...În al patulea an al domniei Tianfen[625], Guantian I şi alţii s-au făcut tâlhari: ei se sprijineau pe localităţile Kuinzi şi Chanzhou.

O femeie din Lan-ia[626], mama lui Liui, a ridicat şi ea o răscoală. Conducătorul judeţului l-a executat pe fiul ei nevinovat, funcţionar judeţean. Mama lui a cheltuit toată averea pe vin, arme şi, în taină, a atras la dânsa peste o sută de tineri săraci, a năvălit împreună cu ei asupra oraşului judeţean şi l-a ucis pe conducător pentru a aduce jertfă pe mormântul fiului ei. Pe drum spre Huai, detaşamentul ei as crescut până la zece mii [de oameni]. Wang Mang l-a întrebat întrebat despre cauza celor petrecute. Trimisul i-a

---

619 Urmaş al dinastiei Han, răsturnată de Wang Mang. S-a alăturat răsculaţilor din Pinlin şi, în 23 p. Chr., a fost proclamat de către ei împărat; neîndeplinind însă speranţele răsculaţilor, a fost răsturnat şi ucis în anul 25 p. Chr.

620 Urmaş al dinastiei Han, detronată de Wang Mang. Alăturându-se răsculaţilor din Pinlin, a fost proclamat împărat după uciderea lui Liu Xuan. A fost şi el detronat de către Liu Xiu, întemeietorul celei de a doua dinastii Han, care a înăbuşit, în cele din urmă, şi răscoala „Sprâncenelor Roşii".

621 Pe teritoriul actualei provincii Shandun şi al Manciuriei.

622 Pe teritoriul actualelor provincii Qiansu şi Shandun.

623 Conducătorul „Sprâncenelor Roşii".

624 Sau Liu Boshen, fratele mai mare al viitorului împărat Liu Xiu. A fost ucis de către răsculaţi înainte de urcarea pe tron a celei de a doua dinastii Han.

625 Anul 17 p. Chr. Tianfen e denumirea uneia dintre perioadele domniei lui Wang Mang.

626 Pe teritoriul actualei provincii Shandun.

răspuns; „Toți spun că suferă din pricina mulțimilor de interdicții, că diin cauza lor nu se poate face nici o mişcare. Ceea ce primesc nu le ajunge pentru impozite şi biruri. Oamenii închid uşile, nu vorbesc cu nimeni, şi totuşi nimeresc în închisoare ca părtaşi la batetrea de monede şi în păstrarea de aramă, potrivit legii răspunderii colective a cinci vecini pentru delictul unuia dintre ei. Funcționarii au chinuit poporul. Din pricina sărăciei toți se fac tâlhari".

Wang Mang, mânios, l-a lăsat să plece pe trimis. Dacă cineva vorbea pe placul lui Wang Man, spunând că poprul e desfrânat şi viclean, că el trebuie executat şi că timpul e potrivit pentru aceasta…, atunci Vang Mang îl ridica repede pe acela…

În acel an[627], din pricina lipsei de recoltă şi a foametei, Linze Du[628], Fan Chun şi alte Sprâncene Roşii s-au răsculat în Lan-ia. Ei ocupau şi prădau oraşele. Ei se numărau cu zecile de mii. Trupele trimise de district nu puteau termina cu ei…

În al şaselea an[629]… în Guandun[630], seceta şi foamea s-au prelungit timp de câțiva ani. Către Linze Du şi ceilalți partizani ai Sprâncenelor Roşii curgea tot mai mult popor. Conducătorul Lian Dan a atacat Izhou[631], dar nu a putut birui… Şi Sushi şi Sun Si[632] au început să cureţe de tâlhlari râurile şi lacurile. Hunii atacau hotarele.

Wang Mang a făcut o mare recrutare de ostaşi, de condamnați la moarte şi de sclavi, de funcționari şi de popor. El a denumit această oaste „Saltul mistreţului", „Mistreţii îndrăzneți". Mijloacele pentru acoperirea cheltuielilor se strângeau din toată țara. Se lua a treizecea parte din averea funcționarilor şi a poporului. Toate mătăsurile erau aduse la Chan-an[633]. Nobilii şi dregătorii până la funcționarii de rang mijlociu, în județe şi regiuni, li s-a prescris să crească cai de luptă, al căror număr se stabilea potrivit cu rangul…

…Wang Mang a făcut în toază țara o mare recrutare de meşteşugari şi de desenatori, pentru a socoti după reguli [clădirile celor nouă temple ale strămoşilor]. Pe drumuri curgeau fără întrerupere bani şi grâne, ca ajutor binevol din partea poporului şi a funcționarilor. în mai mult de zece locuri… au fost dărâmate constucții de la care s-a luat lemn şi cărămidă pentru cele nouă temple… în toate templele erau multe săli, vârfurile şi bazele coloanelor erau împodobite cu aramă subțire, cu aur, argint şi ornamente sculptate te, duse până la culme de arta meşterilor… Banii se cheltuiau cu milioanele… Au murit câteva zeci de mii de sclavi şi de criminali.

---

627 Anul 18 p. Chr.

628 Conducător al răsculaților; numele lui de familie îl arata ca fiu al unui muncitor cu brațele.

629 Anul 19 p. Chr.

630 Ținut la apus de Shanhaiguan.

631 District în actuala provincie Sichuan.

632 Comandanți militari ai lui Wang Mang.

633 Capitala statului chinez, în actuala provincie Shenxi.

Ma Shiqiu[634] din Qiuilu[635], împreună cu alţii, au plănuit să ridice oaste în Yan[636] – şi Zhao[637] pentru a-l ucide pa Wang Mang. Despre aceasta a prins de veste conducătorul lucrărilor de construcţie, Wang Dang, şi i-a denunţat. Wang Mang a trimis trei înalţi dregători ce să-i prindă şi pe partizanii lor se i înfrâneze. Toţi vitejii care-i sprijineau, în număr de câteva mii de oameni, au fost executaţi. Wang Mang i-a dăruit lui Wang Dang titlul de prinţ Fugo. De atunci Wang Mang n-a mai avut noroc, el îşi atrăgea tot timpul asupra sa mânia poporului.

Al doilea an al domniei Dihuan[638]... în această vreme, în sud, în „Pădurea verde" s-au ridicat Zhan Ba, Qian Xia, păstorul de oi Wang Kuan şi alţii. Ei s-au proclamat răsculaţi „ai cursului inferior al râului"[639] Numărul lor depăşea zece mii... Pe râuri şi lacuri acţiona un pirat, care se intitulase prinţ Fan. Oamenii din ginta Liu[640] i se alăturau cu zecile de mii...

Piraţii creşteau cum creşte cânepa. Au fost numiţi comandanţi pentru prinderea tâlharilor, funcţionarilor li s-au dat porunci cu împuterniciri judecătoreşti. În capitala Chan-an se băteau tobele, se scoteau steagurile... Sun Xi, Qin Shan, Qao Fan[641] şi ceilalţi n-au putut isprăvi cu tâlharii. Soldaţii se răfuiau cu populaţia după placul lor şi poporul suferea din greu.

... La început, tâlharii se răzvrăteau din pricina foamei şi a mizeriei, Ei credeau că se vor putea întoarce în satele lor cu recolta. Dar numărul lor a crescut treptat şi a ajuns la câteva zeci de mii, Ei îşi dădeau numele de comandanţi, numeau staroşti, scribi şi turnători de vin pentru jertfe. Ei nu îndrăzneau să atace oraşe şi moşii, de dimineaţa până seara jefuiau numai hrană. Toţi vechii conducători şi guvernatori de regiuni au pierit in încăierările provocate chiar de ei, tâlharii nu îndrăzneau să-i ucidă. Dar Wang Mang n-a înţeles aceasta.

În acel an, tâlharii l-au prins în Yuizhou pe comandantul suprem Shi ei i-au dat drumul şi l-au trimis înapoi in capitala judeţului. Când Shi s-a întors şi i-a prezentat împăratului un raport cu expunerea celor întâmplate, Wang Mang s-a mâniat şi l-a aruncat in închisoare, osândind, în felul acesta, un nevinovat...

Al treilea an[642]... Sprâncenele Roşii l-au ucis pe marele astrolog Qin Shan. În Guandun, oamenii se mâncau unul pe altul. în luna a patra, Wang

---

634 Unul dintre conducătorii răscoalei.

635 Judeţ [astăzi în provincia Hubei].

636 Veche denumire a unui principat din actuala provincie Hebei.

637 Veche denumire a unui principat de pe teritoriul actualelor provincii Hebei şi Shanxi.

638 Anul 21 p. Chr.; Dihuan e denumirea uneia din perioadele domniei lui Wang Mang.

639 Răsculaţii cursului inferior al râului şi-au primit denumirea de la ţinutul în care s-a desfăşurat mişcarea lor. Ei s-au răsculat în actuala provincie Hubei, coborând apoi pe cursul fluviului Yang-tze.

640 Adică din ginta dinastiei Han, înlăturată de Wang Mang de la tron.

641 Comandanţi militari ai lui Wang Mang.

642 Anul 22 p. Chr.

Mang l-a trimis pe astrologul Wang Kuan şi pe comandantul Lian Dan în răsărit... Ei aveau o sută de mii de soldaţi aleşi. Peste tot pe unde treceau, ei se răfuiau cu populaţia după bunul lor plac. În răsărit a apărut proverbul: „E mai bine să te întâlneşti cu Sprâncenele Roşii decât cu comandantul Lian Dan. Cu comandantul încă nu e nimic, dar Wang Kuan îi nimiceşte pe toţi..." în acea vreme, mişcarea „răsculaţilor cursului inferior al râului" a luat un mare avânt. Zhu Peştele din Simshi[643], Chen Păstorul din Pinlin[644], şi alţii au strâns din nou mulţime do popor şi atacau sate şi cătune... Vara, în răsărit s-au ridicat lăcustele, zborul lor acoperea cerul.

... Sute de mii de fugari au trecut peste barieră. Dar toţi funcţionarii însărcinaţi să-i hrănească, trimişii, supraveghetorii şi slujitorii mărunţi furau proviziile din depozite şi, din zece fugari, au murit de foame şapte-opt.

... Solu Hoi şi alţii au făcut o răscoală soldăţească şi au ocupat oraşul Uian[645]. Lian Dan şi Wang Kuan i-au atacat, au pătruns în oraş şi au tăiat peste zece mii de capete. Wang Mang a trimis un comandant cu pecete pentru a-i dărui cu titluri de prinţ pe Lian Dan şi pe Wang Kuan şi pentru a răsplăti pesto zece oameni care s-au distins.

Dun Xian şi alţi comandanţi ai Sprâncenelor Roşii se găseau în regiunea Lian cu câteva zeci de mii de răsculaţi. Wang Kuan voia să-i atace, dar Lian Dan a propus ca soldaţii să fie lăsaţi să se odihnească după cucerirea oraşului, Wang Kuan, neascultându-l, a intrat singur în oraş. Lian Dan îl urma. Lupta a avut loc in Chenchan[646] şi ei au suferit o înfrângere. Wang Kuan a fugit. Lian Dan i-a trimis un curier cu tui şi pecete şi i-a poruncit să-i transmită următoarele cuvinte: „Tu, om de nimic, poţi fugi, dar mie nu-mi rămâne decât să mor în luptă. Dacă Lian Dan moare, la ce bun să rămânem noi in viaţă?" – au hotărât peste douăzeci de comandanţi care se băteau în diferite locuri. Ei au năvălit asupra tâlharilor şi toţi au fost ucişi... Peste tot, zeci de mii de tâlhari năvăleau asupra oraşelor şi moşiilor. Ei au ucis cam doua mii de funcţionari. Astrologul Wang Kuan şi alţii au suferit insuccese în lupte... Wang Mang a desfiinţat sistemul ogoarelor cu fântână, a ridicat toate cele şase interdicţii asupra sclavilor, munţilor, lacurilor şi alte decrete grele pentru popor, date in timpul domniei lui. Dar el n-a apucat să dea acest decret, când viitorul împărat Guan-U[647] cu fratele său mai mare prinţul Qi-U, cu unchiul său Li Tun şi cu alţii, a adus din Şunlin câteva mii de oameni. Ei au chemat din Xinshi şi din Pinlin pe Zhu Peştele, pe Chen Păstorul şi pe alţi răsculaţi şi, împreună cu ei, au ocupat Qian[648]. În timpul acesta, Yan Yu şi Chen Mao i-au biruit pe „răsculaţii cursului inferior". Chen

---

643 Denumirea unui judeţ de pe teritoriul actualei provincii Hubei.

644 Denumirea unui judeţ de pe teritoriul actualei provincii Hubei.

645 Oraş pe teritoriul actualei provincii Shandun.

646 Localizarea nu i se cunoaşte.

647 Sau Liu Xiu [25-27 p. Chr.].

648 Denumirea unui judeţ de pe teritoriul actualei provincii Hubei.

Dan, Wang Chang şi câteva mii de răsculaţi, împrăştiindu-se, au intrat în hotarele Nanian-ului[649]...

În prima luna a celui de-al patrulea an[650], trupele partizanilor dinastiei Han, cu ajutorul lui Wang Chang şi al altor „răsculaţi ai cursului inferior", au atacat detaşamentul de avangardă al dregătorului Zhen Fou şi al subalternilor lui, Zhen Lian şi Qiu Se. Au tăiat capetele comandanţilor şi au măcelărit câteva zeci de mii de soldaţi.

Când s-a auzit pentru prima dată în capitală că în regiunile Qin şi Xiui au apărut câteva sute de mii de tâlhari, aceştia din urmă nu aveau încă steme, steaguri, semne de recunoaştere şi aceasta a stârnit uimirea generală. Partizanii răsculaţilor îndrăzneau să-i compare cu cei trei împăraţi din vechime, care nu aveau steaguri, porecle şi titluri după moarte. Wang Mang îi întreba cu mirare pe funcţionarii săi despre aceasta, dar a răspuns numai Ian Iu, care a spus că aceasta nu e de mirare. Din vremea împăraţilor Huang-di[651], Tan[652] şi Uwan[653], fiecare armată în campanie arăta steagurile şi semnalele unităţilor. Masele înfometate s-au strâns ca o haită de câini sau o turmă de oi, fără a avea idee de semne distinctive.

Wang Mang s-a bucurat de cuvintele lui şi toţi funcţionarii au fost de acord cu el, dar apoi, s-a răsculat un partizan al dinastiei Han, Liu Boshen. El a început să-i numească pe toţi comandanţi, să atace oraşele şi să ocupe pământurile. Când a fost ucis Zhen Fou, el a dat un ordin lăudând acest lucru. Vestea aceasta l-a înspăimântat pe Wang Mang. Trupele partizanilor dinastiei Han şi-au dezvoltat victoria şi au înconjurat Wangchen[654].

La început, Shengun, fratele mai mare al viitorului împărat, se găsea în mijlocul răsculaţilor, în Pinlin. În luna a treia..., Wang Chan, Zhu Peştele şi alţi comandanţi ai trupelor de răsculaţi din Pinlin, Xinshi şi ai „răsculaţilor cursului inferior" l-au proclamat împărat. El a început o nouă eră de domnie sub denumirea de Genshi[655] şi i-a numit pe toţi funcţionarii. Acest lucru l-a înfricoşat şi mai tare pe Wang Mang...

Wang Mang a acordat o mare amnistie, dar a precizat că din ea sunt excluşi toţi urmaşii fostei dinastii Han: Liu Boshen, neamul lui şi rudele prin alianţă, care, în nebunia lor, au îndemnat poporul la răscoală... Celui care va putea să-i prindă pe aceşti oameni, el i-a promis să-l ridice în cel mai înalt rang de dregător, să-l răsplătească cu un domeniu pentru hrană, cu zece mii de familii şi cu bogăţii în valoare de cincizeci de milioane.

---

649 Oraş pe teritoriul actualei provincii Henan.
650 Anul 23 p. Chr.
651 Personaj mitologic. Potrivit tradiţiei, a domnit între 2697-2597 a. Chr.
652 Întemeietorul dinastiei Shang; a domnit între 1783-1754 a. Chr.
653 Întemeietorul dinastiei Zhou; a domnit între 1122-1112 a. Chr.
654 În actuala provincie Hubei.
655 Anul 23 p. Chr.

Apoi Wang Mang i-a dat poruncă marelui astrolog Wang Kuan, comandantului-şef Ai Zhan, prezicătorului Kun Zhen, guvernatorilor regiunilor Yanizhou[656] şi Yanzhou[657] să plece în grabă în regiunile supuse lor şi să strângă 300.000 de soldaţi pentru urmărirea tâlharilor din regiunile Tin şi Xiui. Comandanţii Yang Yu, Chen Mao, Wang Xiun şi ofiţerul Wang U s-au întors în grabă la unităţile lor. Cu o sută de mii de soldaţi ei au urmărit unităţile de avangardă ale duşmanului, au luat mulţi prizonieri şi au trimis o scrisoare în care arătau limpede că-i vor lăsa în viaţă pe cei care se vor preda, iar pe cei care vor continua să greşească îi vor ataca şi nimici cu toate forţele...

În luna a patra, viitorul împărat, Wang Chan şi alţii, fiecare separat, au ocupat Inchuan[658], Kunian[659] şi judeţele Yan[660] şi Dinlin[661]. Wang Mang s-a îngrozit. El l-a trimis pe conducătorul construcţiilor[662] Wang Y, să ducă grabnic veste în Loyang[663] şi, împreună cu şeful riturilor, Wang Xin, în fruntea unui milion de soldaţi din toate regiunile, să pornească la supunerea Shandun-ului. Armata a primit porecla „Colţii tigrului”... Dreptul de a hotărâ i-a fost dat lui Wang Y. Lui i-au fost daţi 63 de ghicitori, cunoscători ai artei militare, cărţi şi planuri, arme, comandanţi. Wang Mang a pustiit vistieria pentru trimiterea lui Wang Y; el a trimis multe comori şi fiare sălbatice, căutând să îngrozească Shandun-ul cu belşugul echipamentului.

Wang Y a sosit la Loyang. În regiuni i-a ales pe cei mai buni soldaţi. Împreună cu cei sosiţi de la guvernatorii de regiuni, ei erau 420.000 de oameni; după ei, pe drumuri, treceau fără întrerupere ceilalţi. Din vremurile vechi nu se mai văzuse un astfel de belşug de care, armuri, luptători şi cai. În luna a şasea, Wang Y şi Wang Xin au pornit din Loyang către oraşul Wan. Drumul lor trecea prin Inchuan şi Kunian. În această vreme, Kunian se şi supusese partizanilor dinastiei Han şi era păzit de soldaţi Han... Comandanţii lui Wang Mang – Yang Yu, Chen Mao – s-au întâlnit cu Ergun. Pe vremea aceea, Ergun a trimis soldaţi să înconjoare Kunianul. Yang Yu a observat că împăratul uzurpator se află la Wan şi că trebuie să se grăbească într-acolo. Dacă aceste oraşe vor fi cucerite, toată răscoala va fi înăbuşită. Însă Wang Y a spus: „O armată de un milion trebuie să nimicească totul în drumul său, să-i măcelărim pe locuitorii acestui oraş şi pe râurile de sânge să pornim mai departe”. Cu veselie, cu cântece şi dansuri, ei au înconjurat oraşul cu câteva zeci de rânduri. Oraşul a cerut permisiunea de a se preda, dar a fost refuzat. Yang Yu a poruncit ca, după regulile militare, să nu-i

---

656 Pe teritoriul actualelor provincii Shandun şi Hebei.

657 Pe teritoriul actualelor provincii Qiansu, Anhoi, Qiansi, Zheqian, Fuqian.

658 Pe teritoriul actualei provincii Henan.

659 Oraş pe teritoriul actuale provincii Henan.

660 Pe teritoriul actualei provincii Henan.

661 Localizare necunoscută.

662 Adică, în primul rând, al sistemelor de irigaţii.

663 Localizare necunoscută.

oprească pe cei care se retrag şi să lase o ieşire din încercuire, pentru ca fugarii să-i poată înspăimânta pe apărătorii oraşului Wan. Dar Wang Y nu l-a ascultat.

În acest timp, viitorul împărat cu câteva mii de răsculaţi din Yang şi Dinlin a sosit să dea ajutor Kunianului. Wang Xin şi Wang Y l-au privit cu uşurinţă. Ei au rânduit pentru luptă zece mii de soldaţi şi au poruncit tuturor celorlalte regimente să se împartă pe unităţi, dar să nu se mişte. Numai ei au ieşit să se lupte cu partizanii dinastiei Han, dar fără succes. Armata n-a îndrăznit să le vină în ajutor din proprie iniţiativa. Soldaţii Han au învins. Wang Xin a fost ucis. Din Kunian au ieşit soldaţi şi au început să se bată alături de soldaţii Han. Wang Y a fugit, armata lui Wang Mang s-a zăpăcit.

În vremea aceasta, s-a pornit un vârtej care lua ţiglele de pe acoperişuri. Ploaia a început să toarne cu găleata. Masa soldaţilor s-a împrăştiat cu strigăte. Tigrii şi panterele tremurau. Soldaţii s-au împrăştiat şi s-au întors în regiunile lor. Numai Wang Y, împreună cu câteva mii de viteji credincioşi, s-a întors la Loyang. Capitala s-a înspăimântat. Tâlharii se ridicau de peste tot...

În judeţul Chenzi, Wei Qui cu fraţii săi l-au jefuit pe guvernatorul Li Yui. Fiul fratelui lui Wei Xiao a devenit comandant suprem şi l-a ucis pe guvernatorul regiunii Yung[664]... Cu el s-a unit conducătorul soldaţilor din Andin[665], Wang Xiun, şi a trimis în toate regiunile şi judeţele o scrisoare în care se enumerau fărădelegile lui Wang Mang... Deng Ye şi Yui Kuan, cu o sută de oameni, au început o răscoala în Nanxian[666]. În acest timp, câteva sute de soldaţi ai guvernatorului din Xi[667] păzeau bariera de la Utin[668]. Deng Ye şi Yui Kuan i s-au adresat: „Oare nu cunoaşteţi porunca cerului despre urcarea pe tron a împăratului din dinastia Han?" Guvernatorul a cerut permisiunea de a se preda, ei i-au luat oastea. Deng Ye s-a numit comandant suprem Han, iar Yui Kuan – comandant ajutor. Ei au cucerit Xi, Danshui[669] şi au atacat bariera U[670]. Comandantul barierei s-a predat. Ei l-au ucis pe comandantul flancului drept şi au ocupat Hu.

Wang Mang a înălţat la rangul de comandanţi nouă oameni, dându-le porecla de „Tigri"..., câteva zeci de mii de oşteni din nord...; a dăruit soldaţilor câte patru mii de monede. Dar masele erau nemulţumite şi nu voiau să lupte. Cei nouă Tigri au ajuns până în Huain[671] şi Hoisi[672]şi s-au luptat într-o strâmtoare. În nord, de la Henwan au ajuns până la munţi. Yui Kuan, cu câteva mii de răsculaţi-arcaşi..., a început lupta. Deng Ye cu

---

664 În actualele provincii Shenxi şi Gansu.
665 Judeţ pe teritoriul actualei provincii Gansu.
666 Localizare necunoscută.
667 Oraş în provincia Shansi.
668 În actuala provincie Shansi.
669 Judeţ pe teritoriul actualei provincii Shensi.
670 În actuala provincie Shensi.
671 Judeţ pe teritoriul actualei provincii Shensi.
672 În actuala provincie Henan.

20.000 de oameni a mers pe un drum ocolit şi a biruit o parte din trupele lui Wang Mang. El a ieşit spre nord şi i-a lovit pe Tigri din spate. Şase Tigri, învinşi, au fugit, Shi Xiun, Wang Kuan au mers la palat şi s-au sinucis... patru Tigri au pierit. Trei Tigri au adunat oştile împrăştiate pentru paza depozitelor din capitală.

Deng Ye a deschis bariera U partizanilor dinastiei Han... Li Sun cu două mii şi ceva de răsculaţi a ajuns la Hu. Împreună cu Deng Ye şi cu alţii, el a atacat depozitele din capitală, dar nu le-a putut ocupa. Deng Ye l-a numit comandant pe Wang Xian. Acesta, cu câteva sute de soldaţi, s-a îndreptat spre nord, peste râul Wei..., a ocupat oraşe şi a jefuit pământuri. Li Sun l-a trimis pe ofiţerul Han Chen şi pe alţii drept spre apus, până în Xinfen[673] pentru a se lupta cu trupele lui Wang Mang. Un ofiţer al lui Wang Mang Bo Shui, a fugit. Han Chen şi ceilalţi l-au urmărit până la palatul Chanmin. La nord, Wang Xian a ajuna la Piniang[674]. Pe drum, toţi îl întâmpinau, predându-se. După el, cu masa răsculaţilor, veneau Da Xin, Li Yan, Shen Yan, Xia Gui, Wang Da. În judeţul Shuxian[675] căpeteniile miilor de răsculaţi – Yan Chun, Dum Xi, Wang Men, Zhu Chen, Wang Fu, Yang Lin, Yang Ben, Tumen Shao şi alţii – s-au proclamat comandanţi Han.

Li Sun şi Den Ye socoteau că, daca ei n-au putut ocupa un loc mic, cum erau depozitele capitalei, le va fi şi mai greu să ocupe capitala Chan-an, că trebuie să aştepte sosirea împăratului Genshi cu forţele principale. Ei şi-au dus armata în Huain să pregătească armele pentru ofensivă.

Spre capitală se scurgeau de peste tot răsculaţii aflaţi în apropiere. Îndată ce au sosit soldaţii lui Wei, a început întrecerea: cine va pătrunde primul în oraş. Toţi erau setoşi de fapte de vitejie şi de procopseală de pe urma jafului.

Wang Mang a trimis curieri în toate închisorile oraşului pentru a vesti o amnistie parţială criminalilor şi pentru a le împărţi arme. El a poruncit să se taie un porc, să se bea sângele lui şi să se rostească un jurământ: „Să-şi aducă aminte duhurile pământului de aceia care nu vor lupta pentru casa lui Wang Mang". Dar îndată ce comandantul Shi Chen a vrut să treacă podul de pe râul Vei, toata oastea s-a împrăştiat. Şi Chen s-a întors singur. Răsculaţii au dezgropat mormintele familiei lui Wang Mang, pe copii, pe soţii, pe tata, pe bunic, şi au ars sicriele lor, cele nouă temple, palatul Mintan şi şcoala împărătească. Vâlvătaia lumina tot oraşul. Cineva i-a raportat lui Wang Mang că soldaţii care păzeau oraşul... nu sunt de nădejde; Wang Mang a trimis călăreţi... pentru paza porţilor, aşezând câte un şef la fiecare şase sute de oameni.

În luna a zecea, răsculaţii au intrat în oraş dinspre nord, prin poarta Xiuanpin. Zhan Han îl omora la poartă pe fiecare răsculat. Wang Y, Wang Lin, Wang Xiun şi alţii, împărţindu-şi între ei soldaţii, se apărau la porţile de nord ale palatului. Soldaţii partizanilor dinastiei Han ardeau de dorinţa de

---

673 Judeţ pe teritoriul actualei provincii Shensi.

674 Judeţ pe teritoriul actualei provincii Shensi.

675 Localizare necunoscută.

a-l prinde pe Wang Mang pentru a primi un titlu. Peste şapte mii se luptau cu neobişnuită vitejie. în ziua aceea, seara, toţi au fugit din ministere şi palate. în ziua următoare, în oraş, tinerii Zhu Di, Zhan Yui şi alţii, temându-se de jafuri... s-au unit cu răsculaţii. Ei au incendiat palatul Qoshi, au dărâmat cu topoarele porţile palatului Qinfa şi strigau: „De ce nu se predă trădătorul Wang Mang?".

Focul ajunsese la palatul interior... Wang Mang se refugiase de incendiu în sala de dinainte a palatului Xiuanshi. Focul îl ajungea. Femeile din palat strigau: „Ce să ne facem?"... Wang Mang spunea: „Cerul m-a investit cu putere; oare pot să-mi facă rău soldaţii Han?" În tot acest timp, Wang Mang rămăsese fără mâncare şi puterile i se împuţinaseră. În ziua a treia, în zori, funcţionarii l-au scos din sala de dinainte... şi l-au dus într-o căruţă la Qiantai, socotind să folosească heleşteul ca obstacol... Pe Wang Mang îl urmau peste o mie de funcţionari şi de eunuci. Wang Y se lupta zi şi noapte şi obosise groaznic. Aproape toţi erau morţi şi răniţi...

Răsculaţii au pătruns în palat cu strigăte: „Unde e trădătorul Wang Mang?" în acest timp, dintr-o cameră a ieşit o femeie frumoasă şi a spus: „La Qiantai". Răsculaţii s-au grăbit într-acolo, au înconjurat palatul cu câteva sute de rânduri şi au început să tragă din arcuri şi arbalete. Apărătorii lui Wang Mang cădeau unul după altul, săgeţile li se terminaseră, nu aveau cu ce să tragă. Au început lupta corp la corp, Wang Y cu fiul său şi alţii au pierit. Wang Mang a coborât. Negustorul Du U l-a omorît pe Wang Mang şi i-a luat cingătoarea cu pecete... Comandantul Gunbin Qiu i-a tăiat lui Wang Mang capul. Câteva zeci de luptători i-au tăiat trupul în bucăţi... Gunbin Qiu a predat capul lui Wang Mang lui Wang Xian, care se numise comandant Han...; acesta l-a predat noului împărat Genshi. Capul lui Wang Mang a fost expus în oraşul Wan, unde poporul adunat l-a lovit. Cineva a tăiat şi a mâncat limba...

Toate regiunile şi judeţele au capitulat. Universul aparţinea dinastiei Han...

În anul al patrulea, împăratul Genshi a sosit în capitala Chan-an şi a dat un decret despre amnistie generală, din care erau excluşi copiii lui Wang Mang.

A trecut mai bine de un an. Împăratul Genshi nu se ocupa de treburile domniei. În vara anului următor, câteva sute de mii de Sprâncene Roşii au trecut de barieră şi l-au proclamat împărat pe Liu Penze. Când ei au năvălit asupra lui Genshi, acesta s-a predat, Sprâncenele Roşii au incendiat cartierele palatului din capitală şi l-au ucis pe Genshi.

Înfometaţii se mâncau unul pe altul. Cei ucişi se numărau cu sutele de mii. Capitala a fost prefăcuta în ruine.

(După Струвe 1950; Lascu, Daicoviciu 1960)

... în construcţiile oamenilor nobili sunt unite împreună câteva sute de case. Ogoarele lor roditoare ocupă întreg pământul, au mii de mulţimi de sclavi şi de sclave, iar sclavii dintre criminali se numără cu zecile de mii. Luntrile, telegile şi negustoraşii lor cutreieră toate cele patru parţi., suferă pagube şi agonisesc, câştigă şi torc, capitala şi oraşele sunt pline de ei. Clădirile uriaşe nu pot cuprinde darurile de preţ şi mărfurile scumpe, munţii şi văile nu ajung pentru cai, vaci, berbeci şi porci. Sălile luxoase sunt pline de tineri fermecători şi de femei frumoase. Cântăreţele şi muzicantele stau în rânduri în dormitoarele îndepărtate. Oaspeţii aşteaptă să fie primiţi şi nu cutează să intre. Caleştile si călăreţii se ciocnesc unii de alţii şi nu îndrăznesc să intre. Carnea vacilor, oilor, porcilor, nu ajunge să fie mâncată şi se strică. Vinul curat şi gros nu ajunge să fie băut şi se strică. El numai ce priveşte şi oamenii îi urmăresc privirea, el se bucură sau se mânie şi pe oameni îi neliniştеşte dispoziţia lui. În toate acestea este nemărginită desfătare a nobililor, în toate acestea este bogăţia îmbelşugată a conducătorilor. Şi cel care înşeală cu pricepere îşi atinge scopul. Iar dacă îşi atinge scopul, aceasta nu se consideră crimă.

Domnia împăratului Pingdi (168-189 p. Chr.)

... în primul an al domniei Zhunpin, în luna a doua, Zhan Qio, de neam din Qiuilu[676], s-a intitulat „Cerul galben”. Lui i s-a supus o armată de 360.000 de oameni.

Toţi au îmbrăcat turbane galbene şi s-au răsculat în aceeaşi zi. Ca răspuns la chemarea lor, populaţia din Anpin[677] şi Ganlin[678] şi-a prins prinţii. În luna a treia, comandantul He Qin, guvernatorul din Henan, a fost numit comandant suprem. În turnurile orăşeneşti au fost adunate trupe. Au fost numiţi comandanţii celor mai importante opt bariere. S-a dat o mare amnistie savanţilor arestaţi, au fost întorşi toţi exilaţii. Numai Zhan Qio n-a fost amnistiat. A fost dat un decret către toată nobilimea şi către dregători să dea cai şi arbalete, să-i ridice pe fiii şi nepoţii comandanţilor şi funcţionarilor, care cunosc tactica de luptă, şi să-i trimită la funcţionarii care conduc recrutarea soldaţilor. Comandantul Lu Zhi a fost trimis în campanie împotriva lui Zhan Qio. Comandanţii Huanfu Sun şi Zhu Qiun au fost trimişi în campanie în regiunea Inchuan[679] împotriva „Turbanelor galbene”. În Nianian[680], „Turbanele galbene”, în frunte cu Zhan Manchen, l-au atacat

---

676 Anul 184 p. Chr. Zhunpin e denumirea uneia dintre perioadele domniei lui Pingdi.

677 Judeţ pe teritoriul actualei provincii Hebei.

678 Judeţ pe teritoriul actualei provincii Hebei [după alte izvoare, pe teritoriul actualei provincii Shandun].

679 În actuala provincie Henan.

680 În actuala provincie Henan.

şi l-au ucis pe guvernatorul regiunii, Chu Gun. Vara, în luna a patra..., Zhu Qiun a fost înfrânt de un ofiţer al „Turbanelor galbene", Bo Qai. În regiunea Zhunan[681], „Turbanele galbene" au pricinuit o înfrângere guvernatorului regiunii, Zhao Qian, în Shaolin. La Guanian, „Turbanele galbene" l-au ucis pe guvernatorul regiunii Yu, Go Xiun, şi pe guvernatorul Liu Bei. În luna a cincea, la Chanshe[682], Huanfu Xun şi Zhu Qiun s-au luptat iarăşi cu Bo Qai şi cu alţii şi le-au pricinuit o mare înfrângere. În luna a şasea, guvernatorul regiunii Nanian, Qin Qia, l-a învins pe Zhan Manchen şi i-a tăiat capul. Trupele cantonate în regiunea Qiaozhi[683] au pus mâna pe guvernatorul lor, pe guvernatorul regiunii Hepu[684], şi au trecut de partea unui ofiţer care se intitulase „Sprijinitorul cerului". Noul guvernator al regiunii Qiaozhi, Qia Qun, a fost trimis pentru a-i supune. Huanfu Sun şi Zhu Qiun au câştigat o mare victorie în Sihua[685] asupra turbanelor galbene din Nanhua. Lui Huanfu Sun i s-a dat poruncă să plece în campanie în regiunea Dun[686], lui Zhu Qiun în regiunea Nanian. Lu Zhi i-a învins pe „Turbanele galbene" şi l-a înconjurat pe Zhan Qio în Guanqun[687]. Un eunuc l-a calomniat pe Lu Zhi in faţa împăratului şi, drept pedeapsă, i-au fost luate comandantului toate meritele. A fost trimis comandantul Dun Zho să-l atace pe Zhan Qio, dar el n-a putut să-l învingă. Toamna, în luna a şaptea, s-a răsculat Zhan Xiu, vrăjitor din regiunea Ba[688]; a început sa jefuiască regiunea şi judeţele. În luna a opta, Huanfu Sun s-a luptat cu „Turbanele galbene" în Qantin[689] şi l-a prins pe comandantul lor, Bu Y. Lui Huanfu Sun i s-a dat poruncă să plece în campanie împotriva lui Zhan Qio. Iarna, în luna a zecea, Huanfu Sun s-a luptat cu „Turbanele galbene" în Guanqun. El l-a prins pe fratele mai mic al lui Zhan Qio, Zhan Lian. Lui Zhan Qio, mort de boală, i-au tăiat capul. Huanfu Sun a fost ridicat la rangul de comandant suprem al cavaleriei. În luna a unsprezecea, Huanfu Sun i-a învins din nou pe „Turbanele galbene" în Xiaqiuiyan[690], l-a executat pe fratele mai tânăr al lui Zhan Qio, Zhan Bao. Prada a constat din peste 100.000 de capete. Huanfu Sun a construit din ele un turn la sud de oraş. Zhu Qiun a cucerit oraşul Wan[691] şi i-a tăiat capul încă unui comandant al „Turbanelor galbene", Sun Xia.

---

681 În actuala provincie Henan.
682 Oraş pe teritoriul actualei provincii Henan.
683 Partea de nord a Annamului.
684 Pe teritoriul actualei provincii Guandun.
685 În actuala provincie Henan.
686 Pe teritoriul actualelor provincii Hebei şi Shandun.
687 Pe teritoriul actualei provincii Hebei.
688 Vechi regat pe teritoriul actualei provincii Sychuan.
689 Pe teritoriul actualei provincii Hebei.
690 Pe teritoriul actualei provincii Hebei.
691 În provincia Hubei.

În al doilea an al domniei Zhunpin[692], în prima lună, s-au răsculat şi au jefuit tâlharii din „Muntele negru”, Zhan Niuqio şi peste zece alţii. În luna a treia, Beigun Boiui a jefuit în Sanfu[693]. Împotriva lui a fost trimis comandantul Huanfu Shun, dar el n-a fost învingător. În luna a şaptea, comandantul Huanfu Shun a fost demis din funcţie. În luna a opta, comandant împotriva lui Beigun Boiui a fost trimis Zhan Wen. În luna a unsprezecea, Zhan Wen l-a învins pe Beigun Boiui în Meiyan[694]. A fost trimis un distrugător de tâlhari, comandantul Zhou Shen, care l-a înconjurat în Yuizhun[695].

În al cincilea an al domniei Zhunpin[696], în luna a doua, tâlharul Go Da, care rămăsese dintre „Turbanele galbene” împreună cu alţii s-a ridicat în valea „Valului alb” în Sihe[697] şi a jefuit Taiyuan şi Hedun[698]. În luna a patra, „Turbanele galbene” din Gebei[699] au ocupat regiunea şi judeţele în Junan. În luna a şasea, conducătorul „Turbanelor galbene” din Izhou[700], Ma Xian, l-a atacat şi l-a ucis pe guvernatorul regiunii, Chi Qian, s-a proclamat împărat, a jefuit regiunea Ba, l-a ucis pe guvernatorul ei, Zhao Bu. În luna a noua, conducătorul de sud al hunilor, împreună cu tâlharii „Valului alb”, a jefuit Hedun. Comandantul Ming Y a fost trimis împreuna cu Gunsun Qian în campanie, împotriva tâlharului din Yuiyan[701], Zhan Gun şi a altora. Iarna, în luna a zecea, „Turbanele galbene” şi Qin[702] şi Xiui[703] s-au răsculat din nou, au jefuit regiunea şi judeţele. În luna a unsprezecea, tâlharul Wan Go din Lianzhou[704] l-a înconjurat pe comandantul Chen Qan. Huanfu Sun l-a scăpat. În campania împotriva „Turbanelor galbene” din Ghebei a fost trimis Bao Hun. Gunsun Qian s-a luptat cu Zhan Chun în Shimen[705] şi l-a învins.

Domnia împăratului Xiangdi (190-219 p. Chr.)

... în primul an al domniei Chupin[706], în prima lună, tâlharii „Valului alb” au jefuit regiunea Dun.

În al doilea an[707], în luna a unsprezecea, „Turbanele galbene” din Qinzhou au jefuit Taishan[708]. În Shao, guvernatorul din Taishan, i-a învins. „Turbanele

---

692 Anul 185 p. Chr.
693 Ţinut care intra în regiunea capitalei; astăzi, în provincia Senei.
694 Localizare necunoscută.
695 În actuala provincie Gansu.
696 Anul 188 p. Chr.
697 În actuala provincie Shansi.
698 În actuala provincie Shansi.
699 În actuala provincie Henan.
700 În actuala provincie Sychuan.
701 În actuala provincie Shensi.
702 Pe teritoriul actualei provincii Shandun şi al Manciuriei.
703 Pe teritoriul actualelor provincii Qiansu şi Shandun.
704 Regiune pe teritoriul actualei provincii Gansu.
705 În actuala provincie Shansi.
706 Anul 190 p. Chr. Chupin e denumirea primei perioade a domniei lui Xiangdi.
707 Anul 191 p. Chr.
708 Regiune pe teritoriul actualei provincii Shandun.

galbene" au plecat să jefuiască Bohai[709]. Gunsun Qian s-a luptat cu ei în Dunguan[710] şi din nou i-a bătut rău.

În al treilea an[711], în prima lună, „Turbanele galbene" din Qinzhou l-au ucis pe guvernatorul din Yanzhou[712], Liu Dai, în Dunpin. Guvernatorul regiunii Dun, Qao Qao, le-a pricinuit „Turbanelor galbene" o mare înfrângere în Shouchizhan[713] şi ei s-au predat.

În al zecelea an[714], în prima lună, Qao Qao l-a învins pe Yuan Tan în Qinzhou şi l-a executat. Vara, în luna a patra, comandantul tâlharilor „Muntelui negru", Zhan Rândunica, şi-a adus armata şi s-a predat...

(După Спрувв 1950; Lascu, Daicoviciu 1960)

---

709 Regiune pe teritoriul actualelor provincii Hebei şi Shandun.

710 Judeţ pe teritoriul actualei provincii Hebei.

711 Anul 192 p. Chr.

712 Pe teritoriul actualei provincii Hebei.

713 Judeţ pe teritoriul actualei provincii Shandun.

714 Anul 205 p. Chr. E vorba de al zecelea an al perioadei următoare a domniei lui Xiangdi.

SISTEME METRICE ÎN ORIENTUL ANTIC

Egipt

Măsuri de lungime:
1 djeba (deget) = 1,87 cm
1 shesep (palmă) = 7,47 cm
1 meh (cot) = 52,3 cm
Măsuri de greutate și volum:
1 kite / kedet / kit (inel) = 9,1 g
1 deben = 91 g
1 henu (urcior) = cca 0,45 l
1 heqat (oipe) = cca 4,785 l

Măsuri de suprafață:
1 syn (sa) = 1½ heseb = ⅓ setshat = 341 m^2
1 heseb (sfert) = ½ remen = ¼ setshat = 683 m^2
1 remen (umăr) = ½ setshat = 1367 m^2
1 setshat = 2735 m^2
1 ha-ta = 10 setshat = 27350 m^2

Mesopotamia

Măsuri de lungime:
1 beru = cca 10 km
1 ashlu (frânghie) = 59 m
1 gar = 5,9 m
1 ammatum (cot) = 49,5 cm
Măsuri de greutate și volum:
1 she (sheum – bob de grâu) = 0,047 g
1 shekel = 8,4 g
1 karsha = 10 shekel = 84 g
1 mină = 505 g
1 talant = 30,3 kg
1 ka (sumer. *sila*) = 0,84 g sau l
1 sut (sumer. *ban*) = 5 l (după alte date = 8,4 l)
1 marrish = 10 ka = 10 l (pentru lichide)
1 bar = 10 ka = 10 l (pentru corpuri friabile)
1 pan (pi) = 30 l (după alte date = 50 l sau 50,5 l)
1 imer (șa de măgar) = 84 l
1 kurru (kur, sumer. *gur*) = 150 l, în Sumer și Babilonia din mileniul II a. Chr. = 300 l (după alte date = 252,6 l)
Măsuri de suprafață:
1 sar = 35,28 m^2
1 iku = 3528 m^2
1 bur = 6,3 ha
1 buru 63,5 ha

Regatul Hittit

Măsuri de lungime:
1 dann = 10,7 km
Măsuri de volum:
1 tzippadani = 100 cm^3
Măsuri de suprafață:
1 hipessar = cca 176,4 m^2

India

Măsuri de lungime:
1 angula (deget) = cca 2 cm
1 dhanurmushti = 8 angula = cca 16 cm
1 vitasta (șchioapă) = 12 angula = cca 24 cm
1 pada = 14 angula = cca 25 cm
1 aratni (cot) = 2 vitasta = cca 50 cm
1 kishku (antebraț) = cca 70 cm
1 hasta = cca 1 m
1 dhanus (arc) = cca 1,8 m
1 goruta (muget de vacă) = 2000 dhanus = cca 3,5 km
1 iodjana = 4 goruta = cca 14 km

Măsuri de greutate:
1 pana = 9,76 g (se referă inclusiv la moneda cu aceeași greutate din cupru sau din aliaj din cupru și argint)
1 karshapana = 7,8 g (monedă din aliaj de cupru cu argint)
1 kirshnal = cca 1 g (de argint)

China

Măsuri de lungime:
1 zhan = 10 chi = 100 cun
1 chi (picior) = 32 cm
1 cun (deget) = 0,1 chi
1 bu (pas) = 5 chi = 1,60 m
1 zhang (stânjen) = 2 bu (pași) = 10 chi (picioare)
1 li = 100 zhang (stânjeni) = 576 m

Măsuri de greutate:
1 dan (5 ocale) = 100 jin (livre) = 59,68 kg
1 jin = 596,8 g
1 liang (uncie) 1/16 livră = 37,30 g
1 qian = 0,1 liang
1 fen = 0,01 g
1 li (de greutate) = 0,001 liang

Măsuri de volum (capacitate):
1 dan (nu are nimic cu dan-ul de greutate) = 10 dou (baniță)
1 dou = 10 sheng
1 sheng = 1,035 l
1 ge = 0,1 sheng
1 shou = 0,01 sheng
1 cuo = 0,001 sheng

Măsuri de suprafață:
1 fang bu (pas pătrat) = 25 fang chi (picioare pătrate)
1 fang zhang (stânjen pătrat) = 4 fang bu
1 fen = 6 fang zhang
1 mu = 10 fen = 6,144 ari
1 qing = 100 mu = 6,144 ha

CALENDARELE ÎN ORIENTUL ANTIC

Egipt

Egiptenii au fost primii care calculau timpul după calendarul solar. Anul cuprindea 365 de zile, fiind împărţit în 12 luni (a câte 30 de zile fiecare), la care se mai adăugau 5 zile în plus. Astfel, anul egiptean era cu 6 ore mai scurt decât anul astronomic. Cele 12 luni se grupau câte patru în trei anotimpuri:

I. Akhet (anotimpul revărsării apelor): aproximativ de la mijlocul lunii iulie până la mijlocul lunii noiembrie.

II. Pert (anotimpul încolţirii): de la mijlocul lunii noiembrie până la mijlocul lunii martie.

III. Shemu (anotimpul căldurii / secetei): de la mijlocul lunii martie până la mijlocul lunii iulie.

Lunile din fiecare anotimp enumerate. De exemplu, se indica „luna a treia a Shemu". Abia în epoca târzie fiecare lună a primit câte un nume: Thot, Paophi, Athyr, Koiak (Akhet); Tybi, Mekir, Phamenoth, Pharmuthi (Pert); Pakons, Payni, Epiphi, Mesori (Shemu).

Babilon

1. Nisannu (martie-aprilie)
2. Ayaru (aprilie-mai)
3. Simanu (mai-iunie)
4. Du'uzu (iunie-iulie)
5. Abu (iulie-august)
6. Ululu (august-septembrie)
7. Tashritu (septembrie-octombrie)
8. Arahsamnu (octombrie-noiembrie)
9. Kislimu (noiembrie-decembrie)
10. Tebetu (decembrie-ianuarie)
11. Shabatu (ianuarie-februarie)
12. Addaru (februarie-martie)

Asiria

1. Cibum (lunile corespund celor indicate mai sus, pentru calendarul babilonian)
2. Karratum
3. Tanvarta
4. Ti'inatum
5. Kuzallu
6. Allanatum
7. Belet ekallim
8. Narmak Aššur sha sarratim
9. Narmak Aššur sha kenatim
10. Mahhur ili
11. Ab shar'anim
12. Hubur

Persia antică

1. Adukanish (lunile corespund celor indicate mai sus, pentru calendarul babilonian)
2. Turavahara
3. Taigracish
4. Garmapada
5. Drnabazish
6. Harapashia
7. Bagaiadish
8. Varkazana
9. Assiadija
10. Anamaka
11. Tvaiahva
12. Vijahna

O a treisprezecea lună era adăugată la fiecare şase ani, pentru a menţine calendarul sincronizat cu anotimpurile.

IZVOARE ȘI BIBLIOGRAFIE

Izvoare

Arrian, *India*.
Biblia sau Sfânta Scriptură a Vechiului şi Noului Testament.
Diodor din Sicilia, *Biblioteca istorică*.
Herodot, *Istorii*.
Josephus Flavius, *Contra lui Apion*.
Pomponius Mela, *Chronographia*.
Strabon, *Geographia*.
Xenofon, *Cyropedia*.

Crestomații, culegeri, lucrări generale

Budge E. *The history of Esarhaddon king of Assyria (translated from the cuneiform inscriptions upon cylinders and tablets in the British Museum Collection).* London, 1880.

Cartea egipteană a morților: Papirusul Ani, trad. Maria Genescu. Bucureşti, 2018

Felea A., Dolghi A., Matveev S. *Dicționar istoric enciclopedic ilustrat, vol. I. Preistorie și Epoca antică*. Chișinău, 2025.

Lascu N., Daicoviciu H. *Crestomație pentru Istoria universală veche. Partea I. Orientul antic*. Bucureşti, 1960.

Moscati S. *Lumea fenicienilor*. Bucureşti, 1975.

Moscati S. *Vechi imperii ale Orientului*. Bucureşti, 1982.

Roth, M.T. *Law Collections from Mesopotamia and Asia Minor.* Atlanta, 1995.

Tăblițele de argilă. Orientul antic în 40 de scrieri fundamentale din cultura și civilizația sumeriană, feniciană, asiro-babiloniană, hitită, aramaică, ebraică și persană, trad., pref., note de C. Daniel și I. Acsan. București, 2021.

Vandenberg Ph. *Nefertiti*. Bucureşti, 1980.

Wilkinson T.A.H. *Royal annals of Ancient Egypt. The Palermo Stone and its Associated Fragments.* London, 2000.

Коростовцев М.А. и др. (ред.). *Хрестоматия по истории Древнего Востока, ч. 1-2.* Москва 1980.

Струве В.В. (ред.). *Хрестоматия по истории древнего мира.* Москва, 1950.

Струве В.В., Редер Д.Г. *Хрестоматия по истории Древнего Востока.* Москва, 1963.

ISTORIA CIVILIZAȚIILOR ANTICE.
ORIENTUL ANTIC

CULEGERE DE DOCUMENTE

Aprobat spre tipar: 29.12.2025
Tiraj 20 ex.
Editura USM
str. Al. Mateevici, 60, Chișinău, MD-2009
e-mail: editurausm@gmail.com